GELECEK SAYI

Göç, Göçertme ve Öze Dönüş

- Göç, Göçertmenin Tarihsel ve Felsefik Muhtevası
- Devlet İçin Zorla Göçertmenin Amacı
- Kent Surlarından Devlet Sınırlarına; Duvarlar
- Zorla Göçertme; Demografik Değişim ve Sonuçları
- Göçertmenin Pozitif ve Negatif Sonuçları
- Mültecilik, Statü ve Öze Dönüş
- Kürt'ün Zorla Göçü ve Özgürlüğe Yönelim
- Demokratik Ulus Çözümünde Diasporanın Rol ve Misyonu

ISSN 2147-1703
9 772147 170304

İDEOLOJİ VE TOPLUM

DEMOKRATİK MODERNİTE

dm DEMOKRATİK MODERNİTE

43

dm DEMOKRATİK MODERNİTE

DÜŞÜNCE VE KURAM DERGİSİ NİSAN-MAYIS-HAZİRAN 2023 SAYI 43 40 TL

İdeoloji ve Toplum

Demokratik Modernite

Üç Aylık Düşünce ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın

Sayı: 43

Nisan-Mayıs-Haziran-2023

ISSN: 2147-1703

Gülistan Yayınları Adına Sahibi

Hasan Akbaba

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ramazan Yurttapan

Dergiye gönderilen yazıların yayınlanıp yayınlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.

Gülistan Yayınevi

İletişim
Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sk.
No: 5 Daire:14 Beyoğlu/İstanbul
Posta Kutusu: 308, Beyoğlu/İstanbul

Tel: 0212 293 95 98
Whatsapp: 0535 348 37 99
Telegram: 0535 348 37 99
Signal: 0535 348 37 99

www.demokratikmodernite.org
facebook.com/demokratikmodernite1
twitter.com/dmodernite
instagram.com/demokratikmodernite
demokratikmodernite@gmail.com

Kapak Tasarımı
Nesimi Aday

İç Mizanpaj
Saliha Aras - Sema Korkmaz

Abonelik Koşulları
Yıllık Abonelik Bedeli: 200 TL (Kargo Dahil)
Yurtdışı Abonelik Bedeli: 100 Euro (Kargo Dahil)
Türkiye İş Bankası
Rıhtım-Kadıköy Şubesi / Hasan Akbaba
Hesap No: 1025-4228406
IBAN: TR 63 0006 4000 0011 0254 2284 06

Basım Yeri
Ceylan Matbaacılık Reklam Film
Basım Yayın San. Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. 318 Güven San. Sit.
B Blok Zeytinburnu, İstanbul
Tel: 0 212 613 10 79

İçindekiler

Toplumsal İnşa Doğrultusu: ‘Jin, Jiyan, Azadî’

Editör

Dergimizin bu sayısını İdeoloji ve Toplum konusuna ayırdık.

İnsan ve toplum olabilmenin temel unsurlarından biri ‘düşünce’ mefhumudur. Düşünen insan, düşünce oluşturur ve kendinden başlamak üzere, çevresiyle etkileşip ‘ötekisine’ varır, orada toplumsallaşır. İnsanın bu düşünen hali aynı zamanda diğer canlılarla arasındaki farkı yaratır ve epistemolojisini de oluşturur. İnsanı diğer canlı varlıklardan ayıran temel esas düşünebiliyor olması, hayatını bu düşünceler etrafında kurabilmesidir. Toplumsal varlık olması da bu düşünme mefhumuyla bağlantılıdır. Düşünme özünde zihinsel bir faaliyettir. O zihinsel faaliyet yaşama dair tasarımlar geliştirmektedir. Hayallerin, ütopyaların yaşam arzusunun insanda ortaya çıkması, kurduğu hayaller ya da ütopyalarla gerçekleşme sürecine giriş yapar. Hatta kimi düşünürler bu süreci; “Düşünüyorum o halde varım” şeklinde kavramlaştırır. Yine kimi düşünürler insanı politika yapan canlı diye tarif ederler. Elbette farklı tanımlar da var. Her tanım insanı bir boyutuyla açıklar. Bilindiği gibi insan varlığı çok komplikedir. Her insan tek başına bir varlık iken, aynı zamanda da içinde ait olduğu bir toplumsallığı da kapsar. Yani insan toplumsal bir varlıktır.

Mekân tüm canlılarda olduğu gibi insan için de temel bir varlık gerekçesidir. İnsanın ve canlıların varoluşu ve ontik birikimi mekân üzerinden oluşur. Bu bağlamda mekân; hayata anlam kazandırma öznesi olarak varoluşuna da mana katar ve oradan yeni anlamlara olanak açar. Ama mekân yoksa veya mekân insan türünün var olabilme koşullarını oluşturmamışsa, orada insana rastlamak olası değildir. Örneğin; Jüpiter gezegeni de bir mekân diye düşünülebilinir, ama orada başta insan olmak üzere hiçbir canlıya rastlanılmamaktadır. Çünkü canlıyı var eden koşullar (şimdilik) Jüpiter’de oluşmadığı için insan var olmamıştır. Ancak dünya; toprak, su, bitkiler, ateş ve diğer canlı türlerinin yaşam koşullarını oluşturduğu gibi insanın da var olmasını sağlamıştır. İnsan, içinde bulunduğu bu mekânsal koşullara göre düşünebilen, hayal kurabilen, yaşamak için tasarım yapabilen, onu sistemleştirip planlayabilen ve pratikleştirerek toplumsal yaşamın kuruluşuna; daima değişim ve dönüşüme uğratabilen bir varlık olagelmiştir.

Bu süreç insanın toplumsallaşma tarihi olarak ifadeye kavuşur. Gelişmeler toplumları düşünsel bir bütünlüğe doğru yol almasıyla gerçekleşmiştir. Ancak tek başına düşünce üretmek yeterli olmuyor, ortak bir amaca da ihtiyaç vardır. O amaç bazı temel esaslara ya da ilkelere bağlıdır. Çünkü ortak ilkeler olmazsa çok sayıda insanın aynı hedefe yönelmesi mümkün değildir. İşte bu ortak hedefleri belirleyen düşünce sistematiği ideolojidir. İdeoloji özünde toplumun beynidir, ruhudur; beyin ve onun ruhsal dünyasını gerçekleştirmeye yönelen fonksiyonel bir düşünce yapısıdır.

Düşünme ve düşünme sistematiğine teori denir. Ancak teori sistemli bilgi üretme, ikna kabiliyeti geliştirme, yorum yapma ve değerlendirmeyi de içerir. Politika ise ideolojinin pratikleşmesidir. Dolayısıyla teori, ideoloji ve politika birbirine bağlı mefhumlardır; ortak epistemolojik bağlamları vardır. Biri olmadan bir diğerinin gerçekleşme olanağı yoktur. Buradan hareketle şu belirtilebilinir; her toplumsal varlık ideolojik bir kimliğe sahiptir.

İdeolojisi olmayan, o kimliğe sahip bulunmayan toplum yoktur. Çünkü ideoloji bir toplumsal varlığın tarihsel süreç içerisinde kazandığı kimliktir. Hem

birey hem de o bireyin sahip olduğu toplumun bir ideolojik kimliği vardır.

İdeoloji varsa; öncesi düşünen, izaha kavuşturan, yorumlayan teorisi de vardır. Yine ideoloji varsa, o pratikte kendini inşa edebilmek için politikaya ihtiyaç duymaktadır. Aksi halde ideolojinin toplumsal varoluşa gitmesi olanaklı değildir.

Bu perspektiften bakıldığında tarihsel olarak toplumun oluşumu aynı zamanda ideolojik bir oluşumdur. Dolayısıyla ideoloji toplumsal geçmişin hafızası, belleğiyle ve geleceğe yönelme amacıdır. Toplum ancak geçmişiyle geleceğe yönelme hedefliyse ideolojik bir kimlik kazanır. İdeolojik kimliğini kaybeden toplumsal varlık, toplumsallığını da kaybeder. Fiziksel yok oluşa ya da farklı toplumsal varlıklar içerisinde erime, benzeşmeden kurtulamaz. Bu açıdan ideoloji hem tarihsel bir oluşum hem de toplumsal varlığın yaşamasının olmazsa olmazıdır.

Sümer devlet oluşumuyla başlayan süreç, toplumsal varlıktan bir sapma, bir yarılmayı gerçekleştirir. Aynı zamanda devlet ideolojisi ya da onun çeşitli versiyonlarının oluşumunu da getirmiştir. Devlet oluşumu salt toplumsal yapının tarihsel doğrultusunun saptırılması değil, aynı zamanda ve özünde ideolojik bir sapmadır, doğrultu kaybıdır da. Hal böyle olunca tarihin bu çatallaşması baskının, sömürünün, gaspın ve her türlü toplumsal taciz ve tecavüzün önünü açmıştır. Toplum bir savaş cenderesine alınmıştır ve insanlık sorunlarının oluşumunun temelidir de bu. Bütün bunlar kaynağını ideolojik sapmadan almaktadır.

Kuşkusuz devletin, toplumu bir bütün olarak zorla, şiddetle sömürme ve baskı altına alması olanaklı değildir. Burada egemen sınıf, toplumun ideolojik kimliğini dejenere eder ve parçalar, rıza üretebilmesi için de ideoloji veya ideolojiler üretir. Aslında bu egemen ideolojilerin temel amacı toplumda sömürü ve baskıya ilişkin rıza üretmedir. Esas olarak bir toplumda rıza üretilemezse, şiddet araçlarıyla o toplumu yönetmek olanaklı değildir.

Tarihin çeşitli dönemlerinde egemen ideolojilerde yaşanan değişim ve dönüşümler, toplumsal yapıda rıza üretmek için aksesuar türü farklılaşmalar yaratmıştır. Koşullar değiştikçe eski fikirler aşılmaya başlar, yeni fikirlere ihtiyaç doğar; onlar perdeleme rolü oynarlar. Ancak iktidar ideolojilerinde özde bir farklılaşma olmaz. Ancak onlar farklıymış gibi yeni kavramlaştırmaya, ifadelendirmeye kavuşturulur. Böylece ortaya bir karmaşa çıkar. Günümüzde bu kavram saptırılması, karmaşıklığı had safhaya ulaşmış; zihinleri, yaşamı bulandırılan özel savaş mekanizmasına dönüşmüştür.Devlet ideolojileri kurumsal mekanlarda inşa edilmektedirler. Bunun çekirdek ve ilk örneği Zigguratlar'dır. Sümer'le başlayan beş bin yıllık bir egemen ideolojik birikim var. Coğrafyamızdaki egemen ideolojinin döl yatağı Sümerler'deki Ziggurat'lar ile başlamıştır. Zigguratlar'ın günümüzdeki kurumsallaşmaları ise okullar, üniversiteler, akademiler, enstitüler gibi çeşitli oluşumlardır. Yine ideolojik kavramlaştırmalar bir soy zincirine dayalı olarak gelişmiş ve günümüzdeki isimlendirmesi neoliberalizm oluyor. Neoliberalizm dayandığı en temel parametreler milliyetçilik, dincilik ve cinsiyetçiliktir. İktidar-devlet ile birlikte kadın en çok dışlanan ve sınıfsallaştırılandır. Ancak kapitalist modernite koşullarında kadın tam bir cinsel objeye indirgenmiştir. Çözüm için özgürlük ideolojisi, toplumsal hakikatin özüne dönüş ve kendi ideolojik kimliğine ulaşmasıdır. Yine toplumun ideolojik kimliğinin oluşumunda kadın kurtuluş ideolojisi çok temeldir. En son İran'da yükselen ''Jin, Jiyan, Azadî" bir slogandan öte toplumsal kuruluşun ve inşanın temel doğrultusunu göstermektedir.

Kapitalist moderniteye alternatif olarak demokratik modernite paradigması ve onun ideolojik içeriği; iktidar-devletin hem teorik hem ideolojik ve hem de politik olarak demokratik modernitenin inşa yönelimiyle gerçekleşir. Ortadoğu'da bunun odağında Kürt toplumsallığı vardır. Kürtler ideolojik bir toplum olmaktan çıkarılıp, sadece 'doğal' varlık haline düşürülmüşken, bu zindandan çıkışı yaparak, demokrasi ve özgürlük mücadelesinin ideolojik kimliğiyle umudun taşıyıcısı olmuşlardır. İşte dergimizin bu sayısında ideoloji ve toplum konusunu işlememizin en temel nedeni ve önemi ideoloji nedir, ne değildir sorularına cevap aramak ve tartışmaya açmaktır. Katkı sağlayacağı umuduyla iyi okumalar diliyoruz.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Toplumsal Sistemin Gücü, İdeolojik Kimlikle Bağlantılıdır

Ali Fırat

Tarih kapsamlı gözlemlendiğinde, toplumsal birimlerin kuruluş ve çözülüş süreçlerinde, ideolojik kimlik oluşturma ve yaymanın belirleyici role sahip olduğunu tespit etmek zor değildir. Hem toplumsal geçmişin hafızası, hem de gelecek ütopyanın tasarımları olarak ideolojik kimlikler, toplumun beyni olarak işlev görmektedir. Her canlı varlıkta beyinleşme yaşamın yönetim gücü iken, organlar daha çok yaşamın işçi gücüdürler. Değişik bir biçimde de olsa toplumsallık, bir varlık olarak şekillenince, beyin sorunu ortaya çıkar. Bunun adına ideolojik varlık kazanma demek, doğru bir tanımlamadır. Toplumsal oluşumda beynin oluşumu, bir üst yapı kurumlaşması olarak değerlendirilirken, üretim araçlarının temel rol oynadığı ekonomik kurumlaşma, alt yapı; el ve ayak olarak adlandırılmaktadır. Başat olanın ve öncelik taşıyanın ideolojik üst yapı olması, bu nedenledir. Toplumsallığın kendisi, âdeta uykudan uyanan ve sürekli çalışan bir düşünce sistemini mümkün kılmaktadır. Düşüncedeki sürekli çalışma halinin, karşılıklı olarak beyinsel gelişmeye de yol açması evrim gereğidir. Uzun süre gerektirse de aktif toplumsal yaşam, ideolojik yapılanma ve değişimi geliştiren esas etkendir.

1. İdeolojik kimlik, 2000'li yılların ideolojik kimliği olarak, hem klasik kapitalizm uygarlığının, hem reel sosyalist uygulamalarının temellerindeki felsefeyi aşarak şekillenecektir. Kapitalist sistemin süreklilik kazanan bunalımı, ne faşist restorasyon modelleriyle, ne de reel sosyalist biçimlerle aşılacak durumdadır. Savaşlar, devrim ve karşı-devrim uygulamaları bunalımı daha da derinleştirmiştir. Bunda, ideolojik kimliğin teknik seviyeyi esas almaması ve doğuşunu gerçekçi kılmaması temel belirleyici etken olmaktadır. Hem faşist ideolojik kimliğin, hem reel sosyalizme yol açan ideolojik temelin yenilgisi, bu hususta iki önemli kanıtlayıcı örnektir. Ortaya çıkan sonuç, ideolojik kimliğin yeniden doğuşunun kaçınılmazlığıdır. Sorun ne teknik ne de ekonomik, sosyal ve siyasal koşulların olgunlaşması veya çürümesiyle ilgilidir. Tüm alanlarda olgunlaşma ve çürüme fazlasıyla yaşanmaktadır. Daha da önemlisi, yeni doğuşlar için teknik temel ve ideolojik birikimler, hiçbir dönemle kıyaslanmayacak kadar elverişlilik arz etmektedir. Diğer bir deyişle, yeni tarihsel çıkış için objektif koşullar; gerekli olgunluğu ve çürümeyle birlikte çıkış için önemli ipuçlarını birlikte yaşamaktadır. Sorun, ideolojik kimliğin doğru ve yetkin belirlenememesinden kaynaklanmakta; zihniyet ve ruhsal yapıdaki parçalanma, yenilgi, teslimiyet ve yozlaşmadan ileri gelmektedir. Dolayısıyla çözümlenmesi gereken ilk iş, zihniyet ve ruhsal yapıda ideolojik kimliğin bütünlüklü, yenmesini bilen, direngen bir orijinal doğuşunu gerçekleştirmektir. Daha da somutlaştırırsak, tarihsel-toplumsal bütünlük içinde somut koşulların teorik çözümlemesini doğru yaparak program, strateji ve taktik hattını çizmesini gerektirmektedir. Bu anlamda "doğru teori olmadan doğru eylem olamaz" sözü geçerliliğini korumaktadır.

Tarihin tüm önemli çağları, güçlü ideolojik kimliklere dayanmaktadır. Neolitik toplumun ana tanrıça kültü, bu çağın temel ideolojik kimliğidir. Sümer mitolojisi, tüm sınıflı toplum çağlarının ideolojik kimliğinin ilkini ve temelini oluşturmaktadır. Kutsal kitapların, edebiyatın, felsefenin gelişiminin de bitmez tükenmez bir kaynağı durumundadır. Yunan felsefesi ve tek tanrılı dinler; Klasik Çağ ve Ortaçağ'ın ideolojik

kimliklerinin tümüne damgalarını vurmuşlardır. Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemleri, kapitalist uygarlığın ideolojik kimliğini oluşturan temel aşamalardır. Sosyalist ideoloji, sınıfsız toplum uygarlığının ideolojik kimliği olmak istemiştir. Bütün bu ideolojik kimliklere baktığımızda, doğan ve gelişen toplum sistemlerinin ön kavgalarını yansıttıklarını görmekteyiz.

Sistemlerin kaderi, öncelikle ideolojik kimlik savaşında tayin edilmektedir. İdeolojik savaştan geçmemiş hiçbir toplumsal sisteme tanık olamamaktayız. İdeolojik kimlik, bir çocuğun ana rahmine düşmesine benzemektedir. Sağlıklı bir doğuş ve büyüme öncelikle ana rahmindeki şekillenmeyle belirlenmektedir. Bu diyalektik gelişmeyi yaşamayan toplumlar ve uygarlıklar parçalı, yapay, ucube bir durum arz etmekten kurtulamazlar. Eğer ana rahmindeki oluş sakatsa, doğuşla birlikte hayat boyu etkisini sürdürmesi nasıl kaçınılmazsa, ideolojik kimliği eksik ve sakat olan toplumsal sistemler de bunun etkisini yaşadıkları müddetçe çekmekten kurtulamazlar.

Bir toplumsal sistemin gücü, dayandığı ideolojik kimliklerle yakından bağlantılıdır.

Günümüzde ideolojik kimliğin en önemli parçasını, teorik çözümlemeler oluşturmaktadır. Eski toplumlarda teorinin yerini mitoloji, din ve çeşitli felsefi anlayışlar işgal ederdi. Doğa ve toplum ilişkilerinin bilimsel izahı geliştikçe, teorinin de bilimsel temelde gelişimine yol açmaktadır. Teori; değiştirilmek ve yaşanılmak istenilen toplum biçiminin genel değerlendirmesini ve olası akış yönünü kestirmeyi içerir. Ne kadar doğru kestirilirse, pratik gelişme de o denli sağlıklı ve başarılı olur. Uygarlığı başlatan Sümer toplumunda rahipler, binlerce yıl süren tapınak çalışmalarında sistemin ideolojik kimlik işleriyle uğraşmışlardır. İlk doğuş, tapınak içinde ve çevresinde gerçekleştirilmiştir. Mısır rahipleri, bunu daha çarpıcı kılmışlardır. Grek felsefesinin doğuşuna yol açan ilk filozoflar, ilk ciddi eğitimlerini bu tapınaklarda görmüşlerdir. Kendileri bu modellerden esinlenerek, akademi ve liseler olarak yeniden şekillendirmişlerdir. Ortaçağ'ın kilise ve camileri, bu geleneğin devamıdır. Yeniçağ'ın doğuşunda bu gelenek, okul ve üniversiteler biçiminde adlandırılarak ve içeriği gittikçe bilimsel gelişmelere kavuşturularak sürdürülmüştür. Bu geleneğin gücü olmadan, uygarlıksal gelişmelerden bahsedilemeyeceği açıktır.

Fakat günümüz çağdaş teorik yaklaşımlarının, bu geleneksel kimlik akışını öncelikle doğru çözümlemesi gerekmektedir. "Din afyondur" demekle bu işin altından çıkılamaz. Bin yılları etkilemiş mitolojik ve dinsel kimliklerin toplum yaşamındaki gücünü ortaya koymadan, neyi temsil ettiklerini açıklamadan ve düşünce tarihi içindeki yerini belirtmeden, yapılacak çözümlemeler önemli eksiklikler taşıyacaktır. Kapitalizmin oluşumunda bireysel gelişmeyi, bireycilikle karıştırmak da benzer bir yanlışlıktır. En az maddi ilişkiler kadar manevi ilişkilerin de çözümlenmesi gerekir. Zaten ikisi arasında kesin bir koşullanma vardır. Ekonomik çözümlemeye ağırlık veren Marksizmin reel sosyalizme varışında ve çözülüşünde bu yaklaşımın payı küçümsenemez. Teori sadece günceli değil, tarihsel-toplumsal gelişmeyi ideolojik ve ekonomik boyutlarıyla, politik olguyla iç içe, hiçbirinin ağırlığını ihmal etmeden ve abartmadan olduğu gibi yansıttığında, ideolojik rolünü doğru oynadığından bahsedilebilir. Ancak o zaman ortaya koyacağı aydınlanmanın ışığında gerçekleri görmek ve ileriye doğru yol almak kolaylaşır.

2. Program, ideolojik kimliğin geleceğe kilitlenen hedeflerini ortaya koyar. Arzulanan toplum biçiminin nitelikleri belirlenir. Teorinin aydınlığında ve teknik seviyeyi göz ardı etmedikçe, toplumsal dönüşüm hareketinin sağlıklı gelişmesine katkıda bulunur. Nasıl bir ekonomi, toplum ve siyaset yapılanmasını öngördüğünü vaat eder. Kendini iç ve dış kamuoyuna karşı bağlar.

Yeni bir çıkışın programı, yakın geçmişin eleştirisi üzerine temellenir. Özellikle sınıfsız toplum uygarlığını başlattığını iddia eden reel sosyalizm ile kapitalizmin son biçimlenişine ilişkin liberal programların eleştirisiyle, kendini farklı kılan hedeflerle ortaya koyar. Çağdaş demokrasiye bağlılığını ve onu hangi yönde ilerleteceğini açıkça belirtir. Çağdaş demokratik ölçütler de başlı başına bir programdır. Yeni çıkış, bunu kendisinin asgari programı olarak benimsemek durumundadır. Örneğin toplum, siyaset ve devlet kurumlaşmalarına demokratik kriterleri uygulamayı, başta gelen görev saymaktadır.Kapitalist uygarlık

çerçevesi içinde çözümlenemeyen kadın özgürlüğünü, çevre korunmasını ve tekniğin canavarlaşmasına ilişkin denetim konularını, yeni programın en önemli maddeleri olarak belirlemek durumundadır.

Kadın özgürlüğü, yeni uygarlığın şekillenmesinde en dengeleyici ve eşitçi rolü oynayacaktır. Neolitik toplumunun çözülüşünden beri adeta toplumdan silinen kadın, tekrar saygın, özgür ve eşitlikçi koşullarda yerini alacaktır. Bunun için tüm teorik ve programsal, örgütsel ve eylemsel çalışmalar yapılacaktır. Kadın, bir dönem çok sözü edilen proleter sınıf ve ezilen ulus kavramından daha somut ve tahlil edilebilir bir konudur. Denilebilir ki, toplumun en köklü dönüşümü, kadının sağlayacağı dönüşümle belirlenir. Kadın ne kadar eşit ve özgürse, toplumun tüm kesimleri de o kadar eşit ve özgürdür. Demokrasinin ve laikliğin kalıcı olarak yerleşmesinde de kadının demokratikleşmesinin rolü belirleyici olacaktır. Kadın olgusuna ilişkin bu kısa programsal tanımlama bile yeni sosyal hareketliliğin kadın renginde başat bir durumu yaşayacağını göstermektedir.

Kadın özgürlüğü, yeni uygarlığın şekillenmesinde en dengeleyici ve eşitçi rolü oynayacaktır

Çevre sorununun program hedefi haline konulması; yeni çıkışın diğer önemli bir konusudur. En az iç toplumsal çelişkiler kadar, doğayla yaşanılan çelişkilerin bir ağırlığa sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Çevrenin korunması, esas olarak toprağın, yeşilin, suyun, havanın ve iklimin korunmasıdır. Bu temel konularda en sağlam koruyucu önlemler, programın vazgeçilmez maddeleri olarak yer tutmak durumundadır. Hayvanların korunması ve bir nevi vahşeti andıran hayvan kesimlerine karşı önlemler de programda yer tutmak zorundadır.

Kapitalist toplum koşullarında teknik bir yandan atıl bırakılırken, diğer yandan kontrolü güç olan bir canavara dönüştürülmektedir. Tekniğin tehditkâr gelişmesine karşı, insanlığın temel ihtiyaçlarına uygun tekniğe ilişkin politika ile çok ilkeli bir yaklaşım programda kesinlikle yer bulmalıdır. Yeni uygarlıksal çıkışı, tekniğin düzeyi ve uygun kullanılışı belirleyecektir. Nükleer enerji, sera etkisi, hormonal gıdalar ve gen teknolojisi başta olmak üzere, bazı alanlarda en sıkı denetim ve yasaklamalar geliştirilirken, öte yandan nüfus planlaması, hastalıklara karşı önlem, eğitim vb. alanlarda tekniğin daha da geliştirilerek uygulanması konularının program maddeleri haline getirilmesi zorunludur. Teknik ve ekonomik alan; toplum, siyaset ve devletin demokratikleştirilme hedefiyle iç içe örülmek durumundadır.

Çocuklar ve ihtiyar insanların sorunlarına da daha duyarlı yaklaşımlar programda ifade edilmelidir. Bu konular aileye bırakılmayacak kadar önem kazanmıştır.

Yeni etik, ahlaki ölçüler kesinlikle tanımlanarak, kurumsal bir biçimde programda yer bulmalıdır. Yeni ahlakın yasaları ve kurumlaşması, tarihi çıkışın en özgün ve gerekli yanı olacaktır. Hiçbir politik tedbir ve yasanın, ahlakın gücüne erişemeyeceği bilinerek, ahlakın rolü tanımlanmalı ve kurumlaşması sağlanmalıdır.

Bir toplumda ahlakın çözülüşü, yaşanılan bunalımın derinliğine kanıtıdır. Ancak ahlak deyince, geleneksel töre ve dini kuralları kastetmiyoruz. Ahlak; iyiliğine, güzelliğine ve doğruluğuna inanılan, en derin gönül ve vicdan bağıyla takip edilen, yasalara zorunlu olmayan ama en güçlü yasadan da daha güçlü ve gereklerine göre yaşanılan toplumsal davranışı ifade eder. Gerici ve tutucu ahlak kadar, ilerletici ve özgürleştirici ahlak da vardır. Bu ayrımı gözeten bir programlaştırma, eğitici ve dönüştürücü bir rol oynayabilir. Buna toplumun manevi kurumlaşması demek de mümkündür. Bunalımın çözdüğü ahlak, ancak yeni ahlaki tutum sayesinde yenilenerek; bunalımın aşılmasında ve yeni toplumun gerçek koruyucu değerlerine ulaşmasında kalıcı rol oynar. Ahlak, aslında bütün gerekleri oluşturulmuş toplumsal sistemler için bir nevi kişiliğin iyi ve doğru karakter özellikleriyle, güzel bir elbise gibi içinin iyiliğini güzellikle tamamlayan sanatın rolünü oynamasında bir köprü konumundadır.

Dolayısıyla toplumsal yaşamda sanatın yeri de en az ahlak kadar yeniden tanımlanmayı gerektirir. Sanatsız toplum, çıplak ve ilkel vücut gibidir; daha

da ötesi, ruhun ve fiziğin doğru zihniyet yapısından kopukluğunu ifade eder. Doğru zihniyet ve programın ekonomik, sosyal ve siyasal kurumlaşmasını belirlerken, ortaya konulan hedefler; sanat ve onun hedefleriyle örtüşmedikçe sakat, çıplak ve çirkin kalmaya mahkûmdur. Sanatsız toplum düşünülemez. Sanat sanıldığının aksine seçkinlerden çok halkın mitolojiye, din ve felsefeye verdiği yanıtın dili olarak anlaşılmalıdır. Sanat, üstün zihniyet ve iradeler tarafından doğurulan düşünce ve ahlakın, halkın kavrayacağı ve uyum sağlayacağı kalıplara dökülmesini ifade eder. Bütünleyici bir program, sanat çerçevesini kurarak kendini tamamlar.

3. Stratejik ve taktik tutumla, teorik ve program yapısına ulaşmayı hangi yol ve yöntemlerle başarmak istediğini ifade ederek, ideolojik kimlik yetkince tamamlanacaktır.

Teori; duru, net bakış açısını ifade ederken, program teoriden süzülmüş, eleştiri süzgecinden geçirilmiş kısa ve net hedefleri açığa vurur. Ama bu hedeflere nasıl ve hangi araçlarla ulaşılacağını, doğru bir yol hattı olarak stratejiyi, sağlam adımlarla yürüme anlamında taktiği belirler. Strateji, hedeflere gitmek için ortaya konulan birçok yol arasında seçim yapma sanatıdır. Çıkmaz yollar vardır; acılı, kanın çok akıtıldığı yollar vardır. Bununla birlikte hedefe varmadan biten yollar da az değildir. O halde doğru bir strateji, tüm bu sakıncaları olan yolları belleyerek, gerektiğinde ulaşılması gerçekçi olmayan hedeflerini revize ederek, toplumu kendi tarihi haklılığını mümkün kılacak ve gerçekleştirecek başarılı bir yürüyüşe kaldırma, taşıma ve ulaştırma yönetimini ifade eder. Böyle bir stratejiden ve yönetimden mahrum toplum ve örgütler, tarihte de örneği çok görüldüğü gibi, ya çıkmaz yollarda, ya acısı ve kanı çok olan yarı-yollarda kalarak trajik durum ve başarısızlıklara düşerler. Bunu önleyecek sanat, doğru yönetimin sanatı anlamında stratejidir.

Strateji; hangi temel güçlerle ve yedeklerle birlikte, geçici yol arkadaşlarının kimler olduğunu doğru belirleyerek, hedefe en gerçekçi biçimde, en az kayıp ve acılarla ama başarılı bir yürüyüşün, koşuşun, hatta ve hatta maraton koşusunun yönetimidir. Bu gücü oluşturamamış ve kullanmasını bilmeyen her toplum veya örgüt, yaşam enerjisini boşa harcamaya, geri kalarak dağılmaya ve çürümeye mahkûmdur. Bir toplum veya örgüt için strateji oluşturmak, beyin gücü oluşturmak gibidir. Beyinsiz veya çok ilkel oluşmuş varlıkların en ilkel düzeyde kaldıkları bilinmektedir. Dolayısıyla bir teorik görüş ve programın anlam ifade etmesi, stratejik yönetim gücüyle mümkündür. Bu da tüm önemli aşamalarda stratejik, tarihi kararlar alabilme ve yürütebilme gücüye olanaklaşır. Gerektiğinde yürümeyen ve başarılı olmayan stratejinin nedenlerini ortaya koyarak, doğrusunu yeniden geliştirerek yönetmeyi bilmeyi gerektirir. Bu tanımlamaya göre stratejik çerçeve, komutanlık ve liderlik kurumunun yetkin oluşumu ve yaratıcı gücünü kendinde bularak yürütmeyi ifade etmektedir. Bu güçten yoksun toplum veya her türden örgütlenmeler; yön istikametini kestiremeyen, ileriye mi geriye mi gittiği belli olmayan, yerinde sayan ve böylelikle yozlaşarak çürüyen yığınlara dönüşmekten kurtulamazlar. Tersine bu gücü kazanan yetersiz toplum veya her türden örgütlenmeler bile toparlanarak yetkinleşmeye ve hedefe vararak dönüşmeye, yeniden büyüyerek güçlenmeye başlarlar. İdeolojik kimlikte stratejik unsur, bu denli hayati ve gerçekleşmek açısından vazgeçilmezdir.

İdeolojik Kimliğin Son Unsuru Taktik Kavramıyla Dile Getirilir

Taktik, hedefe yürümek için sahip olunması gereken organları ve enerjiyi ifade eder. Bir nevi gövdenin beyin dışındaki tüm organları anlamına gelmektedir. Günlük yaşam için bu organların nasıl işbölümü halinde bir bütün olarak çalışmasına ihtiyaç varsa; toplum veya örgütlerin de buna benzer organlara ve bütünsellik içinde çalışmaya ihtiyacı vardır.

Bir devlet, belirlediği temel politikalara; yasama, yürütme, yargı, ekonomik ve askeri örgütlerle ulaşmaya çalışır. Toplumların da buna benzer araçları vardır. İhtiyaç ve hedefler, sahip olunması gereken araçları da belirler. Bunalımdaki toplumun çıkışı için gerekli öncü ve yan örgütlerle nasıl bir çalışma tarzına sahip olmaları gerektiğini taktik belirler. Şiddetle mi şiddetsiz mi, saldırı mı savunma mı, az güçle mi çok güçle mi, hızlı mı yavaş mı soruları, taktik yönetim kapsamındadır. Başarılı olmak isteyen bir taktik yönetim, bu soruların gerçekçi değerlendirmesini yaparak başarılı olmaya çalışır. Aksi halde iri beyinli

ama tüm destek ve uygulama araçlarından yoksun bir duruma düşerler. Hiçbir toplum, ister bunalımda ister esenlikte olsun, taktiksiz yaşayamaz. Örgütler açısından da bu böyledir. Taktik güç olmayan, taktik yeteneğini kaybeden bir toplum veya örgüt; teorisi, programı ve stratejisi ne kadar güçlü de olsa kaybetmeye mahkûmdur. Dolayısıyla günlük yaşam için vücut organlarının oynadığı role benzer biçimde her türlü toplumsal örgütlenmelerde, günlük yaşam için gerekli işlevsel kollarını ve eylemsel tarzlarını belirlemek durumundadır. Daha doğrusu kendini organlaştırmak, diğer deyişle örgütleştirmek ve çalıştırmak zorundadır.

Hedefin gereklerine göre örgütlenme ve eylemler, ruhsal alandan askeri alana kadar bir zenginlik içerirler. Uygun olan her biçim uygulamaya sokulur. Eylemsellik açısından da hedefe göre en barışçıl olanından savaşçıl olanına, ekonomik çalışmadan siyasi çalışmaya kadar bir biçim zenginliğini ihtiva eder. Hedefe giderken, araç ve çalışma biçimini doğru belirleyemeyen örgütler, yenilmekten ve yozlaşmaktan kurtulamazlar. Örgütlenme ve eylem biçimlerini gerektiğinde birbirlerinin yerine ikame etmesini bilemeyenler, yenilerini zamanında geliştiremeyenler, yeterli tempoyu sergileyemeyenler, sağlam bir taktik önderlikten bahsedemezler. Günlük çalışma ve eylemin yönetim gücü ve araçları anlamında taktik önderlik geliştiremeyen toplumlar veya her türden örgütlenmeler, kaybetmeye mahkûm oldukları gibi, bu rolü başarıyla oynayanların da başarmaması düşünülemez. Yeterince araç ve eylem biçimlerini geliştiremeyen ideolojik kimliklerin; tüm teorik, programatik ve stratejik öğeleri nasıl felç olmaya mahkûmsa, tersine bu yönlü öğelere sahip olup da gerekli tüm örgütsel araç ve eylem biçimlerini zamanında ve yeterince bir hızla çalıştıran güçlerin de hedefe doğru yürüyüşlerini başarılı kılmaları kaçınılmazdır. Taktik rolün oynanması, söz konusu gücün kendini hedefe göre olgu halinde bir nevi gerçekliğe, var olmaya kavuşturmasıdır.

Bilim Demokrattır

Çağımızın temel karakteri; sınıflı topluma dayalı uygarlığın genel bunalımı ve çözülüşü ile yeni toplumsal uygarlık kimliğinin şekillendiği bir geçiş aşamasının özelliklerini içiçe taşımaktadır. Her iki dünyanın farklı özellikleri, birbirine karşı büyük savaşımlar vermesine karşın, birbirlerini hızla ve kesin bir biçimde aşacak ve yok edecek güçte değildir. Kaldı ki, bu tip ak-kara ikilemi, doğanın temel yasalarıyla çelişmektedir. Doğa ve onun bir biçimi olan toplumsal gerçeklik, son-sonsuzluk arasında sürekli değişim geçirmektedir. Toplumsal biçimleri ve uygarlıksal uzanışlarını, dar bir ak-kara ikilemine göre değerlendirmek, en tehlikeli ve yanlışlıklar içeren ideolojik sapmalara yol açar. Ak ve kara, aslında renkler âleminin iki uçuk ve hızla değişen uç noktasıdır. Gerçekliğin en büyük kısmı, tüm renk zenginlikleri, bu iki uç arasında sıralanmaktadır. Toplumsal ve uygarlıksal dönüşümleri de bu zenginlik içinde görmek, doğru bir ideolojik doğuş için hayati önemi haizdir. "Ya ak ya kara doğarım" demek; "ya faşist, ya reel sosyalist olurum" demektir. Peki diğer daha güzel ve muazzam zenginlik içeren renklere ne diyeceğiz veya bu renkleri ne yapacağız? Bilimsel sosyalizm adına bu darlığa düşmek, uygulamalardaki tüm yanlışlıkların temelidir. Sonuç yıkımdır. Fakat yine de uç noktaların varlığını her zaman göz önünde bulundurarak, en uygun biçimleri belirlemek, yeniyi doğurmak yanlısı güçlerin, en temel görevleri olarak görülmelidir.

Tarihin 20. yüzyıl gerçekliği, her iki uç noktasının kendini tüm hışmıyla insanlığa dayatmalarına tanık olmuştur. İnsanlık, tekniğin görülmemiş ateş gücü altında, ya ak ya kara bayrağı altına emir-kumanda sistemi halinde dizilmeye zorlanmıştır. Korkunç acılar yaşatılıp, kanlar dökülmüştür. Ama hayatın yalnız gri değil, her renge bürünen diyalektik akışı, bu zorlamaları boşa çıkarmıştır. İster sınıflı toplum uygarlığının mutlak, hakim, kahhar tanrısının emrettiği kara düzen, ister onun zıddı gibi gözüken ama özde ona benzeyen diğer biçimi olan tek renkli 'ak komünizm' düzeni olsun; teorik olarak düşünülmek ve zaman zaman pratikleşmelerine yaklaşılmakla birlikte, bunlar, sanıldıkları gibi insanlığın hiçbir zaman ve sürekli yaşayamayacağı kurgusal (spekülatif, hayali, ütopik) düzenlerdir. İnsanlık da tıpkı doğadaki gibi renk zenginliğini toplumda gerçekleştirerek yaşayacaktır.

Bu anlamda Sümer mitolojisi, tek tanrılı dinlere göre daha esnek ve daha insanidir. Tabi bazı yönleriyle

de tanrıların, yani tam da kralların kara düzenidir. Ama tüm mitoloji ve din tarihi incelendiğinde bile, oralarda mutlak bir kara düzen yoktur. Tüm dogmatik yanlarına rağmen, aynı renk zenginliğini kabullenmekten kurtulamazlar.

Bu gerçekliğin bilimsel doğrulanması, 20. yüzyılda genişçe gösterilmiştir. Evrim teorileri, madde-enerji dönüşümleri, kuantum fiziği, zaman ve mekânın izafiliği, ak ve karanın iki değişmez renk veya düzen olmadığını fazlasıyla kanıtlamıştır.

Bu bilimsel ve felsefi çerçeve altında toplumsal gerçekliğe bakıldığında, zıtların uzun süre birbirine bağlı ve muhtaç halde yaşamak durumunda oldukları daha iyi anlaşılmaktadır. Çağdaş demokrasinin 20. yüzyılın sonlarında zafer kazanması, aslında gerçekliğe yatkın karakterinden ileri gelmektedir. Doğa ve toplumun zengin biçimlenişini temel alan bir felsefe ve pratikte evrimsel dönüşümlerin esas olduğunu öngörmesinden kaynaklanmaktadır. Gücünü bilimden ve felsefeden almaktadır. Çağdaş demokratik uygarlık; gelişme yasalarının derinliğine kavranması ve toplumsal değişimleri de etkisi altına almasından sonra, tüm insanlığa mal olmaya başlamıştır. Bu durum, tesadüfi olmayıp bilimin gücünün en önemli sonuçlarından biridir. Çünkü bilim demokrattır. Ama yine de eski toplumun dogmalarına dayalı yapılar mevcudiyetlerini korudukları gibi, yeni toplumun ütopik bazı yapılanmaları da varlık kazanacak ve yapılarını koruyacaklardır.

Buradan hareketle çağdaş demokrasiyi, sadece iki ucun uzlaşması gibi ele almak, büyük yanılgı oluşturacaktır. Bilinmesi gereken en önemli husus, iki uç yaklaşımı bulunmasına rağmen, temel demokratik kriterlere bağlı kalındıkça onların da yaşam hakkının olduğudur. Fakat en geniş kuşağın, renk zenginliği durumundaki toplumsal çeşitlilik olduğu kesindir ve esastır. Çağdaş demokrasi, daha çok toplumsal biçimlenmenin zenginliğine dayanmaktadır. İki ucun uzlaşmasından öteye, toplumun tarih boyunca yaşadığı ve daha da yaşayacağı biçim zenginliklerine saygılı, kendilerini özgür ifade etmelerine ve yaşamsal kılmalarına en temel ilke düzeyinde bakmayı esas alan bir sistem olarak değerlendirilmektedir. Zengin bir teorik kuramı ve pratik gelişmeyi, biçimlenmeyi ifade etmektedir. Basit bir siyasi iktidarı belirleme teorisi değildir. Bir siyasi iktidar biçimine de indirgenemez. Uzun süreli ve kapsamlı bir uygarlık biçimidir. Hem sınıflı, hem sınıfsız öğeleri de barındıran ama daha çok bunların karma tonlarını, sınırsız biçimde ve özgür olarak belirlemeye, yaşamsal kılmaya dayanan bir sistemdir. Hayatın özgür gelişmesinin teori ve pratiğidir. Tüm bunları gerçekleştirirken, hukuksal tanımı açık olan meşru savunma dışında zora başvurmayı yadsıyan bir sistemdir. Tüm toplumsal kesimlerin, özellikle en eski ezilen sınıf ve cins olarak kadın ve çocukların, özgürce kendilerini ifade ettikleri bir sistemdir. Sadece toplumun iç çelişkilerini değil, çevreyle gittikçe büyüyen çelişkilerini de bilimsel-teknik gelişmeyle çözümlemeyi, değişim ve dönüşümü barışçıl koşullarda gerçekleştirmeyi esas alan bir sistemdir.

21. yüzyılın hâkim ideolojik kimliğinin bayrağında 'Çağdaş Demokratik Uygarlık' yazılıdır

Çağdaş demokrasiyi tekrar tekrar tanımlamamız, onun yeni ideolojik kimliğin en önemli bir çerçevesini teşkil etmesinden ötürüdür. 21. yüzyılın hâkim ideolojik kimliğinin bayrağında 'Çağdaş Demokratik Uygarlık' yazılıdır. Bu bayrak altında eski yapılardan bile yararlanarak toplumun, dolayısıyla yenileşmenin hizmetinde kullanma gücünü göstermektedir. Bu bayrak altında istediğiniz kadar tarih, istediğiniz kadar gelecek yaşayabilirsiniz. İstediğiniz kadar aktüel de olabilirsiniz. Ama temel kriterlerinin derin bilinci ve kurumlaşmalarının gücünü tanıyarak, saygıyla ve ibadet edercesine bağlılığını göstererek yaşayacaksınız. Yoksa bu demokratik yaşam kişiliği, kapitalist kâr dürtüsünün çılgınlaştırdığı bireyciliği istediğiniz gibi yaşamak değildir. Yine bu yaşam, "geleceğin yüce ütopyasının gereklerine göre yaşamdır" deyip, patolojik bir tarikatlaşmayı keyfince dayatarak yaşanılacak bir yaşam da değildir. İstediğiniz kadar özgür birey olacak ama tarihine ve geleceğin bilimsel yaratılışına bağlanarak kendinizi gerçekleştireceksiniz. Ne dogmaların esiri, ne de ütopyaların mahkûmu olacaksınız.

Tarih ve gelecekle ancak bilimsel olduğunda özgür yaşamanın mümkün olduğunu bileceksiniz. Ne dogmaların ve ütopyaların hatırına özgür bireyden vazgeçecek, ne de onlara küfrederek inkârcı birey haline gelmeye fırsat tanıyacaksınız. Özgür bireyin ancak dogmanın da, ütopyanın da gücünü bilerek ama boyun eğmeyerek, alabildiğine bilimsel ve felsefi gücünü yakalayarak yaşanabileceğini bileceksiniz.

Benimseyeceğimiz ideolojik kimliğimizde bu hükümler yazılmaktadır. Bunlar ne kader ne de başıbozukluk hükümleridir; sonuna kadar bilimselliğin ve özgürlüğün hükümleridir.

Çağdaş demokratik uygarlıkta devlet yıkılarak veya parçalanarak değil, yavaş yavaş hurdalık bir malzeme konumuna getirildikten sonra tarihin çöp sepetine atılmaktadır

İdeolojik kimliğin bireysellikten sonra ikinci önemli alanı, sivil toplumun çağdaş gelişimidir, bir nevi yeniden doğuşudur. Sivil toplum alanına üçüncü alan demek, yardımcı bir kavramlaştırma adımı olabilir. Çağdaş demokratik uygarlık, üç ayak üstünde yükseliyor denebilir: Demokratik toplum, siyaset ve devlet. Üçünün de iç içe demokratikleştirilmesi en sağlıklı yoldur. Fakat eski toplumun demokratikleştirilmesi zor ve yavaş gelişen bir süreçtir. Devletin demokratikleşmesi ise, klasik yapısından ötürü en zor olanıdır. Çağdaş demokraside devletin demokratik duyarlılığa zorlanması büyük mücadeleler gerektirmektedir. İlk dönemlerde toplumun genel ayaklanması buna götürüyordu. Ama giderek ideolojik ve pratik üstünlük kazanan devlet, toplumun demokratikleştirme refleksini oldukça törpülemiştir.

Klasik yöntemlerin bastırılması ve saptırılması zor olmamaktadır. Bunda klasik devrim ve karşı-devrim koşullarının geride kalması da önemli rol oynar. Geriye devlet ve toplum arasında zorunlu olarak işlev kazanan demokratik siyaset ile onun araç ve eylem biçimlerinin öne çıkmasına sıra gelir.

Tarihte toplum ve devlet alanları oldukça tanınmıştır. Halkların isyan gücü toplumun sesi ve talebi olarak rol oynarken; devletin en eski otorite olarak varlığını hissettirmesi, bir nevi kader gibidir ve etkisinden kaçınılmaz sanılır. Özellikle kapitalist uygarlık merkezlerinin dışındaki klasik toplum ve devletlerin en olumsuzundan içe büzülmeleri ve dışa yansımaları, tutuculuğu daha da körükleyici niteliktedir. Bir nevi yeni bir tutucu denge kurulmaktadır. Devrimle bu dengenin kırılacağına inanılmıştı. Bazı başarılı örnekler, bunun yaygınlaştırılabileceği sonucuna götürmüştür. Ama kapitalist-emperyalist statükonun aldığı tedbirler, bu yönetimin etkisini oldukça sınırladı. Tutucu dönemin devleti de kendi kendine demokratikleşmeyeceğine göre, yeni bir alanın harekete geçirilmesi zorunluluk haline geldi. Kaldı ki, bunalım döneminin kapitalizm merkezlerinde bile tutuculaşan ve özellikle çevreyi tahrip eden devlet anlayışı, buralarda da üçüncü alanın hareketini kaçınılmaz kılıyordu.

Üçüncü alan, demokratik siyaset alanıdır. Karmaşık bir hal alan uygarlık koşullarının dayattığı her ihtiyaç için sivil bir araç zorunluydu. Bu araçlar ne sıkı devrim araçları ne de devletin topluma uzattığı iletişim kayışlarıdır. Daha çok devlet ile toplum arasında, ikisine de belli bir mesafede duran, kendi kimliği olan, ihtiyaca göre şekillenen bağımsız örgütlenmelerdir. Ne devlete karşıdır, ne de devletin işbirlikçisidir. İhtiyaçların emrindedir. Temel toplumsal örgütler de değildir. Bir din, ahlak kuruluşu değildir. Üyeleri sınırlı yerine getirdikleri görevlere göre şekillenmiştir. Görevin bitmesiyle kendileri de biten örgütlenmelerdir, en azından yeni görevlere göre dönüşen örgütlerdir. Bu model, devrim ve karşı-devrimin derinleştirdiği çıkmazdan kurtulmanın herkes için gerekli yolu olarak da varlığını etkili kılabilmiştir. İhtiyaçlar ekonomik alandan kültüre, spordan çevreye, barıştan insan haklarına kadar her alanda kendini dayattığı için, alanın önemi de her geçen gün artmaktadır.Üçüncü alanın bu çerçevede tanımlanması yetmemektedir. Alan, kendi teorik ve pratik konumunu daha net kılmaya ihtiyaç duymaktadır. Üçüncü alan teorisine ve pratiğine her geçen gün artan bir oranda ihtiyaç duyulmakta; kendi teorisini, program ve stratejisi

ile taktiğini gerektirmektedir. Bu bir nevi yeniden pratikleşmedir. Klasik anlamda devlet veya toplum rantına dayalı parti anlayışından fonksiyonel, ihtiyaca göre belirlenen partileşmeye geçişi zorlamaktadır. Klasik partiler başta olmak üzere, benzer rant anlayışlı tüm örgütlenmeler, sivil toplum teorisine göre yeniden yapılanmayla karşı karşıyadır.

Çağdaş demokratik uygarlığın başarısı, daha çok bu alanın rolünü yeniden tanımlama ve ona göre örgüt ve eylem biçimine kavuşmayla bağlantılıdır. Üçüncü alanı geliştirmeyen toplum veya devletler, çağdaş demokraside topallamaktan kurtulamazlar. Çok zorlayan ayrılıkçı eğilimi ve şiddet unsuru, ancak bu alanın özgürlüğünü kazanıp, rolünü tam oynamasıyla sorun olmaktan çıkacaktır. Bu yönüyle, demokratik siyaset alanı da diyebileceğimiz bu olgu; tıkanmış siyasetten çözüm üreten siyasete de bir kapı aralamış olmaktadır. En sıcak, en üretken alan olarak demokratik siyaset alanı; sivil toplum kuruluşları ne kadar çeşitli, işlevsel ve koordineli olurlarsa o kadar çözüm üretebilecektir. Tek yol ne devrim ne de karşı-devrimdir. Daha çok çeşitli çözüm alternatiflerini barındıran demokratik siyasetin çözüm yoludur. Hayat gittikçe sivil toplumun geliştirilmesi için proje oluşturulmasını ve uygulanmasını öne çıkarmaktadır. Kim, hangi kuruluş ve parti, bu sivil toplum projelerine, örgüt ve çalışmalarına sahipse, toplumun ve devletin demokratikleştirilmesine de en önemli katkıyı yapma imkânına kavuşacaktır. Bunu, rantçı siyaset anlayışından uzak, değer üreten, demokratik toplum ve devlete taşıran anlayışa sahip parti ve kuruluşlar gerçekleştirecektir. Tarih, dönüşüm rolünü artık bu tip teori, program, strateji ve taktiklere sahip olan kişi ve kuruluşlara oynatmaktadır. Toplumun gerçekçi olmayan taleplerine ve devletin dayatmalarına alet olmayan, ancak çağdaş demokratik ölçülerin geliştirilmesiyle topluma ve devlete en yararlı hizmeti bu tarzda yerine getireceğine inananlar, bu tarihsel rolün üstesinden başarıyla gelebileceklerdir.

Bu rol; bunalım döneminin çıkmaza giren toplumu ile çıkmazı derinleştiren devlet anlayışının artık bir engel durumuna gelen konumlarından üçüncü alan teorisinin çözüm üretme şansına kavuşması anlamına gelmektedir. Üzerinde ne kadar doğru ve yetkin çalışılır; gerekleri yerine getirilirse, başarının o denli büyük olacağı bir teorik ve pratik yol demektir.

Tüm bu anlatımlar, çağdaş demokratik uygarlığın statükocu bir aşama olmaktan çok uzak; ayrıca ya uçuruma ya yeni bir statükoculuğa, devletçiliğe mahkûm eden maceracı, ütopyacı toplum mühendisliğinden de farklı olduğunu göstermektedir. Çağdaş demokratik uygarlıkta devlet yıkılarak veya parçalanarak değil, yavaş yavaş hurdalık bir malzeme konumuna getirildikten sonra tarihin çöp sepetine atılmaktadır. Doğrusu ve gerçekleşir olanı da budur. Bu, en eski uygarlık aracının yerine kurulan yeni baskı aracı olarak devlet değildir. Tersine herkesin, tüm kurumların ve toplumun üretken emeğine dayalı, genel adalet ve özgürlük ölçülerini en üst düzeyde temsil eden ve denetleyen bir genel koordinasyon aracıdır. Dövecek sopası, öldürecek silahı, tıkılacak zindanı olmayacaktır. Her geçen gün "herkese yeteneğine göre ve ihtiyacı kadar" bir paylaşıma yaklaştıkça, devletin son kalıntılarını da tarihin antik eşyalar müzesine atacak bir toplum haline gelinecektir. Bilimsel ve teknik devrimler, insanlığı her zamankinden daha fazla bu gerçekçi hayaline yaklaştırmıştır. Eksik olan, çağdaş demokratik uygarlık kalkanı idi. Tarih onu da devreye geçirdiğine göre, zafer her zamankinden daha çok emekçilerin ve ezilen halkların hakkı olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeoloji İz Bırakır

Mesut Yurtsever

Günlük yaşamda "sanat ve edebiyatın ideolojisi olmaz", "kitle partisiyiz", "ideolojik parti değiliz", "tarafsız haber bülteni", "ne solcu ne sağcı futbolcuyuz" vb. lafları çok duyuyoruz. Farklı olgular için dile gelseler de bu sözlerin hepsinin alt ve üst metninin okuması aynı şeyi ifade etmektedir: ideolojisiz yaşanabilinir! Sanat, edebiyat, siyaset, spor ve en nihayetinde insan ve toplumun ideolojisiz yaşayabileceği oluşturulmak istenir.

Peki gerçekten insan ve onun toplumu, ideolojisiz olabilir mi? İdeolojinin kurumsal ve anlamsal içeriğinin ne olduğu bilinmeden bu sorulara hakikat ölçeği çerçevesinde cevap olmak mümkün mü? Yine etrafımızda her gün onlarca defa bu klişe sözcüklerle karşılaşıyoruz. Bu kelamlar söylenip, dillendiriliyorsa bunların bilerek veya bilmeyerek hangi amaçla dillendirildiğinin şifresi çözülmeden, ideolojinin ne olduğu anlaşılmayacaktır.

İdeoloji nedir? Onu nasıl tanımlayacağız? Klişe sözlerde ifade edildiği gibi şayet ideoloji siyaset, sanat, edebiyat, basın, spor vb. alanlarda bulunmuyorsa onu nerede aramalıyız? İdeolojiyi en genel anlamda, insanın dünyaya iz bırakması olarak, tanımlayabiliriz. Böyle tariflerle ideolojiyi insanın maddi ve manevi olarak yarattığı tüm olgularda bulabiliriz. Bizi çepeçevre saran tüm kurumsal ve fikirsel olgularda ideolojilerin izini görmek mümkün olur. Bu anlamda bizleri çevreleyen ideolojilerin etkilerini varlıklarında, yapılarında barındıran olgularla kuşatılmış haldeyiz. Kullandığımız dilden insan-insan, insan-doğa, insan-toplum ilişkilerine; okuduğumuz kitaplardan seyrettiğimiz filmlere, dinlediğimiz müzikten, izlediğimiz haberlere; yaşadığımız mekanlardan (ev, köy, kent vb.) içinde hayat sürdüğümüz zamana kadar her yerde ideolojilerin izleriyle karşılaşmak mümkündür. Bizler bundan ötürü ideolojinin izini taşımayan tek bir insan toplum olgusunun olmadığı bir dünyadayız!

İdeolojiler, sözlük olarak; "fikir bilimi" anlamına gelir. Kavram olarak doğuşu 1801'e[1] tekabül etse de, insanlığın, klan toplum formunun oluşumundan günümüz, demokratik ulus toplum örgüsüne kadar, anlam ve işlev olarak sürekli yaşayan bir olgudur. İdeolojileri evrensel tarihin oluşumunun ana yapı taşlarından biri olarak, karşımıza çıkar. Basmakalıp sözlerle ifade edildiğinin tersine insan yapımı hiçbir olgu, hiçbir fikir ideolojisiz olamaz. Çünkü ideoloji birey ve toplumlardan başlayarak yaşanılan çevreye en genel tabirle dünyaya ve tarihe (zamana) olumlu veya olumsuz etkisini hissettiren; "fikirler, inançlar ve tutumlar kümesi" dir.

İnsan gök kubbe altında olduğu sürece ister olumlu ister olumsuz etkileri anlamında ideolojilerin varlığı söz konusu olacak: Varlıkların izlerini manevi-maddi anlamda bırakacaktır. Daha da ötesi insan başka bir gezegende yaşama olanağına kavuşsa da aynı durum orada da yaşanacaktır. Durumu böyle serimlememize karşın sık sık karşılaştığımız o klişe sözler ve tutumların anlamını nasıl yorumlayacağız? Neden ideolojik bir yaşam, sanat, edebiyat, siyaset, tarih vb. olabileceği dillendiriliyor. Bu ezber sözlerin anlamını liberalizmin 1990'lı yıllarda "ideolojilerin sonu"na varıldığı ve "ideolojisiz zamanların" başladığı sözleri ve tezleri üzerinden çözümlemek, açıklayıcı olabilir. "İdeolojilerin sonunun" geldiği ve "ideolojisiz zamanların" başladığı iddiaları kuşkusuz anlamsız ve amaçsız değildir. Belli bir amaç ve hedef temelinde, yoğunlaşmış bir düşünceyi

1 1801'de yayınlanan Elementsd İdeologia adlı kitapta Fransız filozof Destutt de Tracy kullanır.

dillendirirler. Basit kelimelerden öte stratejik bir öze haizdirler. En önemlisi de ideolojik birer söylem ve sav olmalarıdır. Tezin kendisinin ideolojik anlamı; ideolojisizlik olabilir mi? Tez ideolojik olduğu için anlamı da, amacı da ve işlevi de ideolojiktir. Bu açıdan yukarıda sıraladığımız basmakalıp kelimeleri duyma sıklığı ne derecede yüksekse, liberalizmin hegemonyasının etki düzeyi de o derece yüksek olduğunu gösterir. O sözlerin her biri liberalizmin birer yayıcısı ve propagandasını bağrında taşır. Her biri liberalizmin birer yayıcı ve propaganda merkezi tüm ulus-devlet TV kanallarının hergün ve her saat başı "Tarafsız haber bülteni" söylemini tekrarlamaları kendilerini ideolojik kılmadığı gibi haberlerin veriliş biçimini de tarafsız-ideolojisiz kılmıyor.

Tüm bu klişe söylem ve tezlerin tek bir amacı var. O da kapitalist modernitenin ideolojik tekeli liberalizmin kendini mutlak ve sonsuz bir ideoloji olarak göstermeyi amaçlamasıdır. Temel gaye, insanları- toplumları "ideolojisiz" de yaşayabileceğine ikna etmedir. Fakat "ideolojisiz yaşam" tezi özünde liberalizme göre yaşamdır. Liberalizme mahkum olmadır. Liberalizm bu söylem ve tezlerle toplumları sadece kapitalist-modernitenin ideolojik tekeline mahkum kılmıyor. Onları kendi varlık ve özgürlüklerine hizmet eden "fikir, inanç ve tutumlar kümesi"nden de yoksun kılıyor. Böyle bir yoksunluk halini yaşamak demek, özünde özgürlüğünden, öz oluşumundan, kendi toplumsallığı ile yaşama halinden düşmektir. Bu ise insanlıktan düşmeyi, biyolojik yaşam sınırları içinde yaşamaya mahkum olmayı ifade eder. Çünkü ideoloji "birey, grup veya sosyal bir sınıfın (biz buna bir bütün toplumu da ekleyebiliriz) dünyayla ve kendi varoluş koşullarıyla ilişkilerinden doğan temsillerin ve yaşam tarzlarıyla ilgili tasarımların tümünü"[2] ifade ediyorsa ya da "siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini moral, estetik düşünceler bütünü"[3] ise onsuz toplumsal-sosyal yaşamın olamayacağı açığa çıkar. "İdeolojisiz yaşam" tezi sadece hayvanlar aleminde geçerli olabilir. Bu açıdan bu sava inanarak ona göre davranmak, çok açık ki liberalizm ve onun dört varyasyonu olan pozitivizm, milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçiliğe göre yaşamak demek olur. Liberalizm bu tezi tarih boyunca tüm tahakkümcü-hegemonik ideolojilerin temel bir özelliğini 20. Yüzyılın son çeyreğinde tekrar dillendirilmesinden öte bir şey değildir. Tüm tahakkümcü-hegemonik ideolojiler, tahakkümlerini pekiştirmek, hegemonyalarını oturtmak, kendilerini rakipsiz ve mutlak kılmak için kendileriyle eş-zamanlı öteki ideolojileri ya yok saymışlardır ya itibarsızlaştırıp ortadan kaldırmaya çalışmışlardır ya da minimize etmek için "yasak" ve "günah" konusu kılmışlardır.

"İdeolojisiz yaşam" tezi özünde liberalizme göre yaşamdır. Liberalizme mahkum olmadır

Erkek egemen mitolojilerin ana-kadın toplumuna dayalı mitolojileri devşirip, inkarı; dinsel düşüncenin mitolojiyi birer masal; bilimsel düşüncenin dinsel düşünceyi birer hurafe-batıl inanç olarak dillendirip, yok sayması bunun örnekleridir. 1990'lı yılların başında reel sosyalist, ideolojilerin çöküşü ve yenilgisi liberalizme bu fırsatı sunmuş, onu ayrıca tüm dünyada tam hegemonik ideoloji haline getirmiştir. Ezeli rakibinin bu çöküşü, liberalizme kendini mutlak ve ebedi gösterme ve yansıtma imkanı tanımıştır. Liberalizmde bu durumu hem bu açıdan kullanmak istemiş hem de kendisi dışındaki öteki ideolojilerin sonuna varıldığını dillendirmesine yol açmıştır. "İdeolojilerin sonu"na gelindiği tezi ile yetinmeyen kimi liberal ideolojiler ayrıca hızını "tarihin sonuna" varıldığını tezinde dillendirmekten kendilerini alamamışlardır. Oysa reel sosyalist bloğun çöküşünden günümüze ne ideolojilerin dünyaya iz bırakmaları ne de tarihin mikro-makro düzlemlerde oluşumunun önüne geçilebilindi. Tüm toplumsal-tarihsel süreçler boyunca olduğu gibi 1990 ve 2023 yılları arasında da ideolojiler kesintisiz bir şekilde ama iki farklı düzlemde hükmünü icra etmiş, dünyaya yapıcı veya yıkıcı izlerle dolu "eser"lerini bırakmışlardır. Reel sosyalist kampta bulunan cumhuriyetlerin, kapitalist sisteme birer birer monte oluşu yaşandı. Körfez savaşı, Yugoslavya'nın dağılışı ve Sırp-Hırvat-Bosna savaşı, Çeçenistan savaşı, Afrika kıtasındaki iç

2 **Ahmet Ceviz, Felsefe Sözlüğü**

3 **Türkçe Sözlük**

savaşlar gerçekleşti. Açlık ve kıtlıklar ile darbeler oldu ve halen olmakta. Aşırı endüstriyalizmin yarattığı hava, deniz ve toprağın kirlenmesi, ormanların yok oluşu, ozon tabakasının delinmesi, kutuplardaki buzulların erimesi gerçekleşiyor. Kapitalizmin yarattığı ekonomik adaletsizliğin tüm dünyada zirveleşmesi, çığ gibi artan işsizlik, yoksulluk, nüfus ve aşırı kentleşmenin yarattığı sorunlar, dalgalar misali ardı ardına geliyor. Küreselleşen HİV, Korona, kuş gribi, kanser vb. hastalıkların insanlığı tehdit eder düzeye gelişi oldukça açık. Ulus-devlete dayalı gelişen yabancı düşmanlığı, milliyetçilik ve ırkçılığın tüm dünyada artışı gırtlağı aştı. Cinsiyetçiliğin kadını içine soktuğu cehennemsi yaşamın vb.nin makro olgular düzleminde liberalizmin dünyaya-toplumlara nasıl yıkıcı etkiler bıraktığının izlekleri olarak okumak mümkün. Ayrıca evrensel tarihe nasıl yıkıcı-faaliyete geçen fay hatları gibi izler eklediğinin de tarihidir. Tüm bu yıkıcı olay ve olgulara paralel dünyanın her yerinde daha adil, demokratik, eşit ve özgür bir yaşam ve toplum için kadınlar, gençler, topluluklar, kültürler, gruplar ve halkların mücadele izleriyle de karşılaşırız. Kürt direnişi, Arap baharı, Sarı Yelekliler, kadın-yaşam-özgürlük hareketi, Wall Secret direnişleri, başka bir dünya mümkündür hareketleri, Zapatistalar, Topraksızlar hareketi, Gezi Direnişi, Rojava oluşumu vb. toplumsal düzleme dayalı ideolojilerin topluma, tarihe ve mekana iz bırakışlarının örnekleriyle karşılaşırız. Tüm bu izler bize "ideolojinin sonu"na gelindiğini değil ideolojilerin kesintisiz bir şekilde karakterlerine uygun, doğaya ve toplumlara olumlu veya olumsuz kalıcı izler bıraktığını gösterir.

İdeolojiler iz bırakır. Önemli olan hangi ideolojinin hangi karakterde ve nasıl bir iz bıraktığıdır. Özgürlük-eşitlik geleneğine göre mi yoksa egemenlik, tahakküm geleneğine göre mi iz bıraktıklarıdır. Doğa ile uyumu toplumların öz gelişimine ve kadının özgürlüğüne hizmet edecek temelde mi yoksa tersine iktidar ve devlet düzlemine hizmet edici bir iz mi bıraktığıdır? Bu soruları cevaplamak için bu iki düzlemi birbirinden ayrıştırmak ve hangi ideolojinin hangi düzleme ve hangisinin yıkıcı, hangisinin yapıcı olduğunu kavramak önemlidir. Böyle bir farkındalık olmadı mı farkında olmadan sürekli toplumun, insanların adalet, eşitlik ve özgürlüklerinin altını oyan ideolojileri yaşamak zorunda kalmamıza yol açar. Bu düzlemler kavranılmadan ideolojilerin rolü ve önemi de kavranılmayacaktır.

İdeolojinin İki Düzlemi

İdeolojileri en genel anlamda ikiye ayırabiliriz. Biri toplum odaklı öteki de iktidar ve devlet odaklı ideolojilerdir. Bu iki düzlemin her biri kendi içinde pek çok ideoloji açığa çıkarabilir ve çıkarmıştır da. Fakat her düzlem özgülünde açığa çıkan bu ideolojilerin birbirinden farklı olduğu anlamını taşımaz. Yine birbirinin aynısı-benzeri olduğu anlamına da gelmez. Aynı öze sahip biçimi, işlev ve etkililik derecesi farklı ideolojiler olarak karşımıza çıkarlar. Örneğin; toplum düzlemine dayalı ideolojilerin tümünün özü toplumun öz gelişimine dayandığından yapısında özgürlük, eşitlik, özyönetim, özdüşünüm, karar ve eğleyişi ve de doğa ile dengeli uyumu taşır. Aynı şekilde iktidar-devlet düzlemine sahip ideolojilerin tümünün özü iktidarı ve devleti geliştirmek olduğu için yapılarından tahakkümü, hegemonyayı, sınıfı, sömürüyü, bürokratizmi, hiyerarşiyi, adaletsizliği, eşitsizliği vb. taşırlar. Her düzlem üzerindeki ideolojilerin özleri, aynı olsa da içinde oluştukları zamanın ruhuna göre farklı biçim, işlev ve etkinlik gücüne sahip olurlar. Zamanın ruhundan kasıt, dönemin düşünsel, siyasi, ekonomik, teknolojik, sosyal yapısı, sorunları vb.leri toplamı kastediliyor. Bundan ötürü her düzlemin ideolojileri zamanın ruhundan dolayı kendine has kavram, kuram ve kurumlara sahip olurlar. Fakat kendinden önceki ideolojilerin mirasından devir alırlar, içlerine katarlar. Kümülatif bir karaktere sahip olurlar. Örneğin kapitalist modernite, devletli uygarlığın son evresini teşkil ettiği için kendisinden önceki köleci ve feodal dönemlerin mirasını da sahiplenir. Kapitalist modernitenin resmi ideolojisi liberalizm, milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik, pozitivizmi içinde barındırması bunun ifadesidir. Bu ideolojik varyasyonlarla sadece modern toplumu değil aynı şekilde geleneksel toplumu da hakimiyetleri altında tutmaya çalışır. Milliyetçilikle iktidar ve devleti tüm bireylere taşırırken; dincilik ile geleneksel toplumu kontrol altında tutarak itaat kul kültürünü canlı tutar. Bilimcilik/ pozitivizm ile hem bilimi hem de toplumun entelektüel dünyasının aklını egemenlik altında tutarken; cinsiyetçilik ile kadın ve erkeği kontrol altında tutar.İktidarcı-devletçi düzlem tarihi süreç boyunca efendi-köle, tanrı-kul, feodal-

köylü, burjuva-işçi, devlet-yurttaş vb. ikilikler şeklinde hiyerarşik, sınıfsal, egemenlikçi ve tahakkümcü bir özler kümesine sahip olur. Tarih boyunca bu ikiliklerin bir ucunu özneleştirirken ki; bu tarih boyunca devletli düzlemi esas alan egemen kesimler olur. Öteki ucu ise ki; bu da toplumlar olur. Nesne'leştirerek (kul, köle, bende, işçi, köylü, yurttaş vb. ifadelendirmeler) üzerlerinde her türlü egemenlikçi tasarrufa sahip olur. Bu açıdan tarihsel ve güncel olarak nerede bir hiyerarşi, sınıf, eşitsizlik, bürokrasi, kulluk, cinsiyetçilik, alt-üst ilişkisi, nesneleşme hali, özgüç ve özyönetimden yabancılaşma durumu vb. olgularla karşılaşırsak orada işleyenin iz bırakanın iktidarcı-devletçi düzleme ait bir ideoloji olduğunu görürüz. Toplumsal düzlem içinde aynı durum geçerlidir.

Toplumsal düzlemde açığa çıkan hiçbir ideoloji bu ikilik hallerini; özne-nesne, efendi-köle, ezen-ezilen vb. yapısında barındırmaz. Farklılıkların eşitlik ve özgürlüğüne dayalı bir yapısı esastır. Komünaliteye dayalı, doğa ile dengeli bir ilişkiyi esas alır. Bireylerin tanrılaşmasına, Firavun ve Nemrutlaşmasına ve de toplumun hiçleşmesine, sürüleşmesine vb. izin vermez. Fakat ifade edilen ikilikler yapılarına sızdığında ise toplumsal düzlemden saparak, iktidar-devlet düzlemine kayıp ona hizmet eder hale gelirler. Tarih, toplumsal düzlemde açığa çıkıp, toplumlar içinde yaygın bir etkililik kazanmış ama sonradan bu ikiliklerin yapılarına sızması sonucu, iktidar-devlet düzlemlerine hizmet etmiş pek çok ideolojik çıkışla doludur. Zerdüştlükten Maniciliğe, Budizm'den tüm tek tanrılı dinlere kadar, anarşizmden reel sosyalizme hepsinin akıbeti bunun göstergesidir. Kapitalist modernitenin anarşizm, sosyal demokrasi ve reel sosyalist ideolojileri kendi mezhebi haline getirilişi de buna örnektir. Bu açıdan her iki düzlemin ideolojileri arasındaki ilişki diyalektik bir zıtlık halidir. Kendi düzlem ve özlerine ait kavram, kuram ve kurumlarla beslenme ve sulanmayı gerektirir. Toplumcu düzlem ideolojileri, iktidar-devletli düzlemin kavram ve kuramlarıyla özünü oldurtamaz. Her amaç kendi aracını gerekli kılar. Kapitalist modernitenin "amaç için her araç mübahtır" ilkesi ideolojik bir ilke olup iktidar ve devlet düzlemine hizmet eder. Bu ilkeye kapılmış onlarca ulusal kurtuluş hareketi, parti oluşumu vb. toplumsal özgürlük amacıyla yola çıkıp, ulus-devlet aracı ya da iktidar ve devleti hedeflemesi sonucu kapitalist sisteme yani iktidar-devlet düzlemine en kötü şekliyle eklemlenmekten kurtulamamış, sayısız örnek söz konusudur.

İdeoloji Zihinsel ve Bedensel İz Bırakır

İdeolojileri bu anlamda sadece soyut düşünsel fikirler ve inançlar bütünlüğü olarak görmemek gerekir. Ayrıca fikir ve inançların bir bedene gerekesinim duyduğu olgulardır. İdeolojilerin kavramsal, kuramsal, teorik yapıları kadar bu kavram ve teorilere denk düşen, kurumsal yapılar da söz konusudur. Louis Althusser bunları "ideolojik aygıtlar" olarak tanımlar. Fikir ve inançların bedenleşmesi bu ideolojik aygıtlarla gerçekleşir. Reel sosyalist sistemin 70 yıl aradan sonra yıkılıp, tüm seksiyonlarıyla birlikte kapitalist sisteme entegre oluşu, sosyalist ideolojiyi bedenleştirecek kendi öz araçlarını bulamaması, kapitalist modernitenin üç saç ayağından kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devlet araçları ile kendini bedenleştirmeye çalışmasıdır. Deyim yerindeyse araçların kendisi kendilerine uygun öz yaratıp, asıllarına rücu etmişlerdir. Çünkü bu amaçlar (kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devlet) nötr birer olgu değillerdir. Kapitalist modernitenin ideolojisi ve yaşam tarzıyla oluşmuş olgulardır. Onlarda işleyen ruh, akan kan bu sistemin ruhu ve kanıdır. Sosyalist fikriyat ile bu araçlar yan yana gelince doğal olarak reel sosyalist sistemi deyim yerindeyse kendi eliyle 70 yıl boyunca kapitalist modernitenin kanını bedenine, ruhunu da zihnine enjekte etmiş olarak, karşımıza çıkmış olur.

Sonuçsa, reel sosyalist ideolojinin içten çöküşü kapitalist modernitenin kendi öz ruhu (ideolojisi) ve bedeniyle ortaya çıkışı olmuştur. Reel sosyalist kampta bulunan cumhuriyetlerin birebir kapitalist sistemin parçası oluşu bunun sonucudur. Bu durum ayrıca dünyadaki bütün öteki toplumcu güçleri, iktidar perspektifli parti ve hareketlerde de gözlemleyebiliriz. Hatta şuan ülkemizde toplumcu olduklarını ifade eden güçlerin en temel yanlışlığı da bu noktadadır. Toplumcu bir sistem geliştirmek istediklerini ifade etmelerine rağmen bu sisteme onun araçlarıyla (meclisler, komünler, akademiler, kooperatifler, özyönetimler, vb.) değil onları amaçlarının tam bir tersi sisteme götürecek, araçlarla hareket etmekten, kendilerini alamamaktadırlar. Hatta bu güçlerin kimileri, partilerinin programlarını toplumcu bir ideolojiye dayanarak oluştururken, bu programı

iktidarcı-devletçi düzlemin araçları ile geliştirmeye çalışmaktadır. Devlet ve iktidarı hedefleyen bürokrasiye gömülmüş parlamentarizmi, demokrasiyi siyasetinin önüne geçiren çok yaygın yatay bir örgütlenme yerine, dikey örgütlenmeyi aşamayan duruşlarıyla niyetlerinin dışında sisteme eklemlenmektedirler. Toplumsal alanda belirleyici güç olamamalarının sebebi de budur. Demokratik modernite kuramının önderliğin "ideolojik ve siyasi boşluk var" dediği nokta tamda bunu ifade ediyor.

Çünkü toplumcu siyaset, toplumcu-demokratik partileri gerektirir. Yani devlet odaklı olmayan, hiyerarşi ve bürokratizimden tamamen kopmuş, toplumsal talepleri esas alan, toplumun her alanında komün, meclis ve özyönetimlerle kadınlar, gençler, yoksullar, emekçiler başta olmak üzere, geniş toplumsal bir örgütlenmeye dayanan ve çok yaygın sivil toplum, insan hakları dernekleri, feminist, ekolojik, kültür ve inanç hareketlerle öz demokratik duruşunu örgütlü ve eylemli kılmayı gerektirir. İşte tamda bu noktada toplumcu güçlerin, hareketlerin, partilerin ülke genelinde ideolojik ve siyasi bir boşluk yaşadığı gerçeğiyle karşılaşıyoruz. Devlet düzlemi dışında toplumsal güçlerin kendi ekonomik, sosyal, siyasal iradelerini oluşturma, kurumlaştırma yürütme ve denetlemede ki yetersizliğin temel sebebi de ideolojik yetersizliktir.

İdeolojileri kavram, kuram ve kurumların toplam bileşkesi olarak ele almak, hakikatleri bir bütün görmek, terim açısından önemlidir. Çünkü ideolojilerin en temel amacı insan ve toplumlarda kendini bir tutum haline dönüştürmedir. Sadece davranışsal bir yapıya büründürme değil, bir görme, bakma, duyma, dillendirme, okuma, ele alma biçimi kazandırmadır. Tüm kavram, kuram ve kurumların gayesi ideolojilerin dayandığı öz'ü, özün muhtasarında gerektirdiği fikri ve inancı, tutum, bakış ve davranış tarzı haline getirme ve de bununla öncelikle insanlarda onun toplumunda sonrasında yaşadığı mekânsal çevreye ve zamana iz bırakmadır. İdeolojiler hem zihinsel hem de bedensel olarak iz bırakırlar. Tarih ve mekan bu yapı ve zihinsel izlerle doludur. Misalen; Mısır piramitleri, Roma Kolezyumu, Atina Akropolisi, Nemrut Dağı panteonu, Babil Kulesi ve sayısız benzer yapı bin yıllardır bizlere sadece birer mimari yapı olarak intikal etmiş değiller. Köleci ve feodal devletçi ideolojilerin, Nemrutların, Firavunların, Tanrı Kralların, imparatorların, han ve hakanların, şah ve sultanların iktidar gücünün azametinin işaretleridirler. İktidarcı-devletçi ideolojilerin birer izleridirler. Aynı şekilde "Nemrut", "Tanrı Kral", "İmparator", "Şah", "Sultan" vb. sözcüklerde aynı düzlemin, kavramlar dünyasındaki izleridirler. Bu mimari yapılarda sadece iktidarcı-devletçi izler görmüyoruz. Köleleştirilen insanların, toplulukların emeklerinin büyük acılar, gözyaşları ve kanlarıyla nasıl harikalar yarattığının izlerini de görürüz. Göbeklitepe, Newali Çori, Çeme Hallan, Sümela Manastırı, Zerdüşt Ateşgahları, yer altında inşa edilen kiliseler, Laliş'deki kutsal yapılar, Medreseya Sor; dağ, orman ve çöllerin en kuytu köşelerinde inşa edilen manastırlar, dergahlar vb. sayısız yapıda iktidar, devlet dışı toplulukların yani komünal toplumcu geleneğin, ideolojik kurumsal izleridirler. Bu düzlemin zihinsel izlerini de ana-kadın Tanrıçalar Ninhursag, İştarda, İbrahimi, Musevi, Zerdeşti, Budist, Sokratik, İsevi, Manici, Muhammedi, Thomas Muntzer, Marx, Engels, Lenin, Che Guvera, Deniz, Mahir, İsa, Ali Fırat, Haki, Kemal, Mazlum, Hayri, Sara, Zilan ve daha nice tarihsel kişilerin duruşu ve düşüncesinde buluruz.

Yeme ve İçmede İdeolojinin İzleri

Bu açıdan ideolojiyi sadece siyasal boyut ile sınırlamak, dar bir yaklaşım olmakla birlikte toplumsal yaşamın öteki tüm boyutlarını ideolojik alanın dışında gibi bir algıya yol açar. Ki, yazımızın başında dile getirdiğimiz klişe sözler (sanat ve edebiyatın ideolojisi yoktur vb.) bu mantığın bir ürünüdürler…" Yeme ve içmenin izi mi olur?" ya da "giyinmenin, oturup kalkmanın ideolojisi mi olur" vb. sorular, bilerek veya bilmeyerek ideolojinin etki alanını, siyasal boyutla sınırlandırmayı ifade eder ki, tam da liberalizmin toplumsal yaşamın tüm boyutlarında nasıl sirayet ettiğini, bu alanlarda nasıl rol oynadığını görmeyi de engeller. Oysa liberalizmin hükmünü en çok icra ettiği, kendi amaçları doğrultusunda yönlendirdiği biçim ve işlev kazandırdığı alanlar buralardır. Bugün sosyal alanda, aile ilişkilerinde, kadın-erkek ilişkilerinde, ekonomide, eğitimde, kültür, sanat, edebiyat, sinema, birey-toplum, toplum-doğa vb. tüm alanlarda çok yoğun bir sorun, kriz ve yozlaşmaların yaşanması liberalizmin etkisinin sonuçlarıdır.

Bunun için ideoloji demek yediğimiz yemekten giydiğimiz elbiseye, oturuş-kalkışımızdan, dil ve üslubumuza, oturduğumuz yapıdan, yaşadığımız mekanlara, sosyal ilişkilerimizden, sanat, edebiyat, müzik vb. yaklaşımımıza, yönetim biçimlerimizden, sorunları ele alıp-çözme yöntemimize, yani insan ile ilgili aklımıza gelebilecek her şey demektir. Müslüman ve Yahudi domuz eti yemez. Çinliler köpek eti yer. Afrika halklarının bazıları karınca yerken, Aleviler tavşan eti yemez. Bazı halklar içki içmezken, bazıları kan içer. Bazı toplumlar çiğ balık yerken, bazıları denizden çıkan her şeyi….hatta günümüzde vegan, vejeteryan olan birey ve topluluklar mevcut. Tüm bunlar gibi bir fikrin, inancın yani ideolojinin izleridir.

Giyim içinde aynı durum söz konusudur. Moda bu anlamda Liberalizmin insan ve toplulukları günlük, haftalık, aylık, mevsimlik giydirme arzusunun kurumudur. Kendisine göre giydirme ve sürekli tüketmenin eylemidir, izleridir. Her topluluğun ya da inancın otantik giysisi onun fikriyatının ifadesidir. Günümüzde tüm dünyada evrensel bir konuma gelen pantolon, ceket (takım) Fransız Devrim ideolojisinin giysileridir. Tüm dünyada evrensel giysi halini alması, Fransız Devrim ideolojisinin izinin yansımasıdır. Yine dil ideolojinin izini en çok yansıttığı alanlardandır. Başlı başına bir makale konusudur. Konumuz itibariyle birkaç örnekle sınırlayacağız. Günlük olarak sık sık duyduğumuz "Benim karım", "Ev hanımı", "Kadının yeri evi, işi çocuk büyütmektir" ve buna benzer yüzlerce sözcük, cümle sıralamak mümkün. Kim bunların ideolojik cümleler olmadığını iddia edebilir? Bu söylemlerin tümü ister erkek ister kadın dile getirsin eril zihniyetin dilde yaşayan izleri ve yansımalarıdır. Kadını özne olarak görmeyen, özgür ve eşit bir varlık olarak algılamayan bir hiyerarşiye alt-üst ilişkisine tabi tutan, kadını bir nesne mal-mülk olarak değerlendiren, tek işi çocuk doğurup, büyütmek olan, dört duvar arasına kapatılmış, tek yaşam alanı ev olan bir varlık olarak tanımlayan ideolojik bakışın izleridir. Edebiyat ve sanat alanının %99'da kadın ya cinsel bir meta veya sahte aşkların konusu kılınır ya da iradesiz korunmaya muhtaç, zayıf bir cins, sürekli erkeğin gölgesinde yaşamaya mahkum bir varlık olarak yansıtılır. İdeolojinin izlerini en çarpıcı şekilde gördüğümüz alanlardan biri de mekanlardır. Örneğin kışla, hapishane, mahkemeler, adliye sarayları, okullar, kiliseler, pastaneler, plazalar vb. ve hatta bir bütünen KENTLER iktidar-devletçi ideolojinin izlerinin en çok yoğunlaştığı mekanlardır. Bu mekanlardan hangisine bakarsan hiyerarşi, erilliği, eşitsizliği, sömürüyü, alt-üst ilişkisini, bürokratizmi, cinsiyetçilik, milliyetçilik vb.'nin yoğun izleriyle karşılaşırız. Kırsal kesimde bulunan köy mekanlarında ise iktidar ve devletçi kimi izler görülse de bu mekanlarda baskın izler komünal toplumcu geleneğin izleridir. Bunu hem mimarisinde hem de sosyal ilişkilerinde görürüz. Örneğin kırsal kesimde bir yolda yürürken tanıdık-tanımadık önüne çıkan herkese selam verip-alma çok doğal ve normal bir toplumsal davranıştır.

Her topluluğun ya da inancın otantik giysisi onun fikriyatının ifadesidir

Aynı durumu kentte göremeyiz. Bir sokakta hiç tanımadığın 4-5 kişiye selam verilirse ya deli olarak algılanır ya da selam verenden şüphe edilir. Yadırganır, normal bir davranış olarak görülmez. Çünkü kentler (günümüzün) kapitalizmin hakim ideolojisinin (tüm versiyonlarıyla) yoğunlaştığı mekanlardır. Kentlerde "almadan verilmez" temel ilkedir. Karşılıksız hiçbir şey yapılmaz. Selamda olsa ilke geçerlidir. "Almadan veren" oldu mu da ya saf ya enayi ya da deli görülür ve şüphelenecek kişi olarak algılanır. Bu anlamda bir kentte kapitalist ideoloji ne kadar yoğunlaşmışsa orada doğa ve toplumsal yaşama aykırı, yapay bir hayatta o düzeyde söz konusudur. Çok değil 30-40 yıl önce pek çok orta ve küçük ölçekli şehirde kasabada ve köyde evler daha demokratik, sosyal izler taşıyan bir mimariye sahipti. Pek çok tek veya çift katlı evin bir ortak avlu etrafında kümelendiği bir yaşamsal mekan söz konusuydu. Bu mimari biçim, yüz yüze ve daha çok ilişkilenmeye, daha çok sosyalleşmeye, dayanışmaya, ortak sevinç ve acıyı paylaşmaya zemin durumundaydı. Fakat kapitalist ilişkiye dayalı kentleşme geliştikçe, çok katlı binalara dönüşen yaşam mekanları insanların birbirine sırt döndüğü, alt-üst ilişkilerin oluştuğu, sosyal ilişkilenmenin minimalize olduğu dayanışmanın ortadan kalkma noktasına geldiği, ortak hiçbir sevinç ve acının paylaşılamadığı, herkesin kendini duvarlarıyla sınırladığı, birbirinden yalıtık

birey ve davranışların izleriyle karşılaşırız… kentlerin bu mimarisi bir nevi kanserleşmedir. Toplumsal ve sosyal doku ve ilişkileri mekânsal yapı üzerinden parçalayıp birbirinden ayrıştırır. Her parçayı ötekinden ayırır. Hatta kent içinde Getto ve varoşlar oluşturarak sınıfsal bir zemin yaratır. Bu mimari yapıyla, kimsenin kimseyi duymadığı, görmediği, işitmediği kalın duvarlar örer. Yıllarca aynı binada oturup, birbirini tanımama ya da evinde ölüp, ölüm kokusu çevreye yayılmadıkça, komşusunun kapısını çalmama halleri bunun ifadesidir. Bu yapılarda toplumsal ve sosyal yaşamın adım adım nasıl erdiğinin izlerini görmek için sadece yaşadığınız binaya, onun insan hallerine bakarsak çok yoğun ideolojik izler göreceğiz.

İdeolojinin izini benzer şekilde sanat, edebiyat, spor akademi dünyası, basın-yayın, hukuk vb. pek çok alanda da sürmek mümkündür. Bir film bir roman bir resimde bu izlerin arkeolojisi yapılabilinir. Fakat bu makalemize sadece niteliksel bir artı sağlayacaktır. Önemli olan nokta ana temadır. İdeolojin izini, toplumsal olguların tümünde sürebileceğimizi bilmemizdir. Çünkü bizler dün olduğu gibi bugünde bu izleri üzerinde taşıyan sayısız maddi ve manevi toplumsal olguların evreni içinde yaşıyoruz. Sadece yaşamakla da kalmıyoruz. Bilerek veya bilmeyerek bu izlerle kendimizi her gün olduruyor, var oluşuyor ve bizlerden öncekiler gibi ya aynı toplumsal (manevi-maddi) olguları yaşatıyor ya da yenisini inşa ediyoruz!

Ne inşa ettiğimizi bilmeliyiz. Nasıl varlıklaştığımızı anlamalıyız. İnsan şayet düşünen, sorgulayan ve farkındalığa ulaşan bir varlıksa nasıl var olduğumuzu ve ne inşa ettiğimizi bilmekle de mükellefiz. Hangi sisteme hizmet ettiğimizi fark etmeden düşünen, sorgulayan olduğumuzu söyleyebilir miyiz? Biz, binlerce yıllık devletçi uygarlığın, günümüz temsilcisi kapitalist moderniteye mi yoksa demokratik uygarlığın günümüz temsilcisi demokratik moderniteye mi hizmet ediyoruz? Düşünüş, tutum, üslup ve davranışlarımız hangi düzlem üzerindedir. Çalıştığımız kuramlar, içinde bulunduğumuz mekanlar hangi ideolojinin izlerini taşır. İnanç ve fikirlerimiz kimlere hizmet ediyor? Bunları bilmeden doğru yaşayabilir miyiz? Bizler demokratik modernitenin kuramına dayanan, ahlaki ve politik dokulara, düşünce, söz ve uygulama iradesine sahip; demokratik ekolojik ve kadın özgürlüğünü esas alan özgürlükçü ve farklılıkların eşitliğine dayalı bir yaşam mı istiyoruz? Yoksa şu an tüm dünyada hükmünü icra eden, devletçi uygarlık kuramına dayanan kapitalist modernitenin endüstriyalizm, kapitalizm ve ulus-devlet üçlü ayağına; liberalizm ve onun mahşerin dört atlısı olan bilimcilik, milliyetçilik, dincilik ve cinsiyetçilikle toplum ve doğayı tahakküm altına alıp, yapı bozumuna uğrattığı hiyerarşi, sömürü, eşitsizlik, adaletsizlik ve özgürsüzlüğü geliştiren, insanları bireycileştiren, nesneleştiren, kullaştıran, iradeden yoksun, yıkılan, cinsel obje haline getiren bir yaşam mı istiyoruz?

Şuan ülkede yaşadığımız çok derin ve çok katmanlı kriz ve yozlaşma hali, ikinci seçenekle yaşamanın sonucudur. Bugün toplumsal alanın tüm dokularında; siyasal, sosyal, ekonomik, aile, eğitim, kültür, mimari vb. derin bir çürüme, yapı bozumu yaşanıyorsa, ikinci seçenekte ısrarın sonu daha da derinleşmiş krizler, yıkımlar, acılar olacağını söylemek için kahin olmaya gerek yoktur. Son deprem felaketi mimari yapılarda yaşanan krizin nasıl bir faciaya kapı araladığının göstergesidir. Deprem felaketi bir nevi iktidar-devletçi ideolojinin izleriyle inşa edilen mekanların akıbetinin ne olacağını acı bir şekilde bize gösterilmesidir. Bu depremde yaşanan felaket kapitalizmin aşırı kar hırsı; pozitivizmin insan hayatını nasıl nesneleştirerek değersizleştirdiği, milliyetçiliğin sahte hamasetiyle toplumun en acil sorunları karşısında nasıl uyuşturulduğu görüldü. Dinciliğin sorumluluğu kendinden öte, fizik ötesi güçlere teslim etmesi ve de cinsiyetçiliğin dikey mimari anlayışı ortaklaşması sonucu olarak karşımıza çıkar. Bir çığ gibi deprem bölgelerine akan yardımlarda ise toplumun dayanışmasının, muhteşem dayanışmasının izleriyle karşılaşırız.

İdeoloji İz Bırakır

Dün sanatıyla, edebiyatıyla, siyasetiyle, mimari-anıtsal yapılarıyla önemli şahsiyetlerin duruşuyla nasıl küçük izler ve yankılar bıraktılarsa bugünde tüm bu benzer kurumlar, önemli şahsiyetler, tek tek her birey, grup sosyal katmanlar, toplumlar, kadınlar ve gençler iz bırakacaklardır. Önemli olan bizden sonraki kuşaklara nasıl bir iz bıraktığımızdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeoloji; Politika, Yaşam, Birey ve Toplum İlişkisi

Wenda Dursend

Düşünen, sorgulayan, merak eden ve anlamaya çalışan varlık olarak insan, kendisi ve yaşamla kurduğu ilişki temelinde, varoluşsal durumunun niteliğine, anlam vermeye çalışmıştır. Anlam verme, insanın yaşamdaki yerinin ve amacının ne olduğunu belirleme çabasıdır. İnsan yaptıklarını, düşündüklerini ve duygularını anlamlandırmak ister. Anlam arayışında mitoloji, din, felsefe ve son olarak bilim önemli yer tutmuştur. Mitoloji ile toplumlar çözemedikleri olayları idealize edilmiş öykülerle anlatmışlardır. Din daha çok insanın duygu yönüne seslenirken, felsefede ise, akıl öne çıkmıştır. Bilimle insan, gözlem ve deneye dayalı olarak anlamlandırmaya çalışmıştır. Üzerinde uzlaşılan ortak bir tanımı olmamakla birlikte siyasal ya da toplumsal öğreti oluşturan bir dünya görüşü ya da paradigma anlamındaki ideoloji, zaman ve mekanın tüm boyutlarıyla insanın evrendeki yaşamını anlamlandıran bir simgeler sistemidir. Bu bakımdan dünyanın, insan tarafından dile getiriliş biçimi olan ideolojiler, dünyanın-yaşamın anlamlandırılmasıyla ilgilidir. Dolayısıyla insanın kendisiyle ve toplumla kurduğu ilişkiden tutalım bir bütün yaşamla ilişki kurmasına ve oradan hareket etme biçimine kadar, etkiler. Bu yönüyle ideoloji insana, evrendeki tutumunu sağlayacak zemini hazırlayarak, insan arayışçılığında nihai amaca ulaşmada, kişi ve kurumların davranışlarına yön verir. Bilimin yanlışlanabilir doğasına karşı mutlakçılığı, felsefenin sorgulamacılığına karşı eleştiriye kapalılığı, dinin aşkın olana iman etmesine karşılık, dünyevi konulara inanç noktasında bağlılığı, insana yanlış bilinç verdiği ve onu yanlış yönlendirdiği kaygısının olumsuzluğu, insanın ideolojiyle ilişkisini kritik kılmıştır. Modernite ve rasyonalitenin, insan aklına mutlak bir güven duyma yaklaşımı, akılla kurgulanan ideolojilerin ortaya çıkmasına, zemin oluşturmuştur. Aydınlanma sonrası yaşanan modernleşme süreci bir düzen arayışının ürünü olan, değişim ve meşruiyet arayışı olgularıyla tanımlanabilir. Değişim ve çatışma hali kriz olarak, ortaya çıkan modern düşünce ve yaşam tarzının yaşadığı meşruiyet krizi, geleneksel ve modern dünya görüşleri arasındaki ayrım, varlık ile bilginin ilişki tarzıdır.

Kavramlar, söz konusu anlamlar dünyasının, düşüncesinin dayandığı yapının aynasıdır

Geleneksel insan, ontolojik düzene uygun bir bilgi anlayışını esas alırken, tarihin öznesi konumunda yükselen modern insanın, bilgi anlayışı dünyayla uyumunu yitirerek, kontrolden çıkmış bilgi ile gerçeklik arasındaki uyumun bozulması sonucu, dünya derin bir meşruiyet bunalımına girmiştir. Sonu gelmez savaşlar, devrim ve kavgalarla entelektüel krizin yol açtığı siyasi kriz, insanların bir arada yaşama imkanına dair umutları berhava etmiş olsa da, bugüne ve yarına dair umutlar, insanları özgür bir yaşamın arayışçılığında alıkoyamamıştır

Bilgi, düşünce sadece zihni ürünler olarak kalmamış, aynı zamanda insanlar arası ilişkilerde, kolektif eylemi açığa çıkaran, düşünceler sistematiği olan, ideoloji veya ütopya olarak, ortaya çıkarmıştır. İdeolojiler bu yönüyle salt bireysel bir dünya değil, aynı zamanda

insanın içine doğduğu, kolektif bir zihniyet olarak, yaşamı oluşturur. Bir iktidar aracı haline gelen bilimin, istismarını önlemek ve yaşama salt rasyonel bilgiyi egemen kılmak yerine, toplumda düzen ve uyumu esas alan, toplumcu gerçeklik olarak, ideolojik ilkeler en temel meşruiyet bağlamında merkezi bir kavram olarak, önemini korumaktadır.

Kavramlar, söz konusu anlamlar dünyasının, düşüncesinin dayandığı yapının aynasıdır. Kavram ve ona atfettiği anlam bir kolektif gerçekliktir. Dolayısıyla kavramlardaki anlam ve değer değişikliği hem düşüncedeki hem de anlam sistemindeki değişikliğin göstergesidir. Siyaset bilimi siyasi toplulukta düzen ve uyumu esas alırken, siyaset sosyolojisi de, siyasi toplumdaki iktidar ilişkileri ve çatışma örüntülerini inceler. Bilgi sosyolojisi de bunun entelektüel silahı olan ideolojiyi kendisine temel inceleme konusu olarak, ele almıştır. Yani ideoloji meşruiyet bağlamında siyaset, bilgi ve toplum sosyolojilerini buluşturan, merkezi bir kavramdır. İdeolojiler insan hayatının belli bir kalıba göre düzenlendiği dışsal bilgi kaynakları niteliğindeki din, felsefe, bilim, sanat gibi sembol sistemlerden biridir. İdeolojiler siyasetin geleneksel toplumdan, görece ayrı bir dünya olarak, farklılaşmasından doğarlar. Özellikle modernite sürecinde insanlar arasında yönetim, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin doğuşuyla ideolojiler siyasi yaşamda beliren bir anlam arayışına cevap olarak, ortaya çıkmıştır. İdeolojiler nihai bir amaç ve nitelik taşır. Siyaseti olayların olduğu gibi kadersel bir kabulünün veya üstten bir kontrolün aksine toplumun tüm tabakalarının bazı dünyevi amaçların gerçekleşmesinde az çok bilinçli bir katılım olarak, ortaya çıkmıştır.

Politika, Toplumsal Bir Olguyu Temsil Eder

Modern politika basit bir yöneten-yönetilenler ilişkisinin ötesinde aynı zamanda iktidar, muhalefet ilişkilerine ve bir ölçüde alternatif meşruiyete de aracılık eder. Bu bakımdan iktidar odaklı ideolojiler, daha çok yönetenler açısından, realiteyi ve dolayısıyla iktidarı sürdürmeye yarayan, düşünsel araçlar olarak, belirmektedir. Siyasetin toplumda içkin olduğu geleneksel dünyada dinler tarafından bütüncül bir meşrulaştırma söz konusuydu. Ancak dinin, politik bir iktidar aygıtı haline gelmesiyle oluşan meşruiyet krizi özerkleşen politik alanda, ideolojilerin doğuşuna yol açtı. Batıda politik alanın özerkleşmesi sürecinde kilisenin, politik bir iktidar aygıtı haline gelmesiyle ortaya çıkan, meşruiyet krizi özerkleşen politik anlayışta protestan ahlak gibi ideolojilerin doğuşuna yol açtı. Yaşanan meşruiyet krizine karşı ideolojiler, ihtiyaç duyulan kısmi meşrulaştırma işlevini üstlenmiştir. Ancak bütüncül bir meşrulaştırma ihtiyacını azaltmak yerine daha da arttırmışlardır. Modern politik ekonominin, doğasına içkin iktidar güdüsünün, ahlaki değerler alanında yarattığı yozlaşmanın etkisiyle yeni ve daha köklü meşruiyet krizlerine yol açmıştır. İdeolojik meşrulaştırmada kısa vadeli bir çözüm sağlasa da özneyi diriltme ve tarihin öznesi kılma iddiasının sonucu liberalizmin ahlaki değerler alanında yarattığı yozlaşmadan dolayı uzun vadede realiteyi sürdürmede, acze düşerek, tekrar meşruiyet krizine yol açmıştır. Modern dünyanın temel sorunu iktidar güdüsü, tahakküme ve devletçi ideolojiye dayalı politika anlayışıdır. Politikayı yeniden yapılandırarak, tanımlamak ve toplum odaklı içeriklere kavuşturarak, bütünsel olarak anlamlandırmaya ihtiyaç vardır. Siyaset anlayışı salt iktidarın kime ait olacağı üzerinden, yöneten, yönetilen ikileminde ele alan ile kararların kim tarafından nasıl alınacağı ideolojik yaklaşımla realiteye kavuşur. Zora dayalı bir yönetim anlayışı mı yoksa iknaya dayalı bir yönetim sanatı mı olacağını yine siyasetin bir iktidar aygıtına dayalı tahakkümü içereceğini mi yoksa toplumsal sorunların çözümünde yaratıcı bir yönetim sanatı mı olacağı çatışması sürecinde, çözümün ortaya çıkmasında, ideolojik bakış önemli olmaktadır. PKK Lideri Abdullah Öcalan'ın politika, toplumsal bir olguyu temsil etmektedir belirlemesi politikanın toplumun etik ve estetik değerlerini oluşturmak için toplumcu yönüyle yaratıcı sanat olarak, çözüm gücü olarak, ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan politika, devletçi ideolojiye dayalı kamu düzenini sağlamada zora dayalı ideolojik meşrulaştırma söz konusudur. Makyavelizmin siyasi liderin kurnaz, verdiği sözde durmak zorunda olmadığı günümüz siyasetinde, dün dündür, bugün bugündür anlayışı ile görülmektedir. Amaca giden yolda her şey mübahtır desturu çıkarlara dayalı ilişki anlayışı ile kirli politika realitesini meşrulaştırmaktadır. Uzlaştırma, mutabakata dayalı politika anlayışında ise, politikanın bir çatışma

çözümü olarak ele alındığı anlaşmazlıkların diyalog ve müzakere süreciyle ikna ile çözüm esastır. Kamusal işler olarak politika kamusal organlar tarafından yürütülen sorumluluklarla kamu ve özel alan ayrımı üzerine kurulu siyaset anlayışı hakimdir. Liberalizm devletin sivil alana ve piyasaya müdahalesine karşı çıkarken, bireysel özgürlüğe dayalı bırakın yapsınlar, bırakın geçsinler mottosu ile devleti sınırlarken bir yandan devleti idare eden, diğer yandan toplumda çatışan menfaatleri uzlaştırma bilimi olarak, ele alır. İktidar, hükmetme odaklı siyaset, iktidarın meşru biçimi olan devlet otoritesine dayanan, kolektif kararları alma ve uygulama ile politika alanını daraltmış olur. Birey ve toplum yaşamını etkileyen kolektif ilişki alanı olarak politika ilk insan toplumsallığından günümüze etkileşim, çözüm gücü, dönüştürücü niteliğiyle sürekliliği ve kapsayıcılığıyla toplumsal yapının ve gelişmelerinin oluşturucusudur. Yine Öcalan'ın dediği gibi politika toplumun özgürce yönetilerek gelişmesi ve bireyselleşmesinin gelişim sağlaması olarak, tanımlanabilir. Siyasal sistemi karakterize eden en önemli unsur, otoritenin niteliğidir. İdeoloji bu bakımdan, otoritenin rızasındaki belirleyiciliğiyle toplumsal meşruiyet sağlayarak, sorunsallık alanında çözüm gücü olarak, katılımcılıktaki rolü belirler. Politika günümüzde devlet ideolojisi odaklı olarak anlam kötüleşmesinden en fazla etkilenerek, daha çok devlet yönetimi ve işleri anlamında darlaştırılarak hakikatinden koparılmıştır. Yönetim olgusunu içermekle birlikte ona indirgenemez. Bu çerçevede politika belli bir grup insanın birlikte yaşamasından kaynaklanan işlerle ilgili karar vermesi olarak tanımlanmıştır. Öcalan'ın toplumun özgürlük alanı, gelişmenin anlam ve iradece türetildiği yaratım alanı olarak yorumlaması, politikanın öz gerçekliğine daha yakındır. İdeolojiler en önemli meşruiyet aracı olarak, işlev gösterirler. Öcalan, iktidar alanı politikanın inkar edildiği alan olduğunu, iktidar kavramıyla ilgili olarak devlet, hükümet, siyasi partiler, parlamento, seçim, otorite kavramlarının hepsi siyaset sosyolojisini devlet ve iktidar bilimi olarak kurgular. Toplumda siyasal iktidarın otorite ve baskısına gösterilen rıza ile otorite haline gelen siyasal iktidar meşruiyet kazanır. Bu anlamda devletçi ideolojik meşruiyet, otoriteye rıza gösterilerek, otoritenin ve iktidarın meşrulaşmasını sağlar. Oysa toplumu ve bireyi etkileyen politika, esasında toplumsallıkla ilgilidir. Öz yönetim ve öz güce dayalı politika anlayışı ile toplumun her bireyi toplumsal sorunların çözümünde, yaratıcı çoklu çözümlerle etkin ve yetkin olarak, yaşamda söz kurmasını, karar gücü olmasını ve eylem dilini oluşturmasında, belirleyici politik özneler olarak kurar. İdeolojik bakış, çözümün kaynağını toplum üstü bir yapılanma olarak, devlet rızasına dayalı otoritenin iktidarını mı yoksa örgütlü toplumun öz yönetimine mi dayalı geliştireceğini belirler.

Politika ilk insan toplumsallığından günümüze etkileşim, çözüm gücü, dönüştürücü niteliğiyle sürekliliği ve kapsayıcılığıyla toplumsal yapının ve gelişmelerinin oluşturucusudur

İdeolojiler, kapsamlı fikir sistemleri olarak, kişi ve toplum davranışlarını belirleyerek, yaşamı şekillendirmektedir. Bakış açımızı ve buna bağlı olarak, algılarımızı etkileyen pek çok faktör olmakla birlikte ideoloji bunlardan en önemli olandır. Anlam arayışının bireysellik ve toplumsallık arasında nerede durduğu önemlidir. Bireycilikte, insanlarla olan ilişki yok sayılarak, birey atomize olur. Toplumsal anlam arayışında ise, birey ve toplum simbiyotik ilişki ile karşılıklı birbirini büyütmeyi ve özne olmayı kurar. Bu bakımdan ideolojiler gerek birey gerekse de toplum şekillenmesinde belirleyicidir. Uçlaştıran ve karşıtlaştıran birey toplum gerçekliği üzerinden, ideolojik sistemler, yaşamda krize neden olmaktadır. Sadece birey ya da toplum merkezli anlam arayışındaki ideolojilerle oluşturulan sistemler, birey ve yaşamını tek başına tamamlayamaz. Her insan birey olarak toplum içinde yaşadığı gibi her toplum da bireysel potansiyeli kolektif potansiyel olarak açığa çıkartarak, anlamına kavuşacaktır. Sosyal hayatın temelinde, birlikte yaşam bilinci vardır. Bu nedenle toplumda farklılık kadar bütünlük ve birlik

de önemlidir. Toplum birçok farklı sosyal, sınıfsal, grup ve kültürel unsurları içinde barındıran bir varlık alanıdır. Toplumun haliyle insan birlikteliklerinde çeşitlilik ve farklılık mevcuttur. İdeolojiler, toplumda farklı anlayış ve bakışla birlikte değişme, bütünleşme ve çözülme bağlamında, toplumdaki farklılıklar, çeşitlilikler arasındaki ilişki, varlığını sürdürmede ve amaçlarını gerçekleştirmede kendiliğindenlik, toplum yapısını sürekli ve akışkan kılar. Hayattan farklı beklentilerimiz, toplumun birliğine zarar vermez ve tehdit oluşturmaz. Bunları yorum ve anlam gücüne kavuşturan da sahip olduğumuz ideolojik bakış belirler. Doğal farklılıklar olarak aynı olaya farklı pencerelerden bakmamızı, odaklanma ve yaklaşımımızı etkiler bu durum bazen dar bakış açılarıyla olaylara tek boyutta bakmamıza neden olarak tüm açılardan gören, geniş kapsayıcı analiz etmemizi engelleyebileceği gibi geniş perspektiften, farklılıkların çoğulculuğuna dayalı çözümü açığa çıkartabilmektedir. Siyasetin bir yönetim sanatı olması çatışmaların çözüm sürecinde ortaya çıkar. Toplumsal sorunların çözümünde ideolojik araçlarla bilgi yönetimi politikasını, eğitim-öğretim, sağlık, insan kaynakları, yönetim, ulusal, uluslararası, toplumsal katkı politikasını belirleyerek, yaşamını şekillendirir.

Anlam İnsan Yaşamının Özüdür

İdeoloji, insanın duyma, düşünme, harekete geçme biçimlerine kavramsal bir çerçeve sağlaması bakımından bir dünya görüşüdür. İdeoloji, insanı hem eyleme geçirir hem de bu eylemi anlamlandırır. Böylece ideolojik bir varlık olarak, insan sahip olduğu ideolojik perspektiften, anlamlılık kazanan eylemlerinden oluşan yaşamında, mutluluğu ya da mutsuzluğu yaşar. Birçok ideoloji vardır. Faşizm, liberalizm, Marksizm vb. yaşamı ve dünyayı kendilerine göre kurgularlar. Bu bakımdan tüm ideolojik tutumlar insana mutluluk getirmez. Liberalizmde bireycilik ve bencillik geliştirilerek, bireyi toplumundan soyutlayarak, azgınlaşmış bireyci mutlulukta bireyi tüketirken, toplumu tüketir. Biricikleştirilen acı ve mutluluk haliyle empati yoksunluğu birbirini anlamaktan uzak yalnızlığa mahkum kılar. Kapitalizmin tüm dünyayı bir pazar olarak üretim ve tüketim ilişkileri üzerinden okuyan ve her türlü değeri bir alım satım üzerinden, azami kar hırsıyla yine vahşi bir rekabeti esas alarak, tüm kaynakları sermayenin hizmetine sokar. Her şeyi metalaştırarak, fiyatı ölçüsünde değere kavuşturan, maddiyatçı bir bakış açısıyla yaşamı çoraklaştırmıştır. Eşitlikçi, paylaşımcı kolektif özgürlükle insanın onurlu yaşamını savunan sosyalist düşünce dünyaya sınıfsal açıdan bakarak, kendisi de yaşam düşünü bu sınıfsal mücadele sonucu gerçekleşeceği yönündedir. Yine aynı ideolojiyi benimseyenler arasında, gerçek veya düşünsel boyutta bir yakınlık, bir dayanışma doğar. Bu bakımdan ideolojiler bireyler arasında, harç görevi görür. Yaşamımıza veya olması gereken yaşama dair, nasıl yaşamak istediğimizi ya da kurmak istediğimiz yaşamı inşa etmek için kendimizde yarattığımız arayışçılığımızda eylemlerimizi haklı gösterir. Bu açıdan konuya bakıldığında, ideoloji bireyin toplumsal yaşamını meşrulaştırma görevi gördüğünü söyleyebiliriz. Nereden başlamalı nasıl yapmalı soruları üzerinden toplumsal sistemler, ideolojik karakteriyle bireyin kendisi ve yaşamla olan ilişkisini belirler. Sorduğumuz sorulara vereceğimiz cevaplarımızı belirleyen, ideolojik doğrultularla yaşam rotası çizilir. İnsanlar sahip olduğu ideolojik gerçekliğin, doğasını tanıyarak, yaklaşım ve duyarlılık oluştururlar. Bizi biz yapan, ideolojilerdir. Kişiliğimizi yapılandırır. Yaşam ile ilişki kurma ve orada hareket etme biçimimizi belirler. Bireyin kendisi ve toplum hakikatiyle buluşma mücadelesinde farkındalık bilinciyle ne yaptığını, neden ve nasıl yaptığını bilerek, böylece yaşam çeşitliliği içinde birliği, karmaşıklık içinde tamamlayıcılığı ve farklılık içinde bütünlüğü yakalar. Bireyin moral ve motivasyonla irade ve bilincini oluşturur. Algılarımızı algılatan, hareket ettiğimiz gibi hareket etmemizi sağlayan odur. İdeoloji insanın kendisi ve yaşamıyla kurduğu ilişkide anlam temelinde yarattığı bilinç ile kendi anlam hakikatinde yaşamının sahibi olabilmesini sağlar. Anlam insan yaşamının özüdür. Yaşamın amacı, ruhu ve zihni olarak tanımlanabilir. İnsanın anlam ve değerler tutumunda hakikati yaratan güç olarak harç görevi görür. Birey yaşamında amaç ve gerçek olanı inşa etmesinde kişiliğini oluşturmasında yaşadığı zorlanmalar karşısında, iradi duruşu ile ayakta kalmasını sağlayan, sahip olduğu ideolojidir. İdeoloji, yaşamsal süreçte hayata bakışını, olayları, yaşayış biçimini, kişinin kendisi ve çevresiyle kurduğu

ilişki ve yaşama karşı geliştirdiği ideolojik yapıların oluşmasında, rol oynar. Kişinin kendisi ve çevresiyle kurduğu ilişki ile kendisini ifade ettiği ve davranışını oluşturan, sahip olduğu ideolojik formasyonla ilgilidir. Bilişsel boyutta neyi niçin yaptığımızı içeren, anlam kodları bireyin tutum ve davranışlarına ilişkin, beklentileri içerir. Değerler, tutum ve davranışlar düşünsel dünyamızın yönlendiricisi niteliğinde önemli unsurlardır. Buna göre ideoloji değerlerin, kültürün, birey ve toplum davranışlarının, algılama tarzlarının önemli yönlendirici parametreleridir.

Toplumsal sistem içinde ortak ideolojik paylaşımlar, toplumu birbirine yakınlaştırarak, özsel gerçekleşmesini sağlar

Birey ve toplum yaşamında meydana gelen değişim ve dönüşüm, aslında yeni bir denge ve uyum arayışı ile tarihsel süreçte toplumlar sürekli değişmektedir. Birey ve toplum yaşam süreğenliğinde maddi-manevi ihtiyaçların karşılanmasında değişim ve dönüşümle gelişim gösterir. Her toplum iç ve dış etkilerle değişim gösterir. Değişim yeni bir anlayışın benimsenmesi ya da değişimiyle hayat tarzının buna göre yeniden düzenlenmesini gerektirir. İdeolojinin, bireyin toplumsal yaşamını meşrulaştırma görevi gördüğünü söyleyebiliriz. Bu meşrulaştırma sayesinde insan ve toplum realitesini ayakta tutmuştur. Birey olarak toplum içinde edindiğimiz bizi biz yapan çoklu kimliklerin, toplam krizinde yaşamı yeniden tanımlamaya çalışırken, yaşadığımız zorlanmalar karşısında güçlenerek, çıkabilmek, araca sahip olunan, ideoloji ile ilgilidir. Toplumsal sistem içinde ortak ideolojik paylaşımlar, toplumu birbirine yakınlaştırarak, özsel gerçekleşmesini sağlar. Bunu da sağlayan ideolojilerdir.

Sonuç olarak 19. Yüzyılda yaşanan, keskin sınıf mücadelesinin, ortadan kalktığı düşüncesi ile 1960'larda D. Bell tarafından, "sınıfın sonu", 1989'da soğuk savaş sonrası ise siyaset bilimci Fukuyama, "ideolojilerin sonu veya tarihin sonu" tartışmaları ile kapitalist dünya ile sosyalist dünya arasındaki ideolojik çatışmanın, dünyanın liberal demokrasiyle kapitalist dünyanın zaferiyle nihai son olduğu belirlemesinde bulunmuştu. 21. Yüzyıl gerçekliğinde insanın anlam arayışında ideolojilerin sonu düşüncesinin aksine günümüzde halen alternatif ideolojiler ışığında politika, birey, toplum ve bir bütün olarak yaşamda yol gösterici olarak etkisini devam ettirmektedir. Verili yaşamın, verili kimlikleri üzerinden, sistemin biçtiği rol ve misyon ile yaşama dahiliyetlerimizi hegemonik ideolojik kodların, altın kuralı olarak, tek seçenekli kölelik sınırlarında yaşam hakkı verilirken bu sınırları aşarak yaşanacak bir yaşamı ancak özgür irade ve öz bilinç temelindeki alternatif ideolojik tercihlerimizle yeniden inşa edebiliriz.

Kaynak:

- **Abdullah Öcalan; Kürdistan Devrim Manifestosu-Demokratik Uygarlık Çözümü IV**
- **Prof. Dr. Önal Sayın;İdeoloji**
- **Ali Rıza Saklı; İnsana ve Topluma Etkisi Bakımından İdeolojiyi Anlamak**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Zaman, İdeoloji ve Toplum: Ruh ve Nefes

Veysi Biçen

Bir an hayatı anlamlı kılan en güzel şeyin ne olduğunu düşünelim? Özgürlük ütopyasıyla düşündüğümüzde aklımıza gelenleri saymakla heyecanlandığımızı hissederiz. Olmak, bulunmak, yaşamak istediğimiz… Geleceği kurgulama arzumuz (yahut) yaşadıklarımızı… İçimlik hayatın peşinde ömürlük izlerinizi ararken, tadımlık zamanı keşfederiz. Koca bir alemde (kainatta), avucunuzun içindeki tadımlık zamanla karşılaştırdığımızda, işte o zaman anlarız, hayatı anlamlı kılanın, ruhumuzdan başka (daha güzel) bir şeyin olamayacağını. Ve işte o zaman kopar geliriz ırmaklardan. Toprağın her bir zerresinde yeşerdikçe içimlik hayatımızda, filizlendikçe tadımlık zamanımızda "anlamı" buluruz, hakikate varırız. Taoca taşta uyuruz (ama), bilgece güneşte uyanırız. Ve güneşin ışığıyla (Mithra-bilge) ülkemizin dağlarına konarız, ovalarına ineriz, yayarız ruhumuzu. Işıklanırız, manileşiriz… En nihayetinde yıldızlaşırız, Mezopotamya'nın gök kubbesinde. Ve işte o zaman da, kendimizden bıraktığımız şeyin "ideoloji" olduğunu anlarız. Ruhumuzun bıraktığı bir başka parçasını… Yeryüzünde kalan nefesimizi…

Tanrı Hz. Adem'i yarattığında, Hz. Adem cansız, ruhsuz bir figürdü. Evrenin ya da yaratılışın cansızlığını, inorganik sürecini, işlevsiz-fonksiyonsuz oluşunu ifade ediyordu. Nihayetinde o bir "oluş" haliydi. Ama eksikti! Uzayda yer kaplayan, zamansız bir cisimdi. Eksik olan buydu işte; Zaman!

"Mutlak uzay" ve "mutlak zaman" diye bir şeyin olabileceğini ama "mutlak uzay-zaman" diye bir şeyin olamayacağını düşünen çok sayıda düşünür vardır. Oysa Tanrı, yaratılış öyküsüyle zamansız bir uzayın, uzaysız bir zamanın olamayacağını, eksik ve cansız olduğunun mesajını çoktan vermişti bile. Tanrı'nın yarattığı Hz. Adem, zamansız bir uzaylıydı (uzamlı yani). Fakat tek başına uzaylı olmak, yaratılış için yetmiyordu. Tam da bu noktada Tanrı, Hz. Adem'in burnundan üfleyerek ona ruh verdi. Ve böylece Uzaylı-zamanlı Hz. Adem "İNSAN" oldu. Canlılık, hayat, yaratılış başlamış oldu.

'İdeoloji' her şeyden önce bir nefestir, nefes işidir, nefes alıp vermenin ritüeldir

Varoluşu başlatan Tanrı'nın kozmik yaratılış ikilemi uzay-zaman iken bu ikilemin mikro evren olan "kozmos-insan" da karşılık bulduğu temel olgular, ruh ve nefes ikilisiydi. Yani Hz. Adem'i hayata taşıyan uzay-zamanın canlılık öyküsü, kutsal büyünün (kudretin) ruh ve nefesiydi. Peki insan bunu nasıl anlamlandıracaktı? Tarih ne diyecekti bunun için? Ruh ve nefesin mistik özelliği neydi, neye karşılık gelirdi? Şüphesiz çok sayıda soru ve anlam türetilebilir. Az şey de söylenmiş değildir. Lakin özetle: Ruh denilen olguya zaman, Tanrının üfürme (nefes) eylemine de ideoloji diyoruz.

Tarihin, bilinen atom kuramcılarından Demokritos, canlılık ve cansızlığa, yani yaşam-ölüm ilişkisinde ruh ve nefes arasında mutlak bir bağdaşıklık kurar. Kendisi de çoğu filozof gibi insanın bir beden bir ruh olmak üzere iki ana öğeden, meydana geldiğini düşünür. Ruhun atomlardan oluştuğunu ileri süren Demokritosa göre, ruh ince, düz yuvarlak ve ateş

atomlarının birleşiminden, meydana gelmiştir. Bu atomlar, nitelik bakımından atom türleri içerisindeki en hafif, hızlı ve hareketli atom türleridir. İnsan, bu hareketli atomların, bedene nüfuz etmesinin bir sonucu olarak, vardır. Yaşam-ölüm veya doğum-ölüm ikileminde insanın ömür ilişkisini atomların diziliş ve işlevselliği ile açıklamaya çalışan Demokritos, ruh ve nefes olgularının birlikteliğine dikkat çeker. Ona göre, ruh oluşturan atom türleri ile hava öğesinin atom türleri aynıdır, dolayısıyla "ateş" atomlarını ihtiva ederler. İnsan nefes alışverişinde ruhu oluşturan atomlar ile hava öğesinde bulunan ateş atomları arasında bir değiş tokuş ve süreklilik halinde devam eden bir "cereyan" hali söz konusudur. Öyle ki nefes alınamaz hale gelindiğinde, yani ruh hava öğesinin, ateş atomlarından beslenemez hale geldiğinde, ömür ilişkisi sonlanır ve adına ölüm dediğimiz şey gerçekleşir. Tıpkı elektrik kesintisiyle ışık ve karanlığın birbirinden ayrışması, daha doğrusu karanlığın, ışığın üzerine çökmesi gibi ölüm nefesin üzerine çöker, böylece ruh ve nefes birbirinden ayrılır. Çünkü atomlar arasındaki cereyan akışı durmuş, kesilmiştir.

Buradan iki temel çıkarsama yapabiliyoruz: **Birincisi;** Tanrı Hz. Adem'in burnundan üflemekle gerçekleştirdiği bu eylemde ona sadece ruh vermedi, kesintisiz ve süreklilik arz eden ve varlık dünyasıyla ömür ilişkisini sağlayabilecek bir de nefes verdi. Ruhu, Hz. Adem'in uzayda yer kaplayan varoluşunun, zamanı olarak değerlendiriyoruz. Ruh öncesi sadece zamansız bir uzay vardır. Ruhun varlığa gelmesiyle birlikte varoluşun ikilemi olan, uzay-zaman bütünlüğü, meydana gelmektedir. Yani beden ruh bütünlüğü oluşmaktadır. Fakat buna rağmen eksiklik halen de giderilmiş değildir. Sürekliliği sağlayacak olan nefes, yani ideoloji eksik kalmıştır. Uzay-zaman bütünlüğünün, "canlılık ilkesini" ifade edecek olan, Tanrı'nın üfürüğü(nefes olgusu), sürekliliğini sağlayacak ve "kalıcılığını" oluşumun birlik ve bütünlük ilkesinde var edecektir. Organizmanın canlılığını-cansızlığını gösterecek olan yegane gerçeklik olarak, "nefes" olgusu, "ideoloji" olarak, öyküde önem kazanacaktır.

İkincisi; Uzay, zaman, ruh, nefes gibi olguların ideolojiyle ne kadar yakınlık içerdiklerini anlıyoruz. Şüphesiz 'ideoloji', doğrudan uzay, zaman, ruh nefes demek değildir. Biz, varoluşun kendisini oluşturmaya çalıştığı canlılık ilkesinin, temel olgularından olan uzay, zaman, ruh, nefes ögelerinin, ideolojiyle ne kadar bağdaşık olduklarını anlatmaya çalışıyoruz.

-"Zamanın ruhu denilen olgu, ideolojilerin ruhundan başka bir şey değildir."

-"Tanrı Hz. Adem'in burnundan üfleyerek ona ruh verdi, işte biz bu ruha ideoloji diyoruz."

…şeklindeki gibi denilmesinin, abartılı bir yanı yoktur. Bu yönlü çözümlemeler haksızda sayılmazlar. Çünkü, gerçekten de ideoloji dediğimiz şey bir ruh olayıdır. Zamandır. Uzaydır! Organizmanın aldığı nefestir! Zaten ideolojinin en yakın durduğu olgu da, nefestir. Nefessiz ruhun nasıl ki varlık dünyasından bağı kopuyorsa, aynı şekilde ideolojisiz insanın da bağı toplumdan, yaşamdan, hakikatten, kimliğinden, varoluşundan, inanç ve değerlerinden kopar.

Hz. Adem'in ilk yaratılış haline döner. Tıpkı Hz. Adem'in ilk yaratılış hali olan cansız, ruhsuz, zamansız bir figür olması ve uzayda yer kaplayan, olumsuz bir cismi olması gibi. Yani hareketsiz duruyor olmaktan, başka bir şey değildir, olamaz. Dolayısıyla 'ideoloji' her şeyden önce bir nefestir, nefes işidir, nefes alıp vermenin ritüeldir. Ruh ve beden arasında, düzen kurucusudur. Adorno'nun ideoloji için dile getirdiği 'düzen kurucu faaliyet' tanımı bu anlamda önemlidir. "Nefes", düzen kurucu faaliyetin, hayati önem taşıyan en temel yaşam ve canlılık ilkesidir. Nefesin ruh ve beden, yaşam ve canlılık üzerindeki düzen kurucu faaliyeti, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak kadar, hayati önemdedir.

Emek Bir İnanç ve Yaşam Tutkusudur

Yeni doğan bir bebeği anımsayalım. Bebek bir uzaydan başka bir uzaya geçiş sağlar. Her iki uzayın zamanı farklıdır. Dolayısıyla her iki uzayın ruhu da farklıdır. Bebek ana rahminde/karnındayken, uzayı sıvı dünyasıdır. Varlık dünyasının uzayına geçiş (doğum) yaptıktan sonra, nefesle tanışır. Bebeğin ruhu, uzayı, zamanı yeni bir dünyaya açılırken bu üçlüye eşlik edecek olan şey nefes olacaktır. Nefes alıp vermekle bebeğin ruhu, uzayı, zamanı varlık dünyasının formatı ve canlılık ilkesinin nefes uyumuna göre yeniden şekillenir (oluşur) ve büyük bir olasılıkla değişir. Durum böyleyken "ilk nefes" ilk ruh-uzay-zaman

demek oluyor ki, canlılık ilkesi olarak, "nefes" öne çıkar. Bundan çıkardığımız sonuç, insanın ilk nefesle doğuşunun, gerçekleşiyor olmasıdır ki, buna, "bebek ideolojiyle doğar" diyoruz. Yeni bir oluş hali olarak, doğuş gerçekleşirken her ne kadar iki dünya arasında ruh-uzay-zaman farklılığı olsa da bebek, temel yaşam kodlarını ve genlerini koruyarak doğar. Bomboş gelmez. Var olanı nefesleştirir, ideolojikleştirir. Nefesle, ideolojiyle doğar. Hal böyleyken "benim ideolojiyle, ideolojilerle herhangi bir bağım yok, işim olmaz…" diyenlerin, farkında olmaksızın, aslında ne kadar da çok gerçeklikten uzak durduklarını anlıyoruz. "İdeolojilerle işim olmaz" ya da "ideolojilerin sonu…" denilene dursun, oysa bebek daha doğduğu ilk andan, nefes almakla "ideolojik uzaya" dahil olur. Cansız değil, kuru değil, boş değil aksine ideolojiyle doğar, ideolojik uzaya geçiş sağlar ve ilk nefesle ideolojik oluşumu kanıtlar.

İdeoloji yürüme işidir, emek işidir, emeklemektir

"Nefes" hayatın kendisine bağlı olduğu, ince bir çizgidir. Bu çizgi hem doğrusal hem döngüsel hem parçalıdır. Hayat devam ettiği sürece bir tüyden bile çok daha ince olan bu çizginin üzerinden okyanus suları geçse, sağa sola tek bir damla akıtmaz. Çünkü canlıdır, orada hayat devam eder, nefes alıp veriyordur; Ölümü ona yaklaşamaz. Ancak çizgi üzerindeki akışı durdurmak için cansızlığın, nefessizliğin hükmünü getiriyorsa şayet…

Nefes olgusu, ideolojinin aynı zamanda bir tür, "eylem" biçimi olduğunu gösterir. Bebeğin aldığı ilk nefes, öyle kolay bir şey olmasa gerek. Nefessiz kalmak nasıl ki zor bir şeyse (ki ölümle sonuçlanır; yani sıra Covit-19 sürecinde nefessiz kalmanın zorluklarına, insanlık tanıklık etti), ilk nefesi almak da bu denli zor olmalıdır. Zira ruh ve beden, yeni bir uzay-zaman tünelinden geçerken, kendisi için ilk ve yeni olan bir şeyle (nefesle) tanışmış oluyor. İster zor ister kolay olsun, kozmik ilkler her zaman karmaşık ve zahmetlidir. Bir tür kaos aralığıdır. Doğum anı da ölüm anı da, bu kaos aralığından geçer. Dolayısıyla bu kaos aralığından geçmek bir tür eylemdir. Çünkü irade anlamında, ideolojik bir şeyleri gerektirir. Nefes almak da, nefessiz kalmak da bu eylemin bir sonucudur ve işin en zahmetli olan kısmıdır. İlk nefesle başlayan bu eylem, son nefese kadar sürer. Bu nedenle nefes alıp vermek, ideolojik eylemin yaşam ritüeli olarak ilk ve en temel olanıdır. İnsanın ilk eylemi nefes alışverişidir. İnsan için "eylem" denilen şey ilk nefesle başlar. Güçsüz, çaresiz tüm zayıflığına rağmen, daha doğum esnasında aldığı ilk nefesle bebek, uzay-zamanın ilk eylemini gerçekleştirmiş oluyor. Demek ki insan, nefes alıp vermekle yaşadığı hayatın her bir anını eylemle geçirmektedir. Nefessiz bırakılmaya çalışılan birey ve toplumların temel nedeni de budur. Her nefes bir eylemdir. Birey ve toplumları nefessiz bırakmakla amaçlanan şey, onları ideolojisiz ve eylemsiz bırakmaktır. Bir özgürlük direnişçisi için nefes, devrimci tutumun en temel ilkesidir. Ne diyor özgürlük direnişçisi: "Her şeye rağmen nefes alıp vermeye devam edeceğim" der. Çünkü o nefes de ideoloji var, eylem var, ruh ve zaman var… Hayatın ütopyanın gerçekliği o nefeste gizlidir. Her şeyden önce asıl hedefi, iradesi olan nefesi korumak ve savunmaktır.

Kaynağı kozmik hareketten gelen bir başka ideolojik gerçeklik de emektir. Nefesten sonra emek, bebeğin ikinci ideolojik eylemidir. Bir bebek ayakları üzerine dikilsin, iki adımı atabilsin diye yaşamadığı zorluk kalmıyor. Düşe kalka yürümeyi öğreniyor. İlk emeği emeklemektir. Ayakları üzerinde durmayı ve her adımda ter dökmeyi öğrenir. Onun teri nefes nefese kalma teridir. Demek ki ideoloji yürüme işidir, emek işidir, emeklemektir! Abdullah Öcalan'ın deyimiyle "ideolojisiz insan, hedefsiz, pusulasız ve mevzisiz birisi gibidir. Yürüyemez ve yürürsede yürüyüşü rastgeledir, kurulmamıştır, plansızdır." Dolayısıyla ideolojisiz yürünemeyeceği açıktır. İster bebek olsun, ister bir düşünce sistemi, ister bir özgürlük hareketi, ister bir sosyal etkileşim ağı olsun, ideolojisiz emek olmaz, nasıl olsun, nasıl emeklensin? Pusulasızdır! Emek bir inanç ve yaşam tutkusudur. Bu yaşam tutkusunu harekete geçiren ruh, ideolojidir, ideolojinin eylem ruhudur. Emek işi, yürüme işi, emekleme işi kozmik hareketin bir sonucudur ve ideolojik eylem ruhunu içerir.

Aynı şey dil içinde geçerlidir. Durağanlık, sessizlik, sözsüzlük, suskunluk demektir. Hareketsizliktir yani.

Dil-söz-söz bir tür, (beşeri) kozmik harekettir. Bebeğin telaffuz ettiği ilk heceyi anımsayalım. İlk hece-kelime bebeğin nefes ve emek sonrası üçüncü ideolojik eylemidir. Bir heceyi, kelimeyi söyleyebilmek için bebeğin sarf ettiği enerjiyi, göstermiş olduğu çabayı, yetişkin bir insan, cehaletten kurtulmak için sarf etse, "bilge" olmaması, neredeyse mümkün değildir. Dil düşüncenin aynasıdır ve insan düşüncesiyle vardır. Dolayısıyla insanda üçüncü ideolojik gerçekleşme hali dildir. Bunu, en genel toplumsal olgu olan kültür ögesi takip edecektir. İdeolojik kültür tüm ideolojik eylemlerin anasıdır. Bebek nefes alıp vermekte, emeklemekle, söze-dile gelmekle artık "birey" olmanın ölçüsü olan toplumsallığın, kültür sahasına inecektir. Böylece sosyal varlık kimliğini, inşa edecektir.

Burada sorulması gereken temel sorulardan biri, neden bebek örneğini veriyor olmamızdır ve bununla bağlantılı olarak diğeri, neden insanların büyüdükçe, ideolojik gerçekleşme ölçülerinden uzaklaşıyor, olmaları sorusudur. Her ikisinin cevabı aynıdır: Bebek ve belli bir yaşa kadar, gelen çocukluk yaşında "ruh" en saf, sade, yalın halini yaşar. Her şeyden önce bebeğin/çocuğun ruhu, bedene yabancıdır. Varlık dünyasının maddi gerçekliğinden uzaktır. Hesapsız ve çıkarsızdır. Ruh, daha çok, içinde bulunduğu uzay zamanı, tanıma arayışındadır. Yaşı ilerledikçe önce bedenini tanımaya başlar, dolayısıyla içinde bulunduğu, uzay zamanın farkına varır. Bedenle buluşup, bedenle tanıştıkça bu sefer de tersinden ruhundan uzaklaşmaya başlar. Ruhtan uzaklaşıldıkça maddi gerçekliğin baskın unsurları onu çıkar/yarar dünyasına doğru çeker. Yaşlılığa doğru yaş ilerledikçe ruh, artık bedenden kurtulma arzusunu hissedecektir. Maddi yaşamın her türlü ağrı ve acı izlerinden kurtulmanın yolunun, bedenden kurtulma olduğuna inanacak ve böylece tıpkı çocukluğunda olduğu gibi bedene yabancılaşma, kendisini tekrar edecektir. Bu yaşlarda, dinsel inançta koyulaşmanın, bedene yabancılaşmanın, daha fazladan hissediliyor olmasından kaynaklıdır.

Bu anlamda "ideoloji" varlık dünyasının, maddi gerçeklerinden uzak, hesapsız, çıkarsız, saf, sade, yalın olan ölçüleri gerektirir. Bebeklik, bu ölçülerin en güçlü yaşanıldığı dönemdir. Bebeğin ideolojisi ruhu kadar saf, temiz ve durudur. Gerçek irade, gerçek azim ve kararlılık, gerçek kabul ve red ölçüleri bebeklik/çocukluk çağındadır. Devrimcilik onun için çocuk ruhluluktur, zararsız ve maddi gerçeklikten uzaktır. Bu çağ, ideolojik gerçekleşmenin çağıdır ki, her eylemi ideolojiktir ve sonuç alıcılığa dayanır. Çocuk dış çevrenin (toplumsallığın) etkisiyle bu formunu koruyarak, aynı ruh ve ideolojik gerçekleşme halini gençlik çağına da yansıtabilir. Gençliğin ideolojik gerçekleşmedeki yeteneği, gücü ve kararlılığı da onun çocukluk çağının ideolojik yapısından gelir. Yani proto-ideolojik eylem ve ideolojik kültür değerlerini yarı yarıya koruduğu için inancı (kısmi olarak) bedene değil, ruha-ideolojiye daha yakındır. İdeolojiye inanç yatkınlığı, kendisini koruduğu, terbiye ettiği sürece yaşlılığa kadar da ideolojik gerçekleşme hali devam edecektir. Bu bir tür nefs mücadelesi anlamına gelir ki, bedene hep yabancı, maddi gerçeklikten hep uzak, ruha yakın duran eğilimin nişanesidir. Fakat bu formunu koruyamayanlar (özellikle yetişkinler) ruha yabancılaştığı, bedene yakınlaştığı ve maddi gerçeklikle buluştuğu içindir ki, ideolojik gerçeklikten ve ideolojik gerçekleşme halinin sürekliliğinden uzaklaşır. İdeolojik eylem ve ideoloji kültür dediğimiz şey, bir anlamda, ondan nefessiz kalır; Çünkü ideolojik nefes tükenmiştir, ruhtan kopmak üzeredir, ölüm döşeğindedir.

Dolayısıyla nefessizlik ideolojisizliktir. Zaman, ideoloji ve toplum, prensipte birbirlerinden ayrışsalar da canlılık ilkesinin özü olan ruh ve nefeste buluşurlar. Ruh ve nefes ikilisi zaman, ideoloji ve toplumu uzay-zamanı yaşam ve canlılık ilkesinde (varoluşta) buluşturarak, ortaklaştırır. Bu nedenle onları birbirinden ayırmak güçtür. Zaman ve ideolojisiz, ruh ve nefessiz (hayat) birey ve toplum düşünülemez.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeolojiler Kıskacında 2. Tarım ve Köy Devrimini Tahayyül Etmek

Mehmet Nuri Özdemir

Giriş

Dünya nüfusunun kentleşmesi yaşadığımız çoklu krizleri (iklim, adalet, gıda, su, devlet, kent, cins, kent krizleri…) içinden çıkılamaz hale getirmiştir. 18. Yüzyılın ortalarından itibaren sanayileşme ile birlikte batı toplumlarının yaşamında köklü değişimler oldu. Batı toplumlarının ekonomik, sosyal ve siyasal yaşamında yaşanan sarsıntılar küresel ölçekte bir etki alanı yarattı. Dönem itibariyle en büyük alt üst oluş üretim ve yerleşme alanında yaşandı. Bu altüst oluşla birlikte beş bin yıllık tarım ve köy devrimi adeta yağmalandı, eski yerleşim formları parçalandı ve akabinde nüfus yoksullaştırılarak modern kentlerde yaşamaya zorlandı. Kapitalist modernite zor ve rıza aygıtlarıyla yaşamın tüm büyüsünü bozdu ve toplum modern şiddetin tüm versiyonlarına maruz bırakıldı.

Politik, ahlaki ve entelektüel görevlerimiz doğrultusunda yaşadığımız çoklu krizlere çoklu çözümler bulmak zorundayız. Bunun için yeniden düşünmek, analiz etmek ve tahayyül etmek gibi görevlerimiz var. Kent sosyologu David Harvey'e göre kavrayışlarımız, algılarımız ve ideolojilerimiz üzerinde eleştirel biçimde kafa yormak, dünyaya bakarken dayandığımız kavramları ve yöntemleri hem kolay ve anlaşılır kılmak, hem de egemen kılmak için mücadele etmek, tarihsel ve coğrafi değişime ilişkin kendi deneyimimizi değerlendirmeye çalışmak, en az barikatlardaki politik ve sosyal mücadeleye katılmak kadar önemlidir. Bu yazıda ideoloji ve kent ilişkisinden hareketle mevcut kapitalist modernite sistem içi kavrayışlara, algılara ve ideolojilere eleştirel bir çerçeveden bakarak tahayyül ettiğimiz tarım, köy ve kent yaşamı üzerinde bir tartışma yürüteceğiz. Makalemiz sol eleştiriden kaynağını alacaktır. Bir başka kent sosyologu Lefebvre göre sağ eleştiri kimsenin görmezden gelmediği genellikle geçmiş hayranı ve çoğu zaman hümanisttir. Neoliberal ideolojiyi doğrudan veya dolaylı olarak içerir ve meşrulaştırır; kapitalistlerin ve onların sermayesinin her tür özel girişimine kapıyı açar. Sol eleştiri ise mümkün olanın yolunu açmaya, yalnızca mevcut ekonomik toplumsal ve siyasal güçler tarafından işgal edilen alanla sınırlı olmayan bir alanı araştırmaya ve belirlemeye çalışan bir eleştiridir. Haliyle makalemiz soldan eleştiri refakatinde yol alacak. Makalenin sonunda kenti yağmalayan sistemik pratiklerin teşhiri ile birlikte insana yaraşır bir kent eşliğinde ikinci bir tarım-köy devriminin motivasyonuyla yüzleşmeyi umuyoruz.

1. Kavramsal Olarak İdeoloji ve Kent

İç içe geçen kent ve ideoloji gerçekliğine dair kavramsal izaha ihtiyacımız var. Bu izahatı ideoloji ve kent ilişkisine yönelik kavrayışlarımıza ve algılarımıza eleştirel bir çerçeveden bakarak yapmak mümkün. İlk insanlar mekanı göstermiş, tarif etmiş, anlamlandırmış ve işaretlemişler. Köylere şehirler eşlik etmiş. Toprağın işlendiği kırsal alanlar medeniyet gerçekliğini doğurmuş. Modernite ile birlikte zamanın ve mekanın disipline edilmesi, kentte yaşayan bireylerin ve toplulukların arasındaki sosyal ilişkiler, düşünsel ve kültürel hayatı köklü olarak değiştirmiş. Bu gelişmeler ideolojilerden bağımsız düşünülemez. Bu durumda İdeolojilerin kentlerden önce inşa edildiğini ve kentlerin kurulmasında ideolojik tasarrufların belirleyici olduğunu öne sürebiliriz. Şehirler ideolojilerin etki alanını kurumsallaştıran bir işlev görmüştür. Zira din, devlet, sermaye ve sınıf odaklı güç ilişkileri sadece mekan ile ayakta kalmamış; her dönem mekan üzerinde kurulan hakimiyet ve otorite biçimlerine ihtiyaç

duyulmuştur. Tüm zamanlarda mekan üzerindeki hakimiyet, her türlü güç mücadelesinin nihai stratejik hedefi olmuştur. İdeolojinin tanımını tam da buradan yapabiliriz: İdeoloji mekan üzerindeki hakimiyeti sağlayan temel argümanların bileşkesidir; başka bir deyişle mevcut kurumları teyit eden, meşrulaştıran veya tam aksine eleştiren, reddeden-fakat onların planı üzerinde hareket eden kurumsal bir söylemin örgütlü kapasitesidir.

Kent kavramı mekan üzerinde inşa edilen uygarlıkla (Arapçada medeniyet) ilişkilidir. Kent, kentli ve uygarlık arasındaki ilişki, kenti anlamanın tarihsel ipuçlarını bize sunuyor. Uygarlığın, sınıfların, devletin ve sermayenin doğuşunu; zenginlik, otorite ve yönetici sınıfının oluşumunu kentin inşasıyla birlikte ele alabiliriz. Kent merkezli iktidar, sermaye ve devlet yayılımının tarihine günümüzü anlamak açısından sürekli dönüp bakmamız gerekmektedir. Bu nedenle iktidarın, sermayenin, sınıfın, uygarlığın bir mekan olarak kent odaklı yükselişine eleştirel bir yaklaşım geliştirmek zorundayız.Kent, insanlarının yaya olarak yürüdükleri, obje yığınlarının önünde ve içinde buluştukları, faaliyetlerinin sonuçlarını göremeyecek şekilde çaprazlama temas kurdukları, öngörülemeyen durumlar meydana getirecek şekilde kendi durumlarını karmaşık hale getirdikleri yer olarak tanımlanabilir. "Kentleşme" kavramı kent sayısının ve kentlerde yaşayan nüfus sayısının artmasıdır. "Kentlileşme" ise kent kültürüne ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesi olarak tanımlanabilir. Fernand Braudel'a göre bir kent ister büyük olsun ister küçük; içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok daha başka bir şeydir; sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi değildir. Giddens ise kenti, yeniliklerin ve buluşların, ekonomik gelişmenin, sanayileşmenin, askeri, dini ve ekonomik örgütlenme ile siyasal değişimlerin; yeni değerlerin ve tutumların, özgürlüklerin, yabancılarla karşılaşmanın, işlevsel farklılaşmanın, biyolojik ve kültürel çeşitliliğin, kozmopolitleşmenin, melezleşmenin, sosyalleşmenin, uygarlaşmanın ve örgütlü kontrolün mekanı olarak tanımlar. Kentlerle ilgili değerlendirmeler ve tanımlar hareket halindedir; zira kentlerin kendisi hareketli yapılardır; başka bir deyişle kentler hem inşaya, hem yıkıma olanak sunan ideolojik politik bir gerilim alanıdır. Kentin hikayesi tamamlanmış değildir. Birçok iddia ve ütopya gibi tamamlanmayı beklemektedir. İnsana yakışır şehircilik henüz ortaya çıkmamıştır.

2. Kentlerin Kısa Hikayesi: Kentsel Devrim

Tarihsel olarak köy yerleşkeleri, antik şehirler, Ortaçağ şehirleri ve 1800'li yıllarla beraber sanayi şehrinin yükselişi kentleri hayatımızın merkezine yerleştirmiştir. Kent sorunsalı ile ilgili her ne kadar çıkış noktası olarak sanayileşme devrimi esas alınsa da şehir sanayileşmeden önce de vardı. Haliyle şehirlerin bir tarihi olacaksa bu tarih Mezopotamya şehirleri, Antik şehirler ve Ortaçağ şehirlerinin tarihinden bağımsız ele alınamaz. Kentleşmenin kökleri 10.000 yıla kadar gitmektedir. Nil'in, Dicle, Fırat'ın ve İndus Nehri'nin vadilerinde zamanımızdan 5000 yıl kadar önce toplumlar ilk şehirleri kurdular. İlk şehirlerin toplumsal, siyasal ve kültürel ilklerin merkezi olduğunu belirtelim. Etrafı surlarla çevrilmiş ve koruma altına alınmış şehir toplumu, ilk kez kendine özgü bir dünya kurmuştur.

Gordon Childe nehirlerin kıyısında olagelen toplumsal değişiklikleri "Kentsel Devrim" olarak nitelendirmektedir. Kent devrimin belki de en önemli aşaması çiftçilerin kendi gündelik ihtiyaçlarının ötesinde artı ürün üretmeye razı edilmesiydi. Zamanla bir birikim rejimine dönüşen artı ürün stoku tacirlerden, rahiplerden, memurlardan ve yazıcılardan oluşan şehir nüfusunu beslemekte kullandı. Böylece insanlık tarihi Neolitik dönemdeki balçıktan, kamışlardan, ağaç gövdelerinden, taşlardan ya da üzerleri balçıkla örtülmüş dallardan yapılmış kulübelerden küresel kentlere akan bir kent tarihine tanıklık etmiş oldu. Mezopotamya'daki şehir devleti çağımızın totaliter devletinin olağanüstü gücüne ulaşmamış olsa da şehir lideri veya kabile tanrısının temsilcisi olan İshâku hiçbir zaman modern zamanların Führer'i olmamıştır. Ancak Mezopotamya şehirleri politiktir; başka bir deyişle ideolojiktir. Politik şehir soylular, askeri şefler, prensler ve rahiplerin egemen olduğu şehir modelidir. Politik şehir veya ideolojik şehir örgütlü bir toplumsal yaşamın, tarımın ve köyün inşa edilmesine eşlik eder, bunu yakından izler; tepeden tırnağa emir, buyruk ve iktidar içerir. Kentin ideolojisini oluşturan siyaset, din, kültür ve coğrafyanın etkisi oldukça belirleyicidir. Özellikle Mezopotamya antik kentlerinin üst yapı ve altyapı arasındaki ilişki ağı irdelenmeye değerdir.

Buradaki siyasi otoritelerin ekonomi, bilim, din ve kültür ile ilişkisi denilebilir ki tüm dünyaya yayılan bir yönetim ve iktidar modeli oluşturmuştur.

3. Modern Kent

Batı gelişen modernite toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarda büyük bir altüst oluşa neden oldu. Antik ve Ortaçağ şehirleri modernitenin teşvik ettiği sanayileşme yoluyla istila edildi. Kentler modernitenin yapısal zemini haline geldi. Toplumu iktidar mücadelelerinin ganimeti haline getiren Bonapartist devlet adamı baron Hausmann, engebeli ama canlı sokakların yerine uzun caddeler, hareketli mahallelerin yerine burjuvalaşmış semtler koyarak modern kentleri inşa etti. Modern kent bugün globalleşmiştir. Muhalifler bu mimariye radikal eleştiriler getirdiler. Radikal kent muhaliflerine göre bulvarların açılması boş mekanların düzenlemesi, güzel perspektifler elde etmek istediğinden değil Paris'in saçlarını mitralyözlerle taramak içindi.

Modern kent planlamacıları, programcılar, kullanıcılar insanları mutlu etmek veya insanlara mutlu olmayı emretmek için iktidardan yol ve usul talep ederler. Bu kentlerde mutlu olmayanlar sistem dışına itilir yalnızlaştırılır, tasfiye edilir. Sembolik olarak Hausmann'da ifade bulan düzene ve düzlüğe bağımlı şehircilik, küresel bir boyut kazandı. Hausmann'ın şehirciliği kent dokusunda dizginsizce çizdiği çizgilere odaklıydı. Bu henüz dik açının diktatörlüğü değil kuralın, hizanın ve geometrik perspektifin düzeni olarak tarif edildi. Bu şehircilik devletin suretidir; iktidar ve otoritedir, rasyonelliktir. Antikiteden, Roma'dan, doğudan gelen bir iktidar eyleminin tamamlayıcısıdır. Çıkışından itibaren devlet, kendini boşluklar üzerinde ifade eder: Açık mekanlar, büyük bulvarlar, gösteriler, açık dev meydanlarda varlığını hissettirir. Modern şehirler bu hissiyatın en iyi işlendiği mimarinin dışa vurumudur.

Zamanın, Paranın ve Mekanın Metalaşması

Modernite ile birlikte insanın parasız yaşayamayacağı kentler inşa edildi. Para ve kent ilişkisi çok belirleyici olmaya başladı. Kentin ideolojik hatlarını direk para belirlemeye başladı. Modern kentleri antik kentlerden ve ortaçağ kentlerinden ayıran temel olgulardan biri paradır. Para hakkında bir roman yazmak bile çok zordur demiş Emile Zola. Zira para soğuktur, buzludur, çıkara adanmıştır. Simmel para her ne kadar hayatımızın ve medeniyetimizin tüm yönlerini merkezi unsuru olsa da kendi başına her türlü içerikten sıyrılmış bir şeydir, mülkiyet haricinde hiçbir içeriği yoktur, der. Bir diğer kurucu unsur ise zamanın ele geçirilmesidir. Modern kentlerin inşası ile birlikte yeni emek alışkanlıkları ve yeni bir zaman disiplini oluşturuldu. Dakikalar, saniyeler, iş programlarının ritmi ve yoğunluğu, çalışma hayatı, iş günü haftası ve iş yılı üzerinde çok ciddi müdahaleler yapıldı. Para, zaman ve mekan birbiriyle ilişkili şekilde inşa edildi. Kent mekanı, para ve zaman ile kapitalistleştirildi. Bazı romanlarda kentin zaman ve değer açısından tamamen kapitalistleştirilmesine yönelik geçişler dikkat çekicidir; bu kısa geçişte zamanın ve mekanın aynı anda fethedilmeden önceki dönemin tasviri ve eleştirisi var: "hızlı yürümeye uygun olmayan karanlık ve kıvrımlı patika ya da sokak boyunca yürümeye başladı; bu sokak henüz toprağın her santimetre karesinin değer kazanmadığı ve tek kollu saatlerin günü yeterince bölmediği dönemlerde döşenmişti." Kentlerde toprağın her santimetrekaresini değere ve kişisel kara çeviren spekülatörlerden, yeni bölgesel ve uluslararası işbölümünün şekillendiren kuvvetlere; kentle banliyöyü, bir bölgeyle diğerini yarıştıran çekişmelere ve bazen dünyanın bir yarısıyla diğeri arasında şiddetli çatışmalar yaratan jeopolitik dalaşmalara kadar pek çok durum yaşandığını ifade eden Harvey, bu tür olguların ciddiyeti karşısında en tehlikeli yolun mekan sorununu göz ardı etmek olacağını söylüyor.

Kapitalist modernitede mekanın sürdürülebilirliği kesintisiz bir sürati ve koşuşturmacayı zorunlu kılmaktadır. Hareketin hiç durmadığı bir mekan tasavvuru, Amerika kentleri ile başlayıp tüm dünya kentlerine yayıldı. Zamanın kapitalistleşmesine yönelik toplumda yakınmalar ve itirazlar artsa da çalışma zamanı, tüm yaşamı gasp etmeye başladı. Zamanın otoriterlerleşmesine yönelik reaksiyon, para da olduğu gibi yine edebiyat dünyasına yansımıştı. Baudelaire 'Her an zaman kavramının ve duygusunun baskısı altındayız' diye yakınıyordu. Simmel saatin katı disiplinine karşı isyan ediyordu. Benjamin bir kısım Paris'linin zamansal disipline saygı duymadıklarını göstermek için kaplumbağalarını alıp sokakta

yürüyüşe çıkmanın moda olduğunu yazıyordu. Tüm bu anlatılanlar sanayi devrimi ile eş zamanlı başlayan ikinci kent devriminden sonra kent sorunsalı diye bir olguyla karşı karşıya olduğumuzu gösteriyor. Kentsel devrim nasıl ki tüm gezegene ait bir fenomen ise kent sorunsalı da küresel bir olgudur. Günümüzde kent sorunu bir belediye sorun olmaktan çıkıp ulusal ve dünya ölçeğinde bir sorun haline gelmiştir.

4. Kent Ne Yapar, Ne İşe Yarar?

Kentler sınıfın, uygarlığın ve devletin kalbi, ideolojilerin kök mekanıdır. Kent merkezli siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik formların inşası ideolojik çerçevelerle inşa edilmiştir. Dinsel mabetler, siyasal mekanlar, modern dönem ile birlikte okullar, hastaneler ve fabrikalar bireyi ve toplumu kutulara kapatan, belli bir stratejik akıl ile kontrol ve denetim altına alan ideolojik mekanlar olarak tasarlanmıştır. Bu mekanların kök hücresi kentlerdir. Haliyle kentler ideolojik formlardır; tasarlanır, belirlenir, otoritenin ve gücün perspektifiyle inşa edilir ve yönetilir. Kent her şeyden öte bir yaşam alanıdır. Yaşam alanı tarihin hiçbir döneminde sadece yeme, uyuma ve üreme gibi işlevlerle sınırlı kalmadı. Yaşam alanlarının tümü ideolojik ve pratik boyutlarıyla, yukarıdan aşağıya doğru inşa edildi. İnşa etmek, toplumsal, psikolojik, teknik, iktisadi yaşamı bir bütün olarak örgütlemektir. Bu nedenle insanlar mekanı yalnızca tecrübe etmiyor, aynı zamanda mekan aracılığıyla düşünüyor, hayal kuruyor ve yeniden inşa ediyor. Kentler insanların birçok ihtiyacını karşılayan amaçlı, çok yönlü toplumsal mekanlardır. Bir varlık olarak insan, biriktirme ve unutma ihtiyacının yanı sıra güvenliğe ve maceraya, sosyalleşmeye ve yalnızlığa, tatmine ve tatminsizliğe, dengesizliğe ve dengeye, keşfe ve yaratmaya, işe ve oyuna, söze ve sessizliğe de ihtiyaç duymaktadır. Tüm bu ihtiyaçlarla birlikte ev, konut, barınak ve daire, komşuluk, mahalle gibi çağrılara da kent yanıt vermiştir, hala vermektedir. Peki ne karşılığında? Bu soruyu akılda tutarak devam edelim.

5. Görünmez Kentler

Yükseklerden bir şehri seyrettiğimiz zaman sokaklar, binalar, insanlar ve araçlar adeta bize kaos gibi görünür. Özellikle modern küresel kentlerde kesintisiz süren akışkan hareketlilik baş döndürücü. Neden bu kadar bina, bu kadar araç ve bu kadar insan var, bu insanlar her gün düzenli bir şekilde nereye gidiyor, nasıl anlaşıyor, nasıl bir arada yaşayabiliyor? Bir kaos olarak görünen kuşbakışı şehir portresi insanın sade zekasıyla anlaşılabilir mi? Bir kentsel düzen inşa etmenin ötesinde ona giden yolları anlamak ve açmak kritik bir meseledir. Şehirde kaos gibi görünen ama aslında belli bir düzen ve disiplin içinde işleyen akışı anlama çabamız bir mücadele, bir direniş biçimidir ve anlamlıdır. Bu konuda daha çok kafa yormak zorundayız. Bu yazının temel amaçlarından biri de ütopyalarımızdaki kente giden yola biraz daha ışık tutmaktır. Kent bize ne veriyor, bizden ne alıyor?

Bunu nasıl yapıyor?Kent olgusu bir kaos ve düzensizlik gibi görünse de özünde düzen kavgalarıyla şekillenir. Kentte kaotik ve düzensiz gibi görünen gündelik hayat aslında görünmez bir düzen ve disiplin ile işlemektedir. Bu akıl ve düzene yön veren güç kenti de yönetiyor. Bazen gündelik hayatın üzerine çöken hegemonyayı göremeyiz.

Rıza üreten bir mekan olarak kentler sömürüyü, eşitsizliği ve baskıyı görünmez kılan kozmetik formlar aracılığıyla makro düzene eklemleniyor. Harvey'in ifade ettiği üzere gündelik hayatın detaylarına odaklandığımızda yeniden üretim sürecinin nasıl gerçekleştiğini yalnızca süper marketteki alışveriş deneyimimizi kullanarak kavrayamayız. Örneğin lahananın üzerinde sömürü izi yoktur ya da Güney Afrika'dan gelmiş bir meyvede ırk ayrımcılığının tadını hissedemeyiz. Yüzeydeki görüntünün arkasına geçmek zorundayız.

Her şey yüzeyde göründüğü gibi olsaydı bilime ihtiyaç olmazdı der, Marx. Haliyle kentin yüzeyi ve içeriği arasındaki farkı görmek ve ayırt etmek politik, ahlaki ve entelektüel bir görevdir. Bu görev bizi geniş bir kent analizine; sermayenin nasıl kentleştiğine, kentin nasıl ve kimler eliyle inşa edildiğine, kentlere kimlerin hakim olduğuna, sermaye ve devlet yasalarının kentle ilişkisine ve en nihayetinde kentin bizden ne aldığına götürüyor.

6. Bir Mekan Olarak Kent Ve Direniş

Mekan ve mekanın yönetimi olarak kent olgusu her zaman politik bir mesele olarak politika yapıcıların,

sermayenin, devletin ve sosyal bilimlerin gündeminde yer almıştır. Ancak mekan olgusu yalnızca yeniden üretim güçleri tarafından değil direniş dinamikleri tarafından da oluşturulur. Kapitalist modernitede kentin egemenlerin eliyle birer hapishaneye çevrilmesi sürecine ilişkin analizimize direniş kavramını eklemeliyiz.

Mekanı kullanma özgürlüğünün kısıtlanması, tahakkümden kurtarılması ve yeni bir imajla yeniden kurulması birçok protesto hareketini de beraberinde getirmiştir. Özellikle batıdaki modern kentlerin kullanma özgürlüğünün sınırlanmasıyla, örneğin komün sırasında Paris'in merkezinin Hausman'ın yaptığı düzenlemeler nedeniyle buralardan kovulan halk sınıfları tarafından yeniden ele geçirilmek için başlayan direnişler, yurttaşlık hakları için yapılan oturma eylemlerini ve "geceyi geri al" yürüyüşleri bu protestoların sadece birkaçı. Bu direnişler çok farklı zeminlerde, farklı öznelerle süregelmiş olsa da özünde aynı amaçlara dayanmaktadır; yani bugüne kadar devam eden bir sorun olarak kent yurttaşlarının kentin yönetimine, üretim ve karar süreçlerine doğrudan katılım hakkının savunulmasına. Mezopotamya'daki kent gerilimleri, Antik Yunan'da felsefe, mantık ve bilimsel direniş, Roma'daki kölelerin ve pleblerin kente dahil olmak için verdikleri muazzam direnişler, 1848 devrimleri, 1871 Paris komünü, 1968 gençlik, kadın ve ekoloji muhalefeti ve sonrasında gelişen toplumsal hareketlerin kahiri ekseriyeti kenti savunma, kente dahil olma amacıyla kent toplumu üzerinde süregelen tarihsel hegemonyanın gidişatına ihtar çekmiş devrimci momentlerdir.

Kentlerin oluşumunda, kölelerin, işçilerin, kadınların, yerli halkların ve moderniteyle birlikte toplumsal hareketlerin egemen kent aklına karşı direniş mecrasında buluşması ve kent hakkından toplumun payını alma mücadelesi, bize kentin toplumsallaşması iddiasında umudun hala bu dinamiklerde olduğunu hatırlatıyor. Kentlerin sahiplenmesi, politik ve ahlaki merkezler haline gelmesi kentin bu kurucu unsurlarının kent hakkı noktasında iradeleşmesine doğrudan bağlıdır. Dolayısıyla her kent analizi eleştiriyle, itirazla ve protesto ile kendine has perspektiflerle müdahale eden direniş dinamiklerinin katkısını göz ardı edemez.

Direnişin Bilinci

Egemen ideolojiler, egemen düzenin devamı için kendilerine göre hakim bilinç setleri oluştururlar. Hakimiyet kurmanın yollarından biri kendine göre kentler inşa etmek ve kentlere uydurulan bilinç setleriyle bilinci kentleştirmektir. Sermayenin ve bilincin kentleşmesini barbarlığa geçiş olarak görebiliriz. Sermayenin ve bilincin kentleşmesi kapitalizmin yaşaması ve deneyimi açısından merkezi bir yer tutuyor. Eğer kapitalizmin iç çelişkileri artık ağırlıklı olarak bu tür kanallarla ifade ediliyorsa, bu durumda kent sorunsalına çözüm olmak için devrimin kentleşmesini de politik stratejilerimizin odağına koymalıyız. O halde kentlerin bu bilincin yaratımları ve hegemonyasına karşı bir direniş mekanına çevrilmesi kaçınılmaz hale gelecektir. Tersi durumda gücünü kent sürecinin baharında sağlamlaştırmayan, çağdaş kent yaşamının sayısız yabancılaştırmalarından kurtulma yolu önermeyen bir siyasi hareket yenilgiye mahkum olacaktır. Uzun zamandır hayal edilen ve sık sık uğruna savaşların yapıldığı insana yaraşır bir kent deneyimi, her zaman mücadele etmeye değerdir. Dolayısıyla sol siyasetler, sosyalist hareketler orta ve uzun vadede kentlerin kapitalist moderniteden kurtuluşuna yönelik bir programa sahip olmalı ve bu program doğrultusunda siyaseti pratikleştirmeli.

7. Sonuç: Bir Dünyanın Çöktüğü Kesin; Yenisi Doğuyor. Ne Yapmalıyız?

Makalemizi bazı önermelerle bitireceğiz.Şehir ve kır ilişkisi tarih boyunca dönemlere ve üretim tarzlarına göre derinden değişmiştir. Kimi zaman son derece çatışmalı, kimi zaman dingin ve işbirliğine yakın olmuştur. Sonuç itibari ile yaygınlaşan şehir kıra saldırır, onu kemirip ortadan kaldırır. Köylüler özgürlüklerini yitirerek kendilerini şehre uydururlar. Geleneksel köylü yaşamının ve tarımın dünya çapındaki krizi geleneksel şehrin dünya çapındaki krizine eşlik eder. Köy-kent dengesinin küresel ölçekte bozulması ve karşılıklı bağımlılık ilişkisinin yağmalanması tüm yaşamımızı tehdit edecek boyutlara ulaştı. Bu bozulma ve yağmalama pratiğinin arkasında kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus- devletçiliğin mutabakatı vardır. kinci tarım-köy devrimi mümkün mü? Evet mümkün. Çoklu krizlerle kuşatılan 21. yüzyılda ikinci bir tarım-

köy devrimine olan ihtiyaç hayati düzeydedir. İkinci bir tarım- köy devrimi olmadan su, gıda, iklim ve kent krizleriyle baş etmek sonuçsuz kalacaktır. Buradan hareketle birbiriyle uyumlu köy-kent yapılanmaları demokratik modernitenin yeni mimari yapısı ile inşa etme tahayyülü, önümüzdeki 20-30 yılın temel stratejik hedeflerinin merkezinde olmayı hak etmektedir. Tam da bu nedenle şehir-kır ilişkisi hiyerarşi ve sermayeden arındırılmalıdır. Şehir ve kır arasında barışçıl bir ilişki ağı kurulmalı. Şehir hakkı tanınmalı; yani merkezin ve merkezin hareketinden dışlanmama hakkı tanınmalıdır. Şehir hakkı birçok hakkı barındıran çatı bir hak biçimidir: Özgürlük hakkı, toplumsallık içinde bir iyileşme hakkı, habitat ve mesken hakkı, yapıt hakkı, katılım ve sahiplenme hakkı şehir hakkının içinde yer alır. Tüm yurttaşlar şehir hakkından faydalanmalı. Bu konuda yerel yönetimlerde ve parlamentoda gerekli yasal adımlar atılmalı. Şehir hakkı bilincinin gelişmesi kent yurttaşının sorumluluk hissetmesine ve kente katılımını artırmasına vesile olur.Bir şehir felsefesine her zaman ihtiyaç vardır. Platondan Hegel'e klasik felsefe açısından şehir kesinlikle ikincil bir tema ya da herhangi bir konu değildi; bundan çok daha fazlasıydı. Site ve şehir, filozoflar ve felsefe açısından basit bir nesnel koşul, sosyolojik bir bağlam, dışsal bir veri olmamıştır. Filozoflar şehri düşündüler, hissettiler, analiz ettiler, kendi hayatlarını şehre kattılar ve kavramsallaştırdılar. Çağımızın kentlerinin felsefeye ve filozoflara ihtiyacı var. Sokak buluşma, toplanma, konuşma, dokunma ve dayanışma mekanıdır. Sokak canlandırır. Sokaklar ortadan kaldırıldığında şehir bir mezarlığa dönüşür. Kent yaşamını sabit unsurları sokaklarda özgürleşerek merkezlere doğru akar. Sokağın ortadan kalktığı her yerde ciddi riskler barınır. Sokağın gücü ve hareketliliği şiddetin, hırsızlığın ve suçun önüne geçebilir. Sokak mekanı sahiplenir. Sokak sözün, kelimelerin ve işaretlerin mekanıdır. Sokak bir iletişim mekanıdır. Hakim kent ideolojisine karşı en büyük savunma mekanı sokaklardır. İktidarların kendilerini tehdit altında hissetmeleri durumunda ilk yapacakları şey sokaklarda gezinmeyi, toplanmayı, yürümeyi, dolaşmayı, hatta konuşmayı yasaklamak olabilir. İktidar sokağı sadece gücün ve sermayenin gösterisinin yapıldığı mekana dönüştürmek ister. Şehir ve sokak ilişkisi önemlidir; sokaktan yana bir kent tasavvurumuz olmalı, sokak savunulmalıdır. Kapitalist kentleşme yarattığı en büyük tehlike kent yurttaşının bilincinin kentleşmesidir. Sermayenin ve insan bilincinin eş anlı kentleşmesi ile yüzleşmek zorundayız. Bilincimizi kapitalist kentlere karşı korumanın yollarını bulmak zorundayız.Tüm kent ve devlet, sermaye ve iktidar odaklı mekan stratejileri red edilmeli, büyüme modeli durdurularak üretim başka amaçlara yönlendirilmeli.

Sonuç olarak; insanlık ancak çözebileceği sorunları önüne koyar, der Marx. İktidar dinamikleri siyaseti manipüle ederek çözümsüz sorunlar üzerinden oyunu kuruyor. Aslında çözümü kolay sorunlar vardır; çözümleri de dibimizde olabilir; fakat insanlar bu sorunları önlerine koymazlar. Bu yerleşik düşünme rejimini değiştirmeliyiz. Kentlerimizi tanımalı, sorunlarını bilmeli ve çözümünü bulmalıyız, kentlerimizin üzerindeki hegemonyayı kırmalı ve kentlerimizi toplumsallaştırmalıyız. Tarımın ve kırın sanayi ve kent odaklı baskılanmasını durdurmalıyız. Tarımın ve kırın korunması için baskıya, hiyerarşiye, ranta ve sömürüye dayalı şehircilikten insana yaraşır bir şehirciliğe giden yol haritasını çizme görevi için devrimci teoriye, tahayyül edilen dönüşümü gerçekleştirmek için de devrimci pratiklere ihtiyacımız var. İkinci bir tarım-köy devrimi mümkün. Antikapitalist, yeşil, eşit, özgür ve sömürüsüz kentler mümkün.

<u>**Yararlanılan kaynaklar ve okuma önerisi**</u>

1. **İdeoloji, Terry Eagleton, Ayrıntı Yayınları**
2. **Tarihte Neler Oldu, Gordon Childe, Kırmızı Yayınları**
3. **Ortadoğu'da Uygarlık Krizi Ve Demokratik Uygarlık Çözümü, Abdullah Öcalan**
4. **Mekanın Üretimi, Henrı Lefebvre, Sel Yayınları**
5. **Şehir Hakkı, Henri Lefebvre, Sel Yayınları**
6. **Kentsel Devrim, Henri Lefebvre, Sel Yayınları**
7. **Kent Deneyimi, David Harvey, Sel Yayınları**
8. **Kentsel Heterotopya, Stavros Stavrides, Sel Yayınları**
9. **Maddi Uygarlık: Gündelik Hayatın Yapıları, Fernand Braudel, İmge Yayınları**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeoloji ve Kader

Murat Aslan

Bugün "bilinç" adına insana hükmettirilen şey, uygarlık tarihi boyunca merkezi hegemon güçlerinin oluşturduğu sahte, illüzyonist betimlemeler ve canlandırmalardır. Hemen her konuya dair senaryolar oluşturulmuş, bu senaryolar mitolojiden felsefeye teolojiden bilime dek birçok yöntemle birer film karesi haline getirilip bize izletilmiş ve bu illüzyonlar hakikatmiş gibi bizlere kanıksatılmıştır. Böylece bu senaryolar hemen her konuya dair bizim bakış açımız haline getirilmiştir. Bu yabancı bilinç hakikatten kopuk, anlamdan ve sorgulamadan oldukça uzaktır. Tam da bu saikle bugün insanlık anlamdan ve anlama eyleminin derinliğinden uzak düşmüş haldedir.

Anlam derinliği, bağlantılandırma ve boyutlandırma düzeyini ifade eder. Bilgi, olay ve olgular arasındaki ilişki ne kadar çok keşfedilirse, öznenin anlam derinliği de o düzeyde gerçekleşir. Ayrıca anlam derinliğinin gözlemciden bağımsız olarak, olgunun kendisiyle ilgili olan bir yanı da vardır ki bu da "hakikat potansiyeli" ve ilişki yoğunluğunun ve de boyut sayısının kendisidir. Yani bir olgu veya fenomen ne düzeyde bir hakikat potansiyeli taşıyorsa o düzeyde bir anlam derinliği taşır. Ama bu haliyle de ilişki ve boyut çokluğu aynı önemi arz etmektedir. Zira anlam tekillikten ve müzminlikten değil, yoğunluktan ve karmaşıklıktan doğar. Özetle, ne kadar çok mühteliflik, o kadar çok ilişki imkânı; ne kadar çok ilişki, o kadar çok anlam; ne kadar anlam, o kadar hakikat potansiyeli açığa çıkar. Anlamı hakikatin potansiyeli olarak değerlendiren Abdullah Öcalan, hakikati de söze ve yapılanmaya kavuşmuş "anlam" olarak tanımlar.

Anlamlama ve anlamak eyleminin bu temelde bir özdeşleşmeyi yaşadığını görüyoruz. Anlamak, olgunun ve-veya fenomenin hakikatini idrak etmeyi, bilince çıkarmayı, farkına varmayı ifade eder. Haliyle sezgisel, duygusal, analitik ve deneyimsel bir yönetimi elzem kılar. Bakılabilecek bütün boyutlardan bakmayı ve bu temelde bir çıkarsama yapmayı gerektirir. Yetkin bir anlama düzeyi, salt öznelcilikten, ön kabullerden ve tek boyutlu bakış açısından kurtulmayı gerektirir. İnsanı kendisine giydirilen yabancı benliği aşıp öz-benliği, yani hem tarihsel-toplumsal hakikatin bir yaratımı olarak mayalanan hem de kendi kendini oluşturan özgür varlığını açığa çıkardığı oranda, anlam ile bütünleşir. Bu sayede daha iyi duyumsamaya, gözlemlemeye ve hissetmeye başlar. Algıyı tekilciliğin yarattığı daracık alanın hepsinden kurtarmak da ancak bu temelde mümkündür. Aksi halde insanın gördüğünü, duyduğunu ve hissettiğini sandığı ve dolayısıyla anladığını zannettiği durumda aslında gerçekte yaşanan şey, insanın kendi dar penceresinin, kendi dar zihninde oluşturduğu algısal yanılsamadan başka bir şey olmayacaktır. Sübjektivizm ve egosantrik saplantıları da buradan doğar.

"Anladım" demek, kesinlikle "her şeyi anladım" demek değildir. Olay ve olguların özgünlükleri, yaşamın sonsuz renkliliği ve gerçekliğin her zaman birden fazla boyuta sahip olan anlamı "anlamak" eylemini hem boyut hem derinlik olarak sınırsızlaştırıyor. Bu bakımdan yetkin bir "anlamak" için ezber zincirini ve yöntem fetişizmini aşmak elzem bir hal almaktadır.

Anlamak bir taraftan egosantrik, salt öznel algı ve yargılardan ve de aynı biçimde mutlakçı-salt nesnelci algı ve yargılardan kaçınmayı gerektirirken, diğer yandan da özbilincin varlığını mecburi kılmaktadır. Özbilinç ve yabancı bilinç kavramlarına eğildiğimiz

zaman kültür ve ideoloji kavramlarıyla karşılaşırız. İdeoloji mi kültürü doğurur yoksa kültür mü ideolojiyi doğurur sorusunun cevabı da hayli karmaşık ve muhteliftir. Öyle ki bu soruya verilecek cevaplar doğru olmalarına rağmen birbirleriyle tezatlık da oluşturabiliyorlar. Mesela her ideoloji yeni bir kültür hedefler. Ama aynı zamanda her kültür de maddi ve manevi boyutlarıyla (ama özellikle manevi boyutlarıyla) bir ideolojiyi ifade eder. Her kültür maddi ve manevi boyutlarıyla yaşam tarzını ifade eder. Ama ideolojinin de yaşama bakış olması nedeniyle nihayetinde bir yaşam tarzına karşılık geldiği söylenebilir. İkisi arasında, ilk bakışta anlaşılması zor olan şöyle ince bir fark vardır; ideoloji tasarımsaldır. Kültür ise tasarlanmadan da oluşabilme özelliğine sahiptir. İdeoloji de öncelikle bakış açısı oluşturulur, yaşam tarzı ise buna bağlı olarak geliştirilir. Kültürde ise (tasarımsal olmak zorunda olmadığı için) öncelikle yaşam tarzı gelişir, buna bağlı olarak da bakış açısı şekillenir.

İdeolojisiz bir politika tarzı, politika adına politiksizliği ifade eder

Her ideoloji yeni bir kültür yaratmayı hedeflemese de yine de bir kültürün bağrında doğduğu için, kaçınılmaz olarak, bağrında doğduğu kültürün izlerini de şu veya bu düzeyde taşır.

Bu açıdan baktığımızda diyebilir ki ideoloji, kültür, bilinç (bakış açısı) eylem ve amaçtan oluşan bir "fikirler paketi" ile yaşam tarzı bütünlüğünü ifade eder. Kendini arayan ve-veya özgürlük erdemine göre yaşamak isteyen toplumsal insanın varmayı hedeflediği "kendisine münhasır bir yaşam ütopyası kurup bu ütopyayı gerçeğe dönüştürmek için özgürlük erdemine denk gelen ilkelerle izlediği teori ve pratiğin bütünlüğüdür, ideoloji. Ayrıca yöntem ve araçta bu bütünlüğün temel parçalarıdır. Bu bakımdan ele alındığında tam da Adorno'nun dediği "düzen kurucu faaliyettir ideoloji".

Bir ideoloji açısından hedef önceden belirlenmek durumundadır. Hedefe doğru uzanan yol, yöntem ve araçlarda hedefin ve hedeften uzaklaştıktan sonrasının temsili (habercisi ve belirleyicisi) niteliğindedir.

İdeoloji de amacın toplumsal mı yoksa bireysel veya sınıfsal mı olduğu konusunda oldukça önemlidir. Zira bu durum ideolojinin karakterini, ideolojinin karakteri ise hem olumlu hem de olumsuz anlamda insanların (ana hatlarıyla) belirler. Toplumsal bir yaşam tarzının inşası ya da böylesi insanların arayışı ideolojilerle sağlanır. Söz konusu olan bu yaşam tarzları, kendilerini yaratan ideolojilerin ilke, yöntem ve araçlarıyla (hem olumlu hem de olumsuz yönleriyle) birebir benzerlik gösterirler. I. Wallerstein bir ideoloji, bir düşünceler ya da kuramlar kümesinden daha fazla şeydir. Ahlaki bağlılık ya da bir dünya görüşünden daha fazla bir şeydir. İdeoloji toplumsal alanda oldukça özel, politik sonuçlar çıkarılabilen tutarlı bir stratejidir derken bir yönüyle bu gerçekliğe değiniyor.

İdeoloji ve kader arasındaki etkileşim bağlamında ideoloji ile politika arasındaki güçlü ilişkiyi de görmek önemlidir. Her ideolojinin temeli bir felsefeye dayanır. Ancak her ideolojinin kendini söze, örgütlülüğe, eyleme ve yapılanmaya kavuşturması politika ile gerçekleşiyor. Haliyle her politik çizgi bir ideolojik perspektife dayanır. Politika bu sayede bir amaç kazanır. İdeolojisiz bir politika tarzı, politika adına politiksizliği ifade eder. Dikkat edilirse günümüzde ideolojisizleştirme ile politikleştirme iç içe geliştirilmektedir. İdeolojisiz bir toplum apolitiktir. Haliyle kendi yaşamını dileğince inşa etmede, geleceğini belirlemede aktif özne değildir. Aksine nesneleştirilmiş, iradesizleştirilmiş toplumdur. İdeolojisiz "politikada" egemen sınıfçılık, iktidarcılık, ailecilik, bireycilik gibi unsurlar başat öznelerdir. Bunların çıkarları politikaya yön verir. Bunun tam anlamıyla anti-toplumculuk olduğu açıktır. Ama aynı zamanda toplum karşıtı ideolojiler de vardır. Bunlar tabi anti toplumcu yüzlerini maskeleme ihtiyacı duyarlar. Bu tarzdan ideolojilere dayanan politika tarzları da, bahsettiğimiz ideolojisiz politika ile eşdeğerdir.

İdeoloji; Esasta Geçmiş ve Gelecek Tasarımıdır

İdeoloji sözcüğü tarihte ilk olarak 1735-1836 yılları arasında yaşayan Destutt de Tracy tarafından

geliştirilip literatüre dahil edildi. Tracy'den önce idea ve loji sözcükleri elbette yoğunca kullanılmışlardır. İdea sözcüğü felsefenin temel kavramlarından olurken, loji sözcüğü ise bilimsel metotların temel kavramlarından başlıcası olmuştur. Tracy "düşünce, fikir" anlamlarına gelen "idea" sözcüğü ile "bilim, mantık" anlamlarına gelen "loji" sözcüğünü birleştirerek bir bilim felsefe sentezi yaratmıştır. Ancak bir bilim-felsefe sentezi olarak oluşturulmasına rağmen, ideolojinin bilim ve felsefeden daha fazla siyaset ve sosyoloji alanını etkilemesi dikkat çekicidir. Tracy'e göre ideoloji fikirlerin bilimi bilimlerin kraliçesidir. Fikirleri, düşünceleri inceleyen bilim dalıdır. Fakat kavram Tracy'nin çerçevesini aşarak salt bir bilim dalı olmanın çok ötesine geçer. Sosyoloji ve politikanın başat kavramı haline gelmesiyle birlikte 19., 20.ve 21.Yüzyılda dünya üzerinde esen bir umut rüzgarına dönüşür. Öyle ki çağa "ideolojiler çağı" adını verenlerin sayısı azımsanmayacak bir düzeye çıkar. Hiç şüphe yok ki tarihsel, toplumsal temelleri olmayan bir şeyin dünya çapında toplumları bu denli derinden etkileyip harekete geçirebilmesi zordur. Kaldı ki hiçbir şeyin yoktan var olmadığı gerçeği de günümüz bilimince ispatlanmıştır. Yani her ne kadar kavram ilk olarak Tracy tarafından oluşturulmuşsa da siyaset ve sosyolojide ifade ettiği anlam itibariyle ideolojinin Sümer Rahip Devletlerinin kuruluş süreçlerine de uzanan bir geçmişe sahip olduğunu belirtebiliriz. Sümerli Rahipler, tasarladıkları biçimiyle bir toplum yaratmak ve idare edebilmek için ideolojiyi geliştirmeye mecburdurlar. Bu amaçla tarih yorumunu ve politika biçimini yeni baştan yapmaları hayati bir görev olarak çıkıyordu karşılarına.

İdeoloji esasta bir felsefe-bilim-inanç-geçmiş (tarih) ve gelecek (tasarım) sentezidir. Birbiri ile bütün olan 3 temel ayak üzerinden örgütlenir. Bunlar teori (bilgi sistematiği), inanç ve eylemdir. Bu üç ayaktan herhangi birinin eksik olması halinde ideoloji ortadan kalkar. Örneğin yalnızca teori varsa ama inanç ve eylem yoksa ortaya kürsü felsefeciliği çıkar ki bu da Nietzsche'nin, Schopenhauer'ın ve Öcalan'ın çokça eleştirdiği gibi yalnızca lafazanlığı, oportünizmi geliştirir. Sadece inanç varsa ve öbürleri yoksa gelişecek olan şey bağnazca bir kulluktur. Neye hizmet ettiğini bilmeyen bir eylemselliktir. Hakeza yalnızca eylem varsa, ama teori ve inanç yoksa insan ya hamallaşır ya da yalnızca emir-komuta ile hareket edebilen bir askere dönüşür. J.P Sartre'ın dediği üzere uzağa bakma komutu aldığı için uzağa bakan ancak hiçbir zaman uzağı göremeyen bir askerlik halidir bu. Özcesi *İnsan Bilmeli, Bildiğinde İnanmalı, İnandığını Yapmalı!* İşte bu kıstas ideolojinin ve ideolojikleşmenin temeli olmaktadır.

Peki tüm bilinenler, inanılanlar ve bu temelde yapılanlar hakikati temsil ederler mi? Bu sorunun cevabını biraz irdelerken ideolojilerin yapısı çıkıyor.

A. Öcalan "manevi kültür gücü olarak ideolojisiz toplum olamaz. İdeoloji zihniyetle bağlantılı olmakla birlikte, farklı bir kavramdır. Hayvanların hatta bitki ve atomların da zihninden bahsetmek mümkündür. Ama ideoloji insan toplumuna özgüdür. Görevi esas olarak yaşamı anlamlandırma ve düzenlemektir. Bu anlam ve düzenlemeler olmadan toplum ayakta kalamaz, dehşete düşer. İdeoloji bu nedenle hayli ilginç bir sorundur (…) insan toplumu ideolojiyle çok esnek bir doğa olarak biçimlendirmeye, özgürleşmeye yakındır. Ama bu özelliğiyle köleleştirmeye de yakındır. Hem sorun çözücü hem de sorun kaynağı olması, yapılanmasıyla ilgilidir" diyor. Aynı zamanda "her ideoloji bir felsefeye dayanır" demekle de ideolojilerin yapısını anlamak için kendilerine kaynaklık eden felsefelerin incelenmesi gerektiğine işaret eder.

Felsefe bir taraftan anlam arayışını sorgulamayı ifade ederken öbür taraftan da erişilen anlama dayalı olarak şekillenen bakış açısını, yorum biçimini ifade eder. Nedir felsefenin amacı? Bana göre felsefe, iç içe geçen üç aşamalı bir amaca sahiptir. Birinci amacı doğruluk ve hakikat temelinde özgür, demokratik bir sosyal yaşam geliştirmektir. Ancak böyle bir sosyal yaşamı geliştirmek için güçlü ve hakikatli bir politik bilince ve politika tarzına ihtiyaç vardır. Doğru bir siyaset tarzı geliştirebilmek için de öncelikle siyaset denilen şeyin kendisini iyi kavramak gerekiyor, ayrıca felsefeden siyasete giden yolda ideolojiyle karşılaşır insan. Haliyle felsefenin ikinci amacı siyaset felsefesi geliştirmek oluyor. Ancak hakikatli bir siyaset felsefesi geliştirebilmek için her şeyden önce doğru bir varlık tanımı, varoluş izahı yapmak gerekmektedir. Haliyle felsefenin üçüncü amacı varlık felsefesini geliştirmektir. Bu sayede varlık felsefesi hayati bir önem kazanarak felsefenin temel konusu haline gelir.

Alain Baudelair “siyaset, felsefe ve demokrasi birbirini koşullar” derken yukarıda dile getirdiğimiz üç amaca dikkat çekmektedir. Varlık felsefesinden tarih felsefesine, tarih felsefesinden de siyaset felsefesine gidilir.

Varlık felsefesi ile doğru, ikna edici bir varlık tanımı ve varoluşun nasıllığının cevabı hedeflenir. Şüphesiz ki “Tanımlama” “Tanımlananın” nesnel yapısına (buna Kant’ın tabiriyle *Kendinde-şey* de diyebiliriz) rahmen her zaman öznel bir muhtevaya sahip olduğundan (çünkü kendinde-şey kesin olarak değil, ancak olasılıksal olarak bilinebilir.) onun üzerinden geliştirilecek olan siyaset felsefesi kesinlikçi, mutlak-nesnel tahliller yapmaya çalışmak yerine, olgunun nesnel hakikatine de ters düşmemeye çalışmak kaydıyla kültürel bağlamda öznel tahliller geliştirmek durumunda kalır.

Felsefe bir taraftan anlam arayışını sorgulamayı ifade ederken öbür taraftan da erişilen anlama dayalı olarak şekillenen bakış açısını, yorum biçimini ifade eder

Varlığın tanımlanmasıyla beraber geliştirilen bütünsel tanımlamaya dayalı olarak politika tanımlamasına ve özellikle de “nasıl bir politika?” sorusunun sorgulanmasına gidiliyor. Bu soruya verilen cevaba göre bir sosyal yaşamın geliştirilmesi hedefleniyor. Şunu belirtmek gerekir ki siyaset felsefesine yön veren varlık tanımının doğruluğu ve-veya yanlışlığı, geliştirilmesi hedeflenen sosyal yaşam açısından hayati bir öneme sahiptir. Daha da önemlisi şudur ki, varlığa getirilen tanım ve varoluşun nasıl gerçekleştiğine verilen cevaplarda bilinçli olarak pekala saptırmalara gidilebiliyor. Böylece sapkın, anti-toplumcu ideolojilerin gelişmesinin ve kabul görmesinin zemini hazırlanmış oluyor. Öcalan'ın, ideolojinin en az özgürlük kadar köleleştirmeye de yatkın olduğunu söylerken kastettiği gerçeklik işte budur. Köleliğe razı gelen, kulluğu özümseyen bir sosyalite geliştirilmek istendiğinde iktidarcı, sınıfçı, cinsiyetçi bir ideoloji gerçekleştirilir. Varlığın tanımı buna göre yapılır. Varlığın tanımı ve varoluşun nasıl gerçekleştiği konularında müthiş bir çarpıtma, saptırmak yapılır. Bunun üzerinden olumsuz gelenekler ve kültürler yaratılır. Hangi ideolojinin varoluşu nereden başlattığınız, varoluşun tarihsel serüvenini nasıl anlattığınıza bakılırsa bu konu daha iyi fark edilecektir.

Devletçi uygarlık mitolojisinde insanın varoluşu Tanrının ‘dışkısına’ dayandırılır. Bunun üzerinden bir algı ve inanç oluşturulur. Varlık olarak insan Tarının ‘dışkıs’ından oluşmuşsa, onun açısından kulluk sadece reddedilemez bir kader değil, aynı zamanda bir şereftir. Her şeye muktedir bir Tanrı karşısında, onun dışkısından yaratılmış olan insan “Hiç” ten başka nedir ki? Hiçliği kabullenmek, değer bilincini yitirmekle başlar. Öyle ya, dışkıdan yaratıldığına inandırılan insan kendisi için hangi değerden bahsedebilir ki? İnsanın kendine karşı yaşadığı değersizlik hali onur duygusunu yitirmesine yol açar. Onur duygusunu yitiren insan bütün erdemlerin anası olan özgürlük erdemini de yitirir. Çünkü değer ve irade eşdeğerdir. Haliyle değer yitimiyle irade yitimi de birbirini koşullar. Böylece söz konusu mitolojiyi yaratanlar amaçlarına ulaşmış olurlar. Kulluğu kader olarak kabul eden insan aslında Tanrı ve zillullah (Tanrının gölgesi) karşısında *hiçliği* de kader olarak kabul etmiş olur. Kader olarak kabul edilen kulluk devletçi uygarlık toplumunun yeni sosyal yaşam biçimi olur.

Varlık olarak kadın, Tanrının dışkısından yaratılan erkeğin kaburgasının en değersiz yerinden yaratılmıştır bu ideolojiye göre. Dolayısıyla kadın erkeğin değersiz bir uzvundan başka nedir ki? Dikkat edilirse buraya kadar anlattıklarımdan ideolojilere içerilmiş derin bir psikoloji ile karşı karşıyayız. Yeni “kulcu” sosyal yaşamda kadına biçilen rol erkeğe nazaran iki kat derin bir “hiçlik” tir: Birincisi tanrı ve zillullah (iktidar, devlet, sınıf) karşısında yaşadığı hiçlik; ikincisi ise kendisi de “hiç” olan erkeğin karşısında yaşadığı hiçliktir. (Hiçliğin karşısındaki hiçlik!). Yaklaşık beş bin yıldır süregelen bu ideolojik-algısal yönelim hem kültürel hem de zihinsel kodlara büyük oranda egemen olmuş durumdadır. Dolayısıyla liberallerin uydurduğu gibi doğduktan ve belli bir yaşa geldikten sonra kendi irademizle tercih ettiğimiz

anlayışlar değildir. Biz doğarken bu kodların içine düşüyoruz. Bugün kadın olsun erkek olsun hemen herkes erkekçilik ideolojisinin kodlarıyla şu veya bu düzeyde donatılmış durumdadır. Niçin "kadın cinsiyetçiliği" veya "erkek cinsiyetçiliği" değil de "toplumsal cinsiyetçilik" olarak tanımlıyor erkekçilik ideolojisinin düzenini? Zira söz konusu ideoloji tüm toplumu hedeflemekte ve toplumsal mühendislik kapsamında şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu kodların içine doğuyoruz. Bu odlarla şekillenen ve derinleşen geleneklerin ortasında buluyoruz kendimizi. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetçilik temelinde kadına ve erkeğe biçilen roller "kader" haline gelmektedir. Erkekçilik ideolojisi bu kadar kanıksanmasını sağlayan ideolojidir. Erkekçilik ise geleceğin kutsalı, ideolojinin temel ülküsüdür.

Bildiğimiz kadarıyla "toplumsal cinsiyetçilik" kavramı sosyolojiye ilk olarak Ann Oakley ile girer. Oakley toplumsal cinsiyetçiliğin biyolojik kodlarının olmadığını, haliyle toplumsal cinsiyetçi rollerinin biyolojiyle izah edilmeyeceğini ileri sürer. Ona göre toplumsal cinsiyetçilik bir kültür meselesidir.

Mutlaklaştırılan Kader İnancı Kaçınılmaz Mı?

Kültür ile ideoloji arasındaki sıkı ilişkiyi bu yazımızda görünür kılmaya çalıştık. İdeolojinin kültür, kültürün de ideoloji oluşturabilme özelliğine değindik. Haliyle Oakley'in burada "kültürel bir mesele" olarak ifade ettiği toplumsal cinsiyetçiliğin gerçekten de kültürel bir mesele olduğunu kabul etmemiz halinde, onun aynı zamanda ideolojik bir mesele olduğunu da kabul etmemiz gerekir. Bu ideolojinin erkeklik olduğunu fark etmek işten bile sayılmaz. Bu ideoloji de yaratılan kültürü bugün maalesef toplumsal yaşamın neredeyse her alanında görmek mümkündür. Çocuk henüz anne karnındayken erkek mi yoksa kadın mı olacağı büyük bir merak konusu olur, erkenden öğrenilir. Henüz çocuk doğmadan onun için, cinsiyetine göre bir gelecek tasarlanır. Maddi imkanı el veren aileler, henüz doğmamış çocuk için özel bir oda hazırlarlar. Oda çocuğun cinsiyetine göre hazırlanır. Elbise ve oyuncaklar da cinsiyete göre seçilir. Bu şekilde erkeğe yüce, kadına mahsence bir dünya hazırlanır. Richard Leuan'in "bir kişinin kendi kimliğini birincil olarak kadın ya da erkek diye belirlemesi, bu belirlemeye eşlik eden tutum, düşünce ve isteklerin toplamıyla birlikte bu kişi çocukken hangi kimliğin yüklendiğine bağlıdır" der. Leuan'in bu tespiti Oakley'in toplumsal cinsiyet kodların biyolojik değil, kültürel olduğu yorumuyla paraleldir. Ancak Leuan'in aynı zamanda "yüklenen bir kimlik"ten bahseder. Gerçek anlamda bir kimlik dışardan yüklenmez, kişi kendi yaratır. Ama eğer bu insan ya da topluma dışardan kimlik yükleniyorsa, bu bir yabancılaşmayı, öz kimliğini yitirmeyi, kendi olmaktan çıkarmayı ifade eder. Kendine yabancılaşan insan, dışarıdan yüklenen yeni kimliğe göre form tutar. Yaratıcısının istediği gibi davranır. Yabancı kimlik yabancı ideolojiyle yüklenir. Böylece yaratıcısının onun için yazdığı yazgısının farkına bile varmadan boyun eğer.

Kader olarak bellenen bir durum, kanıksanan, boyun eğilen bir durumdur. Kadın erkekten daha değersiz olduğunu bu ideoloji yüzünden kanıksamış durumdadır. Erkekte kadından daha değerli olmasını kendi kaderi olduğuna yanı ideolojiyle inandırılır. Söz konusu ideoloji topluma hakim hale getirildiğinden dolayı toplum erkek ve kadından kendilerine yüklenen kimliğe göre davranmalarını bekler ve hatta bunun için baskı yapar. Öyle ya, biz "kız kardeşlerimizden daha değerli olduğumuz" yanılgısına, annelerimizin her gün bize kurban etmesi ve babalarımızın da bizleri onların başına amir olarak tayin etmesiyle düştük! Bize yüksek imtiyazlı kız kardeşlerimize tavizsiz yaklaşımlarıyla edindik bu yanılgıları. Kız kardeşimizle her kavga ettiğimizde, annelerimiz haklı-haksız demeden kız kardeşlerimizi peşinen suçlu ilan ederlerdi. Oysa çoğunlukla haksız olan biz erkek kardeşlerdik. Çünkü üstünlüğümüzü zorla kabul ettirmeye çalışırdık. Hem Kuran'da bile "erkekler kadınlardan bir derece daha üstünler" diye yazmıyor muydu? Anne ve babalarımızı asla suçlayamayız. Çünkü, gelenek böyledir. Onlara böyle davranmaları gerektiği, bunun *kader* olduğu kanıksanmışıtır, acımasız ve hakikatsiz bir *kader* onlarda aynı "kader"in kurbanıdırlar.

Tanrının dışkısından veya en iyi ihtimalle çamurdan ve Tanrı babanın üfürüğünden ve tükürüğünden yaratıldığına inanan bir erkek ve bu erkeğin kaburgasının en pis yerinden yaratıldığına inanan bir kadından oluşan toplum, kendi varlığının kaynağının buraya dayandığı müddetçe yaşadığı

hiçlik cehennemini kaderden başka neyle izah edilebilir ki? Yaşadığı her mezalimin ezelden yazılmış olan kaderinin kaza olunması olduğuna inanan bir insanlık, kendisine yaşatılan yanlışlıllara nasıl *"DUR!"* diyebilir ki? Öyle ya, "Ne eylerse mevlam eyler, mevlam ne eylerse güzel eyler!"

Yabancı kimlik yabancı ideolojiyle yüklenir. Böylece yaratıcısının onun için yazdığı yazgısının farkına bile varmadan boyun eğer

Kader inancının doğuşuna kaynaklık eden şey büyük ihtimalle "Felek" inancıdır. Feleğin bir anlamı Gökyüzü iken diğer ve konumuzu ilgilendiren anlamı ise gökyüzündeki yıldızların ve diğer gök cisimlerinin insanın kaderi üzerinde yarattığı etkidir. Bu saikle baht, şans gibi analamlarda da kullanılır. Bu sebeple felekin kadere hakim olan talih olduğuna inanılmıştır. Bilindiği üzere eski zamanlardan beri gökyüzündeki olayların yeryüzünü yakinen etkilediğine inanılmıştır. Bu inanç tümden asılsızVV olmayıp abartılı yanlarına rağmen uzun bir zamana yayılan bir gözlem gücüne ve deneyimine dayanmaktadır. Bilinen en eski yapı olan Xravreş (Göbeklitepe)'in de yıldız takımlarına öykünerek yapıldığı kabul edilir. Binlerce yılın gözlemi sayesinde artık gökyüzünde ki olaylar takip edilerek mevsimsel döngüler, iklim durumu, karanlık, verimlilik, sel vb. afetler nehirlerin taşması ve suların çekilme süreçleri öngörülebilir olmuştur. Toplumların binlerce yıllık gözlemlerinden damıtılmış olan bu bilgileri çok daha yetkince sistematize edilip derinleştirilen Sümerli rahipler bu bilgileri "Kehanet" gibi sunmuşlardır.

Kehanet, gaipten haber almak anlamına gelir. Gaip ise Kürtçeye "Xeyb" Türkçeye "kayıp" olarak geçen gözle görülmeyen alem anlamına gelir. Kehanet bildiren rahip "kahin" (gaipten haber veren) olarak kabul edilecektir. Gaipten haber veren rahip (xahin) elbetteki gaip aleme gidebiliyor ve gaipten birileriyle görüşüyor olmalı, Zigguratın en üst katı (içinde tanrının bulunduğu ve yanlızca baş rahibin çıkabildiği kat) tamda buna göre tasarlanmış rahip Zigguratın en üst katında gaip aleme geçer. Orada tanrıyla buluşur. Söz konusu kehanetler kendisine Tanrı tarafından bildirilir. Böylece rahip artık tanrının elçisidir, sözcüsüdür ve temsilcisidir. Onun ağzından çıkan her söz tanrının sözüdür. Rahibin sözüne uymak, ona biat etmek Tanrı'ya biat etmekle eş değerdir.

Felek inancında gökteki olayların yerdeki olayları etkilediğine inanılsa da henüz mutlak bir belirlemecilik (kadercilik) inancı yoktur. Gökteki olayların yeryüzündeki olaylara etkisi doğayla sınırlıdır. İnsan üzerindeki etkisi de doğrudan olmayıp doğa aracılığıyladır, yani dolaylıdır. Bu inanç zaman içerisinde, yerdeki düzenin de gökteki düzene göre oluşturulması gerektiği inancını doğurmuştur. Haliyle xiravreşk başta olmak üzere Neolitik dönemde inşa edilen yapılar çoğunlukla bu inanç temelinde tasarlanmıştır. Ama yine de Felekten doğan belirlenimecilik ile canlıcılıktan doğan belirsizlik iç içedir. Daha sonra iktidara, ataerkil uygarlığa geçişle beraber, Felek inancı hayatın her alanına indirgenir ve yukarıdaki düzen de Tanrıya bağlanır. Böylece artık tanrı aşağıdaki herşeyi belirler hale gelir. Tam olarak *kader* inancına geçilir.

Kader şöyle tanımlanır; *alın yazısı!* Yani her şeyin ham varoluş biçimi hem zamanın hem de tüm karar ve davranışlarının tanrı tarafından ezelden beri hükmedilmesi, dolayısıyla yine onun tarafından önceden bilinmesi ve belirlenmesidir. Herşeyin önceden Tanrı tarafından kararlaştırılıp anlına yazılmasına kader denilirken, bu hükümlerin gerçekleşmesi durumuna da kaza denir. Dinde "kaza ve kader cenabı hakkın takdiri ve bu takdirin olay şeklinde ortaya çıkışıdır" denir. Kazaya ve kadere inanmak imanın altı temel şartından biridir. Felek inancından kader inancına geçişle beraber insanların gözleri de ideolojik argüman ve yöntemlerle Felekten (gökleri gözlemlemekten) Zillullah'a (Tanrının yeryüzündeki gölgesi olan Rahibe, iktidara) dönderilmiştir. Bu durum, uzun zaman içerisinde, insanların, gözlem gücünü önemli oranda yitirmesine yol açmıştır. A. Öcalan "Gözlem gücünün kaybı uygar toplumun sorunudur" derken bu sürece dikkat çekmektedir. Hermetik, Zerdeşti ve uzak doğudaki Budizm, Taoizm gibi inançlarda hala Felek inancı ile özgür irade inancı iç içe yaşanırken, İbrahimi dinlerde

kader inancının katı, mutlak bir hal aldığını, özgür iradenin tümden reddedildiğini görmekteyiz.

Ortadoğu'daki Zerdeşt-komünalist mezhepler ve Avrupa'daki hermetik mezhepler ve tarikatlar acımasız bir şekilde kırımdan geçirilince Felek inancı ile iç içe olan özgür irade inancı da önce Ortadoğu'da sonra Avrupa'da zihinlerde iyice silinmeye başladı. Kader imalatının ilk olarak Ortadoğu'da (Güney Mezopotamya) yapılması ve oldukça uzun bir zamana hükmetmesi, onu inançta ve haliyle zihinlerde çok daha sarsılmaz bir hale getirmiştir. Kader ile beraber insan kulluğa, köleliğe her türlü istismara "Razı" edilmiştir. Bu anlamda kader inancı, ideolojisiyle beraber bir "Rıza İmalatı" dır. Wilhelm Reich tam da bu konuya dikkat çekmek için, Dinle Küçük Adam! adlı kitabında, bu durumu çok iyi görünür kılan bir resim çizer ve altına da son derece çarpıcı bir not düşer. Resimde kocaman genişlikle bir masa vardır. Masanın üzerinde muhteşem bir ziyafet ifade eden her türlü yiyecekten bol bol vardır. Masada sadece bir tek adam vardır. Masanın baş köşesine kurulup tek başına tüm bu ziyafeti götüren zengin adamın fil kadar büyük de bir göbeği vardır. Onun hemen yanı başında, zayıflıktan kırılmak üzere olan hizmetçi bir adam elinde havlu ile ayakta (efendisinin olası bir emri için) öylece beklemekte ve izlemektedir. Bu resmin altındaki notta şöyle yazar Wilhelm Reich; "Eğer kader inancı olmasaydı, hiçbir güç bu zayıf adamı şu şişman adam karşısında bu şekilde durmaya ikna edemezdi."

Mutlaklaştırılan kader inancı kaçınılmaz olarak "kötülük sorunu" konusunda hep bir kuşku uyandıra gelmiştir. Madem ki her şey Tanrının emri ile oluyor, madem ki insanın hiç iradesi yok, tercih hakkı yok, o halde insanın işlediği kötülükler nedeniyle cehenneme atılması veya sevapları sayesinde cennete gönderilmesi adaletsizlik değil midir? Çünkü kaza ve kadere göre her şey Tanrının emri üzerine gerçekleşir. Dolayısıyla kimin kötülük yapacağına kimin iyilik yapacağına karar veren Tanrıdır. Tanrının emri üzerine kötülük yaptığı için nasıl olur da bir insan cehennem ile cezalandırılabilir? İşte bu durum Tanrının adaletini sorgulatmış olmuştur. Kader imalatçılarının başı bu soruyla beladadır. İslam teologları bu soruna bir çözüm bulmak için mutlakçı kader anlayışında bir esnetme yapmanın zorunlu olduğunu fark ederek kaderi "külli irade" ve "cüzi irade" biçiminde yeniden yorumlamışlardır. Buna göre külli irade tanrının iradesidir. O, büyük iradedir. Olayların büyük çoğunluğuna karar verendir. Cüzi irade ise insan iradesidir. Sınırlı bir iradedir. Cehennemi göze almak şartıyla kötülük yapabilme yetkisini içerir. Böylece kötülük sorunu insan iradesine bağlanır ve Tanrının adaletinin tartışılmazlığı güvenceye alınır. Fakat sorun şu ki, İslam teologlarının bu çözümüne rağmen Ortadoğu'da kader inancı yine de mutlak sınırlarında seyretmektedir.

Mezopotamya'da bugün kadın kurtuluş ideolojisi temelinde özgür yaşam yeniden inşa ediliyor. Ve tüm dünya halklarına umut ışığı oluyor

Eğer her şey Tanrıdan var olmuşsa o zaman kötülük de tanrıdan var olmuştur. Şayet öyleyse o halde tanrı mükemmel ve kusursuz olamaz. Ama eğer Tanrı mükemmel ve kusursuz ise o halde kötülük Tanrıdan olmaz. Nu durumda, yani eğer kötülüğü Tanrı yaratmamışsa, o halde her şey Tanrının iradesiyle gerçekleşmiyor. Hem Descartes hem de Leibniz Tanrı'nın mükemmelliğine halel getirmemek için kaderi esnetmeyi tercih ederler. Tanrı mükemmel ve kusursuzdur. Kötülük tanrıdan değildir. İnsanın kötülük yapma iradesi vardır. Kötülük insanın kendi iradesiyle yaptığı bir şeydir. Bedeli cehennem olsa da insanın nihayet kader imalatçıları karşısında kazandığı "kötülük hakkı" asla basite alınamaz. Zira o mutlak kadere açılan bir gediktir.

Bu gediği onarmak için kader imalatçıları bu defa bilimden medet ummaya başladılar. Felsefe de şansını kaybeden Fatalizm(kadercilik) bilimde Determinizm(belirlemecilik) ile kendini yeniden hakim kılmanın arayışlarına girdi.

Belirlemecilik yeryüzündeki bütün olayların, hatta evrendeki bütün olayların daha önce gerçekleşmiş olan başka olayların zorunlu sonucu olduğunu

savunur. Ona göre her şey neden sonuç ilişkisinin zorunlu sonucu olarak gerçekleşir.

Galileo Galilei(1564-1642) Aristoteles'in gökteki ve yerdeki devinimlerin birbirinden bağımsız gerçekleştiği iddiasına karşı çıkarak evrensel devinim konusunda mekanist (düzenekçi) anlayışın temellerini atar. Galilei'den etkilenen Isaac Newton (1642-1727) keşfettiği kütle çekim kuvvetinden de yararlanarak Galilei'nin mekanizmasını tüm evrene indirgeyerek, bütün evrenin dev bir saat gibi mekanik bir işleyişe sahip olduğunu savunur. Bütün evrenin dev bir mekanik saat olması demek her şeyin kusursuz bir yerel nedensellik zinciri şeklinde gerçekleştiği anlamına gelir. Bu arada Newton'un Tanrısı da artık metafizik değil, profesyonel bir fizikçi ve matematikçidir. Evreni de fizik ve matematik ilkelerine göre yaratmıştır. Newton'un mekanik evren anlayışı bilimsel belirlenimciliğin temel kaynağı olur. Bu konuda Newton'dan yoğunca etkilenen Fransız matematikçi ve gökbilimci Pierre-Simon Laplace (1742-18271) Bilimsel Determinizmin ve olasılık biliminin temelini atar. Laplace'a göre evrenin şu anki durumu bir önceki durumunun kaçınılmaz sonucudur. Haliyle evrenin bir sonraki durumu da şimdiki durumunun kaçınılmaz sonucu olacaktır. O halde verenin şimdiki halini her açıdan tam belirlersek onun bir sonraki durumunu ve hatta ondan sonra ki bütün durumlarını kesin olarak bilebiliriz. Parçacık fiziğinde başlangıçta Determinizmin etkisiyle bir parçacığın konumunun ve hızının aynı anda belirlenmesi halinde, parçacığın sonraki hareketlerinin de bilinebileceğine inanırdı. Bazıları kendilerini bu fikre o kadar kaptırdı ki, sayısız deneyler yaptılar. Newton ve Laplace'ın bu evren tasvirinden etkilenen Amerikalı pragmatist William James(1842-1910) evren için "Demirden evren" tanımlamasını yapmaktan alamadı kendini.

Modern-bilimsel kadercilik olan determinizme ilk darbe 1925-26 yıllarında Werner Heisenberg'den geldi. Heisenberg'in bir parçacığın konumunu kesin olarak bildiğimizde hızını; hızını kesin olarak bildiğimizde de konumunu hiçbir zaman kesin olarak bilemeyeceğimizi deneylerle ortaya koydu. Parçacığın konumunu ve hızını aynı anda kesin olarak bilemeyecek olmamız belirsizliğin, Laplace'nin sandığı gibi cehaletten kaynaklanmadığını, varlığın doğasına özgü bir ontolojik özellik olduğunu ifade eder. Böylece belirsizlik ilkesi kuantum fiziğinin beş temel ilkesinden biri olarak kabul edilir. Determinizme karşı indeterminizm(belirsizlik) genel bir kabul gördü.

Bilimsel kadercilik olan determinizme ikinci darbe Aspect deneyleriyle ünlü olan Alain Aspect'ten geldi. Aspect, birbirinden uzak iki parçacığın "aynı anda" birbiriyle etkileşebildiklerini kanıtladığında, her olayın illa yerel bir nedenselliğe dayandığı tezi de çürümüş oldu.

Üçüncü darbe ise kaos teorisinden geldi. Kaos teorisine göre "küçük bir girdi devasa büyüklükte bir çıktıya dönüşür." İste şu meşhur "Çin'de bir kelebeğin kanat çırpması Amerika'da fırtınaya yol açabilir" esprisi bunu anlatır. Buna kaos denilir. Kaos teorisi bırakalım kesin bir belirlenimciliği, tahminleri bile altüst etme özelliğine sahiptir. TV'lerde izlediğimiz hava durumu spikerlerinin genelde kesinlikçi bir üsluptan kaçınır "bekleniyor", "tahmin ediliyor" gibi ihtiyatlı sözlükler tercih etmelerinin nedeni budur. Çoğu kez hava tahminlerinin doğru çıkmadığına tanık olmuşsunuzdur. Zira kaos tahminleri de altüst edebilir, olağan akışın seyrini değiştirebilir.

Sonuç olarak; teolojideki adıyla kader, felsefedeki adıyla fatalizm, bilimdeki adıyla determinizm kendilerini yaratan ideolojilerle beraber ciddi darbeler aldılar ve kaybetmeye başladılar. Kaderciliğin ve ona yol açan erkekçilik ideolojisinin ilk doğduğu yer olan Mezopotamya'da bugün kadın kurtuluş ideolojisi temelinde özgür yaşam yeniden inşa ediliyor. Ve tüm dünya halklarına umut ışığı oluyor…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Devletin Mekânsal Olarak Siyasal Sınırlarının Oluşumunda İdeoloji

Ayfer Ekin

Resmi uygarlık tarihi savaşlar tarihidir. Hiyerarşik toplumun oluşumundan, günümüze kadar bu savaş hali devam etmektedir. Fakat resmi uygarlığın en son aşaması olan kapitalist modernite çağı olarak adlandırılan, son dört yüz yılda yaşanan savaşların yarattığı yıkıcı sonuçlar, bütün resmi uygarlık tarihi boyunca yaşanan savaşların toplamını kat be kat aşmaktadır. Bu savaşlar incelendiğinde görülecektir ki bir çıkar grubu, topluma ait olan maddi yaratımları toplumdan çalarak, kendine mal etmek için bilinçli bir şekilde çatışmayı geliştirmektedir. Ancak bu maddi değerleri gasp etmek öyle kolay olmayacaktır. Gaspa karşı direnen güçlerin, etkisizleştirilmesi gerekecektir. Bunun için kandırma, çarpıtma ve yabancılaşmanın oluşması gerekir. İşte burada ideoloji devreye girmek zorundadır.

Gaspçı gruplar ideolojilerini toplumda var olan hakikatlerden kopuk, oluşturamazlar. Bu nedenle hakikati çarpıtarak kendi yaratımlarına dönüştürerek, topluma hakim hakikatler olarak, kabul ettirdiği oranda gasp sistemi işlemeye başlar. Bu yazı da savaşların temel nedeni olarak sunulan devletin, mekânsal sınırlarının oluşumun da ideolojinin rolü incelenecek. Mekânsal sınırlarla birlikte yurt kavramı, yurtseverlik vb. zihinsel sınırların oluşumu ve aralarındaki bağ ortaya konulacak.Var oluşun mekân ve zamandan koparılması varlığın hakikatini kavramamız önündeki en büyük engel durumundadır. Her varoluşun bir zamanı ve bir de mekânı vardır. Varlık zaman ve mekâna göre oluşur. Bu yasa hem biyolojik, fiziki âlemde hem de toplumsal oluşumlarda geçerli bir yasadır. Varoluş anlamlı hale geliştir. Var olmayan, olmayan anlamdır. Oluşum için uygun olan koşullara mekân, oluşumun süresine ise zaman denilir. Canlı oluşumun bir örneği olan insanın oluşumunu, bir toplumun oluşumunun anlaşılması açısından, benzerlik kurabiliriz.

İnsanın, biyolojik olarak var olması için bir mekâna yani anne rahmine ihtiyaç vardır. Anne rahmi insanın oluşumunun ilk mekânıdır. Bu mekân, oluşumun gerçekleştiği yerdir. Biyolojik olarak uygun mekâna kavuşan insan canlısının oluşum süreci başlamıştır. Süreç, yani 9 ay sonra tamamlandığında oluşum gerçekleşir. Bu süreden az (istisna prematüre doğum) ve ya daha uzun sürede insan canlısı oluşmaz. Mekân ve zamanın uyumu sonucunda oluşan biyolojik insan, toplumsal insan oluş sürecine geçebilir. Bu defa mekân coğrafyası ile birlikte toplumdur. Biyolojik insanın ilk mekânı olan anne rahmi birden fazla insana mekânlık yapabilir. Hatta ikizlerde olduğu gibi iki oluşuma birden aynı anda mekânlık yapabilir. Aynı coğrafya birden fazla topluluğun oluşum mekânı da olabilir. Ve ya o mekânlarda birbirinden farklı kültür ve dil toplulukları oluşabilir. Bu durumu doğanın farklılaşarak, çoğalma ilkesine bağlayabiliriz. İnsanlar toplumsallaştıkları, dil ve kültür oluşturdukları yani kendini ve yaşamı anlamlı kıldıkları bu mekânlara kutsallık atfetmiş ve yurt olarak adlandırmıştır. Yurdun var oluşla bağının bilincinde olan toplum ona sevgiyle bağlanmış, ondan kopuşun varlığını tehlikeye sokacağını bilmiştir. Yurt, bir toplumun bütün maddi ve manevi değerlenin üretildiği coğrafyadır. Bu maddi ve manevi değerler, zamanla oluşur. Bu da tarihtir. Mekândan ayrı bir

tarih olamayacağına göre an ve gelecek de mekândan kopuk olamaz. Buna toplumsal varlığın sürekliliği diyebiliriz. Mekânsız kalan toplumun, varlığını sürdürmesinin koşulu ortadan kalktığı için kendini geleceğe taşıyamaz. Bütün bu nedenlerden dolayı yurt, anayurt, vazgeçilmez kavramlardır.

Toplumsal hakikat olan yurt kavramı devletin oluşum aşamasında da önemini korumaktadır. Toplumun maddi ve kültürel değerlerini ürettiği mekânlar, çeşitli nedenlerle zaman zaman, dıştan gelen toplulukların saldırısına maruz kaldığın da güvenlik sorunlarını gündemleşmiştir. Toplumun güvenlik sorununu gerekçe yapan hiyerarşik gruplar, kendilerini yeni bir organizasyon biçimi olan, devlet olarak örgütlemiştir. Kentlerde gelişen güvenlik sorunun çözümü kentin etrafının surlarla çevrilmesiyle siyasi sınırların oluşum süreci de başlatılmış olur.

Varlık kazanılan coğrafyanın, belirgin bir sınırı yoktur. Bir coğrafyada hangi topluluk varlık kazanmışsa o topluluk o coğrafyayla anılır. Demografik yoğunluk belirleyicidir. "Kürtlerin yaşadığı yer, Amorit'lerin diyarı" vb. adlandırmalar, nüfus yoğunluğu ile ilgilidir. "..istan,..ye,…ya" gibi takılar yerleşim yeri anlamına gelir. Türkistan denildiğinde Türklerin yerleştiği, yaşadığı yer; Kürdistan denildiğinde Kürtlerin yaşadığı yer; Afganistan dendiğinde Afganların yerleştiği coğrafya anlatılmak istenir. O coğrafyada başka topluluklar da olabilir. Bugün yüklenilen anlam da bir aidiyet yoktur. Bir coğrafik mekânda yoğunlaşmış olan toplum, o coğrafyanın bir parçasıdır. Aralarındaki ilişki nesne-özne ilişkisi değildir. Mekan-toplum ilişkisidir.

Hane Erkeğe Aittir; Vatan da Hanedanlığa

Devletin oluşumu ile birlikte bu ilişki darbe alır. Mülkiyetçi zihniyet, varlığın oluşum mekânını nesneleştirir. Nesneleşen mekân mülkleştirilerek bir kesimin sahiplik hakkının olduğu bir olguya dönüştürülür. Kadın üzerine kurulan ilk mülkiyet düzeni genişleyerek ve katlanarak günümüze kadar gelmiştir. Hanede başlayan mülkiyet, hanedanlık ideolojisi ile devletin siyasi sınırlarına oradan da ulus-devletinin her türlü savaşın gerekçesine haline getirilen, vatan kavramına yol açmıştır. Hane erkeğe aittir; vatan da hanedanlığa. Nasıl ki hanenin ihlali en büyük suç ise, vatan sınır ihlalleri de o oranda suçtur. Hanenin korunması için çit, duvar ne kadar zorunluysa vatan sınırlarının korunması için sur, hendek, tel, duvar o kadar zorunludur. Hanede yaşayan başta kadın ve çocukların erkeğe itaati için zor ne kadar gerekli ise, vatan sınırında yaşayanların itaatleri için de o kadar örgütlü zor aracı gereklidir. Hane her zaman büyümelidir. En büyük hane en güçlü hanedir. Bunun için çok eşliliği ve çok erkek çocuğu zorunlu görür. En büyük devlet en güçlü devlettir. Bunun için çok asker, çok silah lazım gelir. Tabii ki bütün bunlar meşruiyet sağlandığında gerçekleşebilir. Meşruiyet için gerektiği kadar mit, din, düşünce ve bilim üretilir.

Birçok mitolojik söylemde genellikle komutan olan erkeğe, ülke sınırlarını belirleme emri tanrılar tarafından verilir. Örneğin bir 'boğanın derisinin kapladığı alan senin sınırındır" emri verilir. Komutan erkek, boğanın derisini ince şeritler halinde keserek, çevrelediği toprak parçasının yani ülkesinin sınırını çizmiş olur. Ya da atın, devenin, kurdun, kuzgunun, kralı götürdüğü yer, kutsal yurttur. Tanrılar bu emirlerini sıradan insanlara vermezler. Emirlerini verdikleri kişiler ya tanrı soyundan gelenlerdir ya da tanrı ile iletişim halinde olan rahip, şeyh veya peygamberlerdir. Böylece devlet ve devletin sınırları ilahi kaynaklı kılınarak, meşrulaştırılır. Bütün savaşlarda ilahi güçten onay alınır, onların kılavuzluğunda yol alınır, onların öfkesine maruz kalan kentler yakılır, yıkılır, yerle bir edilir.

Dinin devlet ve vatanı kutsallaştırmasına en iyi örneği Yahudilikte görmek mümkündür. Yahudilerde vatan, tanrı tarafından tebliğ edilmiştir. "Vaat edilen topraklar" belirlemesi Yahudi toplumunun, tarihten günümüze kadar dayandığı temel ideolojidir. Bu topraklar tanrı tarafından, Yahudi toplumuna verilmiştir. Bu topraklar üzerinde Yahudi devleti oluşacaktır. Bu düşünce günümüz ulus-devlet fikrinin doğuşuna kaynaklık etmektedir. Haçlı seferlerinden, Türklerin İstanbul'u işgaline kadar birçok dinsel dayanakları vardır. Avrupalı Hıristiyanlar, kutsal olan Kudüs'e varmak için yola çıkacaktır. Önce Araplar sonra Osmanlılar "…Cenab-ı Hak onlara, tesbih ve tekbirlerle Konstantiniyye ve Rumiyye'nin

fethini müyesser kılacak…" (Hakim el-Müstedrek, 4,530-8488; Haysemi, Mecmau'z-zevaid, 4,219) kılavuzluğunda İstanbul'u yurt topraklarına katmak için büyük savaşlar verecektir.

Uluslaşma çağında vatan daha bir önem kazanır. Kapitalist güçler bir taraftan ulus için vatanı ideolojik olarak oluştururken diğer taraftan farklı toplulukların varlık kazandıkları yurtlarını yine ideolojik olarak, yok saymıştır. Bir ulusun vatanı, ulus-devletin sınırıdır. Türk Dil Kurumu'na göre vatan, bir milletin üzerine egemenlik kurduğu ülkedir. Yani vatan ile egemenlik ayrılmaz bir bütündür. Egemenlik ilişkisi kurulan ülke ile varlık kazanılan mekân olan yurt arasında ciddi bir fark vardır. Bu fark ideoloji ile oluşturulur.

Ulus toplumsal bir formdur. Klan, kabile, aşiret, milletten sonra gelişen bir formdur. Gelişen ve karmaşıklaşan toplumda var olan form yetersiz kaldığında yeni bir form arayışı başlar. Uluslaşma süreci ile kapitalizmin aynı zaman dilimine denk gelmesi, toplumların ancak kapitalizm ve onun somutlaştığı ulus-devlet olmadan, uluslaşmanın olamayacağı algısını oluşturmuşlardır. Bu algı, pozitivizm bilimi kullanılarak, zihinlere işlenir. Mekanizma, uluslaşmak için devlete ihtiyaç vardır; devlet kurmak için ise savaşmaya. Savaşmayan ve savaşla devletini kuramayan bütün topluluklar yok olmaya mahkûmdur. Darwinizmin topluma uyarlaması anlamına gelen bu yaklaşım, son dört yüz yılda en büyük ve yıkıcı savaşların, dünyanın bütün coğrafyasına yayılmasına yol açmıştır.

16. Yüzyıla geldiğimizde birçok topluluk için uluslaşma koşulları oluşmuştur. Ortak tarih, ortak dil ve kültür, ortak pazar vb. uluslaşmanın koşullarının bu tarihlerde sadece Avrupa'da oluştuğu tespiti de oryantalist bakış açısının bir sonucudur. Ortadoğu başta olmak üzere başka coğrafyalarda yaşayan topluluklar da, "ulusu oluşturan faktörler", olgunlaşmıştır. Avrupa'da o dönemde yaşanan gelişmeler, uluslaşmanın devlet eliyle geliştirilmesini "zorunlu" kılmıştır.

İspanya ve Fransa imparatorlukların tüm Avrupa'yı hakimiyetlerine alma emelleri karşısında, İngiltere ve Hollanda, Yahudi sermayesi ve aklıyla ulus-devletin prototipini oluştururlar. 1649 Westphalia anlaşmasıyla devletlerarası ulusal farklar belirginleştirildi. Bu da ulus devletin gelişmesini hızlandırdı. Merkantilizm ise, ulusal pazarı güçlendirdi. Ulusal dil, sanat, tarih çalışmaları arttı. Bütün bunlar uluslaşma sürecini hızlandırdı. Topluluklar açısından olumlu bir gelişme olarak, yıllardır ideolojik araçlarla aktarılan bu devlet eliyle uluslaşma biçimi bir doğma olarak, tek seçenekmiş gibi sunulurken, yol açtığı sorunlar özenle gizlendi.

Uluslararası yaşanan sorunların çözümünde savaş, tek yol olarak gösterildi. Savaş dışında sorunların başka bir yolla çözümünü düşünmek, neredeyse imkânsız hale getirildi. Ulusların arasındaki çelişkilerin temel nedeni kendisi de bir en büyük tekel olan ulus-devletin menfaatleridir. Bu çıkarları sembolize eden ise, siyasi sınırlardır. Bu çıkarlar için bir bütün ulusun savaştırılmasını sağlayacak olan ise milliyetçiliktir. Milliyetçilik başta olmak üzere cinsiyetçilik, dincilik ve bilimcilik olmadan, kapitalist ulus-devlet, onun sınırları ve vatandaşları oluşturulamaz.

Demokratik Ulus İnşa Paradigması, Birlikte Yaşamı Öngörür

Abdullah Öcalan'ın, "Avrupa merkezli düşünce ve akıl bir ekoldür. 16. Yüzyıldan itibaren de bir dünya sistemi olarak hegemonya sürecini başlatmıştır. Şahsi yoğunlaşmama göre, bu öyle bir ekoldür ki, Sümer rahiplerinin tanrı inşa sistemlerinden kat be kat toplumsal gerçekliğin mistifikasyonunu geliştirme ustalığını göstermiştir." belirlemesinden de anlaşılacağı gibi kapitalizmin kendini bir din olarak, inşa etme zorunluluğu vardır. Devletin kendisi iktidardır. İktidarın oluşması, kabulü ve sürdürülmesi için tarihin diğer aşamalarında olduğu gibi bu aşamada da düşünceye ihtiyaç duyar. Bu düşünce sistematiği bilimsellik kılıfında sunulsa da özünde mitik ve dinseldir. Ulusun bütün faktörleri aşırı mistikleştirilerek, tapınım aracına dönüştürerek ulusalaştırılır ve ekonomik tekellerin egemenliğine sunulur. Ulus-devlet kendi tarih ve toplum bilincini oluştururken, büyük bir çarpıtma ile gerçekliğin zıddını yaratır. Yaşamın gerçek anlamının yerine ikame ettiği vatan, bayrak, dil vb. semboller yaşam gerekçesi yapılır.

Toplum için varoluşsal anlama sahip olan vatan, ulus-devlet tarafından hegemonya altına alınır. Mülkiyet zihniyetinin vardığı en son sınır, ulus-devletin siyasi sınırlarını oluşturan vatandır. Sınırlar kurgusaldır. Sürekli bir kült olarak, vatanın nasıl kurulduğunun göstergesi olarak, sınırlar işlenir. Hegemonyacı güçlerin çıkarları neyi gerektiriyorsa veya hegemon güçlerin kendi aralarındaki çatışmaların sonunda, vardıkları antlaşmaya göre sınırlar belirlenir. Bu nedenle sık sık değişebilmektedir. 1. Dünya Savaşından sonra, imparatorlukların toprakları emperyal devletler arasında paylaşılması sırasında masada hazırlanan sınırlar o günden bu güne kadar, sayısız çatışmaya yol açmıştır, açmaya devam etmektedir. Kendisini bir imparatorluk olarak koruyan İngiltere, sayısız ulus-devlet yaratarak ve bu ulus-devletlerin siyası sınırlarında problem üretecek ara bölgeleri de bilinçli bırakarak, azami kazanç sağlamıştır. "Böl-yönet" politikasıyla ulusları ayrı ayrı ulus-devletlere veya Kürdistan'da olduğu gibi ulus devlet olmasını engelleyerek hem coğrafyasını farklı ulus-devletlere dahil olacak tarzda, dörde bölmüş hem de zihinlerde büyük bir yarılma yaratılmıştır. Yine Ermenistan örneğinde görüldüğü gibi küçük bir ulus-devletin oluşumuyla Ermenileri büyük davalarından uzaklaştırmış, küçük devletinin sınırlarını koruma pozisyonuna sokulmuştur. Katı sınır anlayışı halklar ve toplumlar için yaşamsal bir anlam taşımazken, hegemonyacı güçler açısından azami kar demektir. Sınır ne kadar katı ise o denli kar söz konusu olur. Egemen ulus ve devlet için sınır yoktur. Ancak halklar ve uluslar için bir hapishanedir. O sınırlar dâhilinde yaşanır. Sınır ihlali firar anlamına gelir. Ulus-devlet sınırları içinde yaşama hakkı elde etmek için devletin, toplumsal mühendislikle oluşturduğu yurttaş tipini benimsemen gerekecektir. Bunun içinde beynin ve iradenin köleleşmesi gerekir. Katı sınırlar içinde yaşayan yurttaş, bir mülktür, devletin mülküdür. Mülkleşen, metalaşan insan, nesne kertesine indirgenmiş insandır. Burada tekrar tanrı-kul diyalektiği devreye girmektedir. Göksel tanrı yerine; "maskesiz tanrı" olan ulus-devlet, kul yerine; yurttaş geçmiştir. Bireyin mülkleştirilmesi için varlık kazandığı toplumdan, koparılması gerekmektedir. Toplumdan koparılmada, ulus-devlet sınırlarının geliştirilmiş olması bir zorunluluktur. Devletin siyasi sınırları milliyetçilik ideolojisinin en temel argümanıdır.

Ulus-devleti egemen kılmak için milliyetçilik kaynaklı savaşlar yapılır. Milliyetçilik içte ve dışta savaş üretir. Milliyetçilik, dışta büyük kahramanlık mitleriyle oluşturulan, ulus-devletin siyasi sınırlarını korumak, geliştirmek; içte ise, alt tabakaları bölmenin stratejik aracıdır. Milliyetçi zihniyetin oluşmasında, bilim insanları önemli bir rol oynar. Bir olguyu doğru algılayamama, yanlış bilgilenmeye, yanlış bilgilenme ise, yanlış karar ve pratiklere yol açacaktır. Ulusun oluşumunun, devlet eliyle geliştiği toplumlarda bir etnik grup diğer etnik gruptan üstün tutulur. Darwinizmde zayıf olanın yaşam hakkının olmadığını, güçlü karşısında yaşama şansının kalmadığını öngörmektedir. Darwinizm, topluma uyarlandığında tek ulus, tek kültür, tek dil ve tek model vatandaş oluşur. Bu tek olan, benzerleri içinde en güçlü olduğu için diğer zayıf olanı yok etme hakkına sahiptir. Amaç tek bir ulus yaratmak olduğu için hâkim kılınmak istenen etnik grup yüceltilir, kutsanır, ayrıcalıklı kılınır. Diğer gruplar için bir tek seçenek vardır; o da kendi var oluşunu inkâr ederek, hâkim etnisite içinde erimektir. Aksi durumu tercih etmenin cezası, fiziki soykırımdır. Hâkim etnisitenin tarihi yeniden yazılır. Bir taraftan hakim grubun, edebiyat, sanat ve çeşitli okullar ile yüce olduğu algısı ve bilinci oluşturulurken, diğer taraftan geriye kalanların yok edilmesi gereken, en tehlikeli varlıklar olduğu bilinci ve algısı oluşturulur. Bilimsellik adına en yanlış bilgilerle donatılmış zihinler kendisi için bile en doğru, en güzel ve en iyiyi bulamaz. Toplumun doğasına ters düşme pahasına, homojen bir topluluk büyük bir mühendislikle inşa edilir. Toplumsal doğaya ve topluma mühendislikle müdahale etmek hem olgusal hem de algısal gerçeği tahrip eder. Mühendislik bilimsel olduğunu iddia etse de metafiziktir ve kaynağını Demiurg'dan alır. Milliyetçilik süzgecinden geçmemiş yani ulus-devletin çıkarlarına uymayan hiçbir olgu anlamlı değildir. Varılan yer anlamsız bir yaşamdan başka bir şey değildir.

"Toplumun tümüne yayılmış iktidar aygıtının ve vatandaş denilen bireylerin hukuki çerçeve içindeki birliğine ulus-devlet denir." A.Öcalan

bu belirlemesinden de anlaşılacağı gibi iktidar aygıtlarının bireylerle ilişkisini düzenleyebilmesi için devlete ihtiyaç vardır. İktidar topluma direkt müdahale ettiğinde tepki ile karşılanabileceğini bildiği için çıkarlarına göre hareket edecek bireyleri oluşturma görevini devlete vermiştir. Devlet hak ve görevleri belirlenmiş, vatandaşlık kurumunu oluşturarak bu görevini gerçekleştirir. Yurttaşın hak ve görevleri aldatmacadır. Ama öyle bir etki gücü vardır ki, iyi bir yurttaş olmak için adeta bir yarış hali yaşanır. En iyi yurttaş, devletine yani iktidara en bağlı yurttaştır. Türk milliyetçiliğinde Türklük tarif edildiğinde, görevlerine bağlı olan herkes Türktür denilir. Yurttaşın görevlerinin en başında iktidarın çıkarları için ölmek gelir. Burada bireyden değil, köleden bahsedebiliriz. Vatandaş denilen birey karınca gibi çalışır, robot gibi savaşır.

Avrupa benmerkezci zihniyet yapısı bütün topluma mal edildiğinde, kocaman bir egoist toplumla karşı karşıya kalınır. Benim sınırım, benim dilim, benim kültürüm en yüce ve uğrunda ölmem gereken değerdir diyen bir toplum, sadece körlük yaşamaz aynı zamanda tehlikeli hale gelerek, insanlığın en büyük suçlarını işleyen bir canavara dönüşür. Homojen toplum, eşittir, faşist toplumdur. Savaşan toplum, soykırım ve toplum kırım üretir.

Milliyetçilik kadar tehlikeli bir diğer ideolojik yaklaşım da cinsiyetçiliktir. Genelde devlet özelde ulus-devlet sınırlarını belirlediği vatanı kadınla özdeş tutar. İnsanların varlık kazandıkları coğrafyayı 'ana'ya benzetmeleri kadının yaşamla bağından ileri gelmektedir. Burjuva ideologları bu gerçeği de ustaca çarpıtmayı bilmişlerdir. Ulus-devletin sınırlarının ihlali kadına tecavüz anlamına gelecek tarzda, işlenir. Erkek askerlik görevini icra ederek, sınırları korumayı en temel görevi olarak öğrenir. Başka bir ülkenin sınırlarını işgal veya ilhak ettiğinde ise bir tecavüzcü edasına bürünür. Bununla da yetinmez, o ülkenin kadınlarına hatta erkeklerine cinsel tecavüzde de bulunur. Bununla toplumu düşüreceğini bilir. Dışta bunlar yaşanırken içte de, toplumun köleleştirilmesinin yolu, kadının köleleştirilmesinden geçer. Kadın köleleştirilir, erkek iğdişleştirilir. Demografi yani nüfus bilimi ile doğum, ölçülere bağlanır. Malthus'un savunduğu nüfus artışının, ekonomiyi olumsuz yönde etkileyeceği teorisi esas alınarak, nüfusa müdahale edilir. Bir taraftan nüfus kontrole alınır diğer taraftan özellikle faşizmin ve savaşın gündemde olduğu dönemlerde sınırları koruyacak veya genişletecek askere ihtiyaç duyulduğunda çok çocuk yapmak, vatanseverliğin ölçütü yapılır.

Parçalanmış bilim dallarının hangisine ihtiyaç duyuluyorsa o bilim dalları kullanılarak devletin siyasi sınırları bu sınırlarda yaşayacak yurttaşlar, imal edilmektedir. Sosyolojiden tarihe, demografiden istatistiğe, antropolojiden tıpa, biyolojiden fiziğe bütün bilim dalları kullanılır. Bu bilim dallarına hakim olan özne-nesne, evrensel-tikel, öz-biçim ayrımı, oluşan sonuçları direkt etkiler. Yurt ve insan nesneleşirken, devlet ve iktidarcı güçler, özne olarak, varlığını kalıcılaştırmaya çalışır. Bilim hakikatleri açığa çıkarma ve sorunlara çözüm üretme işlevini yitirerek iktidarı, devleti, devletin siyasi sınırlarını, homojen toplumu meşrulaştırma aracına dönüşerek yeni sorunlara yol açar. Sadece 'üstün ırk' düşüncesi ve bu ırkı sadeleştirme girişimlerinin yarattığı tahribata baktığımızda bile bilimin rolünü görebiliriz.

Toplumsal doğa çok renklidir, tekleştirilemez. Evrensellik, tekillik olmadan bir anlam ifade etmez. Ulus-devlet sınırlarına, hapishanesi de diyebiliriz hapsedilmiş toplum, fabrikasyondan geçirilmiş bireyler topluluğudur. Tarihin hiçbir döneminde sınırlar bu kadar katılaşmamıştır. Katı olmayan sınırlar sadece insan dolaşımını kolaylaştırmaz. Aynı zamanda kültür ve bilginin de dolaşımını sağlar. Yerel olan bir bilgi, kültür böylece evrenselleşerek bütün insanlığa mal olur ve bu da insanlık tarihini oluşturur. Bu tarihi süreçte halklar iç içedir. Aynı coğrafyayı paylaşmayı bir zenginlik olarak algılar, varlığına karşı bir tehdit olarak görmezler. Aynı ananın farklı evlatları olarak, ilişkilerini sürdürmeyi doğanın ve toplumun bir yasası gibi algılar ve bu yasaya bağlı kalmayı ahlaki ve politik bir tutum olarak benimserler.

Ulus-devlet, siyasi sınırları içinde başat kültür ve dil grubuna sahip olanların dışında, bütün farklılıkları düşmanlaştırır. O halkın tarih ve kültürünü yok sayar. Binlerce yıl yaşadığı toprakları yurt olmaktan çıkartır. Yurt bilincini yitirmiş bir topluluk, kendine

yabancılaşmış her yöne savrulabilen ve dağılmaya başlamış bir toplumdur. Buna en iyi örnek; Kürt toplumunun son yüzyılda yaşadığı trajedi olabilir. 1. Dünya Savaşı ile belirlenen sınırlar, Kürtleri tarihten silinme noktasına getirmiştir. Dört ulus devlet sınırıyla parçalan Kürt halkının hem uluslaşması engellenmiş hem de ulus olmak için bütün faktörleri tek tek yok edilmiştir. Kürtler, 1. Dünya Savaşı yıllarında Ortadoğu'daki diğer birçok halk gibi ulus formuna geçiş için gereken bütün faktörlere sahiptir. Bu süreci tamamlaması emperyalistlerin çıkarına olmadığı için engellenmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun coğrafi sınırları içinde onlarca yeni ulus-devlet oluşturulurken, Kürtler dört ulus-devletin sınırlarına hapedilir. Türk ulus-devleti kendisinden önceki modelleri örnek alarak, Türk etnisitesine pek dayanmayan, kurgusal-ulus yaratma yoluna girdiğinde binlerce yıllık kadim Grek, Ermeni vb. halkları bu topraklardan ya sürdü ya da fiziki katliamlardan geçirerek, etkisizleştirdi. Kürtleri ise fiziki olarak, yok edemediği için uluslaşma faktörlerini ortadan kaldırma yolunu seçti. Şark ıslahat planıyla, Kürdistan Kürtsüzleştirilerek, yurt bilincini ortadan kaldırmayı planladı. Yurt bilincini yitirmemiş bir toplumu yok etmek, mümkün değildir. Kürt tarihi ve kültürünü değiştirerek kendine mal etmek için yoğun bir çaba sergiledi. Kürtlerin pazar üzerindeki denetimini elinden aldı. Bilim adına Kürtlerin nasıl bir halk olmadığı ispatlanmaya çalışıldı. Kürtlerin binlerce yıldır yaşadığı coğrafyayı adlandırması bile ağır cezalandırma konusu haline getirildi. Dil yasağı ile son darbeyi de vurmak istedi. Bu uygulamalara karşı duran bütün güçler, acımasızca katliama tabi tutuldu. Kürt örneğindeki uygulamalara maruz kalan birçok topluluktan artık bahsetmek, oldukça zordur.

Soykırım kıskacında olan Kürt toplumu son yıllarda uluslaşma formunu ulaşmanın devlet dışı yolunun hem paradigmasını hem de pratiğini geliştirerek; hem kendini geleceğe taşıma yoluna girmiş hem de uluslaşmak isteyen diğer toplumlara, alternatif oluşturmuştur.

Devlet sınırlarının tehlikesini, homojen toplum ve vatandaş denilen bireyin, anlamsız yaşamını gören birçok düşünür, filozof ve ekol vardır. Fakat hiçbiri çıkış yolunu gösterememişlerdir. Bunun nedenini yine Avrupa düşünce yapısında aramak gerekir. Bu düşünce yapısından yani ideolojisinden etkilenmeyen neredeyse hiç kimse kalmamıştır. Bu konuda Avrupa merkezli ama dünya sistemi haline gelen düşünce yapısını, büyük bir mücadele vererek aşan Abdullah Öcalan, var olan sistemi bütünlüklü ve tarihi gelişimi ile birlikte çözmüş, algı ve olgularda yarattığı tahribatları ortaya koymuştur. Demokratik ulus inşa paradigması, toplumsal doğaya daha uyumlu bir yolla, savaşmadan, halkların bütün kimliksel varlıklarını koruyarak, birlikte yaşanmasını öngörmektedir. Bu paradigma da vatan anlayışı açık uçludur. Ulusun bütün sembolleri değerli olarak ele alınmakla birlikte uğrunda ölünmesi gerekenin bu sembol değerler değil, anlamlı yaşamın kendisi olduğunu öngörmektedir.

Bu paradigma daha şimdiden halklar tarafından kabul edilmiş ve hayata geçirilmeye başlanmıştır. Ustaların "Sınırsız sömürüsüz bir toplum" hedefinin bir ütopya olmaktan çıkmış olması, geleceğe dair halkların umudunu büyütmektedir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeolojik Kimlik İnşası; Düşmanlaştırma, Yas ve Mezardan Yoksunlaştırma Stratejisi

Ramazan Çeper

Mikhail Bakhtin ideolojinin, Lengüistik(dil bilimi) teorisini öne süren kişidir. Bu teori kelime ve ifadelerden tutalım da bir topluluğu, grubu stigmatize(acı duyarlılığı) eden tüm terim ve tanımlarında, ideolojinin malzemesi olduğunu, bu yönüyle toplumsal dil kodlarının, niteleme, sınıflandırma veya herhangi bir grubu tasnif eden terim ve tanımların mutlak anlamda ideolojik analize tabi tutumları gerektiğini ifade eder.

Söylem; anlatılan bir olay, kişi ya da grup hakkında üretilen imajlar, benzetmeler, anlam repertuvarları ve hikayeler grubuna dayanır. O söylemin bildirdiği anlam yani o imajlar, benzetmeler ve nitelemelerle ifade edilen kişi, olay veya grubu belli bir ışık altında görünür kılar, belli çerçevelere büründürerek, takdim eder. Bu yüzden her söylem bir a nlam inşasıdır aynı zamanda. Kişi belli bir konuda söz üretmeye başladığında bu anlam inşalarından seçerek konuşur.

Bu da bizi Bilig'in "dil ideolojiktir" dediği noktaya getirir. Biligci bakış açısına göre insanlar o dili konuşanlar olarak, etrafındaki nesneler ve olaylar hakkında dünyayı özellikle ya da kısmen belli tarzda anlama yollarına ikna edilmekte ya da bu şekilde kültürleştirmektedir. Bu ikna ya da kültürleştirilme ideolojiktir. Kamusal alanla temas halinde olanlar bu ideolojiye bağlanır ve buna uygun şekilde konuşmaya çalışırlar.[1]

Althusser ise ideolojiyi, devletin toplumsal kültürü bir konfigürasyon ve bir hegemonya aracı olarak lanse ederek, devletin kuluçkasında o kültürle yetişen toplumun başkalaşım halini görünür kılar. Althusser ideolojiyi tüm topluma yayarak, tüm toplumsal katmanları onunla bütünleşik halde ele alır. Tüm bu alanları devletin konsolide etmesi nedeniyle Althusser de okul, aile, hukuk, medya gibi devlet merkezli şekillenme alanlarını "devletin ideolojik aygıtları" olarak tanımlar. Devletlerin bu alanlar ve kurumlar aracılığıyla belli bir takım fikir ve düşünce kalıpları ürettiğini ve bu kurumlarda yetişen bireylerin de bu icad edilen kalıplara uygun davrandığını ifade eder. Althusserci yaklaşımda herhangi bir olay veya olgu hakkında ne düşündüğümüz ya da nasıl düşündüğümüz, içinde yaşadığımız ve sosyal olarak paylaştığımız kavram, söylem ve anlam inşaları tarafından belirlenir. Özetle, insanlar toplumsal kalıpların bildirdiği sınırlarda düşünüp konuşmaya, onun pozitif veya negatif kodlarına refleks göstermeye koşullandırır.

Foucault'nun katkısı, dil ile iktidar arasındaki ilişkiyi derinlemesine ele alması, yine buna mukabil, sembol (simge) gibi semiyotik(göstergebilim) özelliklerden tutalım da temel kurumların düzenlenişine kadar, iktidar ve tahakküm ilişkilerinin konfigürasyonu olarak, düzenledikleri alanlar üzerinde durur. Foucault bir şiddet tekeli olarak devleti çözümlerken, özellikle şiddetin sergilenmesi, teatral sunumu, halka sahnelenmesi ile disiplin teknikleriyle madun etme, hizaya çekme süreçlerini birbirinden ayırır. Mega ölümü icat eden devlet mekanizmasının, "eski egemen ölüm hakkına" ruhsat verme amacı güden bir yapılanma olduğunu, biyo-iktidar çözümlemesi

1 Sibel A. Arkonaç, Psikolojide Söz ve Anlam Analizi, s-180, Hiperlink Yayınları, 2017 İstanbul

içinde, milliyetçiliğin maskelenmiş bir ırkçılık tezahürü olduğunu, bunun işlevinin de ölümün dağıtımını düzenlemek ve devletin öldürücü işlevini olanaklı kılmak olduğunu görürüz. Foucault bunun "öldürmenin kabul edilebilirlik koşulu" olduğunu söylemektedir. Yine, egemen öldürme hakkı ile biyo-iktidar mekanizmalarının, bütün modern devletlerin, işleme biçimlerinin içerisine kayıtlı olduğunu söyler.

Schmitt'çi İdeolojik Kimlik İnşası İçin "Düşman" Yaratma Stratejisi

Devletin ölüm hakkının meşruiyeti ve her türlü şiddete ewaz(Onay-Olur) vermesi, şiddetin hukuklaştırılmasıyla başlar. İtalyan düşünür Giorgio Agamben'in ifadesiyle "şiddetle hukukun ayırt edilmediği nokta, hukukun şiddete, şiddetin hukuka geçiş yaptığı eşiktir" diyerek şiddete secde eden ulus-devletçi hukuka atıf yapar. Yine Marx'ın da, Walter Benjamin'in de hukuku, iktidar şiddetinin, ewaz mercii olarak tanımlaması, C. Schemitt'in "düşman" yaratma stratejisine dayanır.

Carl Schmitt'e göre "düşmanlık" ulus kimliğinin kurucu öğesi olmalıdır. Nazi hukukunun fikir babası olarak da bilinen Schmitt'e göre toplum ancak düşman tarafından varoluşsal bir tehlikeye girince ve kendini düşmana karşı savunmak zorunda kalınca, yani savaş, çatışma ve gerilim anında politikleşir. Reel şiddet olasılığı siyasetin özünü oluşturur. Mücadele yalnızca devletlerarasında değil, aynı devletin içinde de yaşanabilir. Ulus-devlet hukukunun oluşumunda pek çok fikrinden yararlandığı Schmittçi görüşe göre; "ben" kendini sadece düşman "öteki" ne bir bağışıklık tepkisi içinde tanımlayabilir. Özcesi Schmitt ulus-devletin ideolojik kimlik inşası için "iç düşman" üzerinde durur.[2]

Düşman ötekine yönelen şiddet, kendine sağlamlık ve güçlü bir istikrar getirir. Kimlik kurucudur. Düşman imgesi ne kadar belirginse, kendi varlık şekli de o kadar net kontürlere kavuşacaktır. Düşman imgesi ve öz imge birbirini şart koşar, birbirini doğurur. Kısacası, ötekine doğru akan yıkıcı enerjiler, hatları net çizilmiş bir kendi'nin oluşması için kurucu önemdedir.[3]

Ulus-devletlerin "iç düşman" yaratma üzerinden toplumu ideolojik kalıplarda yeniden tahkim etmesi "terörizm" kavramının tedavüle konulmasıyla başlar. 1950'lerde Amerika'da bir toplumsal konfigürasyon stratejisi olarak tedavüle konulan bu kavram, daha sonra NATO'ya üye olan tüm ulus-devletlerde bir özel harp aparatı olarak devreye konuldu. "Teröre karşı savaş" adı altında devletler artık kendi halklarına karşı bir savaş yürütüyor. Ulus-devletler artık "terörizm" adı altında kendi vatandaşlarını öldürüyor. Schimitt'in tanımladığı ideolojik kimliğin inşası için kendi normlarına uymayan sınıf, grup veya etnik yapıları "biz"in konsolidasyonu için yine Schmittçi "düşman" kategorisine alıp, rahatlıkla "terörist" olarak niteleyerek, Agamben'in ifadesiyle "homo sacer" (yani ölümü caiz insan) ilan edebiliyor.

Medya Schmittçi kimlik inşasında ve Althusser'in "devletin ideolojik aygıtları" bağlamında "biz"in sesi olarak kimlere seslendiği ve kimleri "onlar" kategorisine aldığı, kimlerin öznelliğini silerek, bilinçli özneler yerine cahil ve kandırılmış kalabalıklar olarak nitelediğine, kriminal suçları hangi kimliklerle ilişkilendirdiğine, epistemolojik çerçevelere dahil olmayan, dikte edilen hikayelerin kötü kişisi, devlet dramatarjisinde hep fail rolü yüklenen kesim, sınıf veya topluluklara bakmakta fayda vardır.

Bu konuda Türk medyasında haberlerde mütemadiyen TC'nin gücü üzerine güzellemelerin yapıldığını ve bir çeşit gözdağı operasyonunun günlük olarak medya aracılığıyla sürdürüldüğünü ifade etmek gerekir. Neredeyse her günkü haber kuşağında bir bölüm öldürücü silahların tahrip edici niteliklerine, Türk devletinin keşfettiği yeni robotik silahlara, Siha'lara, füzelere, ordu ve polisinin "imha etme" konusundaki, üstün becerileri görselleştirilir.

Türkiye devletinin gücü, "onlar"ın yenilgileri ve güçsüzlüğü, Türkiyelilerin kendi-imajlarını oluşturmaları sırasında, başvurabilecekleri bir kaynak oluşturur. "Onlar"ın güçsüzlüğüne ve çöküşüne karşılık, "bizim" gücümüz ve zaferimize dair haberler bu söylemi besler. Bu haberlerin etkisi tam da devletin gücünü ve bunun üzerinden, Farsların kendi algısını ve karşısında "yenilmekte olan" "şeytani" bir güç

2 **Byung-Chul Han, Şiddetin Topolojisi, s.48, Metis Yayınları, 2018 İstanbul**

3 **A.g.e s. 53**

olarak kürtlüğü, söylemsel olarak üretmektedir.[4]

Bilig'in, dilin terim ve tanımlarının ideolojik olduğu vurgusundan hareketle Türk devletinin "terör"e eşlik eden tanımlarının tümünün insani kimlikten çıkarma stratejisinin parçası olduğunu görürüz. Sık sık başvurulan "in" kelimesi, "yuvalanma", "av", "avlanma" gibi ifadelerle devletin savaştığı şeyin, hayvani olduğu fikri örülür. Operasyonların "temizlik harekâtı" olarak adlandırılması sterilizasyonu(dezenfekte), yani marazi bir mıntıka temizliği tasavvurunu oluşturmak için üretilir.Yine "ölü ele geçirme" bir av terimidir. Öldürülmesi caiz görülenlerin ava (sürek hayvanına), öldürenleri av sürüsüne dönüştürür. "ölü ele geçirme" söylemine uyum sağlayanlar da bir ucundan dahil olurlar av sürüsüne. Günah keçisinin cemaat adına kurban edilerek, topluluk bağlarının sağlamlaştırılması gibi… "Ölü ele geçirme" lafının benimsendiği bir toplumda, kadim av sürüsünün ruhu hala kirli bir hırıltıyla soluk alıyor demektir"[5]

"Cenazelerin "leş" olarak tanımlanması, cenazenin ait olduğu toplumun değerlerine layık görülen muameleyi gösterir. Leş, kelime anlamı itibariyle 'ceset' ve 'kokuşmuş' hayvan ölüsü anlamına gelebilmenin yanı sıra, kötü kokan bir şeyi nitelemek üzere sıfat olarak da kullanılabilmektedir. Leş'in daha en başından dildeki çağrışımları ve ilişkili olduğu sözcükler 'kötü olan'ı çağrıştırır niteliktedir. Bu yönüyle siyasal çağrışımları oldukça yoğun bir nitelemedir. Bu açıdan leş bir ölü bedenin, cenaze ritüelinden dışlandığını belirtmek için en sık kullanılan nitelemelerden biridir."[6]

Bir insanın ölüsünün leş olarak algılandığının en yalın örneklerinden biri bedenin teşhir edilmesi, ibretlik olarak sergilenmesidir. Nurdan Gürbilek; ölüm temsillerinin bir "dehşet!" imgesiyle topluma sunulurken, bakışları etkilemeye, izleyicileri belli bir algıya yönlendirmeye, politik bir mesaj oluşturmaya dönük olduğunu söyler. Burada maruz kaldığımız ölüm görüntülerinin çoğunda politik bir mesaj var. Bir sindirme politikası bir tehdit havası, devlete kafa tutanı bekleyen tehlikeyi önceden sezdirmeye yönelik, alaturka bir ibret hikayesi, 'yoldan saparsanız sonunuz böyle olur' mesajı, bir 'Türk polisi yakalar' havası var. Bu yüzden siyasi cinayetlerin, faili meçhul ölümlerin ülkesinde ölüm görüntülerine daima bir siyaset korkusu da eşlik eder."[7]

"Nekropolitika"

Türkiye'de sistematik hale gelen ölü bedenlerin parçalanması, askeri araçların arkasında sürükleme, çıplak hale getirilen bedenlerin, sosyal medyaya servis edilmesi, kargo paketleriyle ailelere yollanması, mezarlıkların bombalanması, kimsesizler mezarlığına, kaldırım altlarına gömülenler, cenazelerin ailelere verilmemesi gibi bir nekropolitik tutum, TC'nin ölü bedenler ve cenazelerle oynamayı savaş ve politikasının, asli unsuru haline getirdiğini gösterir.

Faucault "Hapishanelerin Doğuşu" adlı kitabında Ortaçağ boyunca Avrupa'da uygulanan ve en gaddar azap çektirme yöntemlerine dayanan, seyirlik ceza uygulamalarından örnekler verir.[8] Foucault; azap çektirmenin bir iktidar tekniği olduğunu ve öldürücü şiddetin bir büyüme, güç, iktidar ve ölümsüzlük duygusu ürettiğini söyler. İktidar, intikam ve cezalandırma kapasitesini halka sergileyerek, halkı bu gaddar cezalandırma metodlarıyla dehşete düşürürken, gücünün yüceliğini de bu edimlerle tasdik etmiş oluyor. Foucault bunun aynı zamanda egemen gücün bir meydan okuma biçimi olduğunu, iktidarın gazabına uğrayanların sonunun ne olduğunu sergileyerek, güç duygusunu artırdığını ifade eder.

Türkiye örneğinde karşılaştığımız durum ise; kesinlikle münferit tekilliklere indirgenemeyecek, kronolojik ve tematik(konusal) bir süreklilik halinde uygulanan bir devlet politikasıdır. Achille Mbembe; hasmını öldürmenin, mutlak amaç haline geldiği ve siyasetin savaşa tahvil edildiği, "terörle mücadele" kılığında cereyan ettiği toplumları açıklamak için nekropolitika kavramını önerir.

---

4 Der. Prof. Dr. Ayşen Uysal, İsyan- Şiddet- Yas, s. 161, Zeynep Gönen yazısı, Dipnot Yayınları, 2016 Ankara

5 Tanıl Bora, Zamanın Kelimeleri, s. 184, İletişim Yayınları, 2. Baskı, 2018, İstanbul

6 Der. C. İflazoğlu- A. Aslı Demir, Öteki Olarak Ölmek, s.127, Dipnot Yayınları, 2016 Ankara

7 Nurdan Gürbilek, Kötü Çocuk Türk, s. 33, Metis Yayınları, 6. Basım, 2020 İstanbul

8 Michel Foucault, Hapishanenin Doğuşu, Çev-M. Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, 6. Baskı, 2015 İstanbul

Türkiye örneğinde mesele sadece siyasal alanın konsolidasyonu değil, bir "kulturkampf(devlet müdahalesi)" yaratma çabası, sürekli şekilde enstrümantalizm edilen ultra milliyetçilik ve ırkçılığın sosyaliteyi arseniklemesi ve toplumu bir cangıla, kitleleri de hınçla yüklenen bir sosyopatlar sürüsüne dönüştürmesidir. Korku ve dehşet hiyerarşisinden beslenen tarihsel algı, şiddeti ideolojik bir bagaj olarak kullanan ve Schmittçi düşman algısıyla büyülenen zihniyet mevcudiyetini "anti" si, karşıtı veya düşmanı üzerine kurgulandığında, şiddet ve dehşet repertuarı sadece kendi varoluşunun, ayrılmaz parçası olarak kalmaz, aynı zamanda şiddete başvurmak, güçsüzlüğünü çaresizce güce dönüştürmenin de bir sıçrama tahtası oluyor.

Hasmıyla büyülenmek, varlığın hasmının anti'si olarak ikame etmek, yaşamın bütün sorunlarını boşvermiş, gözünü bir tek meseleye, yani düşman bellediğine dikmiş, delice bir teyakkuz hali. Bu Schmittçi teyakkuz, temel rezerv olarak, hınç ve nefret ekonomisinin teyakkuzuna dayanır. "hınç" tamda Nietzshce'nin "Ahlakın Soykütüğü"nde belirlediği anlamda reaksiyoner olup, eylem halinde olan hayali bir nefret mekaniğinin rövanş vasıtasıyla kurduğu ifadesidir. Hınç, nefret ve cezalandırma hırsı etrafında örülmüş "biz" kimliği paranoid milliyetçiliğin şah damarını oluşturur.

"Şizopolitika"

Nefret tüm milliyetçilik ve ırkçılık pratiklerinde bir yatırım şekli olarak işler. Belirli bir ötekiyi, bir gruba dahil ederek ona negatif anlamlar yükler ve çoğunlukla narsist bir saplantıyı da besler. "Öteki"nin karşıt imgesi olarak "biz"i oluşturan yüzlerde kendi imgesinin devamlılığını fantastik bir yatırım aracı olarak, Fromm'un tanımladığı anlamda kolektif narsisizmi de yapılandırır. Nefretin hitap kitlesi, kolektif narsisizmin çatısı altında duranlar, yani homojen kimliğin ikamecileri oluyor. Burada ulusun yanında durma çağrısı, aynı zamanda ulusun karşıt imgesi olarak, tahayyül edilenlere karşıt olma davetidir de.

Zararsız hiçbir nefret duygusu olmadığı gibi, zararsız veya hümaniter kalıplarda sunulacak hiçbir milliyetçilik ve ırkçılık türü de yoktur. Nefretin öfke veya kızgınlıktan farkı yıkıcı olmasıdır. Aristo "Normal olarak kızgınlık sadece belirli bir kişiye yöneltilir, oysa nefret bütün bir insan sınıfına karşı olabilir" der. Nefret, negatif duygular arasında en yoğun olanıdır ve her zaman kasıtlı bir karşıtlık hissi içerir. Yani spontan bir duygu kabarması değil bir tercih, kasıtlılık; öfke, kızgınlık, tepki katmanlarını aşmış ve yoğunlaşmış, yıkıma ötekine yönelmiş bir anti'lik halidir. Doğası gereği bazı insanları birbirine yakınlaştırırken, onları başka insanlara karşıt ve düşman hale getirir. Bu karşıtlığın milliyetçilik ve ırkçılıkla, günlük şovenizm gıdasıyla beslenmesi, patetik(geleneksel) bir obsesyona neden olur. Bu obsesyon(Takıntı) öfkeyi bir haklılık simülasyonu olarak ikame etmenin hazzıyla, bir sade'ci performans, Freudyen bir libido tatminine dönüştürerek, bir patolojiyi alımlı giysilere büründürme, bir marazı yurt sevgisi, milliyet sevgisi olarak yani marazı "sevgi" olarak sunma illüzyonuna başvurur. Burada artık normal siyasal bir performanstan ziyade Delevze ve Guattari'nin; " şizopolitika" olarak tanımladığı durum tezahür eder.Bu "şizopolitika" yada patetik obsesyon, öfkeyi narsistik bir infilaka dönüştür. Carl Schemitt'in ideolojik kimliğin varlığını bir karşıt düşman imgesi şartına bağlayan önermesi, Sartre'ci varoluşçuluk gibi, bütün varoluş koşulunu anti'sine bağlayan zihniyet konuşmayı, sözü anlamsızlaştıran, normal politikayı iptal eden bir cinnet haline dönüşür. Bu obsesyon çoğunlukla Romalı senatör Marcus Cato'nun her ağzını açtığında "Bu Kartaca sorunu ne olacak?" refleksiyle örneklendirilir. Dönemin Roma senatosunda Kartaca meselesi imparatorluğun patetik obsesyonudur. Cato'ya atfedilen sözlerde, her konuşmaya başladığında veya sözünü her bitirdiğinde konuyu Kartaca meselesine getirmesi ifade edilir.

Peki TC'nin Kartaca'sı Kürtler mi? Türkiye'de artık iktidarından muhalefetine herkes birer Cato'ya dönüşmüştür. İktidarından muhalefetine kim Kürtlere selam verse, "ihanetle" suçlanır, sigaya çekilir. Schmitçi ideolojik kimliği deforme eden, "biz" saflarını bozan bir fiil olarak affedilmez suçlar mertebesinde bir muameleyle karşılanarak adeta recmedilir. Bu her şeyi düşmanlık uğruna araçsallaştıran, her konuyu kendi davasını gütmenin vesilesine çevirerek ekarte eden patetik obsesyon,

Hitler'in Almanya'da yaratmak istediği "kulturkampf" idealini çoktan Türkiye'de ikame ederek toplumu, sosyaliteyi de bununla arseniklemiştir.

Dehşet saçma; kendini tanrının gazabıyla özdeşleştirme biçimidir. Türkiye cenazeler ve ölü bedenlerle ilgili servis edilen görüntüler, antik Yunan'ın kanla ve paramparça bedenlerle dolu mitolojisini anımsatır. Savaş tanrılarına secde eden toplum, modern leviathan'ın tebaasına dönüşmüştür. Azap, devletin düşmanlarını felaketlerle sınama stratejisidir. Beden ceza ile yıldırmanın aracı olmaktan çıkmış, artık cenazelerle toplumun maneviyatını aşağılama metotlarıyla, hedef kitlesine hayatı binlerce ölüme bölerek daimi bir acı yaşatmayı hedeflemektedir. TC savaşı manevi alana kaydırarak, ölü bedenler üzerinden diri bedenleri hizaya ya da sıraya çekmeye çalışmaktadır.Yas ve mezarlıktan mahrum bırakma bir "insanlıktan çıkarma" stratejisi, bir egemenlik pratiğidir. Bir iktidar egzersizi olarak savaş, sadece nüfus ve coğrafya kontrolünü değil, yaşamın tüm yönlerini üretmeyi amaçlayan bir idare biçimini geliştirir. Fakat halkın değerlerine, inançlarına karşı savaş ya da inanç ve ritüellerini engelleme ve bunun üzerinden sonsuz azap çektirme, Makyavelizme secde eden yeni bir devlet pratiğidir.

Mezarlıkları bombalayarak mezarsız bırakma veya kimsesizler mezarlığına gömme, ölenin ait olduğu topluluğa, onların göreneklerine, inançlarına karşı bir aşağılama pratiğidir. Ölüye layık görülen bu muameleyle hem ölü, hem de mensubu olduğu toplumu aşağılamaktadır. Ölüye saldırma ve ölümünü değersizleştirme gailesi, onlar gibi hayatlar yaşayanlara da bir mesaj içerir. Ölü bedenlere saldırma ve cenazelerin tahrip edilmesi pratiğinin en yaygın örneklerini insanlık Ortadoğu'da radikal selefi grupların sahneye çıkmasıyla, DAİŞ pratikleriyle, tüm dünyaya servis edilen görüntülerle gördü.

"Bir insan yaşadığı hayatı ister bir Müslüman, ister kafir, ister münafık olarak geçirsin. İnsan öldükten sonra bunların hiçbir hükmü kalmaz. Artık defter kapanmıştır. Ölenin hesabı artık Allah iledir. Geriye kalan cansız beden, geriye kalan insanlığa emanet… Zira iman çalma vazifesi üstlenmiş şeytan bile artık onun üzerinden elini çekmiştir. O zaman cesetlere yapılan eziyetler, ayak altında çiğnemeler, tekmelemeler, küfretmeler, tükürmeler, kurşunlamalar, dağılmış beyni tekrar dağıtmalar neyin nesi? Daha da ötesi vardır: kestikleri kellelerle top oynamalar, sağa sola savurmalar, tabaklar içine koyup göz korkutmalar… Öfkesini hırsını yenemeyip, canlı canlı insan yakmalar, ölmüş bedenleri tekrar öldürmeler…"[9]

DAİŞ'in kafa kesme ve ölü bedenleri tahrip etme pratiklerini bir insanlık suçu olarak değerlendirenlerin, TC'nin bunu devlet adına yapıyor olmasına, üstelik askeri araçların arkasına bağlanan cenazelerin, şehir merkezlerinde gezdirilmesinden tutalım da, çıplak hale getirilmiş bedenlerin başında selfie çektirme görüntüleri karşısında sükutu ayet edinenlerin pratiği, bir onaylama ve sessiz kalarak iştirak etmedir. Türk devletinin bu insanlık dışı fiillerinin, mağdur kitlesinin Kürtler olması, sessizliğin ırkçı saiklerle ve bilinçli bir tercih olduğu gerçeğini yansıtır. Zira ırkçılık bahsinde sessiz kalmak veya "ırkçı olmadığını" beyan etmek bile kişiyi bu fiilin iştirakçisi olmaktan azade kılmadığını en iyi, İbrahim X. Kendi'nin değerlendirmelerinde görüyoruz.

"Irkçılık mücadelesinde tarafsızlığın yeri yoktur. Irkçının zıttı "ırkçı olmayan" değildir. "Irkçılık karşıtı"dır. Fark nedir? Bir insan ya ırkçı olarak ırk hiyerarşisi fikrini ya da ırkçılık karşıtı olarak ırk eşitliği fikrini destekler. Bir ırkçı olarak ya sorunların temelinin, insan gruplarında olduğuna inanır ya da ırkçılık karşıtı olarak, sorunların köklerini iktidara ve politikalara yerleştirir. Kişi ya bir ırkçı olarak ırksal eşitsizliğin devam etmesine izin verir ya da bir ırkçı karşıtı olarak ırksal eşitsizliklere karşı çıkar. İkisinin arasında "ırkçı olmayan" diye bir güvenli alan yoktur. "ırkçı olmayan"ın tarafsızlık iddiası ırkçılığın maskesidir."[10]

Bütün ulus-devletler hegemonik bir kimliğin, diğer kimlik ve kültürlerin hilafına dikte ettirilmesine, ikonlaştırılmasına dayanır. Ulus-devlet doğası gereği asimilasyonist, milliyetçi ve ırkçı projelerden öte bir şey ifade etmeyen, 20. Yüzyıldan kalma post-travmatik bir gelenektir. Üst kimlik olarak kurucu rol

9 Abdullah Ağar, İŞİD ve Irak, s. 311, Remzi Kitabevi, 2015 İstanbul

10 İbrahim X. Kendi, Panzehir: Irkçılık Karşıtı Bir Rehber, s.16, çev. Murat Karlıdağ, Doğan Kitap, 2022 İstanbul

atfedilen ve bu sebeple ikonlaştırılan kimlik dışında yabancı, mülteci ve diğer mikro kimlikler, kelimenin tam anlamıyla faşist üst ben'i kirleten sakiler, dışarıda bırakılması gerekenler olarak imlenir. Ulus-devletin kimliği yatay ve kültürel değil, dikey ve hegemoniktir. Bu sebeple bizi otoriter ulusçuluğun tanımından, mikro faşizmler ve iktidar şebekelerinin tanımına götürüyor.

Patolojik reaksiyoner bir makina işlevi gören milliyetçilik, Foucaultçu ifadeyle; ırkçılığın maskelenmiş ifadesidir. Irkçılığın nötralize hali asimilasyon, maksimalist hali de kıyam ve katliamdır. Bu yüzden Kızılderi Hareketleri Federasyonu temsilcisi Bobby Castillo, başlarına gelen felaketleri anlamak için Kürtler ve Filistinlileri örnek gösterir: "Bizim gerçeğimiz, 500 yıldır sistemli bir şekilde yok edilen 50 milyon Kızılderili'dir. Sömürgeciler katliamları teşvik etmek için birbirlerine madalyalar dağıtıyorlardı. Dağıtılan 400 madalyadan (1865-1890) 20'si katledilen çocuk, kadın ve yaşlılar içindi. Bizim gerçeğimizi kavrayabilmek için, Kürtlerle Filistinlilerin gerçeğini iyi izlemek gerekir."[11]

Asimilasyon da ırkçılığın metastaz ve minimal halidir ama en nihayetinde o da bir ırkçılık tezahürüdür. Çünkü asimilasyoncular, herhangi bir ırk grubunu, başka bir ırk grubunun kendine ölçü alması gereken, üstün standart, ulaşmaya çalışması gereken kıstas olarak, konumlandırırlar. Asimilasyoncu düşünceler ve ayrımcı düşünceler ırkçı düşüncenin iki türüdür. Türk devletinin tarihsel süreç boyunca kesintisiz olarak Kürtlere dönük, kıyam ve asimilasyonu iç içe kullanması nedeniyle M. Çem diğer dünya örnekleriyle mukayese ederek, "Yer küremiz hiçbir yerinde ırkçılık TC'deki kadar pervasızca yapılmıyor. Hiçbir halk Türk halkı kadar ırkçı ve şoven duygulara esir düşmemiştir" demektedir.[12]

Peki, aynı topluluğa mensup insanların, Türk devleti adına insanlığın en çirkin, en aşağılık temsillerini sunarken, sessiz kalmaları neden? Durmadan maruz kalınan bu kötülük ve bayağılık karnavalında Leviathan'ın bu ahlak yoksunu temsilcileri ve onların çılgın müritlerinin fiilleri artık ahlaken tahammül edilebilecek seviyenin dibine vurmuşken, bu acımasız gerçekliğin gönülsüz izleyicileri olmak neden? İnsanın çılgın bir kötülük saldırısına maruz kaldığında yanı başında çıldırtıcı biçimde bayağı, sıradan, teslimiyetçi davranan insanların bu kadar çokluğu neden?

İsviçreli psikolog Elisabeth Kübler-Ross bunu "Kaderin Beş Aşaması" olarak kuramsallaştırır. Ross'un beş aşamalı şeması şöyle özetlenebilir: Örneğin birey ölümcül bir hastalığa tutulduğunu öğrendiğinde ilk evre olan "inkar evresi" devreye girer (birey durumu kabul etmeyi reddeder; bu benim başıma gelmiş olamaz" diye refleks gösterir). İkinci evre; "öfke evresi" dir. (birey "neden ben?", neden benim başıma geldi? Neden bu illet gelip beni buldu? Diye pasif tepkisellik süreci) Üçüncü evreyi; "pazarlık evresi" olarak tanımlar (birey çoğunlukla olacakları erteleyebileceğini, durumun etkisini azaltabileceğini umar). Dördüncü evre; "depresyon evresi"dir (libidinal yatırım geri çekilir; nihayetinde öleceğim, ne diye uğraşıp duruyorum ki) ve son evre; "kabullenme evresi"dir (ölüme direnemem, en iyisi buna kendimi hazırlayayım).[13]

Bu radikal kötülüğe, bu mezbaha kültürüne karşı bir direniş ontolojisi geliştirmek ve insan olmanın gereği olarak bu insan maneviyatına dönük çirkin saldırılara dur demek yerine, Ross'un "Kaderin Beş Aşaması" olarak tanımladığı psikolojik aşamalardaki pasif insan refleksi gibi, umut dilemek, umut arayışına çıkmak veya umut dilencisi misali siyasetçilerden umut dilenmek, insanın kendi konformizmi uğruna veya pasifizmiyle kendi kendini Arafta beklemeye zorlamasıdır. Peki ya umut varsa ne yapacağız? Yine Ross'un pasif kabullenme aşamalarını geçip nihilizmin kapsısında çürümeye mi terk edeceğiz kendimizi? Yoksa gereğini yapacak mıyız? Umut var, evet, peki umut arayan insan bunun gereğini yapmaya, mücadelesini vermeye hazır mıdır?

Judith Butler, kendi pasifizmini veya ahlaki tutum eksikliğini, içinde yaşadığı koşullarla ilişkilendiren tutumun riyakarlığı ve salt kınama ile sınırlı edilgenliğin, insanda yarattığı tatmin olmuşluk duygusuna değinir: "Hem başkalarının eylemlerine maruz kalıp, hem de eyleriz ve 'sorumluluğumuz'

11 **Kutsiye Bozoklar, Emperyalizm Küreselleşme ve Yalanlar, S-218, Ceylan Yayınları 2016 İstanbul**

12 **Munzur Çem, Hewraman-Dersim Sırrı, S-125, İsmail Beşikçi Vakfı Yayınları, 2017 İstanbul**

13 **Slavoj Zizek, Ahir Zamanlarda Yaşarken, S-14, Metris Yayınları, 4- Basım 2021 İstanbul**

bu ikili arasındaki o kesişme noktasında yatar. Beni şekillendiren koşullar, beni neyi yapma konusunda sınırlıyor? Onları dönüştürmek için ne yapabilirim? Başkalarının eylemlerine maruz kalmak ile eylemek arasında tam bir süreklilik yoktur, dolayısıyla üzerimizde etkisi olan kuvvetler, yaptıklarımızdan nihai olarak sorumlu değildir(…) Ahlakçı kınamalar derhal tatmin eder ve hatta kıymeti kendinden menkul kınama eylemi konuşmacıyı işlenen suça herhangi bir yakınlıktan geçici olarak arındırır. İyi ama bu kınama denen şey sorumlulukla, yani dert edinmekle ve eşitliğe dayalı ilişkileri rehber edinerek, gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak mıdır?”[14]

Pasif kınama tutumu kötülüğün utanmazlığı ve arsızlığı karşısında sorumluluk alanımızı görünürsüzleştiren bir etki yaratıyor. Bu kötülük okyanusunda sığınabileceğimiz küçük vicdan limanları yaratıyor bize. Bireysel eylemlik ve etkinlik alanı olarak da kullanılabilen sosyal medya üzerinden, yani dijital ekran üzerinden belirlenen bireysel tutum, sorumluluğumuzu ifa ettiğimiz duygusuyla bizi rahatlatıyor ve bir şeyler yaptığımız hissiyle ödüllendiriyor. Peki, bu pasif kınama biçimleri bir yerde sorumluluğumuzun perdeleyici unsuru olmuyor mu? Bu kötülük Levlathan'ın tam da bu pasif varoluş biçimlerinden güç almıyor mu? Karşısında hiçbir gücün varlık bildirmemesi nedeniyle kötülüğün pişkinlik, utanmazlık ve hayasız örnekleri gün geçtikçe daha da çoğalmıyor mu?Ölü bedenlere uygulanan işkence, aşağılama uygulamalarının benzerlerine Filistin örneğinde de karşılaşmaktayız: “Örneğin İsrail tarafından öldürülen Filistinlilerin, ölü bedenlerinin, aşağılayıcı ve insanlık dışı muameleye tabi tutulması rutin bir güvenlik uygulamasıdır. Ekim 2015'te sosyal medyada paylaşılan bir video, İsrail askerlerini, öldürdükleri 19 yaşındaki bir gencin ölüsüne ‘al bu domuz etini de cennetinde bakirelerinle ye’ diyerek domuz eti fırlatırken gösterir. Müslümanların domuz eti ile kaplanarak gömülmesi ve böylelikle ölümün ‘günah’ haline getirilmesi İsrail muhafazakar çevreler tarafından, ‘teröristleri’ durdurabilmek için sıklıkla uygulanan bir taktiktir.”[15]

Kendi ölüsünü şehadet çerçevesinde yüceleştirip, Car Schmitçi “biz” ve “onlar” bağlamında, yani ideolojik kimlik inşasında kullanırken, kendisine başkaldıran “ötekileri” ise bir anlam ve değere dönüşmesini engellemek, dahası o ölü beden üzerinden yakınlarına, sonsuz azap çektirmek için toplumun manevi değerlerini, inanç ve geleneklerini onlara karşı bir savaş aracına dönüştürür ve biyolojik olarak öldürmekle yetinmez, bir de manevi olarak ölü beden üzerinden onun mensup olduğu toplumu aşağılar. Bu şekilde zulmün daha ayrıntılı, daha çarpıcı ve daha kalıcı biçimlerini icat ederek, saldığı dehşet duygusuyla mağdurlarını travmatize eder.

Judith Butler İle Birlikte Düşünmek

TC'nin Makyavelizmi kılavuz edinen, savaş stratejisi olarak, mezardan yoksun bırakma uygulamaları, geride kalanların yas hakkını da elinden alan bir özel savaş uygulamasıdır. Judith Butler, kamusal yas hakkının düzenlenmesinin, milliyetçilik payendışı ve şekilsiz bir ırkçılık tezahürü olarak kullanıldığını söyler: “Kamu, belli imgelerin medyada belirmemesi, belli ölü isimlerin dile getirilememesi, belli kayıpların ilan edilmemesi ve şiddetin gerçeklikten çıkarılıp, yayılması koşuluyla yaratılır. Böyle yasaklar, askeri hedef ve pratiklere dayanan bir milliyetçiliği payandalamakla kalmayıp, bu milliyetçilikten kaynaklanan şiddetin somut, insani etkilerini teşhir eden, herhangi bir iç muhalefeti bastırır (…) Medya üzerinden yayılan terör uyarıları ırksal histeriye alan tanıyıp, histeriyi artırıyor. ‘meşru müdafaa’ iddiasıyla gerçekleştirilen, şekilsiz bir ırkçılık yayılıyor. Nüfusun her üyesinden, Bush'un ordusunda ‘piyade eri’ olması talep ediliyor.”[16] Butler'ın ABD eksenli çözümlemesini alıp, TC pratiğine uyarladığımızda, varlığı “kınalı kuzulara” indirgemiş, masumiyet kisvesine büründürülmüş polis ordusunun bir kıyam ordusu olarak, konumlandırıldığını görürüz. Leviathan'a secde eden toplum yaratma, her şeyi intikam diline transfer etme, şiddetin taşeronlaştırıldığı, devlet adına racon kesen paramiliter grupların, Türkiye'nin her yerinde peydah olduğu, “celallenen” lider profilinin aslında şovenzmin ikamesi için çalışan ve Butler'

---

14 Judith Butler, Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü, s. 32-33, Metis yayınları, 3. Baskı, 2018

15 Der. Evrim C. Yalazoğu- A. Aslı Demir, Öteki Olarak Ölmek, s. 156 Dipnot Yayınlar, 2016 Ankara

16 Judith Butler, Kırılgan Hayat: Yasın ve Şiddetin Gücü, s. 52, Metis yayınları, 3. Baskı, 2018 İstanbul

ın “şekilsiz ırkçılık” olarak tanımladığı toplumu bu temelde üreterek, konfigüre etmek içindir. Türkiye’de polis veya Türk Ordusu’ndan birilerinin ölmesi durumunda, medya üzerinden oluşturulan bu ideolojik kimliğin yeniden inşası ve toplumu militarize etme kampanyaları sonucu, sporcuların bile müsabakalara çıkarken, önce asker selamı vererek başladıklarını unutmamalıyız.

Butler kimin yasının kamu önünde tutulabileceğini, kimin tutulamayacağının düzenlenmesi işinin, kaybedilen bedenin “biz”den mi yoksa “üstekiler”den mi olduğuna bağlı olarak değiştiğini aktarır. Butler’a göre yası tutulamayan hayat aslında hayat değildir. Yani yasını engellemekle ötekileri ya da düşman bellediği kesimi bir yaşayan ölüye çevirme amacı öne çıkar. Tutulamayan yas, olmayan mezar, yapılamayan ritüel, anlatılamayan felaket, mağdura bir ömür boyu bir azap olarak, yaşayacağı bir travmaya sürükler.

"Medyanın imge üzerinden insan olanın içini boşaltması normatif, anlaşılabilirlik şemalarının neyin insan olup, neyin olmayacağını, neyin yaşanabilir bir yaşam, neyin yası tutulabilir bir ölüm olacağını tesis ettiği daha genel mesele açısından kavranmalıdır. Bu normatif düzenler, insan olana dair, daha çok insan olanlarla daha az insan olanları birbirinden ayıran idealler üreterek, işlemekle kalmazlar. Kimi zaman insan kılığında insandan aşağıda olanın imgelerini üreterek, insandan aşağı olanın kendini nasıl gizlediğini ve orada, o yüzde bir başka insan gördüğümüzü düşünebilecek olanlarımız nasıl aldatabileceğini gösterirler. Fakat kimi zaman bu normatif düzenler tam da hiçbir imge, hiçbir isim, hiçbir anlatı sağlamayarak işlerler, öyle ki bir hayat hiç olmamıştır bir ölüm hiç olmamıştır. İşte normatif iktidarın iki ayrı biçimi; biri yüzü insan dışı olanla sembolik olarak özdeşleştirerek, sahnedeki insanı idrak etmemizi önleyerek işler; diğeri ise radikal silme üzerinden işler. Öyle ki, bir insan hiç olmamış, bir hayat hiç olmamış, dolayısıyla bir cinayet gerçekleşmemiştir."[17]

Ölü bedenlere işkence ya da defin ve yas ritüellerini engelleme, topluluğun toplumsal bağlılıklarına bir darbe vurma ve insan kimliğini inkar etme gailesiyledir. Butler’in iki yönlü anlattığı sürecin bir yönü; radikal bir silme, görünürsüzleştirme, öznellikten çıkarma ve hatta insani kimliğini yadsıma süreci iken; diğeri ise; devlet dramaturjisinin özel bir işlemi olarak, görsele aktarılan Polis veya Türk Ordusunun, ölü bedenlerinin ideolojik kimlik inşası, toplumun konfigürasyonu ve intikamı davetiye anlamında görselde hikayeleştirilmesidir.

Topluma dikte ettirilen hikayelerin tümünde ölen Polis veya Türk Ordusunun bir aile, eş veya çocuklar üzerinden, dramatize edilen sunumu, milli toplumsallığın hayatiyetini, kandaş ilkel bağları anımsatan simgeler eşliğinde, bu ancak kanla temizlemeye olan davetiyedir. Salt kendisiyle sınırlı tek bir hikaye veya anlatımla karşılaşamazsınız. Mutlaka eşi veya çocuklarıyla birlikte sunulan görseller ya da yolunu gözleyen anne-baba hikayeleri… Bu şekilde fail olarak işaretlenen topluluğa karşı “milli refleksi” seferber etmek, bir gayrinizami asayiş tedbiri olmanın yanı sıra, egemen ulusun ideolojik kimlik temelinde inşası ve konsolidasyonu da sağlanmış oluyor.

Öte yandan Butler’in tabiriyle, kamusal görme ve duyma usulleri tesis eden, neredeyse her gün öldürücü, yokedici, tahrip gücü yüksek silahların sunumlarından oluşturulmuş fragmanlarla Leviathan’nın gazabını ve kahredici gücünü cümle aleme sergilerken, cinai eylemleri canlandıran görseller eşliğinde toplumun intikam duyguları, linççi ruhu harekete geçirilmeye çalışılır. Baudrillard’ın “simülakra”sı misali bu duyarsızlaştırıcı rüya makinesiyle yeri geldiğinde narkozlanan, yeri geldiğinde linççi bir güruha dönüştürülen kitlelerin, toplumsal öfkeyi bir saldırganlık diline kanalize etmeleri için kolayca manipüle edilebilir, kıvama getirilir. Öteki kimliklerin, kriminal çağrışımlar eşliğinde yaşananların müsebbibi olarak gösterilmesi, Leviathan’ın şah damarını dolduran ırkçılığında rasyonalize edilmesini sağlar. Ötekini yaralayıp (kriminalize etme, tüm suçları bazı kimlikler üzerinden anlatma veya “terör” yaftasıyla mimleme), o yarayı da ötekinin hakikati kabul etmek, her türlü şiddetin meşrulaştırıldığı ve ardından inkar edildiği daimi bir zemin sunar.

17 **A.g.e., s.148**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalist Moderniteye Karşı Direnen Kadın Kimliği ve Bugün

Rojda Yıldız

Kimlikler oluşur. Toplumsal yapı içerisinde kurulan ortak yaşama göre cinsiyetler, etnik aidiyetler, inançlar bir şekil alır. Toplumun ürettiği ahlaki, manevi değerler evrendeki canlı, cansız her şeye bir kimlik ve misyon biçer. Bu biçimlenişin toplum lehine ya da aleyhine olması kimler, hangi ideoloji tarafından üretildiği ve dayatıldığına bağlı olarak şekillenir. Evreni, doğayı, yaşamı nasıl ele alıyor bu kavramlara hangi anlamlar biçiyorsak bir anlamda aslında ele aldığımız şekil bizleri de oluşturuyor. Kimliklerin tarihsel süreç içerisinde hangi anlamlarda değişip dönüştüğü ise toplumsal tarihin hikayesini anlatıyor. Her ne kadar günümüz kapitalist modernitesinde zaman milat olarak adlandırılan süreç ile başlatılıp, düz bir tarihsel çizgide ilerleyen pozitivist tarih anlayışı ile ele alınsa da yine her ne kadar "karanlık çağ", "ilkel çağ" gibi küçük düşürücü isimlerle tarihin eskil zamanları yok sayılsa da kadınlar tarafından hakikatin açığa çıkarılma süreçleri devam ediyor. Erkek egemenliğine dayalı devletli sistem, toplumların "doğal akışının" seyri gibi ve en başından beri olan bir hakikatmiş gibi bugünün hiyerarşik gerçekliğini kabul etmemizi istiyor. Oysa, toplumların bilgisine eriştiğimiz şu dönemlerden çok daha fazla uzun süre eşitlikçi bir toplumsal yapı inşa edildiği bilgisi ve komünal değerler etrafında kurulan bir yaşam hakikati her geçen gün çok daha fazla gün yüzüne çıkıyor.

Jineolojî uzun zamandır toplumsal hakikatin ne olduğu, bizlere dayatılan ve sanki doğalmış gibi gösterilen hiyerarşik kadın ve erkek kimliklerinin geçirdiği süreçleri ele almaya ve çarptırılan hakikati ortaya çıkarmaya çalışıyor. Bunun için devlet[1] öncesi toplumsal süreçlerde nasıl bir yaşam formu olduğunu, bu formun hangi aşamalardan geçerek bugüne evrildiğini kadın perspektifi ile yeniden ele almanın arayışı içerisinde. Pozitivist bilim anlayışının bilgi yorumunda yarattığı büyük yarılma, bugün bizlere tarih yorumundaki yanlışlarımızı da göstermeye devam ediyor. Gözle görülene edilen iman, yazının ve bilginin yeni ilah olarak ilan edilişi, geçmişi kara bir delikten ibaret göstermek istese de bilgiye getirilen yeni yorumlar ve bakış açıları bizlere başka perspektifler sunmaya da devam ediyor. Yaşamdan koparılmış, bağı çalınmış ve arşiv odalarına hapsedilmiş tarih anlayışının ötesinde, kadınların yaşam hikayelerinde, toplumların kültürel değerlerinde, dualarında, düğünlerde, yaslarda, günlük hayatın örgütlenişinde karşı karşıya kaldığımız hakikatler ve elbette ki duygusal ve analitik aklın toplum lehine yorumlanış süreçleri ile birlikte devlet öncesi ve sonrası cinsiyet kimliklerinin (doğal olarak bu kimliklerin oluşturduğu toplumsal yapıların) neyi ifade ettiğini, devlet dışı bir düşünce yapısı örgütleyerek yeniden anlamlandırma süreci, bugünü anlamada en temel yol gösteren olmaya devam ediyor.

Erkek Egemenliğince Ters Yüz Edilen Kadın Kimliği

İlerlemeci tarih anlayışını reddederek, yazı boyunca kadın kimliğinin döngüsel olarak birbirinin devamı,

1 Yazı boyunca devlet kavramı salt bir modern örgütlenme modeli olarak değil, hiyerarşik yapılarla örülü her türlü ilişki biçimini ve buna dayalı toplumsal örgütlenme modelini anlatmak için kullanılacaktır.

hafızası ile bugüne kadar kendisini taşıdığını anlatmaya çalışacağım. Elbette ki erkek egemenliği tarafından kadın kimliğine yapılan müdahaleler, bu kimliği başlangıcından oldukça kopartmış ve hatta neredeyse tam tersi bir yerde konumlandırmıştır. Fakat, bu hakikatin kaybolduğu manasına gelmemektedir.

Tarih yorumunun belirleyici olduğu böylesi konularda birinin bitip, diğerinin başladığı bir analizden ziyade, birbirini etkileyerek çoğalıp ya da eksildiğini dile getirmek önemli bir noktada durmaktadır. Jineolojînin "dokuz bin yılda dokuz katman" olarak nitelendirdiği ve ele aldığı kadın tarihi tam da bu süreci, bu perspektifle tartışmakta ve yorumlamaktadır.

Dokuz bin yıl önce, insanlığın toplumsallaşmaya başladığı, evrenin toplumsala şahitlik ettiği dönemler ile başlamak bugünü anlamak açısından elzem. Bunun için döneme dair bilgiler edindiğimiz en temel kaynaklar mitolojik anlatılar, kazılar, bugün hikayelerde yaşatılan söylemlere kadın odaklı bir yorumla yaklaşmak hakikat arayışını güçlendirmektedir. Mitoloji bir "masal" değildir. Mitolojiyi toplumsal bilinç sonucu, inanılan, yaşanılan dünyayı yorumlama yöntemi olarak ele almak ve bunu bilime dahil etmek bilimsel arayışımızın bir parçası olmaktadır.

Abdullah Öcalan'ın "arkeolojisi yapılacak kadın" belirlemesi, kimliklerin kazınabildiği kadar kazındığı ve nereden nereye geldiğini anlamaya çalışmak noktasında oldukça önemli bir tespit. Tanrıçalar Çağı olarak nitelendirdiğimiz, kadın tarihinin başlangıç süreci bizlere birçok ipucu vermektedir. Mezopotamya'nın verimli topraklarına yerleşen insanlar, birlikte yaşamanın ne demek olduğunu ilk deneyimleyen insanlardı. Birlikte yaşam kurallarının oluşturulmaya başlandığı bu süreçlerde cinsiyetlerin birbirlerine biçtikleri, toplumun cinsiyetlere biçtikleri roller belirginleşmeye başlamıştır. Devletli sistem öncesi olarak tabir edilen bu süreçler doğayı, yaşamı anlama, ortak yaşam kurallarını oluşturma dönemi olarak görülebilir. Bu süreçte evren, doğa ve insan yaşamının bütünlüklü ele alındığı, animistik inançla bütünleşen bir dönemden bahsediyoruz. Doğanın kozmik gücüne tapınılan, bu gücün kadın bedeninde vücut bulduğuna inanılan ve yaratma kabiliyetleri ile doğa ve kadının özdeşleştirildiği bir süreç. İlk toplumsal yaşam deneyimleri ve yaşamı anlamlandırma süreçlerinde doğa ve kadının benzerlikleri/birliktelikleri toplumsal bilinci de belirleyen temel unsurlardan oluşmuştur ve bu unsurlar emeğe dayalı bir analık hukuku geliştirmiştir. Kadınların tıpkı doğa gibi döngüsel bedenleri, yeni bir canlıyı dünyaya getirme pratikleri, toplayıcılık ile beraber gözlem yeteneklerinin gelişmesi ve toplumu ileriye götürecek bilimsel buluşların sahibi olması yaratıcı, özerk, güçlü bir kadın kimliğini ortaya çıkarmıştır. Kadınların bir yandan her anlamda yaşamda doğurgan, yaratıcı olmaları bir yandan birlikte yaşamın ahlaki koruyuculuğunu üstlenmeleri toplumdaki ahenkli yaşamın da temel unsuru olmuştur. Tanrıçalık kimliğinin ortaya çıkışı ve toplumdaki statüsü emek ve ahlak üzerine kurulu bir toplumsal yapının sonucudur. İnsanların doğayı, yaşamı, evreni anlamlandırma süreçlerinde özel mülkiyetin değil, kolektif örgütlenmenin hâkim olduğu, erkek-kadın-çocuk-insan olmayan canlılar arasında birbirlerine bağlı kozmik bir dünya inanışının sonucu olarak hiyerarşik değil komünal değerler ön plana çıkarılmıştır. Çocukların toplum gözetiminde ve hep beraber büyütüldüğü, kadının kendi ailesi ile yaşamaya devam ettiği, komündeki erkeklerin toplumsal yaşamda kadına ve kararlarına saygı duyduğu bir gerçeklik söz konusudur. Toplumsal emek ile birlikte kadınların doğum ve regl gibi süreçlerinin mucizevi birer olay olarak algılanması ve kadınların "gizli güçlerinin" olduğuna inanılması, kadına yönelik her türlü davranışın saygıya dayalı bir eşitlikçi temelinin olması, uzunca yıllar toplumda bir tanrıça kültürünün oluşmasına sebep olmuştur. Tıpkı tanrı kültünün oluşması gibi tanrıçalık kültürünün oluşması da toplumsal zihniyetin nasıl örgütlendiğinin bir işaretidir.

Tanrıça kültürü kadın eksenli bir toplumsallığın kutsanması manasına gelmektedir. M.Ö. 6.000-4.000 yılları arasında Sümerlerde Ninhursag, Babilde Gula Bau, Mezopotamya'da Star (Sterk) bu dönemde ismi anılan tanrıçalardır.[2] Henüz tanrıça kimliğinin (kadın kimliğinin) parçalanmadığı bu süreçler, toplumda kadına duyulan saygının ve statünün bir göstergesi olarak bu isimlerde can bulmuşlardır. Neolitik

2 Jineolojî Akademisi, Jineolojiye Giriş, Diyarbakır: Aram Yayınları, 2016.

uygarlığın, tarım eksenli kadın toplumunun simgesi olan bu tanrıçalar uzun bir dönem toplumlarda iyiliğin, doğruluğun, bereketin simgesi olarak tek başına anılmıştır. Fakat Tanrıçalar Çağının ikinci katmanında (M.Ö.4000-2000) bu kadın tanrıça isimlerinin yanlarında erkek tanrılar görmeye başlamaktayız. Tarihsel bir yorum olarak; erkekliğin ve devlet zihniyetinin toplumsal yapılarda gelişmesi ile birlikte tarihin ilk zamanlarında isimleri yalnız başına anılan bu tanrıçalara erkek tanrıların da eşlik ettiğini görüyoruz. Kozmik dengenin ve komünal değerlerin bu dönemde bozulmaya başlaması kadın kimliğinin geri plana atılması ile paralellik göstermektedir. Erkeklik ve devlet zihniyeti yeşerdikçe kadın kimliği arka plana düşmekte, hiyerarşik yapılar oluşturulmaya başlanmaktadır. Bunun için öncelikle kadın ve kadın etrafında geliştirilen toplumsal değerler hedef alınmıştır.

Ninhursag, Zagros Dağlarının tanrıçası iken ilk devletli örgütlenme modeli olarak Sümer Rahip Devletinin ortaya çıkışı ile beraber yanında tanrı Enki'yi de görmeye başlamaktayız. Tarihin ilk yazılı kaynağı olarak bilinen Sümer yaratımı Gılgamış'ta İnanna ile tanrı Enki'nin mücadelesine de şahitlik etmekteyiz. İnsanlığın sadece ölümsüzlük arayışının bir anlatımı olmayan Gılgamış, toplumsal yapının giderek değişen nüvelerini de gösterir. Kürdistan'da bugün hala insanların sığındığı, saygı duyduğu dualarının öznesi olan "Ya Star!" tanrıçasının bir anda Gılgamış'ta kötücül ruhlara sahip, cinselliği ile insanları perişan eden bir kadın olarak anılmaya başlandığını görürüz. Fakat yine de güçlüdür ve kurulan kadın toplumsallığını korumaya çalışmaktadır. Bu süreçte kadınları tanrıça olarak gören toplumsal yapının, kutsal saydığı doğurganlık ve tanrıçanın cinselliği hedef alınmaya başlanır. Bilgeliği ile binlerce yıl boyunca topluma yol gösteren, toplumu bir arada tutan bilgileri, hakikat deneyimleri destanda Enki'nin hırsızlık yapması olarak anlatılır. Devletli toplum öncesi sadece doğurganlık meziyeti olmayan kadın, araştırma inceleme özelliği ile tarımı keşfetmiş, mevsimleri takip ederek belli bir döngünün tanımını yapmış, hırsızlık-öldürme-tecavüz gibi suçları kötü görmüş, doğayla birlikte uyumlu yaşamanın yollarını anlatmaya çalışmıştır. Fakat destanda geçen Enki'nin İnanna'ya ait 104 ME'sini çalma "hikayesi" kadın eksenli toplumsal yapıya zamanla erkek müdahalesinin geliştiği ve kadınların emekle kazandıkları bilgilerinin çalındığını anlatmaktadır. Kuşkusuz bu salt bir hikâye değildir; tarihin ilerleyen dönemlerinde bu ahlaksız hırsızlığın devam ettirildiği, devlet zihniyetinin inşası için erkekler tarafından lanetlendiği ve küçük düşürülmeye çalışıldığı süreçler bin yıllar sonra dahi hala devam etmektedir. Tanrıçaların artık erkek tanrılar ile birlikte anılmaya başlamasının ve Sümerlerde artık Ziggurat isimli dikey mimarilerin geliştirilerek, yerdeki kutsalın göklere çıkartılmaya başlamasının yani erkekli devlet uygarlığının başlangıcına tekabül etmektedir. Bu süreçte bir defada yok edilemeyen kadın kültürü, Tanrıçalık zaman içerisinde kötülenerek, kötü ruhların temsili olarak görülerek yok edilmeye çalışılmıştır. Kadın tarihinde üçüncü katman olarak nitelendirilen bu dönem Tanrıça Tiamat'ın, tanrı Marduk tarafından zehirli oklarla hedef alınarak öldürülmesine kadar devam etmektedir. M.Ö.2000'lerde gerçekleşen bu mitoloji Babil tanrıçasının hırslı Marduk tarafından katledilmesi ve kendisinde bulunan her bir özelliğin başka tanrılara teker teker verilmesi, bütünlüklü kadın kimliğinin parçalanmasının da bir aşamasıdır. Kutsal görünen kadın bedeninin doğrudan hedef alınarak katledildiği bu mitolojik hikâye, kadın bedeninin artık katli vacip bir duruma getirilmesini de bizlere anlatmaktadır. M.Ö. 2000'lere kadar doğrudan kadın tanrıçaların hedef alınıp öldürüldüğü hikayelere rastlanılmazken, bu süreçten sonra doğrudan kutsal kadın bedenlerinin sadece aşağılayıcı sözlerle küçük düşürülmesine değil, ortadan kaldırılması girişimlerine de tanıklık etmiş oluyoruz. Sümerlerin kutsal adalet Tanrıçası Nanşe'den (bugün hala hukukun simgesi olan), Tiamat'ın öldürüldüğü topraklarda ilk hukuk metni olarak adlandırılan "Hammurabi" yasalarının ortaya çıktığı sürecin toplumsal yapısı incelenmeye değer. Hammurabi yasaları M.Ö. 1760'lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Tanrıça Tiamat'ın katledilmesinden ve erkek tanrıların gücü ele almasından birkaç yüz yıl sonra. Hırsızlık, soygun gibi suçların ölümle, ateşte yakılmakla cezalandırılacağını söyler yasa. Kadın tanrıçanın katledilmesi ile bu topraklarda tarihin en acımasız kanun maddelerinin ilk olarak çıkmış olması arasında kuşkusuz bir bağ vardır. Sadece tanrıların yani erkeklerin sözünün geçtiği yeni toplumsal yapı

ahlak yerine kendi kurallarını koymak istemiştir ve bugünkü modern hukukun ilk nüveleri olarak kabul edilen suç ve cezanın tanımlandığı, korkunç cezaların yer aldığı erkek aklının ürünü olan bir yasa ortaya çıkmıştır. Tabletlerde geçtiği kadarı ile Madde 128'te "bir kadın bir adamı eş olarak alır" ibaresi vardır. Madde 132'de "bir adamın karısının başka bir adam ile dedikodusu çıkarsa kadın nehre atılır" der. Oysa, birkaç bin yıl önce, ikinci katmanda, İnanna ve Enki'nin isimlerinin geçtiği dönemde, İnanna istediği erkekle birlikte olmakta özgürdür der. Kadının birlikte olacağı eşi seçme hakkından, seçilene dönüştüğü ve dedikodu yüzünden dahi cezalandırılacağı söylenir. Oysa, adaletin temsilcisi Nanşe, sosyal adaleti sağlamakla görevliydi ve öldürme, yakma, nehre atma gibi cezalar yerine birliği koruyacak, toplumsal konsensüse yapıcı bir ahlakı öngörüyordu. Ölümlüler arasındaki suçları konuşarak ve tartarak çözdüğüne inanılan Nanşe'den (kadın adaletinden), kadınları nehre atmakla tehdit eden bir erkek adalet anlayışı aynı zamanda tanrıçalığın, kadın kültürünün kaybettiriliş, tanrıların (erkek kültürünün) toplumsal değerlere zorla el koyma politikasının da tarihsel serüvenini göstermektedir.

Devlet öncesi yapılanmada adaletin, bilgeliğin, doğayla uyumlu yaşamanın sembolü olan kadın, kadın aklı, zaman içerisinde lanetlenmiş, çalınmış, katledilmiştir. Elbette ki bu süreç farklı coğrafyalarda farklı zamanlarda yaşanmıştır. Rönesans döneminin köklerini aldığı iddia ettiği Yunan mitolojisi kötü ruhlu kadın prototipini en fazla kurumsallaştıran dönem olmuştur. Yunan mitolojisinin cinsiyetlere biçtiği rol ve misyon bugün hala modern dünyanın duygu, düşünce dünyasını şekillendiren temel zihniyet yapılarından olmaktadır. İnanna'nın bilgilerini çalan Enki karakteri, bu dönemde Zeus şahsında yaşatılmıştır. Bilgi, bilgelik tanrıçası olan Metis'in Zeus tarafından yutulması, bilginin erkeğe geçirilmesinin bir başka versiyonu olarak anlatılmış, kadın "cahillik" kisvesine mahkum edilmiştir. Zeus'un birçok eşinin olması ve onları istediği gibi cezalandırması, arkaik erkek bilincinin bir yansıması olarak ortaya çıkmıştır. Bütün kötülükleri dünyaya açan Pandora'nın merakı yüzünden kutuya bakması bugün hala "kadınlar meraklıdır ve merakları yüzünden kötü şeyler olur" tezinin dayanağını oluşturmaktadır. Zeus'un başka kadınlarla birlikte olmasına dayanamayan kıskanç tanrıça Hera'nın, Zeus'u değil de birlikte olduğu tanrıçaları yok etmeye çalışması bugün aldatılan kadınların suçu başka kadınlarda aramasının temelini atmıştır ve erkek zihniyeti tarafından cinsin cinse düşmanlığı kurumsallaştırılmıştır. Tanrıçalık dönemlerinde kıskançlık, öldürme, aldatma gibi kavramlara rastlanılmazken erkek tanrılar döneminde cinselliği ile kötü ruhları etrafa salan, erkekleri baştan çıkaran, birbirleri ile anlaşmayan, kıskanç, meraklı, dedikoducu kadın kimliği normalleştirilmeye ve hakikatmiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Mitolojilerle kurgulanan bu kimlikler bugün hala mevcut kapitalist modernitenin kadın kimliğinin temellerini oluşturmaktadır. Tarımdan, adaletten, sağlıktan, inançtan sorumlu kadın kimliği yerini kötü ruhlara bırakmıştır.

Dünyadaki ilk devlet yapısı olarak bilinen Sümer rahip devletleri ile başlayan kadının kötülenmesi süreci, erkek-devlet zihniyetinin kendisini hangi kabuller üzerinden kurguladığını da göstermektedir. Doğa ile birlikte yeryüzünde uyumu sağlayan tanrıçanın, göklere/erkek tanrılara yerini bırakması, devlet ideolojisinin kurumsal bir kimliğe bürünmesi kadın kimliğinin değersizleştirildiği sürecin örgütlenme yolunu açmıştır.

Tanrıçalar çağı sonrası tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışına tanıklık etmekteyiz. Çoğu temsil eden Tanrıça kültüründen teki temsil eden tanrıların inşası süreci de kadınlar için yıkıcı olmuştur. Artık bütün dünyanın bildiği Lilith, mitolojilerin şimdiye kadar inşa etmeye çalıştığı kötü kadın sembolünün bir yaradılış hikayesinde ana karakter olmasına vesile oldu. İlk tek tanrılı inanç sistemi olan Yahudiliğin kutsal kitabı Tevrat'ta Adem'e secde etmeyen Lilith'in cennetten kovulduğu ve yerine Havva'nın yaratıldığı söylendi. Mitolojilerden aldığı mirası kurumsallaştıran tek tanrılı inancın, bu zihniyet inşası iki şeye tekabül ediyordu; birincisi hala daha "makul kadın" olarak nitelendirilen iyi kadın ve kötü kadın kimliği inşa ediliyor, iyi kadının erkeğe iman eden olduğu söyleniyordu. İkincisi, tıpkı Zeus'un eşi Hera gibi, suçlu erkek değil kadındı. Lilith, Adem'e değil Havva'ya ve onun kız çocuklarına düşman kesiliyor, intikamını kadınlara saldırarak alıyordu. Yaratılış hikayesi iki temel kurgu üzerine inşa edilmişti; itaat

eden kadın ve cinsin cinse düşmanlığı. Kadınların birbirini sevmediği, arkalarından kuyularını kazdığı gibi, toplumsal erkek inşası düşünceleri köklerini mitolojiden ve tek tanrılı dinlerden almıştır. Tevratın kadınlara yönelik kurumsallaştırdığı bu düşmanca tavır, Hristiyanlıkta makul kadın "sessiz kadındır" anlayışı ile Hz. Meryem'de vücut bulacaktır. Hz. İsa'nın annesi, kutsal kadın Meryem sessizliği ve bakireliği ile kutsallık kazanmış, iyi bir Hristiyan kadının nasıl olması gerektiği Meryem şahsında topluma anlatılmıştır. Mitolojilerin kötü ruhlu kadınları, tek tanrılı dinler aracılığı ile ehlileştirilmeye çalışılmış, bu kimliğe uymayan kadınlar ciddi cezalara tabii tutulmuştur. İslam çıkışı itibari ile Hz. Hatice, Hz. Ayşe gibi güçlü kadın karakterlerin desteği ile büyümüş olsa da, zaman içerisinde iktidara bulaşan her inanç gibi erkek yorumuna hapsolmuş, kadınlar inanç dışı bırakılarak nesneleştirmiştir. Kadın bedeni bolluğun bereketin sembolü iken ayıplanacak bir konuma itilmiş, kapatılmaya çalışılmış, bütün toplumsal mekanizmalarda söz sahibi iken söz dinleyen bir kimliğe büründürülmeye çalışılmıştır. Seçen pozisyondan seçilen pozisyona itilmiş, bir zamanlar kutsallık atfedilen aylık kanaması bir lanet simgesine dönüşmüş, aydınlığın, iyiliğin sembolünden kötü ruhların taşıyıcısı ve her daim kontrol altında tutulması gereken ikincil bir insan kimliğine büründürülmüştür. Bu kimliklerin oluşum süreçleri, erkek egemenliğinin kendisini kurumsallaştırma tarihi ile paralellik göstermektedir. Erkek zihniyetinin baskın gelmeye başlaması devletin de kurumsallaşma dönemlerine işaret etmektedir.

Bütün bu zaman akışı içerisinde her ne kadar kadınlar direnmiş, demokratik modernite güçlerinin temsili olmaya çalışmışlarsa da erkek egemenliği tarafından ya bastırılmış ya da tarih yorumu içerisinde yok sayılmışlardır. Bunu en keskin kodlarla yapan da içinde yaşadığımız pozitivist dünyanın bilgi anlayışı ve yorumu olmuştur.

Modern Kölelik, Modern Saldırı; Kapitalist Modernitede Kadın

Modern dünyanın bugünkü şekillenişinin mimarı olan pozitivizm, devletli erkek zihniyetinin tarihin her aşamasında yaptığı gibi önce kadınları şekillendirerek işe koyulmuştur. Maddenin, maneviyatın dağınıklığına ve kozmikliğine en büyük damganın vurulduğu bu süreçte, geçmişten beri kadınların manevi güçlerini yaşatmayı beceren kadınlar ilk olarak hedef alınmış, cadı avları adı altında yüz binlerce kadın katledilmiştir. Bu kadınların damgalanmasındaki en önemli sebeplerden biri mitolojiden ve tek tanrılı inançlardan aldıkları zihinsel mirasla; kadınların yüksek cinsel enerjileri ile şeytanla dahi ilişkiye girdikleri, korkulması gereken varlıkları olduğunun ileri sürülmesidir. Ataerkil mitolojilerin uydurduğu bu arkaik kimlik binlerce kadının vahşi yöntemlerle öldürülmesine kadar devam etmiştir. Pozitivizm, elle tutulmayan-gözle görülmeyen bilginin lanetlenmesini ve yeni "ruhsuz" dünyanın inşasını, son kırıntılar olarak gördüğü kadın bilgeliğinin katledilmesi olarak hayata geçirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde ikincil konuma atılan kadın, pozitivizm ile birlikte yeniden şekillendirilmiş, özne-nesne ayrımı ile nesne konumuna indirgenmiş ve bu durum "sözde bilimsel" saiklerle topluma kabul ettirilmeye çalışılmıştır. Kadın ve doğanın bir bütün olduğu, ikisinin de erkekler tarafından yönetilmesi gerektiği fikri dönemin ünlü filozofları, düşünürleri tarafından savlanmış, bu erkekler erkekleri özne, kadın ve doğayı nesne olarak kodlamıştır. Mitolojinin, dinin, felsefenin erkeklere hizmet edilecek varlıklar olarak gördüğü kadınlar, pozitivizm ile birlikte sözde bir bilimselliğe kavuşturularak ikincilleştirilmişlerdir. Duygunun, hissin varlığı ancak zayıf varlıklara atfedilmiş, kutsanan erkek aklı (analitik akıl) ile beraber dünyanın yeni sahiplerinin yöntemleri ortaya çıkarılmıştır. Pozitivist ilkeler bugün yaşadığımız kapitalist modernite sisteminin hala en temel sac ayaklarındandır. Çokluluk, dağınıklık gibi kozmik yaşam ilkelerini reddeden pozitivizm "ırk" tanımını kurumsallaştırmış, ulus-devlet anlayışını meşrulaştırmıştır. Özne-nesne ayrımı ile birlikte temsili demokrasi biricik gösterilmiş, toplum yönetenler ve yönetilenler olarak (özne ve nesne ayrımının bir sonucu olarak) organize edilmiştir. Kadınların güçsüz ve yönetme kabiliyetlerinin olmadığı iddia edilmiş, mevcut yeni dünyada ancak doğum, annelik, iyi bir eş olma gibi sıfatlara erişebilecekleri erkekler eli ile topluma kabul ettirmenin çabasını vermiştir. Pozitivizmin yeni dünya yapısındaki devlet organizasyonu olarak ulus-

devlet, modern ailelere büyük anlamlar biçmiş, bugün hala daha kabul gören kadın eşittir aile zihniyetini kurumsallaştırmaya çalışmıştır. Devletli zihniyetin geldiği son aşamada kendi bütün kurumsal yapılarını kadının yokluğu, erkeğin güçlenmesi üzerine inşa ettiği bir süreç yaşanmaktadır. Eğitim, sağlık, hukuk, siyaset gibi alanların öznesi erkekler, bu öznelerin "yardımcıları" olarak da kadınlar belirlenmiştir ve toplum buna göre dizayn edilmiştir. Eğitimde; öğretmen kadınlar, müdür erkekler, siyasette; tek bir temsille aile bakanı kadın, bütün bakanlıklar, devlet başkanlıkları, vekiller erkek, hukukta; erkekleri koruyan yasalar, sağlıkta; hemşire kadınlar, doktor/yönetici erkekler… Elbette ki bu liste uzayıp gidiyor. Modern sistem içeriği ve şekli ile erkek egemenliğinin hakim olduğu, kadına biçilen ikincil rolün bilim aracılığı ile ideolojik olarak kurumsallaştırıldığı bir dünya örgütledi. Kadın varlığının tamamen inkar edildiği ancak bu varlığın "sözde eşitlik ve özgürlük" adı altında çarptırılarak anlatıldığı, hakikatinden tamamen kopartıldığı erkek egemenliğine dayalı modern ideoloji kendi yıkımını da inşa etmiş oldu. Bugün kadın varlığının bu denli inkarı ve çarptırılması mevcut toplumsal sorunların da en büyük nedenini oluşturmaktadır. Erkek bakış açısı ile erkek ideolojinin örgütlediği dünya modern savaşları, ekolojik krizleri, göçmenliği, şiddeti bütün dünyada örgütledi.

Kadın tarihinin son dönemine denk gelen bu çağ, Metalar Çağı aynı zamanda. Kapitalizm dayandığı bilgi yapılanması ile bedenleri bir nesneye indirgemiş ve tüketim metası olarak üretmiştir. Politika, sağlık, kültür, felsefe, tarih gibi toplumsal alanların hepsinden dışlanan kadınlar da tüketim nesnesine indirgenmiştir. Sosyolojik olarak geçmişten bugüne getirilen kadın kadının düşmanıdır, kadınlar kıskançtır, kadınlar meraklıdır, kadınlar "ciddi meselelerden" anlamazlar, kadınların içlerinde kötücül ruhlar hep vardır gibi anlayışlar bugün de yaşatılırken, aynı zamanda bu kötü kadınların nasıl paraya dönüştürüleceği konusu da üretilmektedir. Kadın bedeni bir meta olarak paraya çevrilmeye çalışılırken (kozmetik sektörü, sağlık/estetik sektörü, reklam sektörü…) bir yandan da parçalanmış kimliklere hapsedilmek isteniyor. İyilikleri kendi kimliğinde toplayan tek bir tanrıçadan, parça parça edilmiş (güzellik tanrıçası, savaş tanrıçası, doğum tanrıçası, orman tanrıçası…) tanrıçalara gidilen yolda, pozitivizm bu parçalanmayı daha kurumsallaştırmış, kadın kimliğini dar bir alana hapsetmiştir. Kadınların ancak bedenleri ile var olabileceği, düşünsel-duygusal yaklaşımları ile toplumda bir yer kazanamayacağı ileri sürülmektedir. Yaşamın her alanında "erkek ordularının" örgütlendiği dünyada, kadınlara biçilen rol annelik, iyi bir eş ve durmadan tüketen, erkeklerin de tüketmesini sağlayan bir "vitrin" olmalarıdır.

Sonuç Yerine

Kadın kimliği tarihsel süreçte erkek egemen devlet ideolojisi ile tam tersi bir yerde konumlandırılmıştır. Direngen, üretken, güçlü kadın kültürü, erkekliğe dayalı devlet ideolojisi ile birlikte pasif, tüketen, zayıf bir kadın kimliğine dönüştürülmüştür. Kadınların kendi olma yolundaki tarihsel yorumumuz değiştikçe bu zihniyet ve bakış açısı da değişip dönüşebilir. Kadınlara atfedilen her türlü duygu ve düşüncenin erkek egemenliği tarafından inşa edildiğini, oysa direngen kadın damarının bütün saldırılara rağmen bugün sokaklarda kendisini yaşatmaya ve örgütlemeye devam ettiğini görmek, bizlere aynı zamanda kadın kimliğinin muazzam gücünü de göstermektedir. Bugün fıtratmış gibi, olması gerekenmiş gibi toplumlara anlatılan kadın ve erkek kimliklerinin hangi süreçlerde nasıl değişimler geçirerek ve bunun hangi toplumsal sonuçları ortaya çıkardığını kadın odaklı yeniden yorumlayarak ancak toplumsal hakikatin açığa çıkması sağlanabilir. Jineolojî tarihsel yorumu ile kadın kimliklerinin toplumsal hafızadaki gücünü ve Ya Star!'larda yaşayan gücün bugün kapitalist kimliğin dayattığı rolleri reddederek, direnen kadın kimliğinde görmenin önemini her defasında vurguluyor. Kadın kimliği ideolojik saldırılarla her ne kadar yıpratılmaya çalışılsa da bunun karşılığında verilen her türlü ideolojik mücadelenin önemi daha da artıyor. Bugün, erkek egemenliği kadın tarihini, kadın kültürünü yok sayarak ve bunun reddi, inkarı üzerinden kendisini kurumsallaştırmış durumda. Bu inkara karşı yaşamın her alanını ideolojik bir zihniyet değişimine tabii tutmak ve bu değişimi kadını, kadın bakış açısını odağa alarak inşa etmek, toplumsal bilgiyi yeniden toplum lehine yorumlamak ve hayata geçirmekle mümkün olacaktır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Liberalizm

M. Şirin Bozçalı

İdeolojik Bireycilik

Hiçbir sömürü ve zorbalık sistemi zihniyet hegemonyasına dayanmadan uzun süre varlığını sürdüremez. Toplumun öncelikle zihniyet alanında feth edilmesi, toplumun kendisi için düşünemez ve eylenemez duruma getirilmesi bütün sömürülü sistemlerin başlıca amacıdır ve bu aynı zamanda bir savaş yönetimidir de. Topluma karşı süregelen zihniyet savaşında kapitalist modernite belki de tarihin tanıklık ettiği en acımasız kölelik sistemidir. Kapitalist modernite zihniyet hegemonyasıyla bireyi anti-toplumsal temelde inşa etmiş, bireyci yaşam kültürü ile toplumu doğal çevresiyle birlikte büyük bir yıkımla yüz yüze getirmiştir. Modernitenin zihniyet hegemonyasının gelişiminde rol oynayan çeşitli siyasal ideolojiler var, fakat bu ideolojiler içinde hem diğer tüm ideolojileri etkileme ve hem de sistemin kurucu zihniyeti olma bakımından bir tek ideoloji vardır ki, o da liberalizmdir.

Günümüzde etkili olan tüm modern siyasal ideolojilerin kökleri aydınlanmacı düşüncelere dayanır. Liberalizm de muhafazakarlık, milliyetçilik ve Marksizm gibi felsefi planda aydınlanma düşüncesinin ve bağlantılı olarak 18 ve 19. Yüzyıl siyasal-toplumsal gelişmelerinin bir ürünüdür. Kapitalist modernitenin zihniyet hegemonyasının tekelleşmesini sağlayan ideoloji liberalizmdir. Liberalizm kavramının kökeni Latince cömert, soylu ve özgürlükçü kişi anlamına gelen "liberatis" deyimidir. Fakat bir siyasal ideoloji olarak kuramsal sistematiğe kavuşan liberalizm, "liberalis" deyiminin içerdiği üç anlamda sadece özgürlükçü kişi ya da özgürlük ilkesini benimsemiş ve ortaya çıkış sürecinden günümüze kadar siyasal ve ekonomik serbestliği savunan bir çizgi biçiminde gelişim göstermiş ve benmerkezci bir yaşam zihniyeti olarak varlık bulmuştur. Aydınlanma dönemiyle başlayan insan doğasına dair insanın temel hak ve özgürlüklerine dair tartışmalar, felsefi düzende Liberalizmin bireyci bir dünya görüşü olarak temellendirmiştir.

Bununla birlikte "liberal" kelimesinin bir siyasal hareket tarafından isim olarak benimsenmesi ancak 19. Yüzyılda gerçekleşmiştir. Liberalizm ilk kez İspanya'da kendini 'liberales' olarak tanımlayan mutlakiyet karşıtı bir grubun monarşiyi devirmesi ve anayasal bir düzen kurmasıyla birlikte bir ideolojiyi tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. O zamandan bu yana hak ve özgürlük temelli tüm düşünceler liberalizm olarak görülmeye başlanmış, "negatif özgürlük" anlayışı modern ideolojilerin yapı taşlarını oluşturmuştur. Böylelikle bireycilik toplumsal yaşamın başat zihniyeti haline gelmiştir. Kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyacılığıyla. "...Tehdit altında bulunan toplumsal kimlik hakikatin konusu olmaktan düşürülürken yerine bireycilik ikame edilmeye çalışılmıştır. İnsan hakları bu bağlamda istismar edilmiştir. Kendini doğrucu ideoloji olarak sunan sistem karşıtı görüşler bile modernite paradigmasını aşma cesaretini göstermeye yanaşmamaktadır. Liberalizm, sistemin resmî ideolojisi olarak, sağ ve sol üzerindeki tekelini günümüze kadar sürdürebilmiştir."Abdullah Öcalan

Bu değerlendirmenizde anahtarıyla liberal ideolojinin başlıca ilkelerini ve liberal bireyin özelliklerini irdelemeye çalışacağız. Bu doğrultuda Avrupa'da liberal düşünce ve siyaset felsefesinin ortaya çıkışında

rol oynayan tarihsel gelişmelere ve özne-nesne ikilemine dayanan modernist bilme anlayışına bakacağız. Kendini Liberalizm adıyla sunan "negatif özgürlük" anlayışını ideolojik bireycilik olarak çözümleyeceğiz.

Liberalizmin Ortaya Çıkış Koşulları

Liberalizm teorik düzlemde 'özgürlükçü' bir düşünce sistematiği olarak bilinir. Fakat liberal ideolojinin ilkesel olarak benimsediği varsayılan özgürlük anlayışının ne anlama geldiği ve liberalizmin kapitalist modernitenin ideolojik tekeli haline gelmesini sağlayan gelişmelerden bahsetmek gerekir. Liberal ideolojinin ortaya çıkışını önceleyen 17. Yüzyıl Batı Avrupasındaki siyasal-toplumsal gelişmelere bakıldığı zaman; ulus-devletin prototipi olarak gelişmeye başlayan mutlakiyetçi monarşilerin ortaçağ boyunca varlığını sürdüren Özerk Kent ve Adem-i Merkeziyetçi yönetimlerin yerini almaya başladığı görülür. Mutlakiyetçi rejimler ile elden toplumun ekonomik yaşamı üzerinde kurulmuş olan sömürü ve şiddet tekelini merkeziteştirmiş, her türlü idari-siyasi ve hukuksal yetkiyi kral'a vermiştir. Diğer bir ifadeyle proto ulus-devlet olarak mutlakiyetçi yapılar süregelen hiyerarşik sosyal yapıyı korumakla kalmamış, hiyerarşik yapının varlık sebebini oluşturan ekonomik sömürü ve şiddet tekellerini, bu tekellerin dayanağı olan ideolojik-politik yapıları tek bir otoritede birleştirerek güçlendirmiştir.

Mutlakiyetçi rejimlerden önce Avrupa'da merkezi bir devlet yapılanması yoktur. Klasik sömürü mekanizmalarının kontrolü yerel toprak sahiplerinin tasarrufundadır. 17. Yüzyılda kralların devletin temelini oluşturan üç yetkiyi kendi ellerinde toplaması, sadece toplum üzerindeki sömürü yükünün daha da ağırlaşmasına neden olmamış, aynı zamanda toplumun öz yönetimsiz ve özsavunmasız bırakılarak ideolojik-siyasi, ekonomik ve askeri olarak kuşatma altına alınmasının yolunu açmıştır. Nedir bu üç yetki? Bunlar vergilerin tek elden toplanarak saray hazinesinde biriktirilmesi, yani örgütlü, merkezilesmiş ve süreklileşen bir sömürü mekanizmasının oluşturulması; yine merkezi bir askeri otoritenin oluşturulması ve tüm silahlı unsurların bu otoritenin denetimi altına alınması; yani toplumun özsavunma hakkının gasp edilmesi; toplumun güvenliğinden sömürü tekellerinin sorumlu kılınması, son olarak da yasa ve kanunların sadece kral tarafından yapılması yetkisidir. Yani, toplamın kendi yaşamı hakkında söz söyleme ve karar alma, kendi kendini yönetme hakkını elinden alma yetkisidir. Bu yetkiler sayesinde kral ekonomik, siyasi, askeri ve hukuki güçleri kendi şahsında birleştirmiş ve (Fransa kralı 16. Louis'in "devlet benim" sözünde dile geldiği gibi) devlet tekeliyle özdeş hale gelmiştir.

Merkezileşen mutlakiyeti monarşiler siyasal hegemonyanın saptanması için ideolojik Feketi'de yedeğine almak istemiş, bunun için kiliseyle çatışmaya ve sonuçta mutlakiyeti rejimler önemli oranda dini kurumun siyasete müdahalesini (bir uzlaşıyla) sınırlamıştır. İdeolojik tekel olarak dini kurumu iktidarına dahil eden mutlakiyetçi rejimler toplum karşısında ve üstünde siyasi güçlerini geliştirerek tek otorite haline gelmişlerdir. Kısaca, mutlakiyetçi rejimler meşruiyetini geleneklerden alan siyasal iktidarın tek bir elde toplanıp tekelleştiği, devlet denilen bu siyasi tekelin toplumun ekonomik üretimi ve ticari kazanımları üzerinde kontrol kurduğu, bu siyasi tekelin dinsel ideolojik tekelle iç içe geçtiği ve emir-komuta sistemiyle hareket eden bir askeri güce sahip olduğu yapılardır.

Mutlakiyetçi monarşiler formunda proto ulus-devletin bir sistematiğe kavuşması aynı zamanda karşı direniş hareketlerini de beraberinde getirmiştir. 17. ve 18. yüzyıllar boyunca Hollanda ve İngiltere'de monarşilerin iktidarlarını güçlendirme çabaları isyanlar ve toplumsal devrim hareketleriyle engellenmiştir. Bu toplumsal direniş hareketi içinde en önemlisi, sadece monarşik iktidar tekellerin otoritesini sarsmakla kalmayıp, monarşilerin ulus-devleti dönüşümünü sağlayan ve liberalizmin de doğuşuna önayak olacak olan aydınlanma hareketidir. Adları aydınlanmayla birlikte anılan düşünürler birbirinden farklı fikirlere sahip olsalar da hepsinin hemfikir olduğu nokta, insan aklının doğa yasalarını kavrayabilme yeteneğine olan güven, yani akılcılık ilkesidir. Bu ilkeye göre gezegenimizi doğa kanunları yönetmektedir ve bu evrensel kanunlar insan aklı tarafından bilinebilir. Bu ilke çerçevesinde şekillenen, aydınlanma felsefesi akılcılığı sosyal ve siyasal kurumların yapılandırılmasında da esas almıştır.

Özetle Aydınlanma Felsefesinin monarşik rejimlere yönelik üç eleştirisi vardır.

Birincisi, Mutlakiyetçi bir siyasal iktidar kabul edilemez. Siyasal düzenlerde tıpkı doğa gibi akılcı yasalar çerçevesinde kurulmalıdır. Dolayısıyla kan bağına dayalı babadan-oğula geçen idari rejimler akıl dışıdır. Bunun yerini alması gereken siyasal yapı mantık kuralları çerçevesinde ve bilimsel bir yaklaşımla ele alınmalıdır.

İkincisi, dini kurumların ahlak kuralları temelinde ideolojik-siyasal baskısı kabul edilemez. Nasıl ki siyasal-toplumsal yasalar keşfedilebiliniyorsa ahlaki norm ve kanunlarda akıl aracılığıyla bilinebilir. Bu durumda manevi otorite olarak dinsel kurumların toplum ve toplum yaşamını düzenleyen yasalar üzerinde hiçbir söz hakkı olmamalıdır. Laiklik ilkesi siyasal-toplumsal yaşamın esasıdır. Dolayısıyla dini inanç bir bireysel vicdan meselesidir.

Üçüncüsü, değişmez ve hiyerarşik olarak inşa edilmiş toplumsal sistemler kabul edilemez. Toplumsal yapıların gelişim ve reformlar aracılığıyla daha iyiye doğru yetkinleştirilmesi toplumsal yaşamın başlıca dinamiğini meydana getirir.

Bu eleştiriler öz olarak akılcılık ilkesinin iki temel önermeyi kendi içinde barındırdığına işaret eder. Bütün insanlar eşittir ve özgündür. Her insanın ilkesel olarak eşit olduğu önermesi aydınlanma düşünürlerinin ortak görüşüdür. Buna göre her birey düşünme kapasitesine sahiptin. Bireyleri birbirinden farklı kılan zihinsel beceri ve yeteneklerinin az ya da çok olması değil, bunları geliştirip kullanmak için eşit fırsatlara sahip olup olmamalarıdır. Dolayısıyla "her insan eşit doğar." Bireysel yetenek farklılıklar kaynağı toplumsal yapının yarattığı ayrıcalıklardır. Bu bakımdan geleneksel imtiyazların hepsi aydınlanmacı düşünürler tarafından reddedilir.

Eşitlik ilkesi üzerinde görüş birliği sağlayan aydınlanmacı düşünürler, İkinci önerme, yani özgürlük ilkesi konusunda ise iki farklı özgürlük kuramı geliştirmişlerdir. Siyaset bilimci Isaiah Berlin'in "iki özgürlük kavramı" başlıklı makalesinde belirttiği gibi "aydınlanma ekolü insanın özgürlüğünü ya dışsal müdahalelerden özgür olmak (Negatif özgürlük) ya da kişinin sahip olduğu potansiyeli gerçekleştirmek için gerekli kaynaklara sahip olmak (Pozitif özgürlük)" şeklinde tanımlamaktadır. Özgürlük kavramının birbirinden tamamen farklı bu iki tanımı, bize sadece liberalizm ile aydınlanma felsefesi arasındaki ilişkiyi açıklamakla kalmayacak, aynı zamanda siyasal bir ideoloji ve bireyci yaşam anlayışı olarak liberalizmin karşı çıktığı, ve/veya savunduğu moral değerlerin kaynağının ne olduğunu anlamamıza katkı sağlayacaktır.

Liberal Özgürlük Anlayışı

Liberalizm kendisini özgürlükçülük ilkesini benimsemiş ve özgürlük ilkesine dayanarak gelişim gösteren bir siyasal ideoloji ve hareket olduğunu ileri sürer. Fakat liberalizmin savunduğu özgürlük ilke ve ölçülerinin anlamını çözümlemeden liberalizmin hegemonik bir ideoloji olarak tanımını yapmamızda mümkün olmayacaktır. O halde liberalizm sosyal, siyasal ve ekonomik alanda kimin özgürlüğünü öngörüyor! Bu sorunun yanıtı hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde bireydir ve bireyin özgürlüğüdür. Aydınlanma felsefesinde "insan" bir biyolojik kategori olarak görülürken, liberal kavramlaştırmada siyasal-toplumsal bir özneye dönüşür ve "birey" adın alır. Bu durumda, "liberal bireyin özgürlüğe nedir ve ne demektir?" sorusu önem kazanıyor. İşte tam da bu noktada, bu sorunun cevabı aydınlanma felsefesinin 'Negatif özgürlük' ve 'Pozitif özgürlük' biçiminde tanıma kavuşturduğu iki farklı özgürlük anlayışının kavramsallaştırmasında gizli.

Liberal felsefeye göre bireyin özgürlüğü onun her türlü 'dışsal müdahaleden özgür' olması, bireyin herhangi bir siyasal-sosyal baskıya maruz kalmaması, her türlü kısıtlayıcı bağlardan kurtulmasıdır. Bu bağlamda liberalizm "Negatif özgürlük" tanımlamasını benimser ve bireyin özgürlüğünü kuramsallaştırır. Liberal ideolojinin özgürlük anlayışı aslında şartlı bir özgürlük anlayışıdır. Çünkü liberal özgürlük ancak bireylerin düşünce, ifade, arzu, isten ve eylemlerinin herhangi bir dişsal müdahaleyle kısıtlanmaması, hiç engellenmemesi koşuluyla olanaklıdır. Bu bağlamda bireyin "negatif özgürlük" kuramıyla anti-toplumcu bir zihniyet ve karakterde inşa edilmesi söz konusudur. O halde liberal ideolojinin reddettiği müdahaleler ve kısıtlamalar nelerdir?Liberalizme göre bireyin "özgürlüğünü tehdit" eden başlıca üç

şey vardır. Mutlakiyetçi iktidar, dinsel iktidar ve anti-kapitalist yaklaşımdır. Bu tehdit algısının ilk iki sırasını paylaşan yapıların aydınlanma felsefesinin iktidar ve devlet tekeline yönelttiği eleştirilere denk düşer. Fakat aralarında da kimi farklar da vardır. Bu hususun netleştirilmesi liberalizmin, kapitalist modernitenin zihniyet hegemonyasının temel ideolojisi olarak anlaşılması bakımından önemlidir.

Mutlak İktidar

Liberalizm doğuşundan günümüze kadar katı merkeziyetçi, tekçi ve totaliter iktidar yapılarına kaygılı yaklaşmış ve mesafeli durmuştur. Liberalizmin temel korkusu siyasal iktidarın tek bir kişi ya da kurunda toplanmasıdır. Liberal ideolojiye göre iktidarın tek bir kişide toplanması her türlü denetim mekanizmalarını işlevsiz kılar ve iktidar gücünün kullanımını keyfileştirir. Bu bağlamın de liberallere göre siyasal iktidar mekanizmasının doğru isleyebilmesi için iktidarı meydana getiren parçaların işbirliği içinde birbirinin dengesini gözeterek, çalışması gerekmektedir. Bu parçalardan herhangi birinin (örneğin parlamento, yargı veya kral) iktidarı elinde tutması siyasal dengenin bozulması anlamına gelir. Liberalizm, siyasal iktidarın hangi mekanizmalarla kurulduğuna, kimin tarafından ve nasıl icra edildiğine değil, mutlak bir biçiminde tek bir otoritenin kontrolünde olmasına, gücün tek bir elde toplanıp, tek bir kurumda merkezileşip "tekelleşmesine" karşı çıkar. Liberal düşünür J. Locke'a göre mutlak iktidar, hakimiyetindeki bireylerin kişilik haklarını ihlal ettiği için kabul edilmezdir. Benzer bir tarzda Kant da bireylerin sadece özgürlüklerinin değil, aynı zamanda sahip oldukları düşünme kapasitesinin karşısındaki en büyük tehdidin mutlak iktidar ve bunun geleneksel formu olan ataerkil iktidar olduğunu ileri sürmüştür.

Liberalizmin mutlak iktidar eleştirisi, birkaç hususun bileşiminden oluşmaktadır. Bunlardan ilki, iktidarın sadece sınırlı hedefleri gerçekleştirmek için yetkileri tanımlanmış olan bir araç olduğu inancıdır. Locke'a göre bu hedefler aynı zamanda bireylerin doğal haklarıdır: Yaşam güvencesi, özgürlük ve özel mülkiyet. Bu bakımdan siyasal düzen akli ilkeler çerçevesinde kurulmalı ve bilimsel bir yaklaşımla ilgili kurumların en etkili ve verimli tarzda işlemesini sağlamayı amaç edinmelidir. Bu bağlamda liberalizme göre siyasal iktidar ne tanrı tarafından dünyadaki temsilcisine verilmiş, ne karizmatik liderin etkisiyle sağlanmış ve ne de Hegelci felsefenin savunduğu gibi tarih tarafından belirlenmiştir.

Bu ilk ilkeye göre siyasal iktidar sadece bir araçsa mutlak iktidar talebi de akıl dışıdır. Yine bağlantılı olarak gelişen ikinci liberal ilke sınırları belirlenen iktidarın bütün bireyleri temsil etmesi gerekliliğidir. Liberal anlayışa göre kuramsal olarak her bireyin eşit ve özgür olduğunu kabul eden liberal iktidar kurgusunun, herhangi bir bireyi dışlaması sadece çelişkili değil aynı zamanda ahlaki bir probleme de sebebiyet verecektir. Eğer bireyler özgür ve özgür bir iradeye sahipse o zaman iktidarın oluşması ve işleyebilmesi için onların rızası gereklidir. Yine eğer bireyler eşitlerse o zamanda iktidarın işleyişindeki bütün kurallara aynı biçimde tabi olmaları gerekmektedir. Böylesi bir durumda mutlak iktidar olma istemi çelişkili ve akıl dışı bir durum olarak görülür.Liberalizmin mutlak iktidar anlayışına yönelik son eleştirisi, eşit ve özgür bireylerin örgütlenme haklarına dair olan inançtan kaynağını alır. Liberal düşünürlerden Alexis de Tocqueville, liberal toplumların olmazsa olmaz özelliği olan bireylerin bir araya gelerek çeşitli sosyal, ekonomik ya da entelektüel örgütler kurmalarının hem özgürlük ilkesinin gereği olduğunu hem de örgütlenme aracılığıyla siyasal iktidar karşısında sivil bir kontrol mekanizması oluştuğunu öne sürer. Mutlak iktidar tanımı gereği toplum üzerinde sahip olduğu sınırsız gücü hiçbir şartta kaybetmek istemeyeceğine, paylaşmayacağına göre liberal düşünce ile sürekli çatışma halinde olması da kaçınılmazdır.

Dinsel İktidar

Liberalizmin mutlak iktidar eleştirisinin yanı sıra diğer önemli bir eleştirisi de laik ve dini otoritenin birbirine karıştırılması ve vicdan özgürlüğü hakkının ihlal edilmesine karşı geliştirilmiştir. Kuşkusuz ki, laiklik ilkesi, yani dinsel ve siyasal iktidarın birbirinden ayrılması aydınlanma düşüncesinin en temel ilkelerinden birisidir. Liberalizm bu ilkeye sahip çıkmakta kalmaz, yanı sıra bir de farklı dini inançların toplumda hoşgörüyle karşılanması ve hiçbir inancın bir diğerine baskı uygulamaması gerektiği görüşünü

de savunur. Liberalizme göre siyasal iktidar hiçbir dinsel inancı bir diğerinden ayrı değerlendiremez, hiç birine ayrıcalık tanıyamaz. J. Locke'in ilk kez "Hoşgörü Üzerine Bir Mektup" adlı yapıtında ele aldığı iktidar ve dini otoritelerin birbirinden ayrılması gerektiği ilkesine göre siyasal iktidar, dinsel inancın gereklerinin nasıl uygulanacağına dair söz sahibi olamazken, dini otorite ve kurumların laik düzenin kanunlarına karışması da kabul edilemez bir durumdur. Liberal ideolojiye göre bireylerin manevi kurtuluşunu sağlamak siyasal iktidarların sorumluluğunda değildir. Böyle bir çaba ve girişimde bulunan siyasal iktidar sadece bireylerin doğal hakları olan yaşam güvencesi, özgürlük ve özel mülkiyetin korunması ilkelerini çiğnemekle kalmaz, aynı zamanda dinin ilkelerine de müdahale etmiş olacaktır.

Liberal düşünürlerden John Stuart Mill'de benzer bir görüşü savunur. Mill'e göre siyasal iktidarın kullanabileceği baskı ancak yaşam güvencesi ve özgürlük gibi temel hakları garanti altına aldığı sürece meşrudur. Akılcı her birey, siyasal iktidarın sadece bu sorumlulukları yerine getirdiği takdirde kendine fayda sağlayacağını bilir. Yoksa siyasal iktidar bireyi değersiz görecek ve bu da bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasıyla sonuçlanacaktır. Bu nedenle hoşgörü ilkesinin korunması dindar veya seküler her bireyin yararınadır.

Antikapitalizm: Liberal ideolojiye göre bireylerin sahip olduğu hak ve özgürlüklere dışarıdan yapılacak en son müdahale (aslında başlıca korku) onların ekonomik faaliyetlerinin kısıtlanmasıdır. Aslında savunulan kapitalist sömürü özgürlüğüdür Liberal kuramın bireyin üç doğal hakkından biri olarak formüle ettiği özel mülkiyet hakkı, ancak kapitalist üretim modeli ve buna bağlı olarak gelişen serbest piyasa anlayışı aracılığıyla korunup geliştirilebilir.

Liberal kuramda özel mülkiyet kavramı sadece kişilerin sahip olduğu taşınmaz ya da taşınır mallarla sınırlı değildir. Bununla birlikte her bireyin sahip olduğu emek gücü de bir çeşit özel mülktür. Bu bağlamda kapitalist bir serbest piyasa aracılığıyla yaratılmak istenen "ekonomik özgürlükler sadece her türlü ticari sözleşme yapabilmeyi, malların alım-satım yoluyla değişimini ve azami kâr sağlamak amacıyla teşebbüslerde bulunabilmeyi değil, kişinin kendi emeğini olası en yüksek fiyata satabilmesini içerir. Böylece kapitalist üretim ve emek sömürüsü için rıza üretimi yapılmıştır. Kısaca liberalizme göre kapitalizm karşıtlığı sadece alim-satim ya da yatırım haklarına yapılan müdahale ve engellemeleri değil, aynı zamanda çalışma engini satma ve üretim hakkı üzerinden yapılan müdahale ve kısıtlamaları da kapsar.

Liberalizmin serbest piyasa ilişkilerini savunmasının arka planın da yatan nedenler mutlakiyetçi ve dinsel iktidarlara karşı çıkış nedenleriyle aynıdır. Kapitalizme ve kapitalist sömürüye olanak tanımayan ya da sahip olunan birikim ve mülklere tehdit oluşturan siyasi ve dini otoritelerin eleştirisi özünde kapitalist sömürüye ve kapitalist bireyciliğe alan açma amacı taşır. Liberalizme göre siyasal iktidarın sorumluluğu sadece bireyin doğal haklarını korumakla sınırlıdır. O halde kişinin özel mülkiyetinin ve sermayesinin güvencesini sağlamak dışında, piyasaya yapılacak her türlü müdahale iktidarın sınırlarını aşması anlamına gelecektir.

Mutlak iktidar ve dinsel otorite yapıları değişik sebeplerle kapitalizme ve kapitalist piyasa ilişkilerine engeldir ve serbest piyasanın gelişebilmesi için bu yapıların dönüşüme uğratılması gerekmektedir. Orta sınıf klasik hegemonlarla (kral, kilise) iktidar mücadelesi içerisine girmiştir ve liberalizm orta sınıfın (burjuvazi) ideolojik kimliği olarak şekillenmeye başlamıştır. İkinci neden, liberal ideolojinin kapitalizmin işleyiş prensiplerine ve bunların liberal bireyin doğasına uygunluğuna alan felsefi inanç ve güvendir.

Bir aydınlanma düşünürü ve aynı zamanda klasik kapitalist ekonominin teorisyenlerinden olan Adam Smith'e göre, rekabet üzerine kurulu olan kapitalist üretim modelinin işleyiş prensibi, serbest piyasada malların değişimi ile sağlanan kazancın arttırılmasıdır. A. Smith'e göre, bunun ön koşulu ise bireylerin ekonomik girişimlerinin önünde hiçbir engel ve sınırlama olmamasıdır. Bu koşul sağlandığı takdirde sadece bireylerin değil ulusların da zenginliği artacaktır.

A. Smith'in önermesini kendi içinde iki temel varsayım barındırmaktadır. İlk varsayıma göre toplumu meydana getiren bireyler her zaman kendi

çıkarlarını azami seviyeye çıkartma yönünde hareket ederler. Bu varsayım, aynı zamanda liberal kuramda insan doğasının esasini oluşturur ve kişilerin sadece azami kazanç elde edebilecekleri yatırım olanakları doğrultusunda hareket etmekle kalmayıp, gerektiğinde bu tür fırsat ve olanaklar için rekabete gireceklerini de öngörür. Bu çetin yaşam rekabette kazanan olmayı amaçlayan bireyler, kişisel meziyet ve becerileri başta olmak üzere ellerinde bulunan diğer bütün araçların niteliklerini daha da geliştirmeye çabalayacak ve böylece sadece bireysel düzeyde değil, toplumsal düzlemde de gelişim sağlayacaklardır.

İkinci varsayımsa, kendi çıkarlarını azami seviyeye çıkarmaya çalışan, azami kâr yasasına göre hareket eden bireylerin davranışlarının dışsal müdahalelerle düzenlenmesine ihtiyaç olmadığıdır. Bu varsayım örtük olarak manevi kurumların bireyin davranışlarını düzenlemesi ve toplumun ahlaki denetiminin kapitalizme ve kapitalist sömürüye olanak vermemesine gönderme yapmaktadır. Yani kapitalizm ancak toplumun ahlaki ve politik niteliklerinin zayıflatılması oranın da bir sistem olarak gelişme olanaklarına kavuşmuştur. Liberalizm özünde toplumun komünal demokratik niteliklerine karşı, kapitalist sınıfın yürüttüğü zihniyet savaşının kurumsal ifadesidir.

Gerçeklik böyleyken, Adam Smith'e göre ise ekonomik faaliyetlerin serbest bırakıldığı bir piyasa, çıkarların azami sağlanması ilkesiyle hareket edeceği, dolayısıyla herkesin daha az kazanmasına çabalayacağı için kendi kendini düzenleyecektir. Durumu "görünmez el" kavramıyla açıklayan Smith, bireylerin bencil ve rekabetçi davranış ve yaklaşımlarının piyasada bir karmaşa yaratmayacağını, bilakis, kendi kendini düzenleyen piyasanın bireylerin ekonomik ve sosyal yaşam standartlarını iyileştireceğini bununda "sosyal uyumu" arttıracağını savunmuştur.

Bu varsayımlar temelinde şekillenen kapitalist pazar ilişkileri, diğer bir deyişle, serbest piyasa mekanizmasının en önemli sonucu, piyasanın bütün bireylere açık olmasıdır. Her bireyin piyasada meydana gelen ekonomik değişim süreçlerine katılma hakkı vardır. Yani aydınlanma felsefesinin "her insan eşittir" ilkesi liberal kuramda her bireyin ekonomik bir özne olarak eşitlenmesine dönüşür. Fakat serbest piyasanın sunduğu yatırım fırsatlarına eşit oranda sahip olduğu varsayılan bireylerin, yatırım yapma olanaklarına ve yaratılan zenginliğin topluma yeniden paylaşımında eşit olduğunu söyleyemeyiz.

Bu noktada liberal ideolojinin karşı çıktığı bir ilke de ekonomik üretimin yarattığı zenginliğin eşit bir tarzda topluma yeniden dağıtılmasıdır. Yani komünal paylaşımın reddi John Locke'in geliştirdiği "emek-değer kuramı"na göre, her birey emeğini dilediğince kullanmakta özgürdür diye ifadeye kavuşturulur. Doğadaki kaynakları emeğini kullanarak dönüştüren her kişi, bir değer yaratmış ve yarattığı bu değerin üzerinde özel mülkiyet hakkı kazanmıştır. Bu durumda her bireyin özel mülkiyet hakkına eşit erişimi vardır. Kapitalizmin yol açtığı ekolojik sorunlar bu zihniyetle ilgilidir.

Doğal kaynakların sınırsız sömürüye açılması liberalizmin değer teorisiyle mümkün olmuştur. Fakat herkesin harcadığı emek, nitelik ve nicelik bakımından birbirinden farklı olduğu için ortaya çıkan ürünlerin değeri, yani kişilerin elde edeceği mülk miktarı (doğa sömürüsünden alınan pay) farklı olacaktır. Bu liberal bireyci teorinin, dolayısıyla düşünüş tarzının iki basit sonucu vardır: Bireyin sahip olduğu mülkün değeri sarf ettiği emeğin nicelik ve niteliğiyle bağlantılıdır. O halde zenginlik emeğin nicelik ve niteliğinin artmasıyla sağlanır. Azami çıkar güdüsüyle hareket eden birey doğal çevreyi ve toplumsal doğayı tüketen bir canavara dönüşür ve bunun doğal sonucu eşitsiz mülk dağılımının adaletsiz olmadığının kabul edilmesidir.

Bu bağlamda liberalizme göre farklı değerler üreten bireylerin aynı tarzda ödüllendirilmesi ya da emeğinin ücretlendirilmesi adil olmayacaktır. Dolayısıyla bireyin bencil, çıkarcı ve rekabetçi doğasıyla uyumlu olduğu iddia eden kapitalizm, sadece liberalizmin savunduğu özel mülkiyetin korunmasını sağlamaz, aynı zamanda ekonomik üretimin yarattığı zenginliğin yeniden dağılımına ilişkin benimsediği ilke çerçevesinde bir "adalet" anlayışı da yaratır.

Liberal ideolojinin esasını oluşturan "Negatif özgürlük" anlayışı ve bu anlayışın sorunsallaştırdığı bireylerin doğal haklarına müdahale etme formu ve tarzları, yani mutlak ya da dinsel iktidarlar ve anti-kapitalizm liberalizmin kökenindeki aydınlanma felsefesiyle

aralarındaki benzerlik ve farklılıkları görmeniz açısından önemlidir. Bu noktaya kadar liberalizmin reddettiği veya sorunsallaştırdığı siyasal pozisyonları inceledik; birde liberalizmin çözüm olarak önerdiği siyasal toplumsal yapı vardır. Liberalizm öngördüğü siyasal toplumsal yapı nasıldır?

Liberalizmin Çözüm Perspektifi

Liberalizm birey merkezli özgürlüklerin savunusunu yaparken kendi önerdiği çözümler konusunda açık ve net bir dil kullanmamaktadır. Liberalizm ortaya çıktığından bugüne değin, birçok liberal düşünür savundukları siyasal düzene dair değişik yapılar ve değerler önermiş ve çoğu kez birbiriyle çelişen çözüm modellerini önermişlerdir. Klasik ve çağdaş olarak bölümleyebileceğimiz liberal düşünce sistemi, siyasal toplumsal yaşamın anakronik sorunu olan devlet modellemesinden siyasal rejime, toplumsal aktörlerin rolünden kamusal alanın sınırlarına, bireysel hakların esasını oluşturan özgürlüğün içeriğinden "iyi yaşam"ın tanımına kadar uzanan birçok temel konuda çelişik fikirleri içerir.

Bu çelişik durum içinden çıkabilmek ve liberalizmin savunduğu siyasal tahayyülü tanımlayabilmek için liberal kuramın araçlarına bakmak gerekiyor. Siyasal tasavvurunu üç bileşenli bir düzenle izah eden liberalizmin temel aktörleri birey, toplum ve devlettir. Liberal ideoloji tanımladığı her üç aktör için de ayrı teori ve bunlara bağlı siyasal bir yapı geliştirmiştir. Bu bakımdan liberal perspektif derken, esasen tanımlanan üç siyasal bileşen veya katmanın incelenip çözümlenmesi demektir.

Liberal Birey Kuramı

Liberal ideolojinin odağında birey ve bireyin en iyi yaşama nasıl ulaşacağı ve nasıl yaşayacağı sorusu vardır. Aydınlanma düşüncesi insan doğasını tanımlar. Liberal felsefenin klasik varsayımları doğrultusunda diğer kişilerden ayrılmış ve onlarla hiçbir aidiyet ilişkisi kurmayan liberal birey, sadece kendi duygusal ve güdüsel ihtiyaçlarının tatmini ile ilgilidir. Daha doğrusu her zaman önceliği kendi ihtiyaçlarının tatminine veren karakteristik bir yaklaşıma sahiptir. Bu birey Hobbes'a göre acı veren her şeyden uzaklaşıp haz veren her şeyi, azamileştirmeye çalışan; Locke için aklı ve bencil doğası nedeniyle kendi mutluluğunu her şeyin üstünde tutan ve her şartta bunu önceleyen, J.S.Mill'e göre ise daima sağladığı faydayı azamilestirmeye çalışan ve E.Kant'a göre de özerkliğine düşkün olan liberal bireyin doğası ahlaki açıdan bozuk veya kötü değildir. Bilakis, bencillik ve güdüsel tatmine dayalı yaşam liberalizme göre sadece doğasının değil, aynı zamanda insanın en önemli özelliklerinden birisi olan özgür iradesinin de bir yansımasıdır. Liberalizmin birey özgürlüğünü her türlü dışsal müdahaleden uzaklık olarak tanımladığını da anımsıyoruz. Özgür iradeye sahip her birey kendi çıkarını olanaklı kılan en iyi seçenekleri tercih edecek ve bunu gerçekleştirmek için çabalayacaktır. Fakat tam da bu noktada önemli bir etik-estetik ve epistemolojik soru-problem boy verir: Özgür iradeyle yapıldığı varsayılan seçimlerin hem birey hem toplum açısından iyi sonuçlara yol açacağını nasıl bilebiliriz? Bu sorunun cevap liberal felsefenin bilgi kuramı ve etik anlayışında gizli.

Liberal ideolojinin bilgi kuramının esasını oluşturan görgücülük (ampirizm) anlayışına göre, bilginin kaynağı duyularımız ve duyular aracılığıyla edindiğimiz deneyimlerimizdir. Locke'a göre insan zihni deneyimlerinden önce bomboş bir levha, bir Tabula Rasa'dır. Bu bakımdan bilgi ancak deneyime bağlı olarak edinilebilir. Bu önermesin iki temel sorusu olacaktır:

İlki, aydınlanma düşüncesinin akılcılık ilkesine bağlı olarak öne sürdüğü saf insan aklının, deneyimden bağımsız olarak doğanın işleyiş kanunlarını keşfedebileceğine olan inancın reddedilmesidir. Liberal felsefenin önde gelen düşünürlerinden D. Hume'a göre, insan aklı ancak deneyimler aracılığı ile bilgi edilebiliyorsa kişiler sadece doğaya dair algılarını bilebilirler, doğanın kendisini değil. D. Hume'un önermesini izleyen ikinci sonuçsa akıl aracılığıyla nesnel ve evrensel bilgilere ulaşılamayacağıdır. Her bireyin yaşam deneyimi ve algısı bir diğerinden farklı olacağına göre bilgi sadece öznel ve göreceli olabilir. Bu yaklaşım benmerkezci bir dünya görüşü ve yaşam tarzının yolunu sonuna kadar açar. Herkesin kendi algısını olgu yerine koyduğu veya herkesin kendi doğrusunu tek toplumsal gerçek yerine koyduğu, bir dünyada hakikat diye bir şey kalmaz.

Görgücülük okulunun düşünürlerinin akılcılık karşıtı bilgi kuramı, birey doğasının toplumsal yapı içerisinde düzenlenmesi sorununun esası olmuştur. Bilgi deneyimler aracılığıyla edinildiği için kişiden kişiye değişen bir özellik içeriyorsa, bu durumda liberalizm perspektifinde "iyi" ya da "doğru" ya da "güzel" olanın evrensel bir tanımını yapmamız mümkün olmaz. Buna bağlı gelişen liberal ahlak kuramı "iyi"nin tanımını kişinin seçimlerinin sağladığı fayda ve hissedilen mutlulukla eş anlamlı tutmuştur. İngiliz düşünürleri Jeremy Bentham'in temellerini attığı ve J.S. Milli'n geliştirdiği faydacılık (ki daha sonra pragmatizme dönüşür) düşüncesine göre, liberal bireyin ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda hareket etmesi zaten onun doğasıdır. Bu anlayışa göre ahlaki "iyi"nin ölçüsü yarardır. Felsefenin doğuşundan beri diyor J.S. Mill, "düşünürler en üstün iyi'nin ne olduğunu aramışlardır. İşte bizde, Bentham'la beraber bu sorunun karşılığını veriyoruz: En üstün iyi yarardır. İyiyi kötüden ayırabilmek için yararlı olup olmadığına bakılmalıdır..."[1] "İyi" olanı bireye mutluluk sağlayacak davranış ve eylemlerle özdeşleştiren faydacılık sonuç odaklı ve bireyci bir "ahlaki" kuramdır. Bir davranış ve eylemin ahlaki değerini ancak eylem ve davranışın bütün sonuçlarını gördükten sonra değerlendiren bu kuram, ahlaki ödev ya da ödev bilimi (deontoloji) yaklaşımının tersine bireyin evrensel bir ahlak kuralına göre hareket edip etmediğinden ziyade davranış ve eylemin bireye mutluluk sağlayıp sağlamadığıyla ilgilenir. Değer ölçüsü bireydir. Eğer davranış ve eylemler neticeleri bakımından bireyde mutluluk sağlıyorsa o zaman ahlaken iyi, estetik olarak "güzel" ve hakikat bağlamında da "doğru"durlar.

Liberal zihniyetle inşaya uğramış her bireyin ihtiyacı (doğal olarak zevkleri, tercihleri, beğeni ölçüleri) ve bunların karşılanmasında yaşayacağı mutluluğun farklı olması, faydacı ahlak kuramında birden fazla "iyi" tanımının yapılmasıyla sonuçlanacaktır.

Dolayısıyla bu kuramsal çerçevede ortaya çıkan sorun, her an değişen bireysel faydalar üzerinden tanımlanan liberal ahlak anlayışının toplumsal düzeyde nasıl işleyip hayat bulacağıdır. J. Bentham ve J. J. Mill, faydacılık kuramının sadece bireysel değil, aynı zamanda toplum yararını da sağlayacak bir ilke olduğunu ileri sürmüş ve toplumsal "iyi"yi de en çok sayıda bireyin mutlu olduğu durum biçiminde açıklamıştır. Bir diğer ifadeyle "iyi", siyasal düzen çok sayıda bireyin azami mutluluğunu sağlayan yapıdır. Bu anlayışa göre toplumsal çıkarlar, onu oluşturan bireylerden bağımsız olmadığı gibi toplumsal yarar da ondan faydalanacak bireylerin tercihleriyle şekillenecektir. Öyleyse toplumun faydası basitleştirilmiş bir hazlar ve acılar hesaplamasının sonunda belirlenebilir. Hazların toplamının acıların toplamından fazla olduğu her uygulama bireylere fayda getirecek, yaşamda mutlu olduğu anları çoğaltacak ve bu da toplumsal yararı sağlayacaktır.

Benmerkezci ve faydacılık anlayışını esas alan liberal ahlak kuramı, anti toplumsal, bireyci ve menfaatçi, yararlanmacı, daha doğru bir ifadeyle istismarcı ve pragmatist özellikleri nedeniyle kendi içinde bile eleştirilmiştir. Bu noktada J. Bentham, faydacılık anlayışını J. S.Mill bile aşırı bulur ve kimi düzeltmeler yapar: Mill'e göre insanların doğası sadece duyumsal ve maddeci hazlardan değil, aynı zamanda entelektüel zevklerden de faydalanmaktadır. Bu bakımdan payda sağladığı düşünülen hazlar için gerçekçi bir sınıflama ve sıralama yapılmalıdır.

Mill entelektüel eylemlerin her zaman bedensel ve duyumsal deneyimlerden daha fazla haz ve mutluluk vereceğini ileri sürer, dolayısıyla iyi bir yaşamın anlık hazlardan ziyade keyifli bir varoluş hali olduğunu savunur. Mill'e göre, bireyin bencilce ve güdüsel davranışın sonucu olarak sürekli haz peşinde koşmaktansa toplumsal yarara katkıda bulunarak, daha mutlu bir hayat sürebilme şansına sahiptir. Mill'in "aydınlanmış kişisel çıkar" adını verdiği bu liberal tutum, toplumsal yararın sadece tatminkar, dolayısıyla mutlu bireylerin sayısal toplamıyla sağlanamayacağını savunur. Bu anlayışa göre, kendi çıkarı ve mutluluğu kadar başka insanların da çıkar ve tatminini de gözeten bireylerin meydana getirdiği toplum "iyi" bir toplumdur.

Bireyi görgül bir bilgi kuramı ve benmerkezci faydacı bir ahlak anlayışı çerçevesinde inşa eden liberalizm, bir sonraki adımda liberal bireylerin bir arada yaşamasının koşulları ve kurallarıyla ilgili hamleler geliştirmek durumundadır. Bu bakımdan birey kuramından sonra liberalizmin ikinci adımı toplum

1 **John Stuart Mill; Özgürlük Üzerine**

kuramıdır. Liberalizmin özgürlük anlayışı ve ahlak kuramı negatif toplumculuğu koşullar.

Liberal Toplum Kuramı

Liberal ideolojinin yoğun olarak karşılaştığı eleştiri, toplumun bireyi inşa etme gücünü hafife aldığı, toplumsal bağları görmezden geldiği ve tam da bu nedenle birey-toplum ilişkisini çatışmacı bir karaktere büründüren bir ideoloji ve siyaset tarzı olduğudur. Gerçi, her ne kadar A. Tocqueville, I. Kant, I.T. Hobhouse gibi liberal felsefecilerin kuramsal çalışmaları bu eleştiriye cevap niteliğinde olsa da, liberal felsefenin toplum odaklı bir siyaset-toplumsal formasyon öngörmediği veya "liberal toplum" denilen bir siyasal yapı geliştirmediği açıktır.

Liberalizmin birey kuramını incelerken vurguladığımız üzere, liberalist anlayışta ve düşünce sisteminde toplum için iyi olan azami sayıda bireyi mutlu edecek koşulların yaratılmasıdır. Bu cümleyi sadeleştirecek olursak, liberalizmin toplum vurgusunun özünü anlamış oluruz: Toplum onu oluşturan tek tek bireylerin toplamından ibarettir. Ontolojik olarak toplumun bireylerden ayrı bir öznelliği ve kimliği yoktur, onu oluşturan bireylerin sayısal niceliğidir. Bu sayısal bir aradalığa "toplum" denilir. Peki bu bireyler niçin ve nasil bir araya gelerek "toplumu" oluştururlar?

Liberalizme göre toplumlar bir sözleşmenin sonucu olarak oluşmuşlardır. Liberalizmin öncü filozoflarından olan ve toplumsal sözleşme fikrini ilk kez kuramlaştıran T. Hobbes'a göre toplum öncesi süreçte, yani "doğa hali"nde bireyler herhangi bir ahlaki kural, kanun yo da otoritenin düzenleyici gücü olmadan eşitlik ve özgürlük içinde yaşamaktadırlar. "Doğa hali"nin tarihin hiçbir döneminde gerçek olmadığını, insanın ve toplumların varoluş doğasını açıklamak amacıyla kullanılan kuramsal bir araç olduğunu söyleyen Hobbes'a göre, bu varsayımsal durum insanlığın yaşamı için uygun bir zemin oluşturmaktan uzaktır. Hiçbir düzenleyici kurum ve gücün olmadığı, "doğal hal" dünyasında her arzusunu gerçekleştirmekte özgür ve eşit olan insanlar daima güdüsel arzularını tatmin etme eğilimi ve eylemi içerisindedirler. Bencil bir doğası olan insan ferdinin "doğal hali"nde en büyük korkusu, başka bireyler tarafından varlığının ve yaşam olanaklarının tehdit edilmesidir. "Can" ve "mal" (biyolojik yaşam olanakları) güvenliğinin olmadığını düşünen, sürekli ölüm korkusu içinde yaşayan birey için doğa halinde yaşam bir başınalık, acımasızlık, yoksulluk ve her an ölüm demektir. Bu bağlamda Hobbes'a göre toplum doğa halinin güvencesiz ve kaotik varoluş tarzından kurtulmak için bireylerin kendi özgürlüklerinde (güdüsel davranış serbestliği) vazgeçerek kendi aralarında yaptıkları sözleşmenin ürünüdür. Hobbes'un toplumsal sözleşme adını verdiği bu antlaşmanın koşulları oldukça basittir: Hiç kimse bir diğerinin can ve mal güvenliğine zarar verecek bir eylemde bulunmayacak ve onun özgürlüğünü kısıtlayacak davranış ve tutumlar geliştirmeyecektir. Kısacası toplum yaşam güvencesi, özgürlük ve mülkiyet haklarını garanti altına almak için bireylerin rızasıyla kurulmuş "yapay" bir oluşumdur.

Liberalizmin toplum tanımı, bir yandan ikinci bir doğa olarak toplumsal varoluş halini inkar etmekte, diğer yandan kapitalist modernite surecine kadar güçlü bir biçimde varlığını sürdüren komünal toplum değerlerine karşı bireyci yaşamı ve negatif toplumculuğu bir alternatif olarak sunmayı içermektedir. Bu bakımdan bireyin güvencesini sağlamak için onun rızasıyla oluşan bu zihniyet ve bencil yaşam anlayışı, her şeyden önce toplumun sahip olabileceği her türlü otoriteyi ve komünal demokratik nitelikleri reddetmektedir. Bireyin ihtiyaçlarını ve haklarını toplumsal olanın yerine ikame eden liberal ideoloji, faydacı bir ilkeyle toplumsal yararın ancak kişisel mutlulukların toplamından oluştuğunu iddia eder. Bu bakımdan toplumun refahı adına hayata geçirilecek her politika, bireysel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına sebebiyet vereceği gerekçesiyle kaygıyla karşılanır. Bu yaklaşımda toplum "iyi" veya "doğru" olana dair normatif bir model oluşturamaz. Ancak temel hak ve özgürlükleri toplumsal sözleşmeyle güvence altına alınmış olan bireylerin bir araya gelerek, kendi şahsi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerini kolaylaştıran bir zemin hazırlayabilir. Bu bağlamda liberal toplumun işleyişi, bireylerin doğal kaynaklarının güvencesini sağladığı, serbest piyasa mekanizmasından farklı değildir. Bireyler sahip oldukları varoluş potansiyelleriyle topluma katılırlar ve toplumsal sözleşmenin kuralları çerçevesinde

düzenlenmiş bu kapitalist sömürü düzeninde kendi paydalarını azami seviyelere çıkarmak amacı doğrultusunda hareket ederler. Modernitenin toplumsal yaşamın tüm alanlarında toplumun özgür varoluş edimi olan ahlak ve politikayı minimize edip, yerine hukuk kuralları ve bürokratik idare kararlarını hakim kılması liberalizmin öngördüğü bencilliğin bir gereğidir. Bu yaşam tamda T. Hobbes'un "doğa hali" olarak tanımladığı ve "toplum öncesi" dediği yaşam durumuna tekabül eder. Yeni bireyin özgürlüğü adına bireyin her türlü toplumsal bağ ve sorumluluklardan azade kılınarak ve toplumsal değerlerle çatışır hale getirilerek, dolayısıyla toplumun güçten düşürülmesi ve "yok"luğu üzerinden kapitalist sisten kurgulanmıştır.

Sonuç olarak oluşumu açısından toplumun ahlaki-politik doğasına ters ve yapay, özyönetim erki açısından zayıf bir niteliği olan liberal toplum kurgusu, kapitalist sömürü çarkları altında bireylerin nefes almasını nispeten kolaylaştırma ve bireyi bu çarkın gönüllü bir öznesi haline getiren bir ideolojik-politik mekanizma olarak kavramsallaştırmak mümkündür. Bu noktada cevaplanması gereken bir soru daha karşımıza çıkar: Toplumun kendi yaşamını doğrudan düzenleme ve bireyler üzerinde ahlaki denetim gücü yoksa, toplumsal sözleşmenin kurallarını uygulamak kimin sorumluluğundadır? Bu sorunun yanıtı bizi liberalizmin devlet kuramına götürür. Çünkü liberal perspektifte bireysel hak ve özgürlüklerin güvencesi ve toplumsal sözleşmenin uygulayıcısı devlettir.

Liberal Devlet Kuramı

Her ne kadar liberal ideolojinin bireylerden oluşmuş toplum için geliştirdiği rıza esasına dayalı sözleşmeci yapı, liberalizmin devlet kuranı için geçerli olsa da farklı toplumsallıklardan oluşan demokratik çoklu karakteri, ulus-devlet mekanizmasında alternatifi olmayan tekil ve homojen bir yaşam formuna dönüşür. Kuramsal olarak devlet her ne kadar sınırlı ve kontrollü, kurallı bir iktidar kullanım alanına sahipse de, hükmü altında olan toplumun üzerinde yasal çerçeveyi baskıcı bir araç olarak kullanabilecek tek yapıdır. Dolayısıyla, "toplumsal sözleşmeyi uygulayacak olan devletin iktidar yapısı nasıl ve hangi araçlarla sınırlandırılmalıdır?" sorusu liberalizmin devlet kuramının nirengi noktasıdır.

Bu bağlamda ister "demokratik" isterse antidemokratik olsun, liberalizmin devlet formu adına olmazsa olmaz şartı anayasal bir rejimin var olmasıdır. Aksi takdirde "özgürlüklerinden vazgeçerek doğa halinin güvensiz ortamını terk eden bireylerin" keyfi, despotik bir iktidarın baskısı altına girmeyeceğinin bir garantisi olamaz. Dolayısıyla liberalizmin hukuk devleti ilkesi, devlete ve onun her türden faşizan iktidar biçimlerine, homojen ulus anlayışlarına, meşruluk kazandıran niteliktedir. Toplumsal yaşam düzenini oluşturan bu ortak hukuk, ancak çoğunluk tarafından onaylanması halinde sözleşme geçerlilik kazanabilir. Tıpkı birçok devlette diktatör ve darbecilerin anti-demokratik anayasaları göstermelik referandumlarla hayata geçirme meşruiyetini sağladığı gibi.

Sözleşmeci toplum kuramını savunan Hobbes'a göre, siyasal iktidarın ve toplumun kuruluşu bireyler doğa halinden çıkmaya karar verdikleri anda gerçekleşir. Yani toplum ve devlet iktidarı aynı anda, aynı rıza mekanizması ile kurulur. Toplum ve siyasal iktidar tekelinin ideolojik rıza üretimiyle aynı anda kuruluşu anlayışına karşı çıkan bir diğer liberal düşünür J. Locke'a göre ise doğa halinden çıkış iki aşamalı olarak gerçekleşir. Birincisi sözleşme ile bireylerin toplumu kurduğu ikincisi ise, toplumun çoğunluğunun kendini yönetme hakkını siyasal erke ve onun yasal çerçevesindeki devrettiği andır. Böylece Locke'in kuramsallaştırdığı çerçevede toplumsal ve siyasal erk birbirinden ayrıştırılırken, siyasal iktidarın salt tekil bireyler üzerinden değil ancak toplumsal düzeyde, herkes üzerinden erk sahibi olabileceğinin altı çizilir. Liberalizmin temsili demokrasi kuramı da bu anlayışla şekillenir ve bir rıza üretme ve siyasal tekele meşruiyet sağlama mekanizması olarak işlevselleşir.

Bu durumda liberal devlet kuramı her bireye eşit mesafede duran ve toplumsal sözleşme ile yaşam güvencesi, özgürlük ve mülkiyet haklarını korumak, bu hakların çerçevesini genişletmek üzere görevlendirilmiş sınırlı güç ve yetkilere sahip bir siyasal iktidar tanımı yapılmış olmaktadır. Bu yaklaşım sadece "liberal devlet"in görevlerini belirlemekle kalmaz, aynı zamanda görevlerinin kendisini siyasal iktidarla bir sınır olarak çizer. Diğer bir deyişle, devlet bu alanları korumakla görevli olmakla birlikte, bireylerin bu alanlarda nasıl yaşayacaklarını belirleyemez. J. S. Mill'e göre, devlet bireylerin bir başkasına zarar

verebilecek hareketlerini kontrol etme yetkisine sahip olmakla birlikte, bireylerin kendi hayatlarını nasıl düzenleyeceklerinin kararını veremez, yaşam tarzlarına müdahale edemez. Liberal ideoloji, bu sınırı kuramsal olarak bir netliğe kavuşturmak için devlet-birey ilişkisini iki farklı zeminde ele alır: özel ve kamusal alan.

Özel alan; bireylerin sadece deneyimlerinden beslenerek kendi çıkarlarını azami düzeyde sağlamak üzere bir başkasına zarar vermeyecek şekilde yaptıkları seçimlerin tamamından oluşmaktadır. Özel alan içerisinde bireyler devlet iktidarından tamamen "bağımsız"dırlar ve "tam bir özgürlük" içerisinde düşünce, ifade ve hareket özgürlüğüne sahiptirler. Bu nokta da önemle vurgu yapılması gereken husus; özel mülkiyet ve vicdan özgürlüğü kavramları, devletle bireyler arasında oluşan ve bireyin tam özgürlüğe sahip olduğu özel alanın temelini oluşturmaktadır. Bireyler sahip oldukları her türlü mülkün yanı sıra, sahip oldukları emeklerini de diledikleri tarzda değerlendirebilirler. Mülkiyet hakkı ancak bir başka bireyi ilgilendirir hale geldiğinde alım-satım vs.) devletin koyduğu kural ve kanunlarına tabi olur. Aynı tarzda, bireylerin hangi inanca mensup olacakları sadece onların tasarrufunda olabilir. Devlet herhangi bir biçimde herhangi bir inancı destekleyemez, imtiyazlı yaklaşamaz veya tahakküm altına alamaz. Devlet sözleşme gereği inanç özgürlüğü sağlamakla mükelleftir.

Kamusal alan; özel alanın dışında kalan ve devletin sözleşme gereğince her türlü müdahale hakkına sahip olduğu alandır. Anayasa ve kanunlar kamusal alanı düzenlemek için yapılmıştır. Bireylerin birbirleri ve siyasal iktidar ile olan ilişkilerini kanunlar aracılığıyla düzenleyen kamusal alanda, devlet otoritesi nihai söz sahibidir. Bu nedenle sınırlı bir siyasal iktidar kurgusuna sahip olan liberalizm, iktidarın sorumluluklarını yerine getirmesi için güçlü olması gerektiğini savunur. Devletin gücü (ya da güçlü devlet) bireyin temel hak ve özgürlüklerine müdahale etmeden kanunlar aracılığıyla toplumsal uyum ve düzeni sağlamasından gelir. Bu bağlamda liberalizm bireyi iktidar ve devlete bağlayan, kapitalist modernitenin zihniyet hegemonyasının tekelinde sürdürmesini sağlayan en temel siyasal ideolojidir.

Sonuç olarak liberalizm, birey kavramı ve felsefi kategori olarak özne birimi ile komünal toplumsallığı reddeder. Bu zihniyetten beslenen modernist siyasal hareketlere göre "toplum" diye komünal bir varoluş biçimi yoktur. Çünkü toplum bireylerin toplamından oluşur. Birey olmadan toplumun var olması da söz konusu olamaz. "Kuşkusuz ki insan olmadan toplum olamaz, ama toplumu insanların toplamından ibaret görmek önemli bir yanılgıdır. Toplumsuz insan ise müthiş bir güç olabilmektedir. Büyük bir düşünce gücüne erişilebilmektedir."A.Öcalan Bu bağlamda insan bireyinde gerçekleşen her şey toplumsaldır. Tarihsel toplumsal gerçeklikten, toplumun öznelliğini meydana getiren maddi ve manevi değerleri dışında, ondan kopuk bir bireyleşme anlayışının hakikatle bağı yoktur.

Toplumlar insanlar tarafından inşa edilmiş yapılar olduğu gibi, toplumların da kendi bireylerini inşa ettiği gibi bir özellikleri vardır. Çünkü toplumlar insanın kendiliğini, yani doğasını oluşturdukları için tarihsel olarak kolektif kimlik ve mekana dayalı birer özgür yaşam formlarıdırlar. İnsanın anlam düzeyi görecelidir ve bu onun toplumsal özelliğiyle bağlantılıdır. Liberalizmin iddia ettiği gibi toplum-birey ilişkisi karşıtlığa dayalı bir ilişki olmadığı gibi, soyut kavramsal ya da yapay bir ilişki de değildir. İnsan birey! tarihsel süreç içinde oluşmuş ve gelişkin bir ilişki düzeni olan toplumsal yapılara katılırlar. Bireyin toplumsallaşması, insani, zihinsel ve duygusal özelliklerinin gelişmesi ancak böyle mümkün olmaktadır. Pozitif özgürlük anlayışı, bireyin potansiyelini gerçekleştirme olanaklarına sahip olmasını öngörür. Dolayısıyla bireyin varlık zemini, özgürce kendini gerçekleştirme olanağı toplumdur. Bireyin toplum dışında kendini gerçekleştirmesinin olanağı olmadığı gibi, toplumsallığa da istediği tarz ve biçimde katılma şansına sahip değildir. Devletli ve sınıflı toplumlarda bireyin hak ve özgürlük problemi hep olacak, fakat özgürlük ve hakların kendileri de tarihsel ve toplumsaldır. Liberalizmin özgürlük kuramı bu gerçekliği ters yüz eder. Ve kapitalist modernitenin her siyasal ideolojide kendini var eder ve görünmez kılan ruhu, zihniyeti haline gelir.

Bu yüzden Marksizm'de dahil modernist ideolojik-politik akımlar bireyi tarihsel toplumsal gerçeklikten kopuk ele alırlar. Liberalizm gibi bireye öncelik

veren ideolojilerin toplum tahayyülleri ile cins, sınıf, ulus, din gibi sosyolojik kategorilere öncelik veren ideolojilerin toplum anlayışları arasındaki ayrım yanılsamalıdır. Kapitalist bireycilik ile devletçi komünizm arasında özde bir fark yoktur. Çünkü felsefi düzlemde özne kategorisi liberalizmde birey, Marksizm'de sınıf bilinçli birey, milliyetçi ideolojide ulusçu birey, muhafazakarlık gibi dinsel ideolojiler de inançlı bireydir. Ve bu siyasal ideolojilerin hepsi de kendi birey birimleri üzerinden bir hak ve özgürlük mücadelesi verirler. Bu bağlamda modern siyasal ideolojiler her ne kadar birbiriyle çatışıyor görünsede, özne kategorisinde buluşup, kapitalist bireycilik de ortaklaşırlar. Liberalizm, birey merkezli hak ve özgürlük anlayışıyla kapitalist modernitenin tekelci ideolojisi niteliğini kazanır.

Esasen insan toplumunun "birey" adında bir birimi yoktur. Zaman-mekan bütünselliği içinde farklı, çoklu toplum ve toplumsal yaşantıları vardır. Toplum gerçeği farklı toplumsallıkların kendine özgü iç içe geçmiş yaşam düzeylerinin tarihsel ifadesidir. Dolayısıyla bireyin kendiliğini oluşturan bilinç de tarihsel ve toplumsaldır. Kapitalist bireyciliğin toplumsal inşa ideolojisi olan liberalizm bu gerçekliği saptıran bir algı oluşturmuştur.Liberalizm, benmerkezci bir dünya görüşü ve faydacı /pragmatist, binbir kılıkla birey somutunda topluma ve doğaya karşı yürütülen savaşın ideolojisidir. Kapitalist modernite liberalizm ile zihin ve ruh dünyasını feth edemediği bir insan yada muhalif birey ve hareket yoktur. Çünkü, tarih ve toplum bilincinden kopuk bir özne/ben algısı eril, hiyerarşik toplum zihniyetinin bireyde hücrelerine kadar sirayet etmesi ve toplumun kapitalist bireycilikle teslim alınması anlamına gelir. Kapitalist modernite gücünü bu bireyci gerçekleşmeden ve bu gerçekleşmeyi olanaklı kılan liberalizmden alıyor.

"Egemenlerin ideolojik, felsefik kuşatmaları ve saldırıları, tarihten günümüze kadar sürüyor. Güncelde çok daha yoğunlaştırılarak, inceltilmiş tarzda sürdürülüyor. Bireyler ve toplumlar bu anlamda bitirilmek isteniyor. En kötüsü de egemen sistemin düşünsel hegemonyası kendilerini bireylerde, yeniden ve değişik biçimlerde üreterek inşa ediyor. En vahim olanı ise, bireylerin, toplumların kendi beyinlerinde inşa edilen egemen düşünceyi, kendilerinin öz düşünceleri sanmalarıdır (...). Gelişmek isteyenin merkezi uygarlığın yarattığı gerçekliği ile kapitalist modernitenin ideolojik hegemonyasını aşması zorunludur. Bu iki şeyi aşmayanın bir şey yapması mümkün değildir. Sürekli 'ben, ben' diyorsunuz. Öyle 'ben' diye bir şey yoktur. "Ben" dediğimiz şey, beşbin yıllık merkezi uygarlığın kendisini bizde inşa etmesidir. Bunu doğru anlamalıyız."A.Öcalan

Doğru bilinçle, yani hakikat algısıyla bağlantılıdır ve hakikat de toplumsaldır. Doğru anlamanın ve özgür oluşmanın yolu hakikat savaşından geçiyor. Bu bir zihniyet kazanma, özgür bir algıya ulaşma ve insanın kendi doğasıyla buluşarak, kendi özgür toplumsallığını inşa eylemidir.Buluşma ve inşa, bir tutkuyu ve arayışı ifade etmek kadar, bir öfkeyi, bir reddediş ve kopuşu da koşullar. Reddettiğimiz inşa edilmiş "Ben"imiz iken, arayışımız insanın yitirdiği kendiliğine yöneliktir. Bu bağlamda hakikat arayışımızın ve ideolojik mücadelemizin özü, kendini tanımak ve özgür toplumsallığın demokratik öznesi olmak demektir. Bu toplumsal doğayı, bu doğanın ve evresin kristalize olmuş hali olan insanı anlamak demektir. Ancak kendini bilen insanda özgürleşme gelişebilir. Ve bunun da olarak haline geldiği yer demokratik komündür, örgütlü toplum eyleyişidir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kapitalizmin İdeolojisi, Birey ve Toplumu Ele Alışı

Selahattin Işıldak

"İdeoloji" Kavramının Tarihsel Kökleri

Kapitalizmin ideolojisi liberalizmin devlet, birey ve toplumu ele alışı başlıklı bir yazıya başlarken, ilk olarak "ideoloji nedir?" sorusuna tarihsel bir bakış açısı ile göz atmak ve sonrasında bugünleri de gözeterek, liberalizmin ideolojisine dair yazmak gerekir.

İdeoloji kavramının, birçok başka politik kavramla beraber, Fransız Devrimi ile birlikte hayatımıza girmesi kuşkusuz bir tesadüf değildir. Büyük toplumsal dönüşümlerin yaşandığı dönemlerin yaratmış olduğu "cumhuriyet", "bonapartizm" vb. gibi o tarihsel konjonktüre denk düşen, siyasal literatüre giren, kavramlar vardır. İdeoloji kavramı da, aslında adı konulmadan da toplum yaşantısında var olurken, adının konulduğu bir döneme denk düşen böylesi bir kavramdır. Peki, ideoloji nedir, ne tür bir işleve sahiptir, hayatımızdaki yeri nedir? Bu yazıda genel olarak bu sorulara, özelde de "liberalizm ideolojisi" nedir sorusuna yanıt verilmeye çalışılacaktır.

"Kavramın yaratıcısı olan Antonie L.C. Destutt de Tracy'ye göre ideoloji, bilimler için temel bir kavramdır. Bu temel kavram, felsefi-bilimsel bir disiplini adlandırmaktadır."[1]

L.C. Destutt de Tracy, ideoloji kavramını bu şekilde tanımlarken, Şerif Mardin bu tanımlamayı daha açık bir tanımla şu şekilde formüle etmektedir: "Başlangıçta, 'ideoloji', 'doğru düşünme' bilimine verilen addı. 'İdeoloji' sözcüğü, insan zihninde fikirlerin (düşüncelerin) belirme sürecinin nesnel olarak incelenmesinin mümkün olduğunu ve bundan dolayı istenirse 'doğru' düşünceleri düşündürmenin bir yolu bulunduğunu iddia eden bir grup düşünür tarafından ortaya atılmıştı. İdeologlar olarak bilinen bu grubun ileri sürdüğü temel görüş, fikirlerin uyum (sensetation) ürünü olduklarıydı.[2]

İşte bu temel görüş ve fikirlerin uyum ürünü olduğu söyleminin en büyük savunucuları arasında, artık palazlanmakta olan kapitalist modernitenin öncüsü sermayedarlar da bulunuyordu. Bu temel görüş ve fikirlerin "uyum ürünü" olduğu fikri; kaynağını Fransız filozofu Condillac'ın Traite des Sensations (Duyumlar Üzerine İnceleme) (1754) isimli eserine ve de Helveitius'un De l'Esprit (1758) de De l'Homme (1173-74) isimli çalışmalarına dayandırılıyordu.[3]

Esasen; ideoloji kavramının 'saf ve tek' bir tanımını yapabilmek pek mümkün değildir, kullanıldığı alanlarda-zamanda taşıdığı anlam yükünü tek bir alana sıkıştırılabilecek bir tanım yoktur. Çünkü farklı tarihsel konjonktürler de ideoloji teriminin, salt fikirler ve inançlar sistemi ile bağlantılı olmadığını, "iktidar" meselesi ile de iç içe olduğunu tarih bize çok açık bir şekilde göstermektedir.

Siyaset bilimci Martin Seliger ideolojiyi; "İnsanların, örgütlü toplumsal eylemin ve özellikle de siyasi eylemin; araç ve amaçlarını bu tür bir eylemin, verili

1 "İdeoloji Kuramları", Sinan Özbek, sayfa 9, Bulut Yayınları, Birinci baskı 2000

2 "Toplu Eserler -3, İdeoloji", Şerif Mardin, sayfa 20, İletişim yayınları, 3. Baskı Mayıs 1995

3 Ayrıntılı bir okuma için bakınız: "Toplu Eserler -3, İdeoloji", Şerif Mardin, sayfa 20, İletişim yayınları, 3. Baskı Mayıs 1995

bir toplumsal düzeni koruma, değiştirme, yıkma, ya da yeniden inşa etme amacı taşıyıp taşımadığına bakmaksızın, belirleme, açıklama ve doğrulamada kullandıkları fikirler kümesi" olarak tanımlar.[4]

İdeolojinin genel tanımlaması hakkında üzerinde en çok uzlaşma sağlanan cevap belki de, "ideoloji, egemen toplumsal grup ya da sınıf(lar)ın hâkimiyetlerini, iktidarlarını meşrulaştırmakla ilişkilidir"[5] ifadesidir.

Fransız devrimi öncesine ait olan devrimci fikirler, başta kapitalistleşen sermayedarlar grubu olmak üzere (işçi ve köylüler de dahil), yeni sınıfları şekillendiren herkes tarafından feodalizmin köhneleşmiş anlayışına karşı destekleniyordu. Artık kiliseden, derebeylerden bağımsız hareket edilebilecek "serbest" bir piyasanın önünün açılmasının, zamanının geldiği konusunda genel bir anlayış hâkimdi. Lakin kapitalizmin politik ihtiyaçlarını ideolojik alanda karşılayacak ve egemen kılmak için mücadele edecek bir yapılanma da bu genel mücadeleye koşut olarak, inşa edilmeliydi. Uzun vadede "doğru" düşünceler diye toplumun bütün geneline kanıksatılmış olan fikirlerin/değerlerin, kuşkusuz egemen sınıfların kendi politik çıkarları ile örtüşmesi gerekiyordu. Hatta daha da ötesinde, egemen sınıfların kendi politik çıkarlarının sonsuz kılınabilmesi için bir güvencenin yaratılması gerekliydi. Muhtemelen, eğitimin, devletin ideolojik aygıtı olarak, inşasının önemi o zaman daha yeni yeni keşfediliyor ve daha iyi anlaşılıyordu. Başta eğitim-öğretim süreci başta olmak üzere her öğrenilen ve öğretilen sürecin, egemen güçlerin çıkarlarına göre şekillenmesi gerektiği fikri kilisenin skolastik yaklaşımına karşı devrimci ve ilerici görülerek, toplumun genelinde etkili ve hâkim kılınmaya başlandı. Keza bugün genel anlamı ile bilinen eğitim sistemi anlayışının başlangıcı Rönesans dönemine kadar geri gitmektedir. "Eğitim, yavaş yavaş Avrupa'da ülkeler çapında bir girişime dönüşerek, 1770 ile 1803'lü yıllar arasında giderek milli bir kurum halini aldı."[6]

Eğitim sistemi ve kitap, aydınlarla beraber, "ideolojinin toplumsal yaşam içerisinde büyük bir rol sahibi olmuştur". Biraz abartılı bir ifade ile de olsa, Şerif Mardin'in sözleri ile " Kitapların çok okunduğu bir yerde kitabın hakikati, tabiatın elle dokunulur hakikatine tercih edilir. Kitapsız insan bir teori için kendini feda etmez, fakat kitap sahibi pekâlâ bir teoriyle bütün yaşantısını tayin edebilir" [7]hale gelebiliyordu. Bu konuya ilişkin olarak Göran Therbon şu noktaya dikkat çeker: "İdeoloji gerçekliğe ilişkin çarpıtılmış, manipüle edilmiş düşüncelere değil gerçek ilişkilere gönderme yapmaktadır. Bir çarpıtılma varsa, çarpıtılan gerçeklik değil, insanın bizzat kendisinin gerçek varoluş koşullarıyla olan ilişkisi, bağlantısıdır. Ama insanın kendi dünyası(-nda) ile yaşadığı bu ilişki hem hayalidir, hem de gerçektir."[8]

Alt Yapı-Üst Yapı İlişkisi ve İdeoloji

Tabiatın elle tutulur, gözle görülür gerçekliği, ideolojik bir formasyon ile insanın kendi varoluş koşulları ile kurduğu ilişkisi çarpıtılmış bir gerçeklik halini alabilir. Emek gücünü piyasanın dayattığı koşullar çerçevesinde satma özgürlüğünden başka bir özgürlüğü olmayan insanın kendisinin özgür olduğu düşüncesine sahip olması (başta aile, eğitim öğretim vb. kurumlar ile) ilk çocukluk döneminden itibaren içinden geçtiği bu biçimlendirme ile kazandırılır. Keza; "Kapitalist modernite çağında amiyane ve yaygın tabir ile alt yapıyı oluşturan üretim biçimi, üst yapının oluşumunda da asli olarak belirleyicidir ancak bu belirleyicilik tek taraflı, doğrusal bir süreç de değildir. Alt ve üst yapı arasında (kendi içerisinde yer yer tezatlıklar da taşısa,) birbirini besleyen, birbiri ile çatışan değişim ve dönüşümlerle dolu karşılıklı diyalektik bir etkileşimler zinciri vardır."[9]

Kapitalist modernite çağında, alt yapıyı oluşturan bu üretim biçimi, üst yapının oluşumunda da belirleyicidir. Ancak bu belirleyicilik tek taraflı,

4 "Ideology and Politics", Martin Seliger, sayfa, baskı George Allen and Unwin, London 1976

5 "İdeoloji", Terry Eagleton, sayfa 23, Ayrıntı yayınları, birinci baskı Haziran 1996

6 "The History of Western Education", William Boyd, sayfa 191, Adam & Charles Black; 6th edition

7 "Toplu Eserler -3, İdeoloji", Şerif Mardin, sayfa 169, İletişim yayınları, 3. Baskı, Mayıs 1995

8 "The Ideology of Power and Power of Ideology, Göran Therbon, p. 22, Verso editions, 1980

9 "Demokratik Modernite – 3. Dünya Savaşı ve Hegemonya, Bilimsel, "Reel", Demokratik Sosyalizm, Sınıf-İdeoloji ve Hegemonya İlişkisi, Selahattin Işıldak, sayı 39, sayfa 56

doğrusal bir süreç de değildir. Alt ve üst yapı arasında (kendi içerisinde yer yer tezatlıklar da taşısa,) birbirini besleyen, değişim ve dönüşümlerle dolu karşılıklı diyalektik bir etkileşimler zinciri vardır. "Egemen sınıfın düşünceleri her çağda egemen düşüncelerdir; yani, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen entelektüel gücüdür de. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da kontrol eder; öyle ki, bu nedenle, genel olarak konuşursak, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri o sınıfa tabidir."[10]

Marx ve Engels tarafından formüle edilen alt yapının üst yapıyı (son kertede) belirlediği ifadesi, "Mülük'ün (egemen sınıfın) sözü, sözlerin mülküdür." diyen Arap atasözünün bir açılımı gibidir.

Tıpkı şair Melih Cevdet Anday'ın "Defne Yaprağı" isimli şiirinde dile getirdiği gibi:

"***Köle sahipleri ekmek kaygusu çekmedikleri***
İçin felsefe yapıyorlardı, çünkü
Ekmeklerini köleler veriyordu onlara;
Köleler ekmek kaygusu çekmedikleri
için felsefe yapmıyorlardı, çünkü ekmeklerini
Köle sahipleri veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya.

Köleler felsefe kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapıyorlardı, çünkü
Felsefelerini köle sahipleri veriyordu onlara;
Felsefe sahipleri köle kaygusu çekmedikleri
İçin ekmek yapmıyorlardı, çünkü kölelerini
Felsefe veriyordu onlara.
Ve yıkıldı gitti Likya

Felsefenin ekmeği yoktu, ekmeğin
Felsefesi. Ve sahipsiz felsefenin
Ekmeğini, sahipsiz ekmeğin felsefesi yedi.
Ekmeğin sahipsiz felsefesini
Felsefenin sahipsiz ekmeği.
Ve yıkıldı gitti Likya.
Hâlâ yeşil bir defne ormanı altında." [11]

Ancak; bu durumun tek yönlü ve değişmez bir süreç olmadığını da unutmamak gerekir.

Dini, ailevi, hukuki, siyasi, eğitim ve öğretimsel, kültürel, sanatsal, basın-yayın ve sendika gibi birçok alanda, hâkim sınıfın örgütlenmesi olan devletin, toplumsal yaşamın üst yapısını denetim altında tutmak ve bu denetim yolu ile de toplumsal nizamı sağlayabilmek amacıyla kullandığı ideolojik aygıtları ve kurumları vardır. Üst yapısal alandaki bu aygıtlar ve örgütlenme formları toplumda egemen sınıfın kendisine ait olan fikirlerini sürekli olarak, canlı tutmak için çalışan, devasa bir mekanizmaya sahiptir. Bu mekanizmaya karşı, örgütlü bir karşı mücadele her zaman var olagelmiştir.

"Devlet (Baskı) Aygıtının birliği, iktidardaki sınıfların sınıf mücadelesi siyasetlerini uygulayan, iktidardaki sınıfların temsilcilerinin yönetiminde birleşmiş merkezileşmiş örgütlenmesiyle sağlanmasına karşın, değişik DİA'lar (devletin ideolojik aygıtları-bn) arasındaki birlik egemen ideolojiyle egemen sınıfın ideolojisiyle, çoklukla çelişkili biçimlerde sağlanır."[12]

..."Dini DİA (değişik kiliseler sistemi), Hukuki DİA, Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem), Sendikal DİA, Haberleşme DİA'sı (basın, radyo-televizyon vb.), Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar vb.)"[13]

Yani egemen sınıfların, çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuş olan silahlı bir örgütlenme olarak, devlet aygıtı tek başına, baskı ve zor ile çalışmaz. Aynı zamanda ideolojik aygıtları aracılığı ile kesintisiz bir şekilde rıza üretmek için çalışır. Louis Althusser'e göre; DİA'lar (Devletin İdeolojik Aygıtları), devletin baskı aygıtı ile aynı şey değildir. Kapitalist modernite sistemi içerisinde üretim ilişkilerinin

10 "The German Ideology", Marx-Engels, s.64, Aktaran: "Marx'tan Foucault'ya İdeoloji" Michele Barrett, sayfa 18, Sarmal yayınevi, Birinci baskı 1996

11 "Seçme Şiirler – Defne Yaprağı", Melih Cevdet Anday, sayfa 23, Adam yayınları, Birinci baskı: Eylül 1997

12 "İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları", Louis Althusser, sayfa 39, İletişim yayınları, Dördüncü baskı Ekim 1994

13 "İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları", Louis Althusser, sayfa 33-34, İletişim yayınları, Dördüncü baskı Ekim 1994

yeniden-üretimi, (özellikle de) esasen emek gücünü satabilmekten başka asli bir özgürlüğü olmayan, ücretli kölelerin üretimi, sistemin devamı için gereklidir. Kapitalist modernite de içerisindeki bu yeniden-üretim sürecinde, egemen sınıfların, ezilen sınıflar üzerindeki hâkimiyetini sürekli kılmak ve de arttırmak için ideolojiyi bir hegemonya aracı olarak, sistematik bir şekilde kullanır. Bununla beraber, biraz önce vurguladığımız gibi bu durum değiştirilemez bir mukadderat da değildir. Toplumsal çatışmaların keskinleştiği, derin ekonomik krizler, savaşlar gibi durumlarda, "ideoloji" rıza üretemez bir hale gelebilir. Bu durumda onun yerini daha çok devletin zor aygıtları alır. Bunun yanı sıra, egemen sınıflara karşı verilen mücadelenin de kendisine ait bir ideolojisi ve hegemonya mücadelesi her zaman var olagelmiştir. Var olmaya da devam edecektir.

Althusser, ideolojinin en geniş anlamını kabul etmekle birlikte, ideolojinin "pratik" anlamı ile bir egemenlik formasyonunun enstrümanı olarak, ideolojinin kullanılışına dair yaptığı analizleri ve çalışmaları ile kendi döneminde büyük yankı uyandırmıştır. Egemen sınıfların DİA'lar ile yaptığı şey; esasen, insanların gündelik yaşantısında bildiği, doğru kabul ettiği birçok şeyi, bir tür "Anonim, değişmez ve evrensel bir hakikat" olarak, sunabilmek ve bunu geniş kitlelere kabul ettirebilme becerisidir. Althusser; ideolojinin belirleyici ölçüde bir yaşanan ilişkiler meselesi olduğunu vurgular. Ve bu "Yaşanan ilişkiler", özneyi mevcut egemen sistemin, tartışma götürmez olarak sunulan kurallarının ve yasalarının, toplum içerisindeki pratik karşılığı olarak, örgütlemeye çalışır.

DİA'ların işlevine dair yazmaya devam edelim ve kapitalist modernite de toplumun temel yapı taşı olarak adlandırılan, aile örneğini ele alalım.

Misal bir anne-babanın (ilk ve tek olmasa da) "Biricik evladı" olan bir çocuk, DİA'lar için toplumsal üretimin devamlılığını sürdürmek, üretim ilişkilerinin yeniden üretimini sağlamak için dünyaya getirilmiş, taze ve potansiyel bir üretim gücü (işçi) adayıdır. Devlet, burada çıplak zor-baskı aygıtını kullanmaksızın, egemen sınıflara hizmet eden, mevcut üretim ilişkilerinin, devamlılığını sağlama hedefiyle gerekli olan, fiziksel ve düşünsel ihtiyacı karşılamayı amaçlar. Bu nedenle de, DİA'ları etkin bir şekilde gündelik yaşamın her alanında kullanır. Sınırları egemen sınıflarca belirlenen hukuk çerçevesinde "Yasalarla" emekçileri bu sınırlara hapseder.

Anlaşılması daha kolay olacağı için "Nüfus planlaması" örneği ile devam edersek; genç (üretken) nüfusun azalması, yani üretici emekçi gücün sayısında, düşüş yaşanması gibi bir durumda DİA'lar harekete geçirilir. Mesela egemen sınıflar (TOKİ gibi kurumlar üzerinden), tek çocuklu ailelere %1-2 gibi çok düşük faiz oranları ile ev kredisi uygulaması kararı alarak, yeni üretici güçlerin üretimi için toplumsal yapıyı yönlendiren kararlar alarak, nüfus planlamasını yeniden düzenleme amaçlı adımlar atar.

Kimseye zorla çocuk yapın denilmemektedir. Ancak hemen hemen her canlı türünün doğasında olduğu gibi kendi neslinin devamına meyilli bir canlı türü olan insan, kolaylıkla manipüle edilerek, yönlendirile bilinmektedir. Bu örneklemede; DİA'lar "Taze can, emek gücü" için (yeni) bir çocuk yapma düşüncesine meyillendirilir. Bu örnek incelikli bir DİA işidir aslında. Bu örnekte; ideolojinin bir ekonomik-politik zemine sahip olduğu çok açık bir şekilde görülmektedir. Kapitalist modernite için aile özünde canlı-kanlı potansiyel emekçi üretim merkezinden, başka bir şey değildir. (belki de pornonun yasal bir sektör haline getirilmesinin nedenlerinden birisi de budur). Sistemin bekası için "üretim gücünü" her daim temin ederek, sağlama almak.[14]

Liberalizm ve Egemen Sınıfların İdeolojik Aygıtları (ESİA)...

Kuşkusuz, kapitalist modernitenin doğumundan bu yana emekçilerin sürdürdüğü mücadelelerin de birçok kazanımı oldu. Geçen süre zarfında birçok büyük deneyimi kısa ömrümüz içerisinde bizzat yaşadık. Bolşevik Devrimi ve devrim sonrasında inşa edilen SSCB(Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ve onun eksenindeki diğer ülkelerde yaşanan "reel sosyalizm" olarak adlandırılan, devlet kapitalizmi modeline ve o dönemin yıkılma sürecine de tanıklık

14 Not: başka bir yazının konusu ancak belirtmek gerekir ki kapitalist modernitenin temel yapı taşı olarak gördüğü aile karşısında demokratik modernite anlayışı komünleri esas alır.

ettik. Sonrasında gelişen süreci ise, hala yaşamaya devam ediyoruz.

Bolşevik Devriminin dünya halkları nezdinde etkisini azaltmak amacıyla, devrim sonrası süreçte kapitalizmin tarihinde (bir ilk denilebilecek) "Sosyal devlet" modeline de tanıklık ettik. Keynesyen bir bakış ile tanımlanan bu modelin yegane örnekleri 2. Dünya Savaşından sonra Marshall yardımları ile yeniden inşa edilen, Batı Avrupa ülkeleri oldu.

Neo-Liberalizm İsmiyle Liberal Anlayışın Yeniden Yaygınlaştırılması

Ancak SSCB'nin ve Doğu Bloku ülkelerinin henüz var olduğu 1980'lerin başında Britanya merkezli "Thatcherizm", yani neoliberalizm yeniden dünya tarih sahnesinde yerini aldı. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında SSCB ve Doğu bloku ülkelerinde ardı ardına yaşanan çöküşlerden sonra, liberalizmin, yuppileşme zamanını yaşadıkça kapitalist modernite özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren artık önünde kendi varlığını tehdit edebilecek hiç bir engel görmüyor. Hatta "ideolojilerin sonunun geldiğini" iddia ediyordu. Zaman "küreselleşme zamanı", sermayenin ve egemen sınıfların, istek ve planlarını engelsiz bir şekilde küresel çapta hayata geçirebilme zamanıydı.

Liberalizm sözcüğü toplumsal yaşama 1980'ler Teacherizmi, Reagenizmi, Özalizmi ile çok daha yaygın bir ideolojik söylem olarak girmişse de, aslında kapitalizmin doğuşundan beri var olan asli karakteridir. "Laissez faire, laissez passer" (türkçe versiyonu ile "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler") sözünün savunucusu kapitalizmin teorisyeni Adam Smith tarafından, yıllar önce söylenmiştir.

Peki, neden bu sistemin doğuşundan beri var olan bu karakteri yani liberalizm anlayışı mevcutken, 1980'lerden sonra "liberalizm " sözcüğü yeniden ve daha baskın bir şekilde hâkim bir hal aldı? Aslında nedeni çok basit; tarihin akışı içerisinde 1. Dünya Savaşı Rusya'da bir sosyalist devrim ile sonuçlanmıştı. Büyük umutlarla inşasına başlanan ve sonunda kaçınılmaz olarak, tipik bir ulus-devletçi zihniyetle kapitalist moderniteye bir alternatif olarak, varlığını sürdürse de, eski SSCB'nin varlığı kapitalist dünya da "sosyal devlet" anlayışını yaygınlaştırarak, göreli bir refah devleti hizmeti ile SSCB'ye rakip olarak, hayata geçmişti. Buna o zamanlar fikir babası Keynes'den dolayı "Keynesyen teori" denildi. Özetle SSCB ve Doğu Bloku ülkeleri yıkılması öncesinde (yani 1980'lerin başından bu yana pompalanan bir liberalizm fikri de hakim iken), yıkıldığı zaman daha rahat alıcı bulabildi. Liberalizm, "liberty" sözcüğünden gelmekteydi, liberty: özgürlük, serbestlik demekti vb..) argümanlarla topluma dayatılarak, benimsetildi. Hem ekonomik alanda hem de toplumsal yaşam içerisinde bu fikriyat hızla yerleşmeye başladı. Fransız devriminin, "liberté, égalité, fraternité" sloganındaki liberté ifadesi İngiliz kapitalist ekonomi politiğinde, "liberalizm" olarak karşılık bulmuştu.

Liberalizmin merkezinde sadece "ben" vardı. Herkesin kendisini büyük bir güç yapmak için ölümüne çatıştığı bir "ben". Acımasız piyasa şartları toplumsal yaşamda da yansımasını buluyordu. Emekçilerin feodal dönemlerden kalma, dayanışma ruhunun yerini artık kentleşen, işçileşen, yaşam koşulları nedeni ile gündelik ihtiyaçları karşılama derdine düşen insanlarda "ben" kaygısı doldurdu. "Gemisini kurtaran kaptan" ya da "her koyun kendi bacağından asılır", sözlerinin bol alıcı bulduğu zamanlar, yani kısaca "sadece ben merkezli" diyebileceğimiz liberalizm zamanları hâkimiyetini kurmuştu. Neo-liberal dönemin yaygın mottosu, "sen ne istiyorsan o doğrudur" oldu. Ve tüketimi teşvik amaçlı milyarlarca dolar para, reklamlara aktı. (Piyasanın eski solcu ama yeni reklamcı solcularla dolduğu zamanları anımsayalım)

Kapitalizmin hızlı gelişimi, Bolşevik Devrimi ve onun cazibesine karşı üretilen, "keynesci sosyal devlet" modeli ve SSCB ve Doğu Bloku ülkelerindeki devlet kapitalist sistemlerin çöküşü ile neo-liberal dalga, genişleyerek yayıldı. Kapitalist modernitenin küreselleşme sürecine karşı, kitleler (yeni teknolojik gelişimin ana merkezi olarak bilinen, ABD'nin Seattle kentinde, 1999 yılında muazzam bir radikalizmle alanlara çıkarak, yuppileşen liberalizme ve kapitalist küreselleşmeye karşı mücadelenin fitilini ateşledi. "Zaman küreselleşen liberalizm" devri diyenlere karşı küresel çapta mücadele edilmesi gerektiği, ama "küresel düşün, yerel hareket et" şiarı etrafında

şekillenen bir mücadele dalgası yükseldi. Sermayenin küreselleşmesine karşı özerk yani yerel temelli ve konfederal bir yapılanma ile yanıt verilmesi, bunun da demokratik bir sosyalist anlayış ile örgütlenmesi gerektiği Abdullah Öcalan'ın kaleme aldığı, Demokratik Konfederalizm öğretisi ile 2000'li yılların başlarında bir paradigma olarak, siyasal yaşama girdi.

Thatcher, Reagan, Özal isimleri ile özdeşleşen neo-liberalizm süreciyle beraber DİA'lar, ESİA'lar (egemen sınıfların ideolojik aygıtları) ile daha da genişletilerek, yaşamın her alanında etkin bir şekilde varlık göstermeye başladı. Egemen sınıflar; devlet üzerinden inşa ettikleri ideolojik aygıtları, piyasa alanında daha etkili ve güçlü bir şekilde geliştirerek, toplumsal yaşama sirayet ettirdi. 1980'li yılların sonlarından itibaren yaşanan bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmeler, hızlı bir şekilde ideolojik aygıtlar alanına adapte edilerek, toplumsal yaşama yön vermek ve hegemonyanın sürekli olarak yeniden üretimini sağlamak için ideolojik aparatlar ile etkin bir şekilde kullanılmaya başlandı. Sosyal medya, dijital medya ve/ya sanal medya adlandırmaları ile tanımlanan alanlar; (Tik Tok, youtube, snapchat, telegram, viber, twitter, whatsapp, instagram, facebook, netflix, walt disney, vb.) egemen sınıfın, ideolojik aygıtları olarak bir yandan insanların ihtiyaçlarını karşılarken, diğer yandan da gelişen ve değişen teknolojik imkânlarla daha saldırgan bir şekilde toplum üzerinde hâkimiyet kurmaya yöneldi. Özellikle de genç nesiller üzerinde; bu ESİA'lar ile kesintisiz bir propaganda gündelik hayatın, asli bir parçası haline getirildi.)

ESİA'lar Olarak Yeni Teknolojik "Devrim" ve Dijitalleş(tiril)en Yaşam

Teknolojinin gündelik yaşam içinde bugün anladığımız anlamda etkili bir şekilde sirayet edişinin başlangıcını 1990'ların ortasından itibaren ele almak, yanlış olmayacaktır. Dünyanın en büyük tekellerinden Microsoft şirketinin daha öncekilere nazaran (daha kolay bir arayüzle), piyasaya sürdüğü Windows 95 işletim sistemi bu gelişmenin başlangıç tarihi sayılabilir. İnternet kullanımının artık dağ başlarından çöl ortalarına kadar, etkin bir şekilde kullanıldığı günümüzde yani aradan geçen, çeyrek yüzyılı aşkın sürenin sonunda, teknolojinin gündelik yaşamda çoğunlukla herkesin yaşantısına etkili bir şekilde sirayet ettiğini görmekteyiz. Tıpkı kapitalizmin ilk doğduğu zamanlardaki gibi, üretim araçlarının temellük hakkı, yani kullanım hakkını elinde tutan egemen sınıflar, bilgi ve teknolojinin de kullanım ve temellük hakkını kendi ellerinde tutarak, toplum üzerinde kurduğu hâkimiyetini derinleştirerek, pekiştirmek için faaliyet yürütmektedir.

1995 tarihini bir milat olarak ele alırsak, teknolojik alandaki çok süratli gelişimle beraber bugün ulaştığımız noktada artık "yapay zekâların"[15] üretimden tüketime, her alanda etkin bir şekilde toplumsal yaşamın yeniden örgütlenmesi noktasında, oldukça etkili bir özellik kazanmıştır.

Ancak biz yine de kısaca bu konunun, kapitalizmin birey ve toplumu şekillendirme, manipüle etme, egemen sınıfların çıkarlarını koruma bağlamında nasıl bir EİSA'lara dönüştüğünü belirterek, bu teknolojik gelişimlerin, toplumlar nezdinde de bir "karşı-teknoloji" amaçlı mücadele aracı olarak, kullanılabileceği ve de kullanıldığı noktasını da vurgulayalım ve bu konunun yani "teknoloji-ideoloji" ilişkisinin önemini ifade eden bir örnekleme ile yazıyı noktalayalım.

Tez yazılımından, web sitesi kodlamasına, internet üzerindeki trafiği ve kişilerin ilgi alanlarını, araştırmalarına dair bilgileri toplayarak, analiz yapan (data mining-veri madenciliği), midye çorbası tarifinden, Zulu kabilesi geleneklerine, felsefeden, hiç yazılmamış bir öykü yazımına kadar birçok alanda etkin bir şekilde kullanılan, "yapay zekâ" uygulamalarının, insanların tercihlerini belirlemede yönlendirici bir şekilde kullanılması egemen sınıfların üzerinde yoğunlaştığı bir alan haline gelmiştir.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

15 IBM, Microsoft, Apple, Google, Amazon, Tictoc, Alibaba vb. gibi birçok teknoloji devi bu alanda ciddi yatırımlar ve çalışmalar yapmaktadır.

Toplum, İdeolojisiz Olabilir Mi?

Kenan Avcı

"Tarihin tüm önemli çağları güçlü ideolojik kimliklere dayanmaktadır. Neolitik toplum anatanrıça kültürü, bu çağın temel ideolojik kimliğidir. Sümer mitolojisi, tüm sınıflı toplum çağlarının ideolojik kimliğinin ilkini ve temelini oluşturmaktadır. (…) Yunan felsefesi ve tek tanrılı dinler, klasik ve orta çağların ideolojik kimliklerinin tümüne damgasını vurmuşlardır. Rönesans, reform ve aydınlanma dönemleri kapitalist uygarlığın ideolojik kimliğini oluşturan temel aşamalardır. Sosyalist ideoloji sınıfsız toplum uygarlığının ideolojik kimliği olmak istemiştir. Bütün bu ideolojik kimliklere baktığımızda doğan ve gelişen toplum sistemlerinin bu kavgalarını yansıttıklarını görmekteyiz. Sistemlerin kaderi öncelikle ideolojik kimlik savaşında tayin edilmektedir. İdeolojik savaştan geçmemiş hiçbir ideolojik sisteme tanık olamamaktayız."(SRD-1)

Destmon De Traky, 1812 tarihinde ideoloji kavramını tanımlayıp, düşünsel dolaşıma soktuğu zaman, ürettiği kavramın bu kadar etkili olacağını, tartışılacağını ve manipüle edileceğini muhtemelen tahmin etmiyordu. Çünkü o, ideolojiyi mantık gibi, egoistemoloji gibi, felsefenin bir alt dalı olarak, disipline etmek istiyordu. Yunanca'da düşünce anlamına gelen "ide" kelimesiyle bilim anlamına gelen "loji" kelimelerini birleştirerek, ideoloji kavramını "Düşünce bilimi" anlamında yapılandırmak ve dizgisel temelde kavratmak istiyordu. Doğru düşünce nasıl olmalıydı? Düşünce ve fikir üretim süreçleri hangi kıstaslar esas alınarak, tamamlanmalıydı? Üretilen düşüncelerin doğruluğu veya yanlışlığı hangi yöntemlerle ispatlanmalıydı? Yararlı düşünceyle zararlı düşünceler, birbirinden nasıl ayırt edilmeliydi gibi noktalara dikkat çekiyordu. Fransa Devrimi'ni takiben, Avrupa'da patlama yaratan felsefi, sosyolojik ve politik tartışma ortamında, düşünsel arayışlara nitelik ve sistem kazandırmayı amaçlamaktaydı. Yani çıkışı itibarıyla ideoloji nosyonunun, toplumsal yaşamda ve politikayla doğrudan bir ilişkisi veya teması bulunmamaktaydı. Tamamen Fransız entelijansiyasının kendi aralarında yürüttükleri soyut tartışmaların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştı.

Kavramı soyuttan, somuta doğru kuvvetten, fiile inme sürecinde öncülük eden düşünür,Karl Marks olduğu bilinmektedir. Marks'ın ideoloji kavramını dar akademik tartışma alanlarından çıkarıp sınıfla ilişkilendirerek politika zeminine oturtması kavramın yeni bir boyut kazanıp daha geniş bir yaşam alanı bulmasına vesile olmuştur. Bu açıdan kavramın isim babası Trayel olsa da, ona ruh ve beden kazandıran filozof Marks olmuştur. Onu en doğru zemine çekmiş olsa da, kavramın Marks`ın bıraktığı yerde kalmadığını ve zamanla daha geniş anlamlar içerimlemeye başladığını önemle belirtmek gerekmektedir. Marks, ideolojiyi politik zemine çekmişti ama yaşamın bütünüyle baığını tam kuramamıştı. Marks`a göre kapitalizm, burjuvazinin hakim ideolojisiydi ve sınıf egemenliğine hizmet etmekteydi. Buna karşılık proletaryanın, bilimsel sosyalizme dayalı sınıf ideolojisi yaratılmalı, bu sınıf ideolojisinin önderliğinde insanların nihai kurtuluşu sağlanmalıydı. Bu bağlamda felsefi temelini diyalektik materyalizm, bilimsel temelini tarihsel materyalizm ve politik temelini proletarya diktatörlüğü olarak koyduğu ezilen sınıf ideolojisini yapılandırmıştır. Marks ezilen sınıfların ancak bu ideoloji vasıtasıyla

kendiliğinden bilinç aşamasından, kendisi için bilinç aşamasına geçebileceği ve özgür iradeleriyle mücadele edebileceğini düşünmüştür.

İdeolojinin, egemenlerden kurtarılıp tüm topluma mal edilmesi, dönüm noktası önemli bir gelişmedir. Prometheus'un ateşi tanrılardan çalıp, insanlara sunması gibi Marks'ta ideoloji kavramını egemenlerden alıp, ezilenlere armağan etmiştir. Çünkü Marks, insanın ancak, toplum düzleminde düşünsel gelişme evresine girebildiğini çok iyi kavramış, insanı anlamak için onun toplumsallığının ve tarihselliğinin doğru çözümlenmesi gerektiğini saptamıştır. Çizgisel ilerlemeci tarihsel materyalizm anlayışının, paradigma bünyesinde barındırdığı eksiklikler bir yana, toplumun tarihselliğinden hareketle ezilenler cephesinden dört-dörtlük bir ideolojik inşaya girişmek, toplum adına kayda değer bir kazanım olmuştur. İlk defa Alman ideolojisi üzerine tezler adlı eserlerinde çerçevelendirmeye başladığı ideolojik perspektifi, ezilen insanlığın elinde önemli bir düşünsel direniş aracı haline gelmiştir.

Marks`ın ardından, Louis Althusser`ın geliştirdiği "İdeolojik Devlet Aygıtı" teorisi ve Antonio Gramsci`nin ortaya koyduğu "Kültürel Hegemonya" perspektifi kavramın öteki yüzüne ışık tutarak, konuyu iki boyutta ele almanın zaruretine dikkat çekmişlerdir. Zira ideoloji kişinin nereden baktığına ve ya nerede durduğuna göre farklılık arz edebilmektedir. Dolayısıyla ezilen tahakkümcü ideolojisi ile ezilen özgürlükçü ideolojisini net çizgilerle birbirinden ayırmak, sapla samanı karıştırmamak adına hayati öneme sahiptir. Bu noktada "zararlı ideoloji", "faydalı ideoloji" gibi daraltıcı tanımlamalara girmekten ziyade, ideolojinin genel anlamda ne olduğunu ve toplumsal yaşamda nasıl bir işlevselliğe sahip olduğuna bakmak gerekmektedir.

Abdullah Öcalan ideolojiyi şöyle tanımlar; "İdeoloji insan toplumuna özgüdür. Görevi esas olarak yaşamı anlamlandırma ve düzenlemedir. Bu anlam ve düzenlemeler olmadan toplum ayakta kalamaz. Dehşete düşer. İdeoloji bu nedenle hayli ilginç bir sorundur. Kelime anlamı fikirlerin mantığı demektir. İnsan toplumu fikirler mantığıyla çok esnek bir doğa olarak biçimlendirilmeye, özgürleşmeye yakındır ama bu özelliğiyle köleleştirilmeye de yatkındır. İdeoloji hem sorun çözücü hem sorun kaynağı olması yapılanmasıyla ilgilidir."[DTM-4] Görüldüğü gibi ideolojinin etkinliği toplumsallaşmış insan zihniyetinin, esnekliğinden beslenmektedir. Bu perspektiften şu sonucu çıkarmak mümkündür. İdeolojiyi silah olarak kullanıp, toplumu ve bireyi esir almak da, koruyup özgürleştirmek de olasıdır. Bura da önemli olan şey, ideoloji aracının kimin hangi amaçla kullandığına dikkat kesilmektir.

Yaşama dair olan tüm tercih, karar ve davranışlarımız en nihayetinde zihniyet kodlarımızla uyuşan, belirli bir ideolojinin izlerini taşımaktadır

---

Dikkat edilirse şu yersiz tartışmaya girmiyoruz. "İdeoloji olmalı mı, olmamalı mı?", "Toplumlar ideolojisiz yaşayabilir mi, yaşayamaz mı?" gibi kısır tartışmalar, egemenlerin oluşturduğu basit daireye hapsolup, hakikati bükme anlamına gelecektir. Çünkü toplumsal yaşamın, ideolojisiz mümkün olmayacağı hususu, artık genel kabul gören, ortaklı bir tutum halini almıştır. Toplumsal döngüde varlık gösteren her insan, farkında olsun veya olmasın, mutlak anlamda bir ideolojinin hizmetindedir. Tüm yaşam ve davranış örüntülerimiz ya egemenlerin tahakkümcü ideolojileri ya da direnenlerin özgürleştirici ideolojileri ya da bunların kesim noktaları yön vermektedir. Çünkü paradigma sözlüğünün de tanımladığı gibi ideoloji; "Siyasi veya toplumsal bir öğretiyi meydana getiren ya da siyasi veya toplumsal eylemi yönlendiren düşünce ve inanç işleri sistemi" dir. Aynı zamanda ideoloji; "bir topluma, bir döneme ya da toplumsal bir sınıfa özgü inançlar bütünü, insanların kendi varoluş koşulları ve ilişkilerinden doğan yaşam tarzlarıyla ilgili tasarımların tümü" dür. Yani ideoloji, kendisinin farkına varan yaşamdır. Başka bir deyişle yaşamın kendisini keşfetme ve tanımlama sürecidir. Bu açıdan ideoloji kavramını Marks`ın yaptığı

gibi, politikanın alanıyla sınırlandırmak da kendi içerisinde ciddi yetersizlikler barındırmaktadır. Öcalan bu yetersizliği görmüş ve "ideoloji yediğin ekmek, içtiğin su, giydiğin elbisedir" tespitiyle konunun tüm sınırlarını kaldırmıştır. Gerçekten de öyle değil mi? Yaşama dair olan tüm tercih, karar ve davranışlarımız en nihayetinde zihniyet kodlarımızla uyuşan, belirli bir ideolojinin izlerini taşımaktadır. Düşündüğünün farkına varan ilk insandan günümüze kadar, toplumların yaşamlarını idame ettirebilmek için, fikirler üretmeleri, soyutlamalar yapmaları, araçlar geliştirmeleri ve tüm bunların ışığında örgütleyip, eyleme geçmeleri ideoloji değil de nedir? Gerek doğanın işleyişinden gerekse de toplumsal örgütlenmelerin eksikliklerinden doğan, eksiklikleri gidermek ve yaşamı olabildiğince katlanılabilir hale getirmeyi amaçlayan tüm arayışlar, ideolojilerin çekim alanına girmektedir.

Toplumcu ve Devletçi İdeolojiler

O halde şu tespiti yapmak da yanlış olmayacaktır. İdeolojiyi üreten, geliştiren ve pratize eden mekanizma toplumsallıktır. Çünkü ideoloji düşünce gücünden öte bir şeydir. Elbette insan düşünen bir varlık olduğu için ideolojiler üretme yeteneğine sahiptir. Ancak salt düşünce gücü ideolojik yapılanma anlamına gelmemektedir. İnsan düşünebildiği için değil, toplumsal davranış sergileyebildiği için ideolojik çerçeveler geliştirmiştir. Bunun ispatı, toplumsal gelişme düzeyi ile ideolojik gelişme düzeyinin, tarihsel akış içerisinde gösterdikleri 'doğru orantısal' ilişkidir. Toplumsal ilişkiler karmaşıklaştıkça ideolojik örüntülerin, derinleşmesinin nedeni budur. Bir adım daha geri çekilip şu iddialı yorumu yapmak da mümkündür. İnsanlığın ürettiği ilk büyük ideoloji, toplumsal yaşamın kendisidir. Doğada varlık gösterebilmenin ve gelişebilmenin yegane yolunun, toplumsallaşmaktan geçtiğini görmek ve buna uygun davranış biçimleri tasarlamak, ideolojinin çıkış noktasıdır. Çünkü toplumsallık öncesi yaşam, güdüsel sürü yaşamıdır. Güvenlikli beslenme ve çoğalma gibi temel ihtiyaçların karşılanmasıyla sınırlanan, ideolojik-örgütsel çerçeveden yoksun, canlılığın doğal refleksli dairesinde gelişir. Sadece insanın değil bütün canlı varlıkların tipik davranış biçimleri söz konusudur. Ancak tarihin "en uzun süre"sin de vücuda gelen ve "temel kültür sosyolojisi" kapsamında inşa sürecini tamamlayan toplumsallaşmayı ideolojinin orijini kabul etmek, yanlış olmayacaktır. Bu açıdan ikinci doğa evreni içerisinde belirginlik kazanmış, işlevsel hedeflere yönelik yapılandırılan ve toplumun davranış biçimlerini düzenlemeyi amaç edinen her sistematize edilmiş düşünce tarzını, ideolojiyi zaviyesinde ele almak gerekir. Örneğin ilk avcı topluluklarının, taştan yapılmış ok-mızrak gibi araçlarını üretip, kolektif bizon avına çıkmaları esasında ideolojik bir davranıştır. Yaşamın temeli olan beslenme ihtiyacını karşılayabilmek için düşünülmekte, gerekli araç-gereçler üretilmekte rol ve görev dağılımı yapılmakta (örgütlenebilmekte) ve eyleme geçebilmektedir. İdeolojinin özü ve özeti budur. Yine Sümerli kurnaz rahibin, yıldızlara bakarak, göksel düzeni yeryüzüne indirip, kendi egemenlik alanı ekseninde etkili bir e-toplum düzeni oluşturmasının, ideoloji olmadığını kim savunabilir? Mitolojik yöntemler, önderliksel arayışlar, Peygambersel çıkışlar, dinsel soyutlamalar, felsefi dizgeler ve en nihayetinde bilimsel buluşlar, tamamen ideolojik çerçevedeki gelişmelerdir.

Bir çıkış veya arayış, toplumun karşısına "Nasıl yaşanmalı" veya "Ne yapmalı ?"gibi sorularla çıkıyor ve geniş toplum kesimlerini harekete geçirmeyi hedefliyorsa (başarılı olup olmamasından azade), kesinlikle ideolojik bir çıkıştır. Var olanın eleştirisi, olması gerekenin önerisi temelinde gelişen ideolojik çıkışların bir çığa dönüşmesi ve mevcut olanı alt-üst ederek yeni olanı yaratabilmesi zaman ve zeminle ilgili bir durumdur. Doğru zamanda ve uygun zeminlerde toplumla buluşması sağlanan ideolojiler gelişirken, bunu başaramayanlar yani erken doğum yapanlar veya geç kalanlar unutulup giderler. Bu açıdan hiçbir ideoloji verili toplumsal zihniyetin gerisinde kalarak veya çok çok ilerisine düşerek gelişme şansını yakalayamaz. "Zamanın ruhu" denilen tespit ve Lenin`in devrimler için yaptığı "Yarın geç olacak, bugün erkendir" tespiti ideolojinin zamanlamasıyla mevcut toplumsal zeminin zihniyet paydaşlığına ışık tutmaktadır. Toplumsal hakikati doğru algılayıp, doğru zamanda ortaya çıkmayan ve doğru müdahaleler ile sorunlara neşter vurmayan ideolojiler ya aşılmaya ya da anlaşılmaya mahkum

olmaktadır. Bu yeni ideolojik arayışların verili düzenden ileri veya geri olmayacağı anlamına gelmez. Gelişmenin diyalektiğini çizgisel ilerlemesi bakış açısının dar boğazına sıkıştırmadan hemen şu noktanın altını çizmeliyiz ki, "ilericilik"- "gericilik" gibi kavramlar, tamamen olmasa da izafi kavramlardır. Kime, neye göre ilerici veya gerici diyeceğiz? Bu kavramları izafi olduğu kadar, gelişme de hep ileriye doğru devinim göstermez. Bazen çizgisel, bazen helezonîk, bazen dairesel ve bazen de sıçramalı olan değişim veya ilerleme süreçleri ideolojilerin de karakteristiğini tayin eder. Gerici gibi duran kimi ideolojiler toplumun ileriye taşıyabildiği gibi, ilericilik iddiasını taşıyan kimi ideolojiler de toplumu geriye çekebilir. Gene çıkışı itibariyle ilerici olan kimi ideolojilerin-dinler gibi-gelişme süreçlerinde oldukça gericileştikleri tarihsel deneyimlerle sabittir. Bu nedenle bir ideolojinin ilerici mi yoksa gerici mi olduğunun sağlamasını yapabilmenin en mantıklı yolu ve yöntemi toplumsal fayda ölçüsünü kıstas almak gerekir. Doğurduğu sonuçlar nelerdir? Toplumu nereden alıp, nereye taşımıştır? Maddi-manevi kazanım veya kayıpları nelerdir gibi verilere bakılmalıdır. Çünkü faşizm de bir ideolojidir ve en az elli milyon insanın ölümüne, yüzlerce yıllık birikimlerin hebasına yol açmıştır. Dolayısıyla bir ideoloji toplumun gelişim dinamiklerini özgürleştiriyorsa demokrasi düzleminde açığa çıkan ahlaki-politik ilkelerin güçlenmesine vesile oluyorsa ve tabi ki, tahakküm alanlarını ortadan kaldırıyorsa o ideoloji ilericidir. Aksi yönde gelişme yaratan ideolojiler ise, tartışmaya yer bırakmaksızın, gericidirler. Toplumu daraltan, egemenlik alanlarını genişleten, özgürlükleri kısıtlayan, biat ve itaat, kültürünü aşılayan, egemeni özneleştirirken, geniş toplum kesimlerini nesneleştiren ve iktidarcı tahakküm anlayışından beslenen ideolojilerin, ilericilikle veya toplumsal gelişmeyle yakından veya uzaktan bir alakasının olduğu zaten düşünülmez.

Bu nedenle ideoloji kavramının iki ayrı düzlemde ele alınması ve çift boyutlu ortaya konulması hayati önemdedir. Buna da kabaca "Toplumcu ideolojiler" ve "Devletçi ideolojiler" demek mümkündür. Toplumcu ideolojiler "Nasıl yaşamalı" sorusuna cevap ararken, devletçi ideolojiler daha çok "Nasıl idare etmeli" sorusunun peşine takılırlar. Bu durum birbirine taban tabana zıt ve çatışma halinde olan iki ayrı oluşum haline işaret etmektedir. Meselenin dramatik tarafı ise devletçi ideolojilerin, toplumcu ideolojileri manipüle ederek, ayakta kaldıkları gerçeğidir. Toplumun kendini aşmak ve sorunları çözmek için geliştirdiği düşünce sistemleri yontulup, içeriklerini başkalaşıma uğratarak, tahakkümcü iktidar yapılarının hizmetine koşmaları ve öldürücü bir silah haline getirerek, tekrardan topluma çevirmeleri, egemenlerin en büyük maharetleri olmaktadır. Binbir suratlı olmaları, kılıktan kılığa girmedeki ustalıkları hem İsa'ya hem Musa'ya oynamaları ve en nihayetinde tüm karşıt görüşleri kendi potalarında eritmeleri egemenlerin beş bin yıllık büyük sırları olmaktadır. En geniş toplumsal direnişçilere öncülük yapan büyük ideolojik çıkışların bile, dönüp dolaşıp, devletçi ideolojilere can suyu taşımaları insanlığın en temel handikapı olarak görülmektedir.

İnsan düşünebildiği için değil, toplumsal davranış sergileyebildiği için ideolojik çerçeveler geliştirmiştir

Peki ama neden böyle oluyor? Kırk yıl en acımasız firavunlara karşı en amansız direnişleri yürüten Musa`nın ideolojisi, neden en değmez Firavuna dahi katmerli bir zulmün aracı haline geliyor? Üç yüzyıl Roma`nın zulmüne uğrayan İsa`nın ideolojisi, neden Roma`nın en gözde işgal ve sömürü aracına dönüşüyor? Gericilik ve cehalete karşı en büyük kavgayı veren Muhammed'in ideolojisi, neden gericiliğin, saflığın ve yobazlığın beslendiği en büyük kaynak halini alıyor? Tam yüz elli yıl vahşi kapitalizme karşı duran ve bu uğurda on milyonlarca kayıp veren sosyalizm ideolojisi, neden kapitalizmin en sağlam dayanağı haline geliyor? Örnekleri sınırsız çoğaltmak mümkündür. Oluşan kısır döngü insan sınırlarını zorlamakta, ciddi kafa karışıklığına yol açmaktadır. Beş bin yıllık bu uzun tarihsel serüven de yaşatılan tekrar ve tekerrür duygusu gerçekten baş döndürücü zalimin zulmü cana tak ettikçe, iki-üç yüzyılda bir ideolojik-politik bir öncülük çıkmakta, toplumsal direnişleri

örgütlemektedir. Başarılı olsun veya olmasın, belli bir süre sonra o da karşıtına dönüşmekten ve hatta belki de karşıtından daha beter bir hale gelmektedir. Kurtulma nezdinde ideolojinin ölçüleştirilmesinde egemenlerin anti propagandaları kadar bu toplumsal belleğin kötü hatıraları da etkili olmaktadır. Öcalan bu sorunun nedenini şöyle açıklıyor; modernite ideolojilerinin çözüm aracı olmamaları toplumsal sorunlarla gerçekçi bağ oluşturmamalarından kaynaklanır. İster geleneksel (dinsel), ister modern (liberalizm, milliyetçilik, sosyalizm) ideolojilerindeki başarısızlık, toplumsal sorunları doğru yansıtmamalarıyla ilgilidir. Çözüm evrimci ve devrimci tarzlarıyla hem söylemde hem eylemde doğrunun yaşanmasını dayatmaktadır."(DTM-4)

Hiçbir ideoloji verili toplumsal zihniyetin gerisinde kalarak veya çok çok ilerisine düşerek gelişme şansını yakalayamaz

Toplumsal sorunlarla doğru bağ kuramama vurgusu, yaşanan yenilgilerin temel nedeni olmaktadır. Bir ideoloji toplumun temel sorunlarını tam anlamıyla kavrayıp, gerçekçi çözümler üretmedikçe zaman içerisinde yozlaşmaktan ve karşıtına dönüşmekten kurtulamaz. En küçük bir çatlak, hatalı analiz veya yanlış teşhis, yıkımla sonuçlanmaktadır. Çünkü egemen resmi devlet ideolojisi alışkındır ki, en küçük çatlaklardan bile içeri sızabilmekte, toplumsal ideolojileri kendisine benzetebilmektedir. Söz konusu çatlaklar genellikle sorunları çözümlerken değil, alternatif çözüm önerileri sunarken, açığa çıkmaktadır. Bunun nedeni de devletçi ideolojinin, toplumsal bellekte bıraktığı toplumsal izlerdir. Ne yapılırsa yapılsın bir türlü onun dışına tam çıkılmamaktadır. Murray Bookchin; "Özgürlüğün Ekolojisi" adlı kitabında "kölenin özgürlük hayali sahibini köleleştirmektir" tespitini yapar. Bu bakış açısı devam ettiği sürece, köle ve efendi hep yer değiştirse de, kölelik sabit kalmaktadır.Toplumun temel sorunları binlerce yıldır aynıdır. Form ve biçim değiştirse de özü değişmemiştir. İşte mülkiyet ve tekel sorunu, iktidar ve devlet sorunu, toplumsal cinsiyet sorunu, çevre ve ekoloji sorunu, kimlik ve aidiyet sorunu, hukuk ve adalet sorunu, inanç sorunu, güvenlik sorunu, üretim ve paylaşım sorunu gibi toplumsal yaşamın açığa çıkardığı ve tahakkümcü devlet anlayışının, kör düğüm haline getirdiği sorunlara bütüncül çözümler geliştiremediği için toplumcu ideolojiler, arzulanan başarı düzeyini yakalayamıyor. Bu temel sorunlardan sadece birisi bile es geçildiği zaman, diğerleri için mükemmel çözümler geliştirilmiş olsa bile, yenilgi kaçınılmaz bir hal alıyor.

Bir diğer önemli nokta, ideolojinin örgütsellikle ilişkili olan, organik bağıdır. Bu bağın kurulması, olmazsa olmaz kabulünden bir zorunluluktur. Çünkü ideoloji güzel sözlerin veya etkileyici fikirlerin bir araya getirilip, dillendirilmesinden ibaret bir olay değildir. İdeolojinin gerçekleşmesi fikrin söze, sözün örgüte, örgütünün eyleme dönüşmesine bağlıdır. Çünkü geçmişin eleştirisi, güncelin analizi ve geleceğin inşası ancak amaca odaklanmış, örgütlü bir yapıyla mümkün hale gelebilir. Aksi durumda Zerdüşt`ün, Mani`nin, Mazdek`in Hallacı Mansur`un pratiğinde olduğu gibi söz, hoş bir seda olarak kalacak. Toplumsal yaşama yön veren maddi bir güce dönüşmeyecektir. Elbette ideoloji olmadan, örgütsel çatı kurulmaz ama bunun yanı sıra, örgütsüz bir ideoloji de etki gücü kazanamaz. Aralarındaki ilişki, beden ve baş diyalektiği gibidir. Bilinç-fikir-söz-araç-amaç bütünselliğinde anlam kazanan, ideolojik-örgütsel yapıların, harekete geçirici, sürükleyici gücü o zaman açığa çıkmaktadır. Alenen ortaya çıkan bu gücün bir bölümü var olanı yıkmak veya aşmak için kanalize edilirken, esas potansiyeli yeniyi inşa etme sürecinde kullanılmaktır. Bu simbiyotik ilişki, nükleer fizyon etkisi gibi sürekli birbirlerine dönüşerek, muazzam bir toplumsal enerjiyi açığa çıkarmaktadır. İdeolojik perspektifle örgütlenmiş birey, öğrendikçe yapmaya koşullanır. Yaptıkça da hareket ivmesi ve kapasitesi artar. Hareket halinde oldukça da enerji üretimi süreklilik kazanır.

Egemen güçlerin ideolojilerden korkmaları bundan ötürüdür. Eğer ideolojinin örgütleyici ve eyleme geçirici özellikleri olmasaydı bu kadar korkmalarını ve saldırmalarını gerektirecek bir durum da olmazdı. Mesela liberal demokrasilerde düşünce özgürlüğü orantılı bir şekilde öne çıkarılırken, örgütlenmenin

önüne bin bir türlü engeller çıkarılır. Çünkü örgütsüz ve eylemsiz bırakılmış bir fikir, istediği kadar uç veya radikal olsun, kendileri açısından bir tehlike arz etmediğini bilirler. Herkes istediğini düşünebilir ve düşündüğünü belli oranda ifade edebilir ama örgütlenip eyleme geçemez. Bunu yapmaya yeltendiği zaman "orada dur" denilir. Çünkü örgütlenip eyleme geçilen bir fikir artık ideoloji halini almıştır ve egemenin iktidar alanına girmiştir.

Sonuç Yerine;

İnsanlığın kaderini avuçlarının arasına aldıklarını düşünen egemen güçlerin en son arzulayacakları şey, toplumun yerinden oynaması, belli bir ideolojik bilinçle donanması belirli araç-gereçlerle eyleme geçmesi ve "kontrol dışı" ideolojilerin, çekim alanına kapılmasıdır. Çünkü doğası itibariyle her ideoloji kendi ekonomik, politik kültürel ve askeri alanını oluşturmak isteyeceği için, egemenler açısından beka sorunu başlayacaktır.

İdeoloji kavramını öcü düzeyinde düşmanlaştırmalarının nedeni budur. Çünkü ideolojiyi kendi alanları olarak görmektedirler. Daha Sümerler döneminde ideolojinin önemini ve gücünü fark eden yönetici elitler, bu alanın ilelebet kendilerinde kalmasını istemiş, ideolojiyi rızanın üretim süreçlerinde çok etkili kullanmışlardır. Kendilerini özne, toplum yığınlarını ise, nesne olarak konumlandırdıkları için; ideolojiyi her zaman öznenin üretmesi gerektiğini, nesneye düşenin ise, özneyi takip etmek ve ona tabi kalmak olduğunu salık verirler. Toplumu ideolojiden uzak tutabilmek hem ince hem kaba yöntemleri iç içe kullanırlar. İnce yöntemlerin başında ideolojiyi kötülemek gelir. Yani bir nevi ideolojiye karşı, ideolojik mücadele seferberliği başlatırlar. İdeolojilerin ne kadar kötü ve tehlikeli olduğu, bütün telekomünikasyon araç-gereçlerini kullanarak, propaganda ederler. Sinema, edebiyat, politika ve akademiler bu iş için seferber edilir. Tek amaç, toplumun ideolojikleşmesinin önüne geçmeyi başlatmaktır. Daniel Bell`in 1960`da yayımlanan "İdeolojinin sonu" adlı kitabıyla Fullevya`nın 1990`da yayımlanan "Tarihin sonu" kitapları bu incelikli mücadelenin, evrensel ifadeleri olmaktadır. Aslında bunlar herhangi bir kitap olmaktan ziyade ABD merkezli kapitalist modernitenin insanlığa dayattığı ideolojisizleştirmenin teorik ifadesidir. Daniel Bell kitabında özetle dünyanın sanayileştiğini üretimin patlama yaptığını ve tüm dünyada ekonomik iyileşme başladığını ve dolayısıyla refah düzeyi artmış toplumlar da ideolojinin işlevini yitireceğini savunmaktaydı. Ona göre ideoloji; yoksul ve gelişmemiş toplumların tepkilerinden, dogmatik radikalizminden başka bir şey değildi. Yani insanların açlıktan dolayı isyan ettiklerini, artık bolluk olacağına göre isyan etmeyi gerektirecek bir nedenin kalmayacağını savunmaktaydı. İdeolojiyi beyinden alıp mideye indirgeyen ve oradan alıp bağırsaklar da posa haline getiren bu anlayış, topluma karşı en etkili ideolojik mücadeleyi verdiğini bilmek gerekiyor.Fukuyama'nın "Tarihin sonu" adlı provokatif kitabını da bu kapsamda değerlendirmek gerekir. Sovyet blokunun çöküşünü, kitabın da tarih bitti ve ideolojilerin sonu geldi demek istemiştir. Marks, tarihi sınıflar arası çatışmanın sonucu olarak değerlendiriyor. Ezen ile ezilen sınıfların çatışması tarihin yönünü belirliyordu. Fullevya'ya göre; sosyalizm yenildiği ve kapitalizm zaferini ilan ettiği için, tarih de bitmiş oluyordu. Bu nedenle de artık ideolojilerin bir anlamı ve önemi kalmıyordu.Bu neviden ince yöntemlere rağmen, toplumların ideolojiyle devam ettiği ve ete kemiğe büründüğü zamanlarda ise, fiziki saldırılar gündeme gelmektedir. Egemenler, toplumun özgür yaşam arayışlarını "Ayaklar baş oldu" karalamalarıyla boşa çıkarmaya, yok etmeye çalışmaktadır.Sonuç olarak; toplumlar ideolojisiz var olamazlar. Bilinç düzeyi ve farkındalığına dokunulmaksızın her birey bir ideolojinin zihniyet düzeyine göre yaşar. Can alıcı olan soru, hangi ideolojiye hizmet edildiğinin ve neye göre yaşandığının bilinmesidir.

KAYNAK

1. **Abdullah Öcalan; SRD-1(Sümer Rahip Devleti..), DTM-4(Demokratik Toplum Manifestosu), BHS(Bir Halkı Savunmak)**
2. **Andrew Heywood; Politik İdeolojiler**
3. **Daniel Bell; İdeolojinin Sonu**
4. **Andrew Vincent; Modern Politik İdeolojiler**
5. **Sosyoloji Sözlüğü**
6. **Paradigma Felsefe Sözlüğü**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kürt Toplumunun İdeolojilerle İmtihanı!

Cafer Tar

"Sosyal bilim olarak felsefe tıpkı doğuş sürecindeki gibi bir rolü günümüzde de oynamak durumundadır. İktidarlaşmış bilime karşı felsefeye dönüş özgür toplumun çıkış ilkesidir."

Abdullah Öcalan

İdeoloji kavramı sosyal bilimlerde üzerinde en fazla konuşulan konulardan biridir. İdeolojinin ne olduğu konusunda konuyla ilgili olan çevrelerde bir görüş birliği yoktur. Bunun en temel sebeplerinden bir tanesi tüm ideolojik duruşların tamamı teori ve pratik arasında bir bağın olduğunu varsaydığından karşımıza uygulamada ciddi problemler çıkmaktadır. Bundan dolayı neredeyse her ideolojik yaklaşım günlük politik yaşamda inançların uygulamada her zaman karşılık yaratamaması gibi bir sorunla karşı karşıya kalmaktadır.

İdeolojinin ne olduğu konusunda genel bir anlayış birliği olmasa bile, ideolojinin ne zaman ortaya çıktığı konusunda bilim çevrelerinde bir uzlaşma vardır. Buna göre ideoloji Fransız Devrimi sürecinde ortaya çıkmıştır. İdeoloji terimini ilk olarak Antoine Louis Claude Destutt de Tracy; "Trash Institut de France"de 1796-1798 yılları arasında "Memoire sur la Faculte de Prensese" başlığı altında bölümler halinde sunduğu bildirilerde kullanmıştır. İdeoloji kelimesi; Grekçe "eidos" ve "logos" kelimelerinin birleşiminden oluşur ve "düşünce bilimi" olarak kullanılır.

Antoine Louis Claude Destutt de Tracy 1799-1800 yılları arasında Fransa'da Kamu Eğitimi Meclis üyeliğine atanır. Bunun üzerine Tracy okullara ideolojinin müfredat programındaki rolünü ve önemini vurgulayan genelgeler gönderir. Bu yolla Tracy ve arkadaşları o yıllarda aydınlanmış bir elit tarafından yönetilen temsili seküler, cumhuriyetçi, liberal bir toplumsal sistem inşa etmeye çalıştılar. Dolayısıyla ideoloji bir süre sonra halkın gözünde varlıklı liberal bir grubun politik doktrini haline geldi. İdeoloji kavramının ilk negatif kullanımı ise yaygın manada Napolyon Bonapart döneminde olmuştur. Napolyon'un ideologları, aydın orta sınıfların desteğini kazanmak için yoğun bir ideolojik kampanya yürütmüşlerdir. Fakat daha sonra iktidarı ele geçiren Napolyon daha önce birlikte çalıştığı ideologları, masa başı aydınları, politik zekâları kıt insanlar olarak nitelemiştir.

İdeoloji kavramı bu anlamıyla o yıllarda burjuvazinin iktidara tutunmak ve orada kalıcı olabilmek için geliştirdiği bir kavrama dönüşmüştü. Avrupa sermayesi bu yolla kendi durduğu yerden tarihin gelişim yönünü çok subjektif olarak tarif etmeye çalışıyordu. Aslına bakarsanız burada çok faydacı bir yön vardı ve bu yaklaşım dönemin önemli burjuva ideologlarında hemen göze çarpıyordu. On dokuzuncu yüzyılda neredeyse dünyanın geri kalanına hâkim hale gelmiş Avrupa burjuvazisi bu durumu çeşitli ideolojik tanımlamalarla izah etmeye çalışıyordu. Dolayısıyla ideoloji dönemin Avrupa sermayesinin elinde bir iktidar aracına dönüşmüştü. Buna karşı çıkan Karl Marx dönemin Avrupa burjuvazisinin bu çabasını çalışmalarında ideoloji kavramını üzerinden eleştiri konusu yapmıştır. Kavramın negatif kullanımını pekiştirenlerden ilki Karl Marx olmuştur. Alman ideolojisinde Marx ve Engels ideolojiyi şöyle tarif ediyor. "Yönetici sınıfın fikirleri her çağda egemen fikirlerdir; yani buna göre toplumda maddi güce hâkim olan sınıf aynı zamanda entelektüel güce de hakimdir. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı

zamanda zihinsel üretim araçlarının da kontrolünü elinde tutar."Fakat kapitalizmin krizler karşısında ortaya koyduğu direnç, sonraki kuşak Marksistlerin ideoloji kavramı üzerinde daha fazla durmasına neden oldu. Onlara göre sistemin ortaya koyduğu dirençte ideoloji kavramı özel olarak önemli olmuştu. Birçok Marksist kuramcıya göre kapitalist sistemin önemli direnç noktalarından birisi kapitalizmin kendini ideolojik olarak yenileyebilmesi olmuştur. Dolayısıyla ideoloji kavramı zaman içerisinde Marksistler için de önemli bir anlam değişikliği geçirmeye başladı. Başlangıçta egemen elitler tarafından yaygın olarak kullanılan ideoloji kavramına sonraki Marksist teorisyenler de ilgi göstermeye başladılar. Bir süre sonra başta Lenin olmak üzere birçok sol çevre Marx'ın aksine ideoloji kavramına pozitif bakmaya başladılar ve ideoloji kavramı sol çevrelerde daha fazla önemsenmeye başlandı. Buna göre her sınıfın bir ideolojisinin olması gerekiyordu. İlk olarak Lenin "Ne Yapmalı?" adlı kitabında proletaryanın düşüncelerini "sosyalist ideoloji" veya Marksist ideoloji olarak tanımlamaya başlamıştır. Böyle ideoloji kavramı sol çevrelerde de Marx'ın aksine pozitif bir anlam kazanmaya başlamıştır.

Birçok sol çevre ideolojiyi "bir toplumsal çevrenin kendi içerisinde birlikte davranmasını sağlayan, bunun için yarattıkları kurumların çalışmasını sağlayan, taleplerini ortaya koymalarına yardım eden ve bu taleplerini elde edebilmek için onları motive eden kendilerine ait fikirler" olarak tanımlamıştır. Halbuki Marx'ın Alman ideolojisinde ve 18. Brumaire'de ifade ettiği ideoloji kavramı bir tür yanlış bilinç oluşturma ve mistifikasyon sürecidir. Bu anlamıyla ideoloji Marx'a göre hakikatin karşıtıydı. Karl Marx'ın eleştiri konusu yaptığı dönem Avrupa burjuvazisinin ideolojiye yaklaşımının bunda tabi ki payı vardır ve Marx'ın yaklaşımını dönemin koşulları içerisinde değerlendirmek gerekir. İdeoloji kavramının oldukça subjektif bir tarafının olduğu ve toplumun farklı kesimlerinin kendi durduğu yerden kavramın içini yeniden doldurduğu gerçeğini de göz ardı etmemek gerekir. Halbuki egemen güçlerin elindeki ideoloji kurumları tarafından sürekli olarak manipüle edilen alt sınıfların kendi başlarına kendi çıkarlarını tarif edemeyeceği ve bunun örgütünü kuramayacakları gerçeği de geldiğimiz noktada hala reel bir gerçeklik olarak, önümüzde durmaktadır.

Yine ideoloji çalışan önemli insanlardan biri olan Karl Mannheim ise, "İdeoloji ve Ütopya" (1929) adlı eserinde ideolojiyi; "belli bir sosyal düzeni savunmaya hizmet eden düşünce sistemleri ve bu düzendeki baskın ya da yönetici grubun çıkarlarının kabaca ifadesi olarak" tanımlamıştır. Günümüz dünyasında toplumun alt kesimlerinin verili ilişkilere itirazlarına denk düşen ideolojiler, batılı çevrelerce hoş karşılanmamaktadır. Özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra yaygınlık kazanan ideolojilerin sonu yaklaşımı çok kısa bir süre sonra artık taraftar bulamaz hale gelmiştir. Aslına bakarsanız "ideolojilerin sonu" yaklaşımı bizi yeniden iki yüz yıl öncesine götürdü. İnsanlar yeniden hurafe ile hakikat arasındaki farkı tartışıyorlar. İdeoloji ve bilim arasında bir karşıtlık üretip kendi düşüncelerini bilimsel hakikat, başkalarınınkini ideolojik sapma olarak, göstermeye çalışan egemen çevreler aslında "ideolojilerin sonu" diyerek sonsuza kadar kendi egemenliklerini ilan etmek istiyorlar. Bu tür yaklaşımlar her şeyden önce kendi pozisyonlarını gözden geçirmelidirler. Salt bilimciliğin insanları getirdiği nokta ortadayken ve bilim buna sebep olanların elinde basit bir iktidar aracına dönüşmüşken, bilim/ideoloji karşıtlığı üzerinden, ideolojilerin sonunu ilan etmek, abesle iştigal etmektir. Tamda bu noktada PKK Lideri Abdullah Öcalan devreye girmektedir. "Sosyal bilim olarak felsefe, tıpkı doğuş sürecinde olduğu gibi bir rolü günümüzde de oynamak durumundadır. İktidarlaşmış bilime karşı, felsefeye dönüş, özgür toplumun çıkış ilkesidir."

Öcalan, bu noktadaki yoğunlaşmasıyla Kürt toplumunda muazzam bir insani, felsefi, ahlaki/politik bir patlamanın önünü açmıştır. Bütün dünyada ideolojilerin sonu ilan edilirken ve yine Türkiye ve Kürdistan'da her şey günlük çıkar üzerinden tarif edilirken, Öcalan bunun aksini yapmış ve bu yolla yüz yıldır, düzenin çarpık bilinç oluşturan kurumlarına karşı, geniş kitlelerin, direnç kazanmalarının önünü açmıştır.

Mezopotamya'nın Kadim Halkı: Kürtler

Bir halkın başına gelebilecek en kötü şey, onun hafızasını silmektir. Geçmişi ile bağı kopmuş bir halk geleceğini kuramaz. Kürtler Ortadoğu'da son yüzyılda çok yoğun bir saldırı altında kaldılar; kimi zaman sürgün edildiler, kimi zaman toplu katliamlarda yok

edilmeye çalışıldılar; fakat bütün bunlar arasında en kötüsü onları geçmişi olmayan bir halk haline getirme çabasıydı. Sömürgeciler Kürtlerin geçmişleri ile bağlarını kesebilmek için bütün ideolojik kurumlarını harekete geçirdiler. Üniversiteler, bütün eğitim sistemi, medya ve hatta ibadet kurumları elbirliği ile hakikati ters yüz etmeye çalıştılar. Bütün bu yukarıda saydığımız kurumlar aldıkları talimatla milyonlarca insanı, onların varoluşunu yok saymak üzerinden, kendilerini tanımladılar. Herkesin gözünün önünde duran bir halk, talimatla yok sayılıyordu; kendisi olmayan bir halkın, tarihi de olmazdı. Bundan dolayı birçok tarihsel kişilik ve tarihi olay, çarpıtılarak topluma anlatıldı. Günümüzde sosyal bilimciler insanı, geçmişle gelecek arasında yaşayan bir varlık olarak tanımlamaktadırlar. Buna göre geçmişle gelecek arasında yaşayan insan, ancak eylemi aracılığıyla insanlar arasında kendisine yer bulabilir. Ancak eylem maalesef öngörülemezlik ve belirsizlik özelliğiyle geçici olan, en nihayetinde sonlanan bir etkinliktir; onun kalıcı olmasını sağlayan tarihtir. Tarihte sürekliliği sağlayan şey ise, gelenektir; geçmişle gelenek arasında bağı gelenek kurmakta ve gelenek sayesinde, insan köksüzlükten kurtulmaktadır.

Kürtler geçtiğimiz yüzyıl boyunca, yurtsuz ve köksüz bir halk haline getirilmeye çalışıldı. Bin yıllardır üzerinde yaşadıkları bir ülkeleri vardı; ama ülkelerinin adı yasaklanmıştı, Kürtler insanlığın beşiği Mezopotamya'nın, kadim halklarından biriydiler; fakat tarihsel kökleri ile bağları kesilmiş, köksüz bir halk haline getirilmeye çalışmışlardı. Halbuki yurtsuzluk insanın bir yere ait olmaması, kendisinin emek vererek var ettiği bir dünyada yaşayamaması anlamına gelir. Kürtler kendi ülkelerinde yabancı durumuna düşürülmeye çalışılan bir halk konumunda yaşamaya zorlandılar. Köksüzlük ise bir halk için en büyük felakettir. Böyle bir halk hem içinde bulunduğu anı yaşayamaz hem de geleceğini kuramaz.

Yurtsuz ve köksüz bir halk onları bir arada tutan bağlardan, yoksun kalır; böyle bir halk ne ortak geçmiş bilincine sahip olur ne de ortak bir gelecek inşa edebilir. Toplum muazzam bir yoksunluk duygusuna kapılır; toplumsal anlamlar karşılıksız kalır, insanları bir arada tutan bütün gelenekler, ahlaki kodlamalar, inançlar bir anda karşılıksız kalır. Böyle bir toplum kendisini oluşturduğu, benim dediği bir ülkede yaşayamaz, dolayısıyla o halkın bütün çabası karşılıksız kalır. Hannah Arendt, insansal etkinlikleri üç ana gruba ayırır. Bunlar; emek, çalışma ve eylemdir. Ona göre bu etkinliklerin her biri yeryüzündeki yaşamın, insana verdiği temel durumlardan birine karşılık geldiği için en önemli insansal etkinliklerdir. Emek sadece bireysel olarak hayatta kalmayı değil, aynı zamanda türün devamını da sağlar. Çalışma ve onun ürünü, yani insanın oluşturduğu dünya, ölümlü yaşamın, başka bir ifade ile insansal yaşamın, geçici özelliğine süreklilik ve kalıcılık sağlar. Halbuki eylem ise, politik yapılar kurmada ve korumada etkili olduğu ölçüde, anımsamanın, yani tarihin koşulunu yaratır. Arendt'e göre bu durumda insanın olmasını sağlayan asıl etkinlik, eylemdir. Eylem yurtsuz insana yurt sağlayacak, kendisini oluşturacağı bir dünyada yaşamasını olanaklı kılacak bir etkinliktir.

Yine Kürtlerin ideolojilerle imtihanı noktasında, eylemin öneminden sonra modernlik ve Batı dışı modernlik kavramlarına bakmakta fayda var. Nilüfer Göle birçok çalışmasında modernitenin Batı toplumlarında geliştiği ve esas olarak; aydınlanma, sanayi devrimi, bireycilik, eşitlik ve laiklik gibi Batı'lı değerler tarafından belirlendiğini ifade etmiştir. Bunun sonucunda birçok çevre yıllarca Batı dışında kalan toplumların da modernleşme konusunda Batı'yı esas alması gerektiğini düşünmüşlerdir. Birçok çevre Batı toplumlarında gerçekleşen gelişme aşamalarının Batı dışı toplumlar da birebir gerçekleşeceğini varsaymışlar ve bu noktada birçok dayatmacı tutum içerisine girmişlerdir. Türkiye de başta Göle olmak üzere bir kısım sosyal bilimciler, modernitenin evrensellik iddiasına, karşı çıkmışlardır. Onlara göre modernitenin homojenleştirici, benzeştirici olduğu varsayımı doğru değildir. Bu yaklaşıma göre her toplum kendi tarih ve kültüründen yola çıkarak kendi yollarını belirleyeceklerdir. Dolayısıyla her ülke zaten kendi deneyim ve gelenekleri üzerinden bir gelişme göstermişlerdir, dolayısıyla modernleşme zaten kendi içerisinde çoğuldur. Almanya'nın, yukarıdan aşağıya modernleşmesi ile İngiltere'nin piyasa ekonomisine dayalı liberal modernleşmesi aynı olarak değerlendirilemez. Bu noktadan bakınca modernleşme kendiliğinden, yerel bir karakter kazanır. Bu noktada Nilüfer Göle haklı olarak klasik modernliğin evrensel, tekçi ve evrimsel ilerlemesi anlayışına eleştiriler getirir. Sosyologların önemli bir kısmı geldiğimiz noktada modernleşmenin yerel, kendi geleneğini

esas alan bir karakter kazandığını düşünmektedirler. Uzun yıllar Kuzey Kürdistan'da Kürt hareketi KDP'ye yakın bir çizgideydi; bu noktada sorunu milliyetçi bir noktada tanımlıyordu. Fakat çözüm konusunda çaresiz kalıyordu. Birçok kahramanca duruşa karşın bir türlü aşamadığı milliyetçi duruş, Dersim ve Zilan katliamları sonrası yaşadığı travma bir türlü aşıp, Kürt halkına gitmesine izin vermiyordu. Ancak çok sonra Türkiye'de TİP'in yükselişi sonrası ortaya çıkan gençlik hareketi Kürt gençlerini de etkilemiş ve yeni bir dönemin başlamasına, neden olmuştur.

O döneme kadar Kürt sorunun varlığını bile ağzına almayan Türkiye solu nihayet yarım ağız Kürt sorunundan bahsetmeye başladı; birçok sol yapı, Kürt seksiyonu kurma yoluna gitti. Fakat bu çabaların çoğu samimiyeten uzaktı. Birçok yapı, sadece sözüm ona programlarına Kürt sorununu alıyor; fakat pratikte Türk sömürgeciliği ile aynı dili konuşuyordu. Bir süre sonra PSK, DDKD, Kawa, Rızgari gibi kendini Kürt solu olarak, nitelendiren yapılar, ortaya çıkmaya başladılar. Fakat bunların çoğu Kürtlerin kendi tarihsel, kültürel arka planını değil, tıpkı dönemin Türk solu gibi tek doğrusal tarih anlayışını, daha doğrusu Batı tarzı tek tip modernleşme hareketinin, sol versiyonunu esas alıyorlardı.

Bu anlayış doğru bir eylemsellikten de uzak olduğu için bir türlü Kürt halkı arasında karşılık yaratamadı, yirminci yüzyılda büyük bir yenilgi ile sonuçlanmış reel solculuğun, küçük birer şubesi olmanın ötesine geçemediler. Bundan dolayı bu yapıların eski kadrolarının önemli bir kısmı geldiğimiz noktada, o gün söylediklerinin tam da zıddı bir pozisyonda duruyorlar. Bir zamanlar PKK'yi yeterince sosyalist olmamakla suçlayan, Rızgari, Peşenk gibi yapılardan gelen kadroların çoğu geldiğimiz noktada, ilkel milliyetçi bir noktaya savrulmaktan, kendilerini kurtaramadılar. Dolayısıyla kendi geleneğini esas almayan, klasik Batı tarzı dayatmacı modernitenin, sol versiyonu olan reel solculuk, Kürt toplumuna pek fazla bir şey verememiş, dönemin Kürt reel solcularının çok önemli bir kısmı aslında reel solculukla birçok noktada benzerlik gösteren, ilkel milliyetçilik noktasına, savrulmuşlardır. Buradan bakınca Kürtlerin tarihsel gelişimini esas almayan, gelenekleri ile uyumsuz olan, ilkel milliyetçilik ve reel solculuk, Kürt halkı arasında kendine bir karşılık yaratamamış, birçok değerli insanın kaybına neden olmuştur.Halbuki Mezopotamya'nın kadim halklarından olan Kürtlere baktığımızda, Kürtler arasında çıkan filozofların felsefi yaklaşımının, yerel özellikler taşımakla birlikte evrensel yönlerinin de çok baskın olduğunu söylemek gerekir. Kürtler Mezopotamya'nın kadim halklarından biridir ve muazzam bir kültürel geleneğe sahiptirler. Bundan dolayı Kürtler birçok zorluğa rağmen; Mitrazim ve Zerdüştlük, Ezidilik, Alevilik gibi kendi otantik köklerini içinde barındıran, insanlarını ve değerlerini özellikle sözlü gelenek üzerinden, günümüze kadar korumayı başarmışlardır.

Kürtler yaşadıkları coğrafyanın güçlü metafiziğinden hem beslenmişler hem de onu inşa etmişlerdir. Özellikle son yüzyıl boyunca uğradıkları yoğun saldırılara ve bu saldırıların sebep olduğu acılara karşı onları dirençli kılan bu güçlü felsefi birikim ve onun verdiği güçtür. Kürtler Müslüman olduktan sonra da Kürdistan yoğun saldırılara uğramaya devam etmiştir; bütün bunlara karşı Kürtleri dirençli kılan şey devraldıkları güçlü felsefi gelenektir. Örneğin Mitraizm'de korkunun haram olması önemli bir pratik tutumu ve sorunlar karşında dirayetli durmaya neden olmuştur. Ayrıca yine Zerdüştlüğün, temel ahlaki prensiplerinden olan; iyi söz, iyi düşünce ve iyi eylem onların kendilerine has bir karakter ve duruş sağlamalarına neden olmuştur. Geçmişte yaşamış Kürt filozoflar, felsefeyi dinsel/metafizik bir dil kullanarak günlük yaşamın içine dahil etmeyi başarmışlar, bu yolla hem kendi halkının hem de başka halkların toplumsal gelişimine önemli katkılar sağlamışlardır. Ayrıca tarih boyunca Kürt filozofların, başka bir ifade ile alimlerin neredeyse tamamı protest bir tavra ve politik bir yaklaşıma sahiptirler. Dolayısıyla bu insanlar, sadece dar anlamda düşünce alanında kalmamışlar, topluma yön veren, pratik duruş ve teorik önermelerde bulunmuşlardır. Müslümanlığın Kürdistan'da yaygınlaşması sonrasında da Kürt filozoflar, Mezopotamya'nın kadim geleneklerine, büyük bir saygı göstermeye devam etmişler ve onlardan sonuna kadar yararlanmaya çalışmışlardır.

Kürdistan'da fanatik Müslümanların aksine, özellikle Êzidiler olmak üzere, diğer Müslüman olmayan inançlara karşı, düşmanca bir tutum gelişmemiştir. Birçok Müslüman Kürt, Sufi ve dervişler, diğer inançlardan insanlarla ilişkilerini sürdürmeye devam

etmişlerdir. Yıllar içinde kuşaktan kuşağa devrolan mistik geleneğin, bunda ciddi bir payının olduğunu düşünmek gerekir. Birçok sapkının özellikle Êzidiler aleyhine sert fetvalarına rağmen, özellikle Sufiler ve dervişler bu tutumu paylaşmamış, hatta aksine Meleya Ciziri gibi sufi şairler, Êzidilere ait çeşitli sembolleri, şiirlerinde kullanmaya devam etmişlerdir. Dolayısıyla devletlerin inançları birbirine, düşmanlaştırma çabalarına rağmen, Kürdistan'da aynı anda bir kısmı Êzîdi, diğer kısmı Müslüman olan birçok aşiret ve aşiret konfederasyonu bulunmuştur. Aynı şey Kürdistan'ın birçok bölgesinde Alevi aşiretler içinde geçerlidir. Alevi Kürtler veya Êzidi Kürtler arasında, rağbet gören birçok destan ve hikâye, Müslüman Kürtler arasında da takdir edilmiş ve kuşaklar boyunca anlatılmaya devam edilmiştir. Bütün bu anlatımdan, kolaylıkla şöyle bir sonuca varabiliriz. Yüzyıllar boyunca süregelen saldırılar ve özellikle son yüzyılda dayatılan asimilasyona karşı direnme gücünü, Kürtler devraldıkları düşünce sistemi ve geleneklerinden almışlardır. Sanılanın aksine Mitracılık, Zerdüştlük, Manicilik, Êzidilik, Alevilik gibi kadim geleneğin, günümüze kadar gelen derinliği, Kürtlere ayakta kalma ve direnme gücü vermiştir. İnsanlar farkında olmadan, yüzyıllar boyunca süregelen bu gelenekten, aldıkları güçle karşılaştıkları onca felaketle başa çıkmışlardır. Halbuki dışardan gelen bu toplumun, tarihsel birikimi ve geleneği ile ilgisi olmayan; ilkel milliyetçilik ve reel sol yaklaşımlar, sadece Kürtlerin asimilasyon sürecini hızlandırmıştır.

Demokratik Konfederal Sistemde Karar Alma Hakkı, Halka Aittir

Yirminci yüzyıl boyunca, dünyanın birçok yerinde, sosyalistler daha adil bir dünya için muazzam mücadele ettiler. On binlerce insan, uzun yıllar cezaevlerinde kaldı. Yine birçoğu dağ başlarında veya şehirlerde faşizme karşı savaşırken, yaşamlarını yitirdiler. Fakat bunca kahramanca mücadeleye ve dünyanın neredeyse yarısında resmi olarak, sosyalist devletlerin iktidarına rağmen, kapitalizmin yirminci yüzyılı zaferle kapatmasını önleyemediler. Çünkü reel sol yaklaşım, tıpkı kapitalizm gibi demokrasiyi değil, devleti esas alıyordu; Sovyet despotizmi kuruluş felsefesinden koptuğu için sadece Sovyet halklarına değil, bütün insanlığa yüz yıl kaybettirdi. Sözüm ona Sovyetlerin eleştirisi üzerinden, kendini yeniden tanımlayan Çin de benzer bir yanlıştan kurtulamamış, o da demokrasiyi değil, devleti esas aldığı için adı komünist ama gerçekte kapitalist olmaktan kurtulamamıştır. Halbuki Sovyetlerin kuruluş döneminde, konfederalizm esas alınsaydı; geldiğimiz noktada dağılan ve tasfiye olan sosyalizm değil, büyük ihtimalle kapitalizm olurdu.

Tarih çok net olarak, Öcalan'ı haklı çıkarmıştır; "demokrasi geliştirilmeden sosyalizm olmaz!" Devrimci hareketler son iki yüzyıl boyunca, ulus devleti esas alan bir tutum içerisinde olmuşlardır. Bu yapıların çoğu demokrasiyi değil, devleti esas alan yapılarıyla ele geçirmeyi umdukları devlet eliyle kısa sürede, büyük toplumsal dönüşümleri ortaya çıkaracakları yanılgısına düşmüşler. Ve sonuçta büyük bir yenilgi yaşamaktan, kurtulamamışlardır. Tek doğrusal ve determinist bir tarih algısı adeta bu çevrelerin gözlerini kör etmiştir. Yıllarca insanlar sanki Allah'ın buyruğuymuşçasına toplumların ilkel, köleci, feodal ve kapitalist aşamalardan sonra mutlaka sosyalizme ulaşacaklarına mümin düzeyinde inanmışlardır. Kürdistan'da altmışlı yıllar sonrası ortaya çıkan sol yapılar da bu anlayışla hareket etmişler ve bir türlü sonuç alamamışlardır.

Reel sosyalizm ve milliyetçilik sonuç olarak, devlet odaklı oldukları için felsefeyi ikinci plana itmişlerdir. Kürdistan gerçekliğinden uzak olan bu iki yaklaşım, Kürtlere sadece kaybettirmiştir. Öcalan'ın "Felsefesiz yaşam olmaz. Kendi öz bilincine, anlamına, felsefesine göre yaşamayan birey, kendisiyle birlikte, toplumu da hiçleştirip, köleleştiren, egemen zihniyetin, cinsin felsefesine göre yaşamak zorundadır." Yaklaşımı bütün Ortadoğu'da yeni bir dönemi başlatmıştır. Öcalan'ın yeniden Kürdistan'da felsefeyi diriltmesi bütün Ortadoğu'da insani bir gelişmeye neden olmuş, bölge gericiliğini derinden etkilemiştir.Kapitalist moderniteyi esas alan ulus-devlet, son tahlilde toplumu zayıf düşürmeyi esas alır. Çünkü zamanla siyasi ve askeri güç, merkezi otoritenin eline geçer. Bir süre sonra hukuk devleti diye öne çıkarılan olgu, burjuvazinin egemenliğinin inşasını sağlamaktan öteye gidemez. Burjuva demokrasisi denilerek, kutsanan uygulamalar ise, burjuvazinin iktidar tekeline meşruiyet sağlamaya yarar. Halbuki gerçek bir demokrasiyi ve halk iktidarını gerçekleştirebilmek için bunun tam tersini, yani demokratik konfederalizmi geliştirmek gerekir. Demokratik konfederal sistemde karar alma hakkı,

halka aittir. Belirli bir tartışma süreci halk içinde tüketildikten sonra, karar sürecine, bütün halkın yerelden dahil olduğu bir süreç işler. Tabandan seçimle gelen delegeler, sadece bir yıl için seçilirler. Söz konusu delegeler, burjuva temsil ilişkisinin aksine, kendilerini değil; halkı temsil etmek zorundadırlar ve sürekli halk tarafından denetlenirler. Ortadoğu'da demokratik konfederalizm, tarihin çözülmüş bulmacasıdır. Milliyetçiliğin ve siyasal İslam'ın panzehiridir. İşleyen bir demokratik konfederalizm için ise; demokratik toplum, demokratik devlet ve demokratik siyaset esastır. Demokratik toplum, kendi içinde farklılıkları bir avantaja dönüştürür, kendi varoluşuna saygı isteyen bütün farklılıklar, başkalarının da varlığına saygıyı esas alır. Demokratik devlet bütün toplumsal faydanın, topluma eşit dağılımını esas alır. Demokratik siyaset ise cins, etnik köken ve inanç farklılıklarına bakmaksızın, toplumun bütün kesimlerinin, ekonomik ve siyasal karar alma süreçlerine, eşit katılımını esas alır. Dolayısıyla A. Öcalan'ın her defasında altını çizdiği gibi Kürt halkı bu üç şeyi sürekli tartışarak ve geliştirerek hem kendi dönüşümünün hem de bütün Ortadoğu'nun demokratik dönüşümünü hızlandırmıştır. Geldiğimiz noktada, İran'da rejimin sorgulanması ne ABD ve İsrail'in ne de İran muhalefetinin çabalarıyla değil "Jin, Jiyan, Azadi" sloganı ile olmuş ve bu slogan hem İran'da hem de bütün dünya da muazzam bir karşılık yaratmıştır. Demek ki; değişimin temel dinamiği, toplumların kendi geleneklerini esas alan, iç dinamiklerini harekete geçirmesiyle açığa çıkıyor. Yine Rojava ve bütün Suriye'de, demokrasinin toplumun gündemine gelmesi, demokratik konfederalizm üzerinden olmuştur. Geldiğimiz noktada bütün Rojava sahası muazzam bir demokratik dönüşüm yaşıyor; yirminci yüzyıl pratiğinin aksine halkı güçlendiren bir program hayata geçiriliyor. Kendini savunmadan, ekonomik ve siyasal sistemin inşasına kadar, Rojava halkının tamamı, sürece dahil olmuş durumdadır. Türkiye'de HDP üzerinden, sadece kimin iktidar olacağı değil, nasıl bir iktidar olacağı, Türkiye'nin içerde ve dışarıda nasıl bir tutum alacağına kadar, birçok noktada açıktan olmasa bile, kapalı kapılar ardında, demokratik konfederalizmin, toplumun gündemine getirdiği konular, esas alınmak zorunda kalınıyor.Geldiğimiz noktada başta ABD olmak üzere bölgeye ilgisi olan bütün güçler, Ortadoğu'ya ilişkin projelerini oluştururken, (açıktan ilan etmeseler de) Öcalan'ın tezlerini oldukça önemsiyorlar. Demokratik Konfederalizm, Kürtler arasında muazzam bir hızla, kendisine karşılık buldu. Kürtler bölgenin en edilgen halkı iken, Kürt Hareketinin duruşu ve onun Liderliğinin ortaya koyduğu pratik ve cezaevi koşullarında, ağır tecrit altındayken geliştirdiği demokratik konfederalizm, Kürtleri bölgenin en etkin güçlerinden biri haline getirmiştir. Kürtler devletsiz olmalarına rağmen, Ortadoğu'ya ilişkin bütün değerlendirmelerde en önemli faktörlerden biri haline gelmişlerdir. Bu sadece onların bölgedeki fiziki varlıkları ile izah edilemez. Kürtler bölgenin en örgütlü halkıdır ve artık onlara yol gösteren, onları bir arada tutan, yeni paradigma eksenli bir felsefeleri ve ona dayalı bir ideolojileri var. Günümüzde Türkiye ve Ortadoğu'da demokratik siyaset her zamankinden daha da önemli hale gelmiştir. Çünkü demokratik siyaset hiç kimseyi dışarıda bırakmadan, herkese kendini ifade etme ve siyasal güç olma olanağı sunarken, aynı zamanda politik toplumunu da oluşturmuş olur. Geldiğimiz noktada ne Türkiye'de ne de Ortadoğu'da, politika devreye girmeden, hiçbir sorun çözülemez. Eğer demokratik siyaset devreye girmezse, bölgede daha sert, baskıcı devlet seçeneği devreye girer ve daha büyük yıkımlarla karşılaşırız.

Yararlanılan Kaynaklar

- **Abdullah Öcalan; Kürt Sorununda Demokratik Çözüm Bildirgesi**
- **Abdullah Öcalan; Sümer Rahip Devletinden Demokratik Uygarlığa**
- **Abdullah Öcalan; Bir Halkı Savunmak**
- **Abdullah Öcalan; Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü**
- **Yaşar Kaplan; Ezidi ve Müslüman Kürtlerin Ortak Geçmişi, Kürt Araştırmaları**
- **Antoine Louis Claude Destutt de Tracy Band III: Logik**
- **Karl Mannheim; İdeoloji ve Ütopya, Epos Yayınları. 2002**
- **Karl Marx, Friedrich Engels; Alman İdeolojisi, Alter Yayınları**
- **18.Brumaire des Louis Bonaparte: https://www.marxists.org/deutsch/archiv/ma**

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kendine Yeten Dirençli Kentleri Kurmak

Menekşe Kızıldere

Acı Afet Deneyimlerini Anlamak

Bu yazıyı yazmak için niyetlendiğimde sistemleşmiş kapitalist modernite zihniyeti ile kurulan kentleri, yerel yönetimde halk iradesinin yerini ve kentin kapsayıcı ve dirençli olmasının önündeki engelleri analiz eden bir çerçeve kurdum. Henüz bu çerçeveyi oluştururken 6 Şubat 2023 sabahı Türkiye ve Kürdistan'da 11 kenti ve doğrudan 1,5 milyon insanın yaşamını alt üst eden büyük deprem afeti ile sarsıldık. Resmi rakamlara göre elli beş bininin üstünde insanı ve sayısız birçok canı kaybettik. Yazı için oluşturduğum olumsuz argümanların bir bir gerçekleştiğini acı içinde gördüm. Afetin 14. Gününde 10 ildeki yıkımı görmek için afet bölgesine gittiğimde ise yıllardır çarpık kentlere ve afet tehlikesine ilişkin yapılan her bir uyarının gerçekliği ve acı sonuçlarını gözlerimle gördüm. Bu yazı bu afetin ardından sadece bir analiz yazısı olmaktan çıkıp, yerinde tespitlere ilişkin bir yazıya dönüştü.

Bu büyük yıkımın aylar sonrası Türkiye ve Kürdistan halkları olarak büyük bir toplumsal travma sonrası süreci yaşamaktayız. Bu toplumsal travma maalesef sadece kayıp ve yastan oluşmuyor. Toplumsal olarak travmayı arttıran iki hissiyat vardı; kimsesizlik ve çaresizlik. Toplumsal değerlerin de ciddi bir sarsıntıya uğradığını düşünmekteyim. Toplumsal ahlaki değerlerin kimsesizlik ve çaresizlik içinde reflektif olarak olumlu yönde yükseldiğini gördük. Bunu herkes bir anda insan olduğunu hatırladı olarak tanımladım. Herkes kendi imkânları ölçüsünde seferber oldu. Sosyal devletin olması gereken ama olmadığı her alanı dayanışma doldurmaya çalıştı. Ülkenin ezilen, öteki kesimleri tüm kesimlerinden daha hızlı örgütlendi çünkü örgütlenme ve dayanışma bilinci vardı. Kürt halkı ise örgütlenme ve dayanışma bilincinin yanı sıra ulus olma bilincinin de verdiği sorumluluk ile Başur'daki yaraları da sarmaya çalıştı. Başur'da afet zamanı uluslararası dayanışma ikiyüzlülüğü yürek yaktı. Çünkü 400 km öteye yardım yağarken Suriye sınırları içindeki Kürt illeri Türkiye'dekilerden bile daha çok kimsesizdi.

Bu acı tablonun ardından kapitalist modernite aklı ile kurulan kentleri ve bunun karşısında adil ve yaşam onuruna uygun kentleri daha somut veriler ile ele alabiliriz. Öncelikle kapitalist modernite anlayışında kurulan kentlerin ve uğradıkları yıkımı irdelendikten sonra yaşam onuruna uygun, dirençli ve kapsayıcı kentlerin oluşturulmasındaki temel ideolojiyi de değerlendirebiliriz.

Kapitalist Modernite Kentlerinin Yıkımı

Demokratik Modernite Dergisi'nin 2019 Ekim sayısında yazar Metin Yamalak, Kapitalist Modernite Krizi Ve Toplumsal Özgürleşme 1 yazısında, demokrasinin daralması ile birlikte iktidarcı sistemlerin içinde bulunduğu hali kapitalist modernite krizi olarak tanımlamıştır. Günümüzde içinde bulunduğumuz kapitalist ve erkek egemen sistemlerin tümü bir, çoklu kriz halini yaşamaktadır. İnsan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, ekolojik varlıklar hatta yaşamın kendisi sistemin yarattığı tehditler ile mücadele alanlarına dönüşmüştür. Bu sistemler öylesine vahşileşmiştir ki temel haklar bile müdafaa edilmek durumundadır. Yazar Yamalak yazısında kapitalist modernite krizinin ideolojik olduğunun altını çizmiştir. Kapitalist modernite ideolojisinin

somut bir şekilde çöktüğüne yine 6 Şubat depremi ile şahit olduk. Ardından yaşamsal hakların nasıl bir can pazarına dönüştüğüne şahit olduk.

6 Şubat afeti ile birlikte adeta kuramsal olarak anlatılan her şey somut olarak yaşandı. Bir kuramın ve öngörülerinin somutlaştığını görmek oldukça çarpıcı ve acı verici oldu. Kapitalist modernite ideolojisinin depremde yıkılan kentlerle beraber yıkıldığını gözlemledik. Bu ideolojiyi somut örnekleri ile irdelemek gerekmektedir.

Afetin 14. Gününde deprem bölgesine durum tespiti için gittik. Yıkımın gerçekleştiği her ili ve ilçeyi gördük. Afetin ardından bölgede olmak psikolojik olarak ne kadar ağır olsa da bilimsel olarak çok şey gösteriyordu. Her bir kentteki yıkımın kendine has yönleri vardı. Örneğin Antakya'da zemin öylesine uygun değildi ki binaların yeryüzüne değer bölgeleri adeta kesilmiş gibiydi. Antakya açısından fbinaların yıkım biçimleri zemini işaret ediyordu. Fakat Adıyaman'a bakınca yıkılan her bir binanın un ufak olduğunu görüyorduk. İnşaat malzemesi kalitesi bakımından en kötü bölge Adıyaman'dı. Malatya'da birçok tasarım hatası bina gördük. Ayakta olmasına rağmen tasarım hataları sebebi ile acilen yıkılması gereken en fazla bina Malatya'daydı. Antep ve Maraş'ta plansız büyümüş, gettolaşmış kentler gördük. En fazla yeni sayılabilecek binanın yıkımı bu iki kentteydi. Kent planlaması açısından facia niteliğindeki bu iki kentin son 10 yıl içindeki çarpık büyümesi bir afeti felakete çevirmenin habercisiydi ve dikkate alınmamıştı.

Uygun olmayan zemine yapılan inşaat, kötü inşaat malzemesi kalitesi, hatalı tasarım ve afet göz ardı edilerek tasarlanan kentler; tüm bunlar sadece teknik tespitler değil arka plandaki ideolojiyi açığa çıkaran çok önemli göstergelerdir. Vahşi neoliberal, kapitalist ideolojinin yaşamı yok etmesinin göstergeleridir. Liyakatsizlik, sahtekârlık, devlet kurumlarındaki yolsuzluklar ve maddiyatın yaşamdan muteber olması, sistemleşmiş bir ideolojik kanser gibi yayılmış durumda ve kapitalist modernite krizi on binlerce cana mal oldu.

Çok katlı bir binanın temel taşıyıcı kolonlarının kesilmesi, bunun resmileşmesi, buna izin verilmesi, tekrarlanmasına müsaade edilmesi binayı yapandan tutun, devlet kurumlarında verilen yolsuz izinlere kadar bir sistem sorunudur. Ardında korkunç bir oturmuş ideoloji vardır. Taksirle cana kast etmenin bu kadar kolay ve sistemleşmiş olması asla münferit değildir. Emre Akgül, Demokratik Modernite ekseninde İdeolojik Yerelleşme 2 yazısında kapitalist modernitenin reddetmeci yaklaşımla toplumu var eden normları reddettiğini ve bunun yerine üretilen normları dayattığını belirtmiştir. Bu dayatılan normlar modernleşme ve ilerleme olarak sunulsa da aslında yaşamı hedef alan bir yozlaşmanın ta kendisidir.

Adalet arayışının karşısına kaderi koymak ideolojiktir

Antep ve Maraş kentleşme örneği tam da bu dayatılmış normların göstergesidir. Antep'in son 10 yıldaki büyümesine harita üzerinden bakıldığında karşımıza doğal varlıkları beton dökerek tüketmiş insanları, doğadan koparmış adeta rant için yaşam alanı düşmanı bir düzen kurulduğunu görmekteyiz. Bu düzen, tüm komünal normlara ters olarak istisnasız her şeyin pazarlandığı, hatta bu dayatılan yaşam tarzının lüks binalar adı altında pazarlandığı bir kapitalist açmaza dönüşmüştür. Her bir parseli rant demek olan, ağaçsız, topraksız, güvensiz, ataerkil bir zihniyetle kadını evlerine hapseden güvensiz rant kentleri toplum değerlerinin yerine maddiyatı dayatmaktadır. Parası olanın muteber olduğu bir toplumun, para için her şeyin mübah olduğu bir toplumun bu ideoloji içinde tutulması için kentleri de böyle yapılaşır.

Bu zihniyete göre toplumun kesin hatlar ile sınıflara bölünmesi ve bunun kader, taksirat olarak görülmesi gerekir. Bu olmazsa hakkını arayan sınıfın ortaya çıkması muhtemeldir. Bu sebeple son 20 yılda her afetin ardından kader lafını duymaktayız. Çünkü yoksul halkların yaşadıkları haksızlıkları kader olarak görmesi arzulanır. Deprem bölgesinde, depreme dayanıksız binanın yapılması, buna izin verilmesi, depremin ardından günlerce enkaz altında bekleyip can vermek, depremin 2. Ayında çamur içindeki çadırda kalmak, temel ihtiyaçlarına ulaşamamak kader değildir. Deprem afetinin bir felakete dönüşmesi kader değildir. Bunların hepsi suçtur. Bu suçu

işleyenlerin hesap vermesi gerekir. Adalet arayışının karşısına kaderi koymak ideolojiktir. Kader diskuru tam da bu dayatılan normlara iyi bir örnektir. Hesap verilebilirliğin yerine kaderi dayatmaktır. Depremin ardından asrın felaketi düsturunun üretilmesi kapitalist modernite krizinin kalbindeki ideolojik dayatmadır.

Nupelda Uçar, kentleşme sürecinde salgın hastalıklar ve İstanbul'da kentsel kırılganlık kavramı 3 çalışmasında doğaya ve adil yaşama uygun olmayan şekilde tasarlanmış kentleri, kentsel kırılganlık kavramı ile ifade etmektedir. Kentsel kırılganlık kavramı kapitalist modernite krizinin kentlerinin en büyük göstergelerinden biridir. Buna en somut örnek de Urfa'da yaşanmıştır. Sel felaketinin ardından Urfa'nın nasıl da kırılgan bir kente dönüştüğünü çok somut örnekleri ile gördük.

Urfa'nın sel suyu ile dolup canlara mezar olması, buna karşılık haşmetli devletin el uzatamama çaresizliği de bir kapitalist modernite krizidir

---

Depremin ardından birçok kararsız hava olayının yaşanabileceği bir çok araştırmanın konusudur. 2022 yılında yayımlanan Earthquake weather and climate change: Should we stress about the forecast (Deprem ve İklim Değişikliği: Hava tahminlerinde strese girmeli miyiz?) 4 kitabında 1980-2012 arasında gerçekleşen depremlerin öncesi ve sonrasındaki hava olaylarının gözlemlenmesi sonucu, depremin ardından kararsız hava olaylarının gözlemlendiği bilgisi ortaya konulmuştur. Depremin ardından Urfa'da yaşanan sel felaketinde 18 kişi ve birçok canlı yaşamını kaybetti. Sel felaketini yaşayan Urfa'yı bir kent olarak incelediğimizde aynı rant sistemini görmekteyiz. Üstelik sadece münferit değerlendirilebilecek konut yapılaşması açısından değil direk ilgili bakanlıkların sunduğu ulaşım, su yönetimi gibi hizmetlerin sel ile birlikte nasıl bir krize girdiğini an be an görüntülerden izledik. Ulaşım rahatlığı adı altında su toplanma bölgelerinde birçok battı çıktı yapıldığını gördük. Bu dev ulaşım yatırımları aynı zamanda dev rant demek. Su yatağına battı çıktı yapmak sadece rant hırsı ile açıklanamaz. Türkiye'deki bir çok Kürdistan ilinde karşımıza çıkan bu dev otoyol, alt geçit aynı zamanda haklara karşı baskıcı olan devletin ben buradayım demesidir. Bu yapılar birer ideolojik semboldür. Kapitalist modernite abidesi bu ballı çıktıların Urfa'nın sel suyu ile dolup canlara mezar olması, buna karşılık haşmetli devletin el uzatamama çaresizliği de bir kapitalist modernite krizidir.

Dayanıklı Bir Kenti Oluşturan İdeoloji ve Bir Yerel Yönetim İhtiyacı Olarak Özyönetim

Deprem afetinin ardından en çok duyduğumuz şeylerden birisi de dirençli kent kavramı oldu. Dirençli Kentler Ağı 5 dirençli kenti hiç afete uğramayan değil afet zamanında, her tür kriz ve afete hazırlıklı ve çözümleri önceden hazır olan kentler diye tanımlamaktadır. Afete ve krize karşı dirençli olan kentler dayanıklı kentlerdir. En dezavantajlı grupların, kentin ihtiyaçlarının, ekolojik varlıklarının korunmasının, kentin sosyolojik yapısının gözetildiği kent planlaması dayanıklı kent planlamasının odak noktasıdır. Bu kentler kapsayıcı olarak planlanmaktadır çünkü, kenti planlamak aynı zamanda orada yaşayan sosyal yaşamı da planlamaktır. Adil, eşit, güvenli, kapsayıcı bir şekilde planlanmalıdır. Bu da dayanıklı kent planlarken yaşamın kalitesi için bile arka planda bir ideolojinin olması gerektiğinin bir göstergesidir.

Sadece ideoloji değil örgütlenme biçimi de dayanıklı kent için bir olmazsa olmazdır. Kendine yeten bir kenti kurmak için dayanıklı bir kent planlarken, bu kentin örgütlenmesi ve yönetim biçimi de yaşamsaldır. Deprem sonrasında merkeziyetçi ve talimata tabi yönetimin faciaya dönüştüğüne şahit olduk. Merkeziyetçi, tekçi yönetim artık günümüz koşullarında ancak felakete sebep olabilecek bir anlayıştır. Deprem sonrası arama kurtarmadan tutun, yardım yönetimine kadar merkeziyetçi ve talimata bağlı zihniyetin felç yaşadığına şahit olduk. Bu da gösterdi ki en küçük kent biriminin dahi yönetimi yerel ve yerinden olmalıdır. Kent sakinlerinin iradesinin yönetime yansıyor olması da kentin tasarımı kadar hayatidir.

Bir kent için öz yönetimi en basit şekilde tarif edersek, kentin sakinlerinin iradesi ile kendine yetecek şekilde var olması bir öz yönetim şeklidir. Özyönetimde en önemli şey, kentin en küçük birimlerinde dahi orada yaşayan sakinlerin karar alma mekanizmalarına dahil olup kendi yaşamı üzerinde direk söz sahibi olabilmesidir. Kentin en küçük biriminde bir mahalle veya köy meclisi ile karar almak belediyeye meclis üyesi seçmiş olmaktan çok daha pratik ve işe yarayan bir yönetim şeklidir. Temsili demokrasinin getirdiği hiyerarşiyi, hantallığı, koordinasyonsuzluğu ortandan kaldırmaktadır. Daha büyük meclisler için seçilen kişilerin işi sadece aktarım ve koordinasyon olmaktadır.

Kendine yeten bir kenti kurmak için dayanıklı bir kent planlarken, bu kentin örgütlenmesi ve yönetim biçimi de yaşamsaldır

Özyönetim halkları da birbirine kenetleyen dayanışmanın güçlenmesine katkı sunmaktadır. En ufak toplumda dahi ayrımcılığın olmasının önüne engel koymaktadır. Çünkü herkes kendi iradesini karar alma mekanizmasına yansıta bilmektedir. Kentin özyönetimi mahalle mahalle, köy köy kendine yetecek şekilde örgütlü olmasıdır. Bir mahalle düşünün, her bir sakini birbirinden haberdar, çünkü yönetimde karar alma iradeleri var. Her tür kriz için yeterli imkânı, teçhizatı ve her şeyden önemlisi örgütlülüğü var. Kendi üretip, kendi kazanıp kendini çevirebiliyor. Bir afet durumunda akut süreçte tüm mahalle sakinleri acil ihtiyaçlar için toplanabiliyor. Arama kurtarma için dünyanın bir ucundan ekip gelmesine gerek kalmadan kendi imkânları ile ilk acil arama kurtarma çalışmasını başlatabiliyor. Mahallenin sokakta kalmadan barınabileceği ortak güvenli bir alanı var. Yemek, su sağlanabiliyor. Akut süreç bittikten sonra rehabilitasyon sürecinde dahi yaşamın normale dönmesini sağlayabiliyor. İşte bu özyönetimdir. Afete ve krize dayanıklı kentler kurmak, adil, eşitlikçi, demokratik ve kapsayıcı ve ekolojist bir perspektifle kent tasarlayarak mümkündür. Yönetişim ise bu kurucu ideolojinin pratik yansımasıdır. Merkezi bir yönetim ile dayanıklı kent kurulması mümkün değildir. Dayanıklı kent kurmanın kalbinde demokratik ve katılımcı bir yönetim metodu belirlemek vardır. Demokratik modernite toplum normları için kapsayıcılığı ve demokratik yönetimi belirleyici unsur olarak önerir. Afet kentleri üzerinden yapılan analizde toplumu doğru normlarla var etmenin dayanıklı kentler kurmanın temel meselesinin ideoloji olduğunu söyleyebiliriz. Acı da olsa bu afet demokratik modernite anlayışına göre kent kurmanın ne kadar hayati olduğunu ortaya koymuştur.

Referanslar

1. Demokratik Modernite Dergisi Ekim, 2019 Metin Yamalak, Kapitalist Modernite Krizi Ve Toplumsal Özgürleşme
2. https://artigercek.com/forum/demokratik-modernite-ekseninde-ideolojik-yerellesme-1-emre-ergul-159592h
3. Uçar, N. (2023). Kentleşme sürecinde salgın hastalıklar ve İstanbul'da kentsel kırılganlık kavramı
4. Miles P. Wilson , Gillian R. Foulger ; Christopher Saville ; Samuel P. Graham ; Bruce R. Julian, Earthquake weather and climate change: Should we stress about the forecast, May 03, 2022
5. https://resilientcitiesnetwork.org/what-is-urban-resilience/

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeoloji: Hapishane Mi, Anahtar Mı?

Cüneyt Mercan

İdeoloji, hapishane olabilir. Bunun farkında olma ile olmama hali arasında bile büyük bir fark vardır. Farkında olmayanlar, tutsaklıklarını göremedikleri için arayış ve sorgulamaları da olmaz. Bu durum bir yerden sonra dogmatizme sürükler. Sağdan veya soldan fark etmez yani dokunulamaz, tartışılamaz, sorgulanamaz putlar, inşa edilmiş demektir. Ortaya çıkacak her olumsuzluk ile başarısızlık sorgulanırken, nedenleri daha çok dışta aranır. Puta dokunulmaz. Ta ki birileri çıkıp da İbrahim rolünü oynayana kadar!

Hapishanede olunduğunun fark edilmesi, henüz çare bulma aşamasına gelinmese de önemli bir aşamadır. Birileri bu durumu insan doğasına ve özgürlük idealine ve maddesine ters bulup reddeder, birilerinin de kaderine terstir. Olmamış gibi vaziyet böyle der, biliyoruz ama ne yapabiliriz ki çaresizliğine gömülerek kabul eder.

Yabancılaşma, kendi öz varlığının karşıtına dönüşme bunun kadrosu haline gelmekle mümkündür. Zihniyet ve bunun duyulan inancı, nihayetinde inşa edilmiştir. Bu inşa süreci tarihin hiçbir döneminde amaçsız ve rastgele gelişmemiştir. Ve çok güçlü bir silahtır. İnandırılmış ve ikna edilmiş insan gücüne dayanılarak ne imparatorluklar kurulmuş ne de zulümden yapılmış. "Beş para değeri olmayan" nice ölümlüye ne olağanüstü güçler atfedilmiştir!

Anahtar da olabilir. Bunun için ancak mevcut tablonun, kabul edilmediğinin, sürdürülemediğinin fark edilmesi gerekir. Bu arayışı beraberinde getirir. İdeolojinin anahtar olma süreci böyle gelişir. Hapishaneden çıkış önemlidir ama tek başına yeterli olamaz. Bir hapishaneden çıkıp, şekli, içeriği, farklı başka bir hapishaneye düşme ya da kendi hapishanesini yaratıp da bunun farkına bile varamama hali gelişebilir. O nedenle anahtar rolünü oynayan ideolojinin bu kez pusulaya dönüşmesi gerekir. Gidilecek yol neresidir, Oraya nasıl varılacaktır? Yeni sorular bunlardır, doğru yanıtlar ve yoldan çıkmamak için sağlam bir pusula zorunludur. Pusulamız çok kaliteli hatta mükemmel olabilir. Unutulmaması gereken, asıl belirleyici olanın Pusula değil onu talep edenler olduğudur. İdeoloji, yaşamsallaştığı oranda bir anlam ifade ediyorsa, Pusula da doğru talep edenleri olduğu müddetçe amaca götüren bir araç rolü oynar. Çok zorlu aşınması fedakârlık, emek ve bedel isteyen, bazı şeylerden vazgeçilmesini gerektiren bir engelle karşılaşınca, pusulanın gösterdiği yoldan sapıp, zahmetsiz ve konforlu sokaklara yöneldiğin de yürünen yol artık yeni bir yoldur. Büyük sapmalar da ancak küçük farklılıklarla başlar. Burada kastedilen, Pusulayı yaratıcı yöntemlerle tahrip etme becerisi değil, başkalaşmaya başlama halidir.

İdeoloji, özü itibariyle bir zihniyet ve bunun yaşama yansıma biçimi ise nasıl ve neye göre şekillendiği onun niteliğini de ortaya koyar. Kabusa da dönüşebilen, ütopyaya da, prangamız da olabilir. Ötekileşen gücümüz, esaretimiz veya özgürlük arayışımız da olabilir.Her ideolojinin dayandığı bir teorik zemin vardır. Yani bir bakış açısının sonucu olarak şekillenir. Boşlukta, kendiliğinden var olmaz. Bir anlamlandırma ile ortaya çıkar, kendini sistemleştirir. Iktidarcı da olabilir, toplumcuda, hakikatin gözüyle de bakabilir, aldanma ve aldatmanın gözüyle de. Özcesi bir paradigmaya ihtiyaç duyar. İşte bu tanımlamalar içinde de zaman zaman teori, ideoloji, paradigma ve politika kavramları birbirine karışır, karıştırılır.

Teorisiz İdeoloji Olmaz, Ama İdeoloji Olmadan Teori de Yaşam Bulmaz

Teori zihniyet dünyamızın temel güçlerinden biridir. Çok bilinen kökensel anlam ile theoriya, tanımsal görüş, bakış anlamına gelir. Bir bakış açısını ifade eder. Bu anlamıyla paradigmaya daha yakındır. Paradigma da bilindiği üzere oluş açısı anlamına gelir, Bir çerçeve oluşturur bu çerçeve zihinsel ve manevi gerçekliğimizi şekillendirir. Dışımızdaki dünyaya bu zemin üzerinden bakar, tanımlar ve tutum alırız. Bu durum sadece dışa dönük, değerlendirmelerimizle sınırlı kalmaz. İçe dönük, yol olanaklarımız da paradigmanın niteliğine göre pozitif ya da negatif bir rol oynar.

Teori, tanımsal görüş olarak, tarif edilirken, hakikatle kendini özdeşleştirir. Tanrı mutlak hükümse, onun gözü ve bakışıyla dünyaya bakmak da doğal olarak, hakikatin ta kendisi olacaktır. Yaşamsal karşılığına baktığımızda ise, yığınla sınıfta kalmış, teoriden bahsederiz.

İş yapabilmek, yol yürüyebilmek için doğal olarak bir teoriye, bir paradigmaya ihtiyaç duyulur. Hakikat ile uyumlu ise paradigma, uzun süre işe yarar. Pratikleşmede kolaylık sağlar, yaratıcı ve çözücü bir rol oynar. Hakikatte toplum ve doğa gerçeğiyle uyumlu değilse erkenden kriz üretir. Bu krizlerin ortaya çıkardığı sorunla olanları yorumlayarak, çözüm üretmek, mümkün olmaz. Devrevi krizler, adım adım sürdürülemezliğe doğru evrilir. Toplum da, doğa da kendi dilinde çığlık atmaya başlar. Çıkış yolu, yeni bir bakış açısıdır. Hâkim paradigma iflas etmiştir. Yeni bir paradigma şart demektir.

Paradigmalar mutlak anlamda sürekli taşan bir değişimi her yönüyle barındırmak zorundadırlar, denilemez. Ama paradigmalar ucu kapalı zihniyet kalıplarına da dönüşmemelidir. Yani özgürlük paradigması, yazılmış, netleştirilmiş, sorgulanamaz ve dokunulamaz bir put'a dönüştürülmemelidir. Zihniyet inşalarında böylesi tehlikeler vardır. Dogmatizm, ciddiye alınması gereken zihniyet ve inanç durumudur. "Özgürlük" paradigmasının bir süre sonra özgürlüğü sınırlayan bir hal alması paradigmanın paradoksu oluyor. Bu her şeyin mutlak bir değişimi barındırdığı anlamına gelmez. Değişmek, çağ ile ayak uydurmak gerekir, türünden ideolojik zemini muğlak söylemlere karşı ne değişime karşı olmak ne de değişim adı altında hakim çağ muktedirlerinin üfürdüğü suni rüzgarlarla oradan oraya yorumlamak gerekir. Bu anlamda, toplum ve doğa gerçeği ile uyumlu sağlam bir paradigma ve onun yaşamla buluşma hali olan güçlü bir ideolojik bilinç ve direniş, büyük önem arz etmektedir.

Teori, sistemleşmiş bilgi, yorum ve değerlendirme olurken, henüz soyuttur. Somutlaşması için ideolojiye ihtiyaç duyar

---

Görüldüğü gibi ideoloji teorinin yaşamla temas etme hali oluyor. Teori, sistemleşmiş bilgi, yorum ve değerlendirme olurken, henüz soyuttur. Somutlaşması için ideolojiye ihtiyaç duyar. Yani bir zihniyet ve duygu oluşumunda, pratikleşme iradesine göredir. Demek ki, ideoloji teori ile pratik arasında bir köprü görevi görmüş oluyor. Bununla da sınırlı kalmıyor, yani köprü görmesinin ötesine de geçiyor. Yaşamı şekillendiriyor, pratiğe yön veriyor. Kimileri ideolojiyi teorinin sonu pratiğin başlangıcı olarak tanımlıyor. Belki şöyle tanımlamak daha isabetli olur. Teorinin sonu ve pratiğin başlangıcı olabilir ama aynı zamanda daha ötesidir. Pratiğin başlangıcından sonuna kadar, damgasını vurur. Başlangıçtaki, dokunuştan ibaret değildir. Yaşamı şekillendiren ideolojiyi çeşitli sebeplerle bu pozitif ya da negatif de olabilir. Sonuç olarak ortaya çıkan, teoriye de etki edebilir. Yıkabilir, bozabilir, yenileyebilir veya baştan yaşatılabilir. Sonra, yeniden inşa edilen bu teorinin, uygulayıcı gücü olabilir.

Politika ise, uygulama alanıdır. Bir nevi son halkadaki pratikleşme çeşitliliğidir. İdeoloji ve paradigmadan beslendikçe onun usta bir uygulayıcısı olur. Bir pergele benzetirsek, ideoloji ve paradigma pergelin sabit ayağı iken, politika ise, hareketli olan diğer ayaktır. İdeolojik zemin güçlü olduğu müddetçe sabit ayağın esnekliği, üretkenliği sürekli pozitif etki üretir. Ancak, ideoloji ve paradigmadan kopuk, politik hamleler, köküyle bağını koparmış, ağaca benzer. Geçici ve sağlıklı gibi

görünen dış görünüşü aldatıcı olabilir. Kurumaya ve savrulmaya mahkumdur.Bir daha altını çizerek, ifade edersek; olması gerekeni belirtmek, teoridir. Onun yaşamsallaştırılması ve bunda ısrar, ideolojidir. Bunun esnek ve yaratıcı yollarını bulmak, politikadır. Uygulama sürecinde kullanılan dil ve tarz ise, yöntem ve üsluptur.

Yaşam, ideoloji üzerinden şekillendirildiğine göre hâkim olan yaşam bulunca hangi ideolojinin başat olduğunu anlamak mümkündür. Toplumsal açıdan da böyledir, kurumsal ya da bireysel açıdan da böyledir. Bir nevi kimlik bildirimi gibidir, aidiyet gösterir. Söz, eylem, tercihler ve genel duruş hangi ideolojinin dile geldiğini anlatır. Ne güzel söylemiş Mevlâna "söz, hastaların idrarına benzer, beden doktoruna bu bir delildir. İş ve söz iç'in tanıklarıdır. Bu ikisine bakda iç'in nasıl, anla" idrar örneğinden, bedensel hastalıkların anlaşılması gibi söz ve davranışlarımız da kişiliğimizde olanı dışa vurur. Bildikleri kişiyi aldatmamalı ona göre yaşayıp, yaşamadığına bakmalı. Çağlar boyunca en temel problemlerden biri de bu olmuştur. Yeni fikirler, yeni bakış açıları pek çok kereler bulunmuştur, belli dönemler Şifa da olmuştur. Ancak erkenden yozlaşmaların başkalaşıma uğramalarının sebepleri iyi sorgulanmak zorundadır. Çeşitli ekollerden, ehli vicdan ilim insanları bu duruma parmak basmışlardır. Doğruları bulsan bile ondan daha zoru, zahmetlisi ona göre yaşayabilme iradesini gösterebilmektir. İyi düşün, iyi söyle, iyi yap düsturu da buna işaret eder. Düşünce fikirdir, dile gelir zikir olur. Tüm bunların birbirini tamamlayabilmesi için pratikleşmesi şarttır. Soyut olan çok değerli olsa da somuta dokunma, dönüştürme, iyileştirme ve güzelleştirme becerisi gösteremiyorsa fazla anlam ifade edemez.

Söz gelimi ahlaki ilkeleri vaaz etmek, değerli bir şey olabilir. Ama yaşama yansımadıkça, olumlu etkisini bir yana bırakalım, sözün değerini de düşürür ve negatif etkiler üretir. Ahlaksızlığı anlatan, uygulayan bile onu gerekçelendirme bir parçacık da olsa ahlak sosuna bandırmaya çalışır. Yığınla örnek sıralanabilir. Ama nihayetinde asıl olan neye göre şekillendiriyorlar. Söz ve davranışlarına, tercihlerine neyin damga vurduğudur. Ağız farklı söyleyip, gözler farklı bakabilir. Söylenenlerle yapılanlar ayrı tellerden çalabilir. Sosyalizmi teorik olarak hatmetmiş, külliyatı yutmuş biri ya da aynı derecede kendini Müslümanlık esaslarına göre yetiştirdiğini iddia eden biri söylediği her neyse onu özümseyememişse pek ala özünde saklı olanı yaşayacaktır. Ya da parçalı bir kişiliği temsil edecektir. Bazen söylediklerine göre, bazen özünde saklı olana göre, hareket edince eylem ve söylemleri kendini dışa vuracaktır. Pratikteki bu parçalı hal aynı zamanda bir muğlaklık, net olmama halidir. Kaynağını ise, ideolojik muğlaklıktan alır.Teorik yetkinlik, mutlaka pratikte yaratıcı ve çok boyutlu sonuçlar üretir. İşleri kolaylaştırır. Ufku genişletilir. Yeter ki ideolojik zemin de, güçlü inşa edilmiş olsun. Teoriyi bilmeden, ideolojik olunmaz. Her ikisi yeterince güçlü kılınmadan ya da özümsenmeden, salt politika ile yol alınamaz. İdeolojiden yoksunluk, pusulasını yitirmiş bir gemiyi andırır. Pusulasız gemi ise dalgaların götürdüğü yere sürüklenir, kendi istediği yere değil.

Zihniyet ve buna göre şekillenecek, yaşam ilkeleri büyük bir güçtür. Sistemler bunun bilincindedirler ve buna göre kendilerini var ederler. Toplum karşıtı bile olsalar, milyonların sırtında kendilerini var ederken, güvendikleri en büyük silah ise, yaratıp, sürekli besledikleri zihniyettir. İkna edilip, inandırılmış insanlar, iktidarlar için tehlike arz etmezler. Böyle büyük bir topluluğun, çıkarları hilafına bir yaşam dizayn edilmiş olsa bile bunun olağanlığı inşa edilmiş bir zihniyetle sarılabilir ancak. Ve bu süreç bir oldu-bitti ile sınırlı değildir. Sürekli işleyen bir makine gibidir. Hiç durmadan işler, yaşamın her anına dokunur. Bir an durursa tuzla buz olacağını bilir. En büyük ideolojik saldırı mekanizması iken ve bunu sürekli diri tutup besliyorken, toplumu kendi için var edebileceği ideolojiden, uzak tutmaya çalışır. Aksi takdirde büyünün bozulacağını çok iyi bilir. Sadece sopa ile yapamayacağının farkındadır. Dayandığı tarihsel mirastan iyi beslenmektedir.

İktidar ve İdeoloji

İktidarlar sadece güç ile zor ile kendilerini var edemezler. Güç ve zor gereklidir elbette ama yeterli değildir. Rıza üretimi şarttır. Yani kendilerini ve oluşturdukları sistemi bir şekilde topluma kabul ettirmeye çalışırlar. Rıza üretimi için mutlak çoğunluğa ihtiyaç duymazlar. Bunun olmasını isterler ama yapamayacaklarını bilirler. Varlıklarını sürdürebilecekleri oranda bir toplumsal yapıyı

oluşturdukları zihniyet ile denetimlerinde tutmayı kendileri için varoluş gerekçesi olarak görürler. Bunu sağladıktan sonra eksik kalan kısım için zor gücü devreye girer. Meşruiyetlerini böyle sağlamaya çalışırlar. Kendilerini bir sistem haline getirebilmeleri için topluma en azından belli düzeyde kabul ettirmeleri şarttır. Aksi düşünülemez.

İktidar, toplum karşıtlığı ise, toplumlar bile isteyerek, iktidarların ve onun oluşturduğu zihniyet kalıplarını nasıl ve ne şekilde benimserler? Sopa zoruyla mı? "Sopa"nın elbette bir etkisi vardır. Fakat ilanihaye tek başına sopa bu etkinliği sağlayamaz. Muktedirler de bunu bildiklerinden bu yeni durumu çok çeşitli vaazlarla olması gerekenmiş gibi göstermeye çalışırlar. Toplumun genetik endişeleri, ihtiyaçları bunların temini, akla gelebilecek her şey iktidarın kurmaya çalıştığı sistem için suistimale uğrar. Toplumcu hakikat iğfal edilirken, iktidarcı yapı adım adım, kendi hakikatini inşa etmeye başlar. Hiç durmadan çalışan zihniyeti adeta inşaat makinesi gibi çok değişik kılıklarda, çoğu zaman kurumsallığın tüm hali toplumun karşısına çıkar. Anormalin, normalleşmesi süreci adım adım hiç durmaksızın vaaz edilerek böyle gelişir, yaygınlaşır, kabullendirilmeye çalışılır. İtiraz ve direnç küfür atfedilir, cezalandırma mekanizmaları devreye sokulur. Sistem sebeplerinin ikna'ya zorlandığı süreçler de ileri güçler devreye konur. Zerre tereddüt duymaz. Cayır cayır engizisyon mahkemelerinde yakılan Bruno'nun şu çığlığı tüm din ve tanrı istismarcılarının gerçeğini suratlarına çarpar gibidir. Tanrı, iradesini hâkim kılmak için yeryüzündeki iyi insanları kullanır. Yeryüzündeki kötü insanlar ise kendi maddelerini hâkim kılmak için tarihi kullanırlar. Çünkü bunun etkileyici gücünün farkındadırlar. Tek kutsalı iktidarlarını var etmek olanların kullanmayacağı kutsiyet, olabilir mi?

Bireyler ve toplum, kendine öz çıkarlarına yabancılaştırılmalıdır! Muktedirlerin temel düsturu budur. Her insanın başına bir Jandarma dikmenin, çözüm olmayacağını bilirler. Ama herkes olmasa da çoğu kişi kendi kendisinin jandarması haline getirilebilir. İktidarlar için insanları tehlikeli kılan, güçlü bedenleri değil, güçlü itirazları ve bunu örgütlü hale getirme kapasiteleridir. Hedeflenmesi gereken de budur. Bu nedenle toplumun kendisini sürdürmesi, koruyup, geliştirmesi üzerine kafa yorma, alan açma yerine toplumu çözme, parçalama ve savunmasız bırakması üzerine faaliyet yürütürler. Kendini ancak böyle var edeceklerini bilirler. Bir yerde güçlü toplumlar varsa orada güçlü iktidarlardan söz edilemez. Muhtaç insanların, sadaka veren ele bakması gibi toplumun da devletin himmetine mahkûm olmasını öncelerler. İktidar, hakimiyet, muhtaçlık, dikey ilişki ve hiyerarşi üretir. Bunu doğallaştırmaya çalışır. Ne kadar kabullendirebilirse o denli sorgulanmaz olduğunu düşünür.

İktidarlar için insanları tehlikeli kılan, güçlü bedenleri değil, güçlü itirazları ve bunu örgütlü hale getirme kapasiteleridir

---

Toplumun kendine yetmesi, örgütlülüğü oluşturacağı yatay ilişki ve modeli muktedirlerin en büyük kabusudur. İktidarlar, yeryüzünde oluşturdukları modele göre ilahi olanı da dizayn etmek isterler. Toplumla oynadıkları gibi inanç alanıyla da oynarlar. Bozma, özünden boşaltma, başkalaştırma konusunda pek muktedirler. Geride bıraktıkları çoğu zaman şekildir, kabuktur. O şekle kendilerini meşrulaştıracak bir içerik, yüklemeye çalışırlar. İsim aynı kalsa da anlam farklılaşmış olur. Toplumun savunma araçlarını bu şekilde kendi saldırı silahına dönüştürürler. Tarihin her kesitinde kendilerini yeni koşullara göre yeniden formatlamaya çalışırlar. Zihniyet üretim merkezleri her daim faaliyettedir. Kadına karşı gerçekleştirilen darbe düzeni ve bu yeni durumu olağanlaştıracak, zihniyet inşasını birlikte yürütmeye çalışmışlardı. Zorlandılar belki ama başardıkları kadın, muktedirlerin ilk kurbanı olan toplum kesimi oldu. Bu kötülüğü, dua ve Tanrı buyruğu gibi göstererek, önce erkeği, adım adım kadını bu yeni normale dahil ettiler. Kadın bu şekilde hapse alınırken, erkek onun jandarması haline getirildi. Jandarma erkek, kadın üzerindeki hakimiyeti ile yaşadığı köleliği daha kolay benimsedi. Hapishane ise, kadın için erkek olan, yaşam alanıydı. Jandarma erkek, bu rolü özümseyip, gereğine göre yaşayarak, muktedirlerin işbirlikçiliğine soyundu. "Ağacın

kurdunun kendi içinde olması" misali, kadının yeni durumunu olması gereken gibi kabul ve telkin eden, yığınla kadın, kendi özüne yabancılaşmadaki örnek tavrıyla, muktedirlerin zihniyet saldırılarındaki gurur duyduğu emsaller haline geçtiler.

Gün geldi Tanrıyı yeryüzüne indirip, sahiplendi mutlu muktedirler. Tanrı karşıtlıklarını böyle ilan ettiler. Gün geldi Tanrı ile iktidarı paylaştılar. Yeri geldiğinde tanrıyı göğün ötelerine çıkarsalar da onu kendi çıkarları doğrultusunda konuşturdular. İktidarları için ne gerekiyorsa ona söylettiler. Onlardan hariç Tanrıyla konuşan yoktu çünkü. İnsan iradesinin hiçleştirilmesi kölelik düzeninin olağanlaştırılmakla kalmayıp, zihinlere ilahi bir emir olarak, nakşedilmesi kötülükte sınır tanınmayacağının, açık göstergeleriydi. Doğaya ve diğer canlılara yönelik, benzer yaklaşımlar, bozulmaya başlayan zihniyetin, doğal sonucuydu. Her şey, önce zihniyette başlar. Bozulma da, düzelme de! Oradan topluma, yaşama ve doğaya yansır.

İktidarlar her değişen devirde yeni duruma ayak uydurdular. Toplumcu itirazlar hep oldu, muktedirler için politik ve toplumsal alan hiçbir zaman dikensiz gül bahçesi olmadı. Zihniyetin esneklik kabiliyetinden, yararlanmaya çalıştılar. Oluşan yeni toplumsal tanımlara göre, kendileri de özü aynı, formatı farklı yeni biçimlere benzetirler. Toplum iradesini reddedemeyeceklerini gördüklerinde, toplumu tebaa yaptılar, vatandaş yaptılar, nihayetinde seçmen olarak kabullendiler. Kendilerine yeni ideolojik hegemonya araçları yarattılar. Ulus'tan, ulusçuluk fikriyatını yaratıp, tekellerinin hizmetine sundular. Toplumu devletin, yapay ulusu haline getirdiler. Kullandıkları zihniyet oluşturma aracı milliyetçilik oldu. Özü, ulus ve toplum karşıtlığı olan milliyetçilik ile devletçi iktidarlarını tahkim etmeye çalıştılar. Ulus-devletin modern demi haline getirdiler. Dincilik ile geleneksel, kültürel toplumcu din anlayışını özünden kopardılar. Topluma, toplumsal sorunlara yabancılaştırılarak, iktidarın tahkim amacına dönüştürülen dinamiği kimseye yaptırmak istemediler. Dini, özü, toplumsallığı, ahlaki politik yanlarıyla buluşturmak isteyenleri sapkınlıkla, derinden sıkmakla suçladılar. Yaktılar, çarmıha gerdiler, derilerini yüzdüler. İçini boşalttıkları ne varsa, mutlak sahipliğine soyundular. Biçim ve söylemde, hamaset öne çıktıkça öz kayboldu, muhteva önemsizleşti. Ahlakı önemsemeyen dincilik, vatan ve toplum severlikten kopuk, milliyetçilik, erkeğin bile güdükleştiği cinsiyetçilik ve iktidarın tekelindeki bilimcilik, şaha kalktı. Köpürtüldükçe köpürtüldü. Özellikle günümüzde buldukları her araçla bunu yapmaya çalıştılar. Bir an geri durmadılar, durmuyorlar. "Toplumun tepesinde her gün binlerce Çernobil patlatılıyor" Abdullah Öcalan'ın sözü bu durumu çok iyi ifade etmektedir. Bir Çernobil'le çok sayıda insan öldü, bedenler yara aldı, sakatlandı. İktidarların ideolojik saldırı silahı olan dincilik, milliyetçilik, cinsiyetçilik ve bilimcilik ile her gün milyonların zihniyeti sakatlanıyor. Bozguna uğratılıyor. Sakatlanan bu zihinlerin pratikleşme süreçleri de hastalıklı oluyor. Toplumsal krizler böyle oluşuyor, yaygınlaşıyor. Çare ise, yasal düzenlemelerde, arttırılan hapishanelerde ya da daha fazla dincilik, milliyetçilik ve cinsiyetçilikte aranıyor. Sorunun kaynağı ortadan kaldırılmadan, sonuçlarla uğraşılıyor. Bu da meseleyi kronikleştirmekten başka bir işe yaramaz. Bu nedenle köklü sorgulamalara, yeni bir bakış açısına ihtiyaç vardır. Paradigma değişimi tam da böylesi süreçler için gereklidir. Kimi farklı örnekler işlenebilir ama tarihsel ve coğrafik önemi açısından Zerdüşt'ü hatırlamakta fayda vardır. Zerdüştî çıkış bu anlamda, anlaşılmayı daha fazla hak ediyor. Belki yarım kalmıştır, muktedirlerce başkalaşıma uğratılıp, özünde çarpıtmalara gidilmiştir ama bu durum felsefesindeki cevherin, değerini düşürmez. Anlamak, tanımlayıcı olmak, güçlü dersler çıkarmak, hakikat yolcularının işidir.

Zerdüşti Çıkış

Zerdüşt'ün ne buyurduğu hala tartışılan bir konudur. Öğretisi kadar, yaşamı üzerine de çeşitli spekülasyonların yapıldığı biliniyor. Geç kalınmış olsa da bilimsel ve tarihsel veriler ışığında Zerdüşti öğretinin tüm yönleriyle açığa çıkarılması, tartışılması en başta Ortadoğu'da olmak üzere yeni zihinsel ufuklar yaratacaktır. Bu nedenle muktedirlerin anlattığına değil, toplumsal hakikat ışığında, titiz bir arkeolojik kazı yaparcasına, öğretinin bozuma uğratılmamış özüne odaklanmak gerekecektir. İktidarların her toplumcu çıkışı sonradan içini boşaltıp sahiplenmek suretiyle nasıl topluma karşı kullandığını biliyoruz. Sayısız örnek ortadayken yalan ve zorbalık üzerine

inşa edilmiş iktidarların, tarih anlatısı yerine toplumsal tarihe yönümüzü çevireceğiz.

Kimi araştırmacıların, farklı tarihlerde yaşamış, üç Zerdüşt'ten bahsetse de milattan önce bin ila altı yüz arasındaki bir tarihte yaşamış Zerdüşt fikri, daha baskın durmaktadır. Asıl isminin SPİTAMA olduğu söylenmektedir. Medya ülkesinde yaşayan, soylu bir ailenin çocuğudur. Ailesi onu olanakların da etkisiyle iyi bir eğitimden geçirir. İyi bir gözlemcidir, etrafında olup bitenlere karşı duyarlıdır. Sadece insanları, insan ilişkileri, muktedirleri, ortaya çıkan sosyal sorunları gözlemlemekle yetinmez. Doğaya karşı da ilgilidir. Sınırsızlaşan hayvan kurban etme geleneğini kabul etmez. Köleliğin derinleştiği, insan iradesinin hiçe sayıldığı sistemde, insanlarda meydana gelen yabancılaşmayı fark eder. Kendine yabancılaşan insan, doğaya karşı da mesafeli hale gelir. Neolitikten köleci ve devletli düzene geçilmiş olsa da Neolitik sürecin hayali, izleri kaybolmamıştır. Toprağa yabancılaşma, tarım ile araya konan mesafe Zerdüşt'ün dikkatini çeker. Kadın tümden iradesizleştirilmiştir. Tanrıça düzeni ile kadın iradesinin, özgünce var olduğu dönem çok gerilerde kalmıştır. Kadın, bende'nin bendesi durumuna getirilmiştir. Yaşanılan dönemler, silinmiş ya da oldukça silikleşmiş olsa da, doğru bakmasını bilenler o izlerden, yeterli anlamları çıkarmasını becerirler. Zerdüşt'ün eğitimli, zeki, çevresine ve tarihe karşı ilgili olduğunu belirtmiştik. Kafasına yatmayan, yüreği ve bilincinin kabul etmediği bir şeyi, herkes öyle yapıyor diye kabullenmez. Örneğin evlenecek gençlerin, birbirlerini görmesinin yasak olduğu bir dönemde, evleneceği kızı görmeyi dayatır. Bu, Zerdüşt'ün ilk başkaldırı eylemidir. Kadının da rızasını alır. Bu tavrı hiçleştirilen kadına, alan açmadır. İradesini ortaya koymasını sağlayarak, kadına kişilik kazandırma çabasıdır. Kölenin kölesi haline getirilen kadınla, özgür ve iradeli, mutlu bir toplum yaratılamayacağını erkenden fark eder. Yeni bir toplum yaratma adına bir yola çıkılacaksa kadınla birlikte yürünecektir. Zerdüşt bu açıdan kesin olarak "kadın güzelliğinin farkındadır" (Abdullah. Öcalan). Zerdüşt, öğretisini topladığı belirtilen, Avesta metinlerinde yer alır. Kadına dair ifadelerin, Zerdüşt gerçekliği ile alakası yoktur. Uzun süre yazılı haline getirilemeyen deyişler, iktidarcı zümrelerce kendilerine göre yorumlanmış, çoğu ifade özünden boşaltılmıştır.

Zerdüşt, tanıklık ettiği çarpıkları daha yakından görmek, anlamak için çeşitli toplulukların içinde yaşamıştır. Karşılaştığı her yeni durumla önceki gözlemlerini geliştirmiştir. İnsan acı çekmekte, toprak acı çekmekte, doğa acı çekmektedir. Muktedirler bu acıya karşı biganedir. Din yozlaşmıştır. Bunca acıya şahitlik etmek, Zerdüşt'ün yüreğinde de tarifsiz acıların, oluşmasına yol açar. Fakat acıların farkına varmak bir şeyi değiştirmeye yetmez. Mevcut durumun farkında olan, başka din adamları da vardır. Sistemin sürdürülemezliği karşısında, reform arayışında olsalar da kalıcı ve radikal bir müdahale de yeni bir bakış açısı şarttır. Sorgulama çok esaslı olmak zorundadır. Ne yıkılacak, yerine ne kazanacaktır? Asıl soru budur. Benim için ciddi bir yoğunlaşmaya ihtiyaç olduğu açıktır. Zerdüşt, sırtını topluma yaslar ama önceki ve sonraki süreçlerin, pozitif deneyimlerinden de faydalanır. Bir nevi ideolojik ve teorik yetkinleşme süreci olarak, inzivaya çekilir. On yıl sürdüğü belirtilir. Büyük Hesaplaşmaya girmeden önce kendiyle hesaplaşmasını tamamlar, yola böyle çıkar. Artık ne yapacağının, nasıl yapacağının farkındadır. "Köleci uygarlığın insanına, kendi gölgesine bile sahip çıkamayacağı tarzda dayatılan tavrı yasalarına, dayalı geçen üç bin yıllık zihniyetine sahip ruh yapılarına! 'Ayağa kalk iradene ve Zihnine sahip çık ve saygılı ol' demek çok zor bir ahlak ve zihniyet devrimidir. İşte Zerdüşt'te en çok belirginleşen ve gittikçe önemi daha iyi anlaşılan uygarlık katkısı budur" (Öcalan). Bu çok esaslı bir paradigmasal farklılıktır. Aynı zamanda büyük bir ideolojik devrimdir. Dokunulamaz olana dokunmak, sorgulanamaz olanı sorgulamak, ben varım, benim de iradem var, haklarım var isyanı, zihinsel zincirleri koparıp, atmak getirir. Her şey zihinde başlar demiştik. Kölelik de özgürlük de! Zihni özgürleşenler, artık fiziki köleliğe, tahammül edemezler. Muktedirlerin sarayları artık zangır zangır titreyecektir. Toplumun üzerine kabus gibi çöken, insanı iradesizleştiren, toplumu kullaştıran bu egemen ideoloji zaten temelsizdi, yapaydı, hiçbir meşruiyeti yoktu. Gücünü yerleşip, etkisizleştirdiği zihinlerin, çokluğundan alıyordu. Böyle bir atmosferde birçok insan geleceğine, gölgesine bile sahip çıkamayan, insanı özgür irade ile donatmak, büyük bir devrimsel çıkıştır. "İnsan iradesine özgürlük tanımak, o döneme kadar hep tanrıya özgü düşünülen yaratıcılığa insanın

da sahip çıkması demektir. Batı düşüncesinin özü olan bireysel yaratıcılık Zerdüşt'ün en önemli felsefi yanıdır. Özgür iradeyi esas almak, felsefenin başlangıcı ve kul anlayışının reddidir. Öğretisi tam da bu noktada dinle felsefe arasında bir geçiş durumundadır." (A.Öcalan). Antik Yunan felsefesindeki Zerdüşti izler, kaynağını bu realiteden alır.

Kendi öz iradesine sahip çıkan kadın ve erkekler, birbirlerini iyileştirmeyeceklerdir. Bu, doğayla ilişkilerine de yansıyacaktır. Kendisini hiçleştiren, meta haline getiren, sadece kullanım değeri açısından, ele alan, iktidar kuşatmasından çıkan, kadın ve erkeklerin, yeni bir bakışla, zihniyet ve ahlak devrimiyle buluşması halinde toprağa, hayvanlara doğaya aynı şekilde yaklaşması mümkün olabilir mi? Zerdüşt bu anlamda bu coğrafyanın, Rönesansının temellerini çok önceden atmıştı denebilir. Ama sekteye uğratıldı, özünden boşaltıldı, hatta Sasaniler döneminde, güçlü bir konuma bile yükselmişti. Ancak sadece isim olarak? Yukarıda ifade ettiğimiz, özgürlükçü öğretinin sözcülüğünde ısrar eden, Zerdüşt takipçileri, bizzat o dönemin muktedirlerince katliamdan geçirildiler, sürüldüler. İktidar sahipleri bu dinin ve öğretinin patentini gasp etmiştir. "Markasını" kullanırken, içeriğini kendi çıkarları doğrultusunda, yeniden dizayn etmişlerdi.

Günümüz Ortadoğu'sunda aynı mücadele hala devam ediyor. Despotik rejimler, her türlü ideolojik hakimiyet amaçlarını en etkili şekilde kullanmaya çalışarak, kendilerini yaşatmak istiyorlar. Göstermeye çalıştıkları azametlerine rağmen, güçlü değiller. Toplumun güçsüz, örgütsüz bırakılması en büyük güçleri oluyor. Camdan kulelerde oturduklarını biliyorlar. Kendilerini sorgulamaz kılmalarının tek sebebinin, kutsallıkları değil, verebilecekleri bir yanıtın olmamasının, farkındalar. Toplumun önemli bir kesiminin hep birlikte soracağı isabetli bir soru kadar, can'ları var. Rahat olmalarının, rahat gözükmelerinin en büyük nedeni, "Kral Çıplak" denilemeyeceğini düşünmeleridir. Çocukluk hayallerine ihanet etmeyen, insanlık tarihin de esas aldığımız, çocukluk yaşamı, özlemi ve iradesine sahip çıkarak, zihinlerine ve yüreklerine kelepçe vurulmasını reddeden, nice hakikat yolcusu ise, kendi öncülü olanların ayak izinden, yürümeye devam edecektir. Her birinden beslenerek ve yeni şeyler ekleyerek!

Ortadoğu Rönesans'ını Arıyor

İktidar ve devlet geleneğinin en eski olduğu topraklarda, yaşayamaz. Dolayısıyla muktedirlerin bu hafızadan fazlasıyla yararlanma, kendilerini yeni şartlara uyarlama becerisi, hafife alınmamalıdır. Bugün bin yıllar öncesinin, tanrı kuralları yoktur. Tanrılık iddiasında bulunanlar, meczup muamelesi göreceklerini bilirler ama tanrıya atfettikleri ne varsa değişik şekillerde, iktidarlarına içkin göstermekten, vazgeçmemişlerdir. Devlet ve onunla özdeşleşmiş yapılar, genel anlamıyla bağlıdır. Devlet, tıpkı tanrı gibi soyuttur, elle tutulmaz, gözle görülmezdir. Hem her yerdedir, hem hiçbir yerde. Hem bağışlayıcıdır, koruyup kollayıcıdır hem de yani kahreden, cezalandırandır. Tanrıya şirk koşulmaz sözü, inanç alanının konusu iken, devletli kesimin sözcüleri sıklıkla devlete şirk koşulmaz, derler. Devlet vazgeçilmezdir, onsuz asla olunamaz, yaşanılamaz. Düzen ve nizam koyucudur, besleyendir, koruyucudur, kollayıcıdır. Devlet, halkın ta kendisidir, onun ortak iradesidir, hizmetkarıdır. Devletsizlik hali asla düşünülemez, dinden çıkmak gibi bir şey olur. Devlete eleştiri ya da itiraz, Tanrı'ya başkaldırı anlamına geleceği için küfür ve yoldan çıkmak olarak, atfedilir. Ne yapılacaksa devletle yapılacak onun gücüne azametine gölge düşürebilecek her şeyden uzak durulacaktır. Vaaz edilen ve uygulamaya çalışılan budur. Ortaya çıkan sonuç, yeni put düzenidir. Putlaştırılan devlet, iradesizleştirilen kullar yığını anlamına gelir. Başka türlü varlığını sürdüremez. Özgür yurttaşlık bu nedenle önemlidir.

Büyük acılara sebep olan bir deprem felaketi yaşadığımız bu günlerde de devlet, doğası gereği bu yüzünü çokça gösterdi. Kendisi dışındaki organizasyon ve dayanışmalara müsaade etmedi, onları şirk koşmak olarak tanımladı. Halk dayanışmasından müthiş korktu her birini kendine bağlamaya çalıştı. Devletsiz de olabilirmiş gerçeğinin ortaya çıkmasını en büyük kâbus saydı. Yaralarını sarmak için bir araya gelip organize olabilenlerin, yarın, öbür gün kendisine karşı bir araya gelebileceği vehmine kapıldı. Varlığının örgütsüz ve iradesiz bırakılmış, insan topluluğuna bağlı olduğunu, çok iyi biliyorlar. Felç olanlar, başkalarının yardımına ihtiyaç duyarlar. İdeolojik ve örgütsel hegemonyasını tesis ederek, toplumu felçli hale getiren iktidarlar, toplumu kendine muhtaç halde,

tutmak isterler. Düşünemeyen, sorgulamayan, irade olamayan, sadece ara sıra ne verdiyse veren, şükür ve dualar eden bir topluluktur aradıkları. Put ile ona bağlı yaşayanların ilişkisi tam da böyle bir ilişkidir. Çokça anlatılan putçuluk döneminin, çok geride kaldığıdır. Acaba gerçek böylemidir? Putlara tapma devri gerçekten kapandı mı? Yoksa şekli ve ismi başka, putlar dönemine mi geçildi? Put neydi? Hangi zemin, üzerine var olabilmişti? Düşünme yok, sorgulama yok, mutlak kabul ve itaat var. İnsan, zihniyet ve iradesinin gereksizleşmesi, işlevsizleşmesi söz konusu. Bu farklı bir felç olma halidir. Kolun, ayağın olmamasına felç hali demiyoruz, organ olarak yerinde duruyor ama fonksiyonlarını, işlevini yerine getirmiyor, çalışmıyor, işlemiyor yani. Öylece yerinde duruyor, o kadar. Beyin işlemezse, yürek duyumsamazsa tam da böyle bir felç olma haline tekabül eder. Zihinlerde kurulan hegemonya, düşüncenin ve doğal olarak iradenin, esaret altına alınmasıdır. İktidarcı, devletçi zihniyete sahip olanlar arasındaki en temel uzlaşı zemini budur. Kendi aralarındaki, kanlı bıçaklı sonuçlara, aldırmamak lazım. Bunlar özgürlük mücadelesi değil, iktidar mücadelesidir. Özgürlük en büyük kabuslarıdır. İktidarlarını var ettikleri temelin, yerle yeksan olmasıdır. O nedenle kendi aralarında savaşırken bile özgür irade savunucularını göz ardı etmezler. Aralarında kuracakları ittifakla özgürlük savunucularına, kahredici yüzlerini göstermekten, çekinmezler. Sistem içinde birbirine düşman olanlar neden aynı hınçla aydınlanmaya, özgür düşünceye karşı olurlar? Dayandıkları zemin, bu sorunun yanıtıdır.

Özgür düşüncenin yarını olmaz. Öz örgütlülüğün sınırı olmaz. Buna iman edenler put seçici değil, put yıkıcıdırlar. Sistem içi muhalefet rolünün dışına çıkmayanlar ise, başka putlara karşıdır, kendi putlarını allayıp, pullamaya ise, pek meraklıdır. Özünde put karşıtlıkları yoktur. İktidar savaşının taraflarına bakınca bu putlara isimlerini koymak zor olmasa gerek.Toplumun doğasına, doğanın işleyişine ve özüne yönelik saldırılar ile bu dünyayı cehenneme çevirenler, mağdur ettiklerini bir de öteki dünyadaki cehennemle korkutarak, kontrol altında tutmaya çalışıyorlar. Umberto Eco; "Ne yani; böylesi korkunç bir dünyanın bir de cehennemi mi var" diye haklı olarak sorarken bu duruma işaret etmiş olmalı. İnşa edilmiş bir zihniyetin ve uygulamalarının sonucu olarak bu dünya cehenneme döndürülmüşse, pekala yeniden ama güncellenmiş hali ile özüne de döndürülebilir. Cenneti bu dünyada var etmek mümkündür. Bozulan, başkalaşıma uğratılan her ne varsa onu özüyle buluşturmak, iyileştirmektir yapılması gereken. Bunun için önce cehennemi fark etmek, sonra kader olmadığını kabul edip, reddetmek ve ardından cennet inşasının, mümkün olabileceğini görmek, inanmak o bilinç ve irade ile kolları sıvamak gerekir.

Putlaştırılan devlet, iradesizleştirilen kullar yığını anlamına gelir. Başka türlü varlığını sürdüremez. Özgür yurttaşlık bu nedenle önemlidir

---

Zerdüşt'ün kendince yapmaya çalıştığı buydu. O da felçli hale getirilmiş zihinleri canlandırmaya çalışmıştı. Kendisini Zerdüşt'ün çömezi olarak tanımlayan, büyük filozof Nietzsche'nin, bin yıllar sonra Zerdüşt'ü araması, ayak izlerini takip etmesi, çağın Tanrısı olarak, tüm azameti ve heybetiyle kendini konumlandıran devleti sorgulayışı, oldukça dikkat çekicidir. Adeta eline balyoz almış İbrahim gibidir, devlet putunu darbelemektedir. Devlet, tüm soğuk azmanların en soğuğuna verilen addır. Onun yalanı da soğuktur ve sürüne sürüne çıkar ağzından şu yalan; ben, yeni devlet, halkım!

Yalandır bu! Yaratıcılardır halkları yaratan ve halkların üstüne bir inanç ve sevgi asanlar, böyle hizmet ettiler hayata.

Yok edicidir, birçokları için tuzak kuran ve buna devlet diyenler. Bir kılıç ve yüzlerce iftira attılar üzerlerine onların.

Devlet, her iyinin ve kötünün dilinde yalan söyler, söylediği her şey yalandır ve sahip olduğu her şey çalıntı.Her şey sahtedir onda, ısırır çalıntı dişleriyle bu ısırgan. Bağırsakları bile sahtedir onun.Daha büyüğü yok benden yeryüzünde. Nizam yaratan parmağıyım

ben tanrının, böyle kükrer o canavar. Ve önünde diz çökenler, yalnız uzun kulaklı ve dar görüşlüler değildir!Devlet derim; iyilerin ve kötülerin, tüm zehir içenlerin bulunduğu yere, devlet derim; iyilerin ve kötülerin, herkesin kendini kaybettiği yere, devlet derim; herkesin ağır ağır intihara, "hayat" denilen yere.Şu lüzumsuzlara bakın hele! Hastadırlar daima, kusarlar sofralarını ve buna da gazete derler. Yutarlar birbirlerini ve hazmedemezler üstelik.

Şu lüzumsuzlara bakın hele! Çalarlar eserlerini keşiflerin, hazinelerini bilgelerin, "yüksek öğrenim" diye tanımlarlar hırsızlıklarını ve her şey bir hastalık bir dert haline gelir onlar için.Tırmanışlarına bakın hele! Şu çevik maymunların! Birbirlerinin üzerine basarak yükselmeyi istemekteler, böylelikle batağa ve uçuruma sürüklemekteler birbirlerini.

Tahta ulaşmak ister hepsi de onların. Sanki tahtta otururmuş gibi saadet! Bataklık vardır oysa çoğu kez taht'ın üzerinde, hatta çoğu kez bataklık üzerindedir taht.Hala mümkün yüce gönüllüler için hür bir hayat. Hakikaten mülkü az olanın, tutkusu da az oluyor, küçük yoksulluk çok yaşa!Devletin bittiği nokta neresi ise, orada başlar, lüzumsuz olmayan insan, orada başlar lüzumların türküsü, biricik ve yeri doldurulamaz şekilde. Oraya, devletin bittiği yere, şöyle bir bakının kardeşlerim! Görmüyor musunuz, ebemkuşağı ve köprülerini üst insanın?Aydınlanma, Rönesans, Ortadoğu'da neleri değiştirir bir düşünelim. Büyük bir sorgulama gücü ortaya çıkar, olmaz denilenlerin olabileceği fark edilir, yığınla ezber bozulur, un ufak olur hakikat karşısında. Özgür insan iradesi, örgütlü toplum, öz yönetim, yaratıcı güç, kendini tüm haşmetiyle gösterince hangi sahte ihtişamlar bunun karşısında dayanabilir? Tüm bunlar için farklı bir bakış açısı, farklı bir okuma ve perspektif şart oluyor. Zihinlerin özgürleşmesi bunun için çok önemli bir başlangıç olacaktır. Ve görülecektir ki insanlık tarihi, devletçi, iktidarcı sistemle birlikte iki hat üzerinde yürümüştür. Bir nehrin iki yakası gibi düşünülebilir. Bir yanda devletli uygarlık, diğer yanda demokratik uygarlık, her inanç grubu, etnik yapı veya farklı toplumsal kesimler iki yanda da olabilir. Eğer bir kategorileştirme olacaksa buna göre yapılabilir. Şu milletten olanlar o tarafa, bu milletten olanlar bu tarafa ayrımı ve kolaycılığı iktidarcı bir oyundur. Aynı şey inanç grupları ve diğer toplumsal kesimler içinde geçerlidir. Ulus-devlete karşı demokratik ulus bakışı farklı bir zihinsel okuma ve duruştur. Sistem sorgulayıcı ve yıkıcıdır. Aynı zamanda inşa gücü de vardır. Devletçi, iktidarcı zihniyet ve uygulamalara karşı, onun başkalaşıma uğrattığı ne varsa onları nehrin öte yanında, yeniden bir araya getirmek, gerekiyor. Milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik, bilimcilik nehrin diğer yanında inşa ettiği zihniyeti ile kendini var etmeye çalışıyor. Ortadoğu başta olmak üzere dünyamız bu cendere içinde iktidarların sonsuz oyun alanı haline, getirilmeye çalışılıyor. Demokratik ulus ile milliyetçiliğin ortaya çıkardığı karşıtlığın sona ermesi, inanç gruplarının, dinci kategorileştirmenin dışında, toplumcu özleriyle buluşup, birbirleriyle yeniden tanışması, kadın ve erkek eşitliğine dayalı cinsiyet özgürlükçülüğünün, yeniden özüyle buluşması, bilimin toplumcu hale gelmesi, artık yeni bir dünyada olunduğunun, göstergesi anlamına gelecektir. Sadece Ortadoğu'da kadının özgürleştiğini hayal edelim, erkek merkezli din okuması, iktidarcı sistemler, milliyetçi mezhepçi buhran, hangisi eskisi gibi kalır. Kadının özgürleşmesi, erkeği de iyileştirecektir. Hastalıklı toplumsal ilişkiler, travmalar, kullanılan dil bunun ürettiği sözel kötülük ve yanılsamalardan, adım adım düzelecektir. Özel yaşamlardaki küçük cehennem ile genel yaşamdaki büyük cehennem ateşleri giderek sönümlenecektir. İyileşen her insan, dokunuşuyla bir şeyleri düzeltecektir. Ortadoğu'daki kış bahara evrilecek, bileşik kaplar misali çevresinden başlayarak, büyük bir etkileyiciliğe kavuşacaktır. Zihniyette başlayan bu değişim, topluma yansımakla sınırlı kalmayacak, insanın doğayla ilişkilerini de yeniden düzenleyecektir. Demokratik, ekolojik, Kadın özgürlükçü toplum paradigması, bu nedenle farklı bir okumanın ortaya çıkardığı, farklı bir bakıştır. İnkar'ın gerçekle, yalanın hakikatle, hırsızlamanın paylaşımla, zulmün adaletle, esaretin özgürlükle, dikey ilişkinin yataylıkla, tabuların eleştiriyle, özcesi cehennemin cennetle yer değiştirme hali olarak, düşünülebilir. Yeniyi inşa sürecinde eski hatalara düşülmemelidir. Birilerinin ilk başlarda öncülük etmesi anlaşılırdır ama böyle devam etmemelidir. Zihniyet, mutlak düzeyde topluma taşmamalıdır. Bu, inşada kolaylık sağlayacağı gibi toplumu geçmişte olduğu gibi olası saldırılar karşısında da dirençli kılacaktır. Kesinlikle ihmale gelmemesi gereken bir konudur, hayatidir.

İdeolojiyi Eleştirmek, Toplumu Savunmasız Bırakmaktır

Senin yerine biz düşünürüz yaklaşımı, hangi niyetle olursa olsun, zihni ve iradeyi ipotek altına almaktır. Toplum, farkında olsun ya da olmasın, savunmasız bırakmaktır. Tarihten doğru ders çıkaranlar, böyle hareket etmezler. Zihni esaret, esaretlerin en kötüsüdür. Zihnen özgür alanı da kapatabilecek bir hapishane henüz icat edilememiştir. İdeolojik saldırıların çok boyutlu ve süreklileşen bir şekilde devam ettiği süreçleri yayamaz. Bunları etkisiz kılmanın en önemli yolu zihinleri güçlü, dirayetli kılmaktır. Bunun yolu da eğitimdir. Nerede bir halk topluluğu varsa orayı eğitim akademisine çevirmek, toplumu aydınlatmak, bilinçlendirmek, o da yetmez örgütleyip, karar gücü haline getirmek çok büyük önem taşımaktadır. Problemleri tespit etmenin yanında çözüm gücünü de ortaya çıkarmak, gerekmektedir. Meşhur deyimle balık vermek değil, balık tutmayı öğretmektir asıl olan. Halk atıl kalmayacak. Sürekli bir yerlerden beklemeyecek. Kendisi irade olacak, bilinçlenme faaliyetlerini sürekli kılacak, örgütlülüğünü diri tutacak, öz yönetimini var edecek. İdeolojiyi, teoriyi ne taşıyanlar elitleşecek ne de halk bunu elitlerin işi görecek. İdeolojiden kopuk olmak her türlü tehlikeye kapı aralamak olduğunu bilecek. Savunmasız kalan toplum, bağışıklığı zayıflamış bünye gibidir. Her türlü dış etkiye açıktır. Aynı şey doğal olarak, bireyler için de geçerlidir. Bir doktor, hastasına beslenme, spor yapma, ilacını almaya da gerek yok, senin yerine ben yapıyorum diyebilir mi? Bu, hastasını ölüme terk etmek, anlamına gelmez mi?

İdeolojik inşa bireyin kendisinden başlar. Kendini netleştirememiş, donanımlı hale getirememiş birey neyi taşıyabilir, neyin prototipi olabilir? Neyi yaratmayı hedefliyor ise, hangi yaşamı ve kültürü temsil ettiğini iddia ediyorsa önce kendinde, eylem ve söyleminde yaratmak zorundadır. Bu hem kendisini dirençli korunaklı kılacak hem de inşa gücü haline getirecektir. Bireyin bu kötülük çağında, kötülüğe karşı dirençli kalıp, kendini bozmaması, bozduysa düzeltmesi elbette değerlidir. Ama yeterli olamaz. İyi olmak yetmez, bir de kötülükten mücadele etmek gerekir. İyi olmayı becerenlerin, çevresindeki kötülüğe, gözünü kapatması, düşünülebilir mi?

İdeolojikleşen insanın ayağı yere sağlam basacak. Kendini daha güçlü, daha net ve iradeli hissedecek. Tıpkı kökleri toprağa sağlam bir şekilde yayılmış, ağaç gibi. "Evvelce her yel beni kapıp götürürdü, fakat şimdi ağırlaştım" diyor Mevlâna. Yeri belli, düşüncesi ve tercihleri net. Dışarıdan esen rüzgarlar, etki etmiyor artık, oradan oraya savurmuyor. Ne yaptığını, niye yaşadığını, neyi hedeflediğini biliyor, farkında yani. Kendini buna göre yeniden inşa ediyor, terbiye ediyor. Söylemin iddiası, ütopyası değerliyse, eylemi, yaşamı da öyle olsun istiyor. Sözü ve eylemi ile ayrı telden çalmak, istemiyor. Bunun zorluğunun farkında, o nedenle nefsine yükleniyor. Teoriyi Böylece ideoloji ile yaşamsallaştırıyor. Esen rüzgarlar işte bu nedenle onu oradan oraya savuramıyor. Zihniyet devrimi, vicdan devrimi ile buluşuyor. Kafa net olunca söylemler, talepler de net oluyor. Muğlaklık yaşanmıyor. İdeolojiden kopuk, esneklik söylemlerinin nereye varacağı çok net görülüyor. İdeolojik zemin güçlüyse politika da sonuna kadar, esnek olunabilir, asla kaybettirmez. Ama ideolojik doğrultu göz ardı edilerek, talep edilen, savrulan, göz yumma yaklaşımları sonuçları itibariyle ölümcül olabilir, telafi edilmesi zor sonuçlar yaratabilir. Sırf gönlü hoş olsun, ağzının tadı ve rahatı bozulmasın diye bir doktorun, hastanın ölümcül sonuçlar doğurabilecek, isteklerini onaylaması, mümkün olabilir mi? Ağlasa da sızlasa da, kendini yerden yere vursa da böylesi taleplere göz yummak o hastanın gönlünü hoş edebilir ama geleceğini karartır. İdeolojiyi yaygınlaştırmak, toplumu ideoloji ile buluşturmak bu nedenle de önemlidir. Bireyi ve toplumu edilgen, talep eden olmaktan, çıkarır. Partiler, ideolojiyi topluma taşıma araçlarıdırlar. Amaç değildirler yani, put haline getirilemezler, getirilmemelidirler. İdeoloji toplumsallaştıkça, bu araçlar da işlerini tamamlamış olacaktır. Halk partileşecek, parti de misyonu tanımlamış olacaktır. Toplumlar, kendi dönemsel ihtiyaçlarına göre öz örgütlülüklerini ihtiyaca göre kendini şekillendirecektir. Güçlü toplumlar böyle olur, böyle yaşar, böyle geleceği korurlar.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeolojik Biçimler ve Yaşamdaki Karşılıkları

Yılmaz Baran

Toplumların hayat tarzlarına öz ve biçim kazandıran ideolojilerdir. İdeolojiler değişik şekiller altında, yaşama yön verirler. Bunlara ideolojik biçimler denilir. Her ideoloji kendini yaşamsallaştırırken, dönem gereği farklı biçimlerde dışa yansıtırlar. İdeolojiler insana hastır ve değişik biçimler altında hayat bulurlar. Tıpkı Öz+Biçim bütünselliği gibidir. Bütün öz'ler kendini yaşamsal kılmak için bir biçime büründürür. Kısacası her öz, kendini bir biçimle ifade ederken her biçim de bir öze sahiptir. Biçime kavuşmayan bir öz olmadığı gibi, özü olmayan bir biçim de mümkün değildir.

Peki, neden İdeolojik biçimleri kavramak gibi bir sorumluluğumuz var? Gerçekten biçimler bilinmeden ideolojileri tanıyabilir miyiz? Biçimlerini öğrenmeden, ideolojilerin normlarını, kurallarını, ilkelerini, özelliklerini ve niteliklerini bilebilir miyiz? Bu ve benzer soruları artırmak mümkün. Sadeleştirirsek eğer; insanı tanımak ve bilmek için onun düşüncesini, hayallerini, tasavvurlarını, ilke ve kurallarını, amaç ve hedeflerini öğrenmek lazım gelir. Fakat her insanın bir hayatı, düzeyi, etkinliği ve refah seviyesi vardır. Ancak bu insan bedene kavuşmuş ve yaşam tarzı, ahlak ölçüleri, emek aktivitesi, çevresine katılımı, doğaya ve evrene yaklaşımı söz konusudur. Tarihi ele alışı, iktidar-devlet odaklarına yaklaşımı, verili olan sınıflara, ezilenlere, sömürülenlere, sanata, hukuka ve kültüre ilişkin felsefik bakışı ve politikası mevcuttur. Bunlar nelerdir? Edebiyat ve şiir'in, mitoloji ve dinlerin neresindedir. Demokrasiye yüklediği anlam, bilime biçtiği değer nedir? Nasıldır? Vb. kavramların tümü bize kişinin düşüncesini, umutlarını, ereklerini anlatır. Varmak istediği hedefleri gösterir. Böylece kişiyi daha iyi ve doğru tanımış oluruz. Bunun için de insan bedene ve organlara bürünmüştür.

Bedenin ve organların faaliyetleri az da olsa kişiyi tanımamızı sağlar. Gerisi de insanı bilmemizle tamamlanır. Sorgulama, yoğunlaşma ve muhakeme yöntemleriyle cevaplara ulaşırız. Antik Yunan'da, "Kendini bil" sözü, Appollon'a ait olduğu söylenir. Ayrıca dönem bilgelerine de atfedilir. Delphi bulunan Apollon Tapınağı'nın giriş bölümüne yazıldığı belirtilir. Bu tespitten yola çıkarak "insanı bilmeye" yöneleceğiz. Bunun için de ideolojisini tanıyacağız. Ama yolumuz ideolojik biçimlerle çakışacak. Biçimleri bilmek, ideolojiyi öğrenmek demektir.

Doğada hatta evrendeki her varlığın bir özü ve bu özü görünür kılan, onu tanımamızı sağlayan bir biçimi söz konusudur. İdeolojileri tanımanın onları yakinen bilmenin yolu biçimleri öğrenmekten geçer. İdeolojiler dönemin koşulları ve şartlarına göre, değişik biçimler altında yaşam bulmuşlardır. Bu biçimler ideolojilere adeta şemsiye işlevi görmüştür. Bazen bir veya iki hatta üç biçim halinde, kendini ifadeye kavuştururlar. İdeolojik biçimler, tıpkı çatı örgüsü gibidir. Her ideolojik biçim bu genel biçimlerin adeta şemsiyesi altında bakış açılarını, rollerini ve normlarını hayata geçirirler. İdeolojik biçimleri vurgularsak eğer; Ahlak ilk sırayı alır. Hemen onunla birlikte planlamalar yapan, tasarımlar gerçekleştiren ve hayatı şekillendiren politika yer alır. İlk topluluk bilinci ahlak'tır. Ardından politika gelir. Bilinç biçimlerinin toplamı ise, topluluğun ilk ideolojisini ifade eder. Bugüne kadar kendini yenileyerek gelir. İdeolojilerde tıpkı toplumlar gibi değişken ve canlıdır. Daha sonra sınıflı toplumla beraber, diğer biçimler sıralanır. Mitolojik, dinsel, hukuksal, felsefik, demokratik, kültürel, sanatsal,

edebi, şiirsel, bilimsel, ekolojik vb. yapılanmalarla ifade edilir. Daha fazlasını söylemek mümkündür. Ancak diğerleri başat olmamıştır. Fakat varlıklarını öteki ideolojik biçimler içinde sürdürmüşlerdir. Toplumların ve devletli uygarlıkların, tarihsel gelişim seyri içinde bunları görmek mümkündür.

İdeoloji

Sistemli hale gelmiş, düşünceler toplamı demektir ideoloji. Kuram, akım, öğreti, Teoriler, ya da aksiyomlar bütünü olarak ifadeye kavuşur. Birey ve topluluğun güncel somut yaşamına ve geleceğine ilişkin sistematik düşünceler toplamıdır. İnsana aittir. Toplumsal olduğu kadar, sınıfsal, örgütsel, partisel ya da grupsal olabilir… Genel anlamda, kuram, bir düşüncenin genel, soyut ve rasyonel olmasıdır. Çünkü amaçları, hedefleri, normları ve standartları belirler. İdeolojinin fonksiyonları ve öteki (toplumsal) bilinç biçimleriyle olan ilişkileri ve ayrımlarını konu edinen ve kuramsal olarak bu alanı açıklamaya çalışan teorik çabaların toplamını ifade eder. Kendine has özellikleri vardır. İlkeler ve kurallar doktrinidir. İnsan bilincine, kişiliğine ve davranışlarına yön verir. Yaşamı şekillendirir. Hayata renk katar. Canlı ve değişkendir. Manevi yanı güçlü, moral verici ve motive edicidir.

Diğer önemli bir husus ise; zihinsel üretim olmadan, maddi üretim yapılamaz. Maddi üretim de zihinsel üretimi zenginleştiren ve boyut kazandırandır. Aralarındaki ilişki simbiyotiktir. Karşılıklı birbirini besleyen, tamamlayan ve tetikleyen tarzdadır. Birliktelikleri ortak ve müşterek yaşam formundadır. Biri diğeri üzerinde asalak ve parazitsel değildir. Bütünselliklerinde zihinsel üretim başat olsa da, maddi üretimle karşılık bulur. Aralarındaki ilişkinin bağımlılık temelinde, anlamsal olduğu aşikardır. Zihinsel ve maddi üretimler, ortak ya da benzer niteliklere sahiptirler. Teşbihte hata olmaz derler: Et ve kemik, can ve beden, gövde ve dallar misali gibidirler. Biri olmadan, diğerinin varlığı anlamlı değildir. Ona mana ve ifade kazandıran, müşterek halleridir. İdeoloji tür olarak insana aittir. İdeolojisiz bir hayat mümkün değildir. Tarihsel olarak bu kanıtlanmış ve günümüze kadar uzanmıştır. PKK Lideri Abdullah Öcalan; "ilk insandan, son insana kadar ideolojiler var olacaktır" belirlemesi, konuya ışık tutmaktadır.

Primitif tarzda Qlan'la başlayan toplumsallaşma ve insanlaşma süreci atbaşı gider. Qlan örgütlülüğü çerçevesindeki gelişmeler toplumsal ve insanlaşma hamleleriyle birebir bağlantılıdır. İdeoloji dediğimiz olgu da aynı dönemlerde yeşermeye başlar. Filizlenen İdeoloji, insanın ve topluluğun gelişmesine dayanak olur. Bu hususta Öcalan; "Tarihte hiçbir toplumsal dönem, ideolojisiz ve politikasız olmamıştır." diyerek, konuya açıklık kazandırır. İdeolojiler, toplumsal ve tarihsel süreçlerden günümüze gelene kadar çeşitli biçimlerde ortaya çıkmış ve hayatı yönlendirmiştir. İnsanın bütünlüklü bilinci, ideolojiyi tarif eder. Fakat ideolojilerin gerek tanım gerekse anlam derinliğine kavuşarak, kendini ifade etmesi, sınıflaşmayla bağlantılıdır. Bir yanıyla ideolojiler, toplumsal bilinç formasyonuna benzerler.

Daha önceki süreçlerde toplum, ahlaki ve politik olarak, hayatına devam eder. Karşıtlığı yoktur. Kendi içinde gelişmesini ve canlılığını sağlayarak sürdürür. Evrimsel bir akışa sahiptir. Ne zaman ki, hiyerarşi, iktidar yapılanması ve devlet olgusu; kadın-düşmanlığı ve toplum-karşıtlığı şeklinde görülür oldu, o zaman karşı ideolojiler, toplumların aleyhine, hiyerarşi ve iktidar odaklarının çıkarına yönelik boy verir. Hiyerarşi süreçleriyle ilkel tarzda başlayan sınıflaşma, iktidar ve devletleşme dönemlerinde açığa çıkar. Tamamen kent ürünü olan bu toplumsal aykırılık, günbegün dal-budak salarak gelişir. Toplum böylece parçalanma sürecine girer. Aslında bölünen kadın ve toplumdur. Hükmeden ve hükmedilen, sömüren ve sömürülen, ezen ve ezilen ideolojileri çeşitli biçimler altında, günümüze dek gelir.

Politika

İdeolojinin, toplumsal gelişmeler için öngördüğü plan ve tasarımların gerçekleştirme alanıdır. Politika olmadan plan ve tasarımlar gerçekleşemezdi. Kısacası politika; bir halkın, bir sınıfın veya bir toplumun ya da grubun çıkarlarını ifade eden kısa, orta ve uzun vadeli plan, tasarı ve programlarla, bunları gerçekleştirme istemi ve çabasıdır. Öcalan'ın belirlemesiyle; "Politik mücadele, toplumsal gelişmede bir kaldıraç rolü oynar." Görevi yaşamın bir çok alanını düzenleme olan bu aracı onun elinden alıp, başaşağı dikerek kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmışlardır.

İktidar ve devletler toplumun elinde ve tasarrufunda olan politikayı gasp etmişlerdir. Kendi iktidarlarını sürdürme ve zulmetme, maddi sömürülerini ve talanlarını devam ettirme temelinde, menfaatleri gereği uygulamışlardır. Toplumu politikadan mahrum kılarak, ellerinde tutmanın ve çıkarlarına hizmet etmenin aracı haline getirerek, idare etmişlerdir. İktidar ve devlet yapılanmasının ortaya çıktığı günden beri egemenlerin eliyle uygulanan karşı-politika; toplumun büyük bir kesimini "… baskı altına alarak, emeklerini sömürmede zoru içeren siyasal bir kurum…" haline gelmiştir.

Hegemon ideolojiler, biçimler yoluyla ya da görünümleriyle toplumlara reva gördükleri, politik uygulamaların çirkef, kanlı ve zulumkâr gerçekleri gözlerden saklamak hatta gizlemek için renklendirdikleri "vitrin süsleri"dir. Camekan ve pencerelerini süslemek için ideolojik biçimleri döneme taşır. Bunları ahlak, kültür, mitoloji, sanat, edebiyat ve şiir gibi ideolojik biçimlerin kimi kollarıyla, esnek yapılar yoluyla yapar. Egemen İdeolojiler çıkarları gereği, biçimleri hareketlendirip, bazı dallarını pragmatist tarzda yönlendirirler. Yalana, sanala, kurgulara, hilelere dayalı olarak, bütün imkanları seferber ederek, biçimlere misyon yükleyip, roller biçer. Gerçekleşenleri ters-yüz ederek, yapılanları meşrulaştırarak, şatafatlı renklere büründürerek anlatım, yazım ve görselin her çeşidini işletirler. İhtiyaç duyduklarında mitolojik söylevlere, tanrı kelamlarına ve kanun maddelerine büründürürler.

İdeolojik biçimler ideolojilerin gizli anahtarıdır. Bu açarlarla ideolojilerin ütopyaları, amaçları, hedefleri, bakış açıları, iyileri, doğruları, güzellikleri, kuralları, ilkeleri, yaşamın özellikleri vb. gözler önüne serilir. Genel anlamda, kuram, bir düşüncenin genel, soyut ve rasyonel olmasıdır. Çünkü amaçları, hedefleri, normları ve standartları belirler.

İdeolojileri tanımanın yolu, biçimleri bilmekten geçer. Çünkü biçimler özleri tanımayı onların işlevlerini bilmeyi gerektirir. Bu nedenle biçim işlevi izler onu takip eder. Bu izin peşine düşüldüğünde öz'e ulaşmak kolaylaşır. Öz biçimin cevheridir. Ruhudur. Esasıdır.

Egemen ideolojilerin son dönem söylevleri bile, hegemonik iddialara sahip olup, verili ideolojinin ürünleridirler. Şöyle ki; "ideolojiler dönemi bitmiştir", ideolojilerin sonu gelmiştir" ya da "ideolojiler yalanlarımıza uydurulmuş kılıflardır" vb. gibi ifadeler, algı oluşturmayla bilinç çarpıtmasına ilişkin olan tespitlerdir. Bunları dile getirmek, izah etmeye çalışmak, anlam yüklemeye çabalamak, kişiyi buna ikna etmeye yönelmek vb. gibi yaklaşımlar sergilemek bile bir ideolojinin yaratımları olup, propaganda eksenindedir.

Kadın düşmanlığı temelinde oluşan hiyerarşi, iktidar ve devletleşme serüvenine kadar, neolitik dönem dahil, toplumlar ideolojik biçimler olan ahlaki ve politik olarak yaşam sürmüşlerdir. Daha önce belirttiğimiz gibi, ahlak ilk toplumsal bilinç biçimidir. Onun gerçekleşmesini, hayat bulmasını sağlayan ise politikadır. Ahlak ruh ise, politika onun bedenidir. Düşünce olmadan bedenin, ellerin, kolların ve ayakların hiçbir anlamı yoktur. Bu her iki ideolojik biçim, toplumun hayatını iyi ve doğru temelde geliştirerek, güzelleştirmişlerdir. Toplumun gereksinimleri bu temelde karşılanmıştır.

Dönemin inancı olan animizm (canlıcılık), ahlak ölçüleri temelinde, politik uygulamalara kavuşmuştur. Demokratik zeminde, doğayla uyum içinde yoluna devam etmiştir. Kaya ve mağara resimleri, çanak ve çömlek üzerine yapılan şekiller, duvar kabartmaları, heykelcikler vb. dönemin sanatını ifade ederken, bunlar ideolojik biçimlerin şemsiyesi altında hayat bulmuşlardır. Sınırlıda olsa edebiyat ve şiir ile felsefe ve bilimde aynı şekilde yaşama uygulanmıştır. İdeolojik biçimler olan ahlak ve politika, demokratik ve özgürlükçü yapıdaydılar. En uzun zamana tekabül eden kültür ise bu biçimlerin içinde gerçekleşme zemini buluyordu. Neolitik köy tıkanıklığı, şehirleşmeyle aşılmak istendi. Ancak bu arayış, iyi niyet ve çaba bir süre sonra sapmaya yönelerek, eril zihniyet oluşmaya başladı. Toplumlar için cehennem, egemen olan eril zihniyet içinse cennet kapıları açıldı. Kaos denilen dönem başlamış oldu. Kaos'dan çıkış, krizlerle yüklüdür. Halende bu kaos aralığındaki çırpınmalar sürmektedir. Aşmaya dönük çabalar her gün artarak devam etmektedir.

Tarihte bilinen ilk sınıf kadındır ve eril zihniyetin yaratımı olan ilk sınıflaşma, kadın düşmanlığıyla başladı. Böylece toplumun bölünmesiyle tüm değerler el değiştirdi. Ana-kadın kültü yerini yavaş yavaş ataerkilliğe bıraktı. Tüm araçlar erilin iktidarı uğruna, onun çıkarları temelinde, şehir yapılanması içinde gerçekleştirildi. İdeoloji derinlik ve kapsam kazanarak,

zenginleştirildi. İdeolojinin biçimleri de artırılıp, azaltılarak (felsefe, sanat, mitoloji, din, edebiyat, şiir ile ahlak, demokrasi, ekoloji ve hukuk) iktidar ve devlet olgusunun menfaatine göre şekillendi. Baş aşağı gidişin startı verilmiş oldu. Ahlakın yerine hukuk konuldu, politikanın tanımı ise; yalan, hile ve dalavere oldu. Toplumun yararına şekillenen İdeoloji, gasp edilerek, erilin hizmetine koşuldu. Bu süreç ve kavga halen devam etmektedir. Her gün ivme kazanarak yoluna, çizgisine devam ederken, gasp edilen tüm değerlere sahip çıkılmaktadır. Gaspçılar her türlü iğrençliklerle saldırmakta, verili olanı sürdürmek istemektedirler. Direnen ise, ötelenen kadın ve parçalanan toplumdur.

Çok tanrılı sürecin ideolojik biçimi, esnek kabiliyete sahip, akıcı ve edebi olan mitolojilerdir. Rahiplerin destanları okuyuş tarzı, mitolojileri yorumlama şekli harikadır. Akıcı bir edebiyat uygulamışlardır. Bazen ve bazı yerlerde mitoloji ve edebiyat birlikte ideolojik biçim olarak işlev görmüşlerdir. Diğer bütün biçimler, mitoloji çerçevesinde hayata indirgenir. İdeolojik olarak köleleşme sürecine girilir. Kaos dönemi başlar. Evrim süreci daha da olumsuzluğa doğru yönelince, kaos süreci derinleşir. Çok tanrılı sürecin krizi olan, tanrı-kral dönemi, kadının yönetimden ve sosyal hayattan tamamen uzaklaştırılıp, tapınağa, musakaddim'e hapsedildiği zamanlardır.

Egemenlerin keyfi uygulamaları çekilmez olunca, ayaklanmalar başlar. Toplumsal köleleştirilmenin hız kazandığı bu süreçlerde hukuk devreye konulur. Tarih MÖ. 2415'leri gösterdiğinde, Sümer'in Lagaş kent krallığında, Komutan Urukagina öncülüğünde devrim gerçekleşir. Dönem rahipleri bu devrimi tersyüz ederek, onaylamak için Urukagina ile anlaşırlar. Komutan Urukagina iktidar ve sömürü uğruna, rahiplerin istemlerini kabul eder. İlk yasalar, reform adıyla hayata sürülür. Her kesin bu yasalara uymak zorunda olduğu belirtilir. Dönemin erkeklerine iyileştirme adıyla sus payı verilir. Savaş, üretim ve biriken vergiler sebebiyle zindana alınan erkekler serbest bırakılır. Erkeğe sayısız kadın köle, cariye, odalık alma hakkı karşılığında, kadına recm layık görülür. Ana-Kadın kültü yerine Ataerkillik esas olur. Ana-soyu, Baba-soyuyla yer değiştirir. Ana-mirası, baba-mirasına döner. Böylece meşrulaştırma oturtulur. Bütün bunlar kanunlarla garanti altına alınır. Mitolojinin, ideolojik biçim olarak en derin kullanıldığı dönem, Qadim Sargon'un kurduğu Akkat İmparatorluğu sürecidir. Tarihin ilk imparatorluğunu ve paramiliter orduyu oluşturup, fetih adıyla Ortadoğu'da hegemonyasını kurar. Fetih adıyla işgallere, talanlara, sömürüye, köleleştirmeye ve devşirmeye yönelir. Ama bütün bu zulüm ve vahşet uygulamalarını mitoloji adına yürütür. Kendisi, İmparatorluğu, oluşturduğu paramiliter ordu ve yaptığı zulümler, eril zihniyetin ürünüdür. Fakat ne ilginçtir ki, Tanrıça İştar'ı baş tanrıça ve kendisini de onun sevgilisi ilan eder. Kızı ya da kız kardeşi olan Enhaduenna'yı da başrahibe olarak atar. Fetih adıyla işgal ve talana giderken, bunları yapmasını ona Tanrıça İştar'ın söylediğini belirtir. Onun istem ve arzularını yerine getirdiğini ilan eder. Onu aşk derecesinde sevdiğini söyler. Her sefere gitmeden önce Tanrıça İştar tapınağına giderek ona sunular sunar, dua eder ve onunla konuştuğunu ifade eder. Buna ancak tarihin cilvesi denilir. Maalesef günümüze kadar bu yaklaşım sürmeye devam etmiştir. ABD-devlet Başkanı oğul George Herbert Walker Bush (1989-1993), Irak savaşının başlatıcısı olarak bilinir. "Hz. İsa'nın ona göründüğünü ve konuştuğunu" söyler. Ayrıca "Hz. İsa'nın ona yol gösterdiğini ve savaşmasını dilediğini" belirtir. Benzer örnekleri çoğaltmak mümkün!

Ardından Ur-Nammu, Eşnunna ve Lipit-İştar kanunları sıralanır. Ancak cehenneme tekabül eden bu döneme tepki olarak, din (Semavi dinler) doğar. Reformları esas alan din, kadına ikinci cinsel kırılmayı yaşatır.

Makedonyalı III. Büyük İskender (MÖ. 356-323) döneminde, Helenizm kültürü başat kılınır. Doğu ve batı kültürünü sentezlemek ister. İlyada ve Odessa yapıtlarını başucu kitabı yapar. Helen (Grek-Yunan) kültürü hayranıdır. Zaten Helenizm demek; Doğu-Batı sentez kültürü demektir. Makedonya'dan Batı Hindistan'a kadar (Pakistan dahil), alanları işgal eder. Kılıç zoruyla tarihin en büyük imparatorluğunu kurar. Meşhur düğüm çözme yöntemi herkesçe bilinmektedir. Gordion düğümünün iplerini, kılıcıyla keserek yola-işgale devam eder. Fakat ideolojisi kültür ve politikadır. İdeolojik biçim olarak kültürü ve politikayı esas almıştır. Felsefe, sanat, din vb. ideolojik biçimler bunun bünyesinde hayat bulur.

İskender sefere çıkarken yanında filozofları, bilginleri, öğretmenleri, tüccarları, zanaatkarları ve katipleri beraberinde götürür. İşgal ettiği yerlerde 30 veya

70 adet kent kurar. Güvenlikle beraber yanında götürdüğü kesimlerden bir kısmını bırakır. Helenizmin gelişmesini sağlar. İskenderiye, İskenderun, Edessa, Bedlis vb. kentler ve isimleri o zamanlardan kalmadır. Ancak III. B. İskender bu amacını (Helenizm'i) kılıç gücüyle de yapmaya kalkar. Kendi dahil 10 bin kürt kızını, Makedon askerlerle evlendirir. Amacını fiziki olarak da, gerçekleştirmek ister. Döneme rengini veren ise; ideolojik biçim olarak, kültür ve politikadır.

Bütün dinlerde inanç, ahlak ve vicdan olgusu başat olmayla birlikte, yaşamın kabul edilir bir düzeye çekilmesidir. İyileştirme başlar. Ancak esnek olan mitolojiler, doğmaya büründürülerek anlatılır. Kaos aralığındaki krizleri aşmanın toplumsal ürünü olan din, egemenlerce çeşitli yöntemler sonucu, denetime alınarak, çıkarları doğrultusunda yönlendirilir. Bazı dinlerin kendileri kısa bir süre içinde iktidarlaşırlar.

MÖ. 300'lerde Maurya Hanedanlığı dönemindeki Hint İmparatorluğu Budizm dinini esas alarak, hükümranlık alanını genişletmiştir. Kral Asoka zamanında yapılan fetih hareketiyle İran'ın batı kısmıyla Afganistan, Pakistan topraklarına, Bengladeş, Assam eyaletlerine, güneyde ise, Mysore kadar işgal ve talanlar yapmıştır.

Bilimsel İdeolojik Biçim

Roma İmparatorluğu, Hıristiyan dini karşıtlığı ve yasakları temelinde çürümüş ve dağılma sürecine girmişti. MS. 324'lerde İmparator Costantin tarafından Hristiyanlığı İmparatorluğun resmi dini yaparak, taze bir güç elde etmiş ve İmparatorluğun ömrünü uzatarak, yayılma tarzını sürdürmüştür.

İslam'ın tanrı kelamı diye sunduğu Kur'an, tamamen şiirseldir. Okuyanı ve dinleyeni etki altına almıştır. Arap-Bedevi kültürünün canlı tanığıdır. Arap çöllerinde, ideolojik biçim olarak, yaşamlarına yön vermiştir. Felsefe, edebiyat, politika, din vb. ideolojik biçimler onun çatısı altında hayat bulmuştur. Hz. Muhammed'in vefatıyla birlikte İslamiyet farklı bir mecraya akmış ve halifelerle başlatılan yayılma sürecine girilmiştir. İslam fetihleri (işgalciliği) Kürdistan'ı inkar temelinde, Arap şovenizmine dayalı, sömürgeci ve işbirlikçi bir ideoloji ve politika geliştirirler. Bu dönemin hızı, Emevi ve Abbasi İmparatorluğuyla devam etmiştir. MS. 632-1258 arası 600 yıldan fazla bir süre, dünyanın üçte birine hükmetmiştir. Fakat din ideolojik bir biçim olarak varlığını sürdürmüştür. Dinin getirmiş olduğu kurallar, hukuk kanunlarıyla fazla çelişmez. Ancak keyfi uygulamalara da yer vermez. Hz. İbrahim'in çıkışının etkisinde kalan Babil kralı Hammurabi, kendini tanrı-kral ilan etmeyip, tanrının en sevgili kulu olarak lanse eder. Hukukun tamamen, ideolojik biçim haline gelişi, Hammurabi dönemiyledir. Süregelen ayaklanmalara karşı, MÖ. 1760 yıllarında, 282 maddeli Hammurabi Kanunları oluşturulur. Tanrı Marduk, Babil'in koruyucu ve baş tanrısı ilan edilir. Şamaş güneş ve adalet tanrısıdır. Hammurabi, yazdığı kanunlarla köleliği sisteme kavuştururken ona meşruluk kazandırır. Kanunları büyükçe bir kaya üzerine yazar. Kayanın üst kesiminde Koruyucu Baş Tanrı Marduk'un kontrolünde Güneş tanrısı Şamaş, oturur vaziyettedir. Karşısında ayakta duran Hammurabi'ye Kanun Kitabını verir. Bu tasvirler kayaya kazılarak resmedilmiştir. Hammurabi kendini "Tanrının en sevgili kulu" olarak ilan ettiğinden, "Kanunları da tanrılar yaptı ve bunlar Tanrı Kelamıdır" diyerek, meşruluğu perçinler. Kanunların yapılış mantığı kıssasa kıssas'tır. Bu mantalite günümüze kadar gelmiştir. Artık hukuk ve mitoloji ideolojik biçim olarak işlev görür. Diğer tüm biçimler bu çatı örgüsü içinde etkinliklerini yürütürler. Ve kanunlar silsilesi devam eder.

Atina kent devletinde hem kanunlar ideolojik biçim olarak işlev görürken başat olan demokrasidir. Demokrasi, felsefe, sanat ve hukuk, ideolojik biçimler olarak etkinlik gösterir. Bu yaşam tarzı onları başarıdan başarıya koşturur. Anadolu ve Akdeniz kıyılarında 300'den fazla değişik oluşumlara sahip, kolonileri mevcuttur. Sadece Merkez olan Atina kentinde Aristoteles'in deyişiyle 100 binden fazla köle vardı. Burada ki, demokrasiyi de doğru anlamak gerekir. Atina yurttaşı olan erkek demokrasisidir. Kadın ve ailenin bütünü, evin reisi olan erkeğin malıdırlar. Erkek esaslı özel mülkiyet ve birey olgusu çok gelişkindir. Erkek dayanışması her şeyin üstündedir. Atina toplumu, halkı ve yurttaşları denildiğinde erkekler akla gelir. Onların hakları ve hukukları dillendirilir. Yine de bu tarz bir demokrasi faydalanılacak bir mirastır. Hele felsefeleri ve sanat eserleri halen günümüze ışık tutmaktadır.

Bu arada Zerdüşt ve Med İmparatorluğunu -anti devlete yakındır-unutmamak gerekir. Bugüne dek, Asur İmparatorluğunun sonunu getiren direnişleri,

halen anlatılmaktadır. İdeolojik biçim olarak ahlak, felsefe, politika ve din yerini almıştır. Zerdüşt'teki din olgusu oldukça zayıftır. Ahlak, felsefe ve politika daha öndedir. İçte qabile konfederasyonları şeklinde örgütlenmişlerdir. Din düalisttir. Tanrıları Ahura Mazda ışığı, aydınlığı ve iyiliği temsil ederken, tanrı Ehriman ise; karanlığın, zulmün ve kötülüğün temsilcisidir. Zerdüşt; "Tanrı Ahura Mazda'nın senin duana ihtiyacı yoktur. Eğer onu hoşnut kılmak istiyorsan çalış, üret, ailene/çiftliğine bak ve neslini sürdür" demektedir. Yaşam felsefesi ise; İyi düşün, iyi söyle, iyi yap üzerine kurulmuştur.

MÖ. 753'de kurulduğu söylenen kent devleti MÖ. 509'da Cumhuriyete dönüşür. MÖ. 29'da imparatorluk aşamasına geçen Roma, MS. 395'te Doğu ve Batı diye ikiyi ayrılır. MS. 476'da Batı Roma dağılır. Doğu Roma Bizans adını alarak, MS. 1453'te Türkler tarafından ele geçirilir. İdeolojik biçimler olarak, değişik dönemlerde; mitoloji, hukuk, politika, din ve sanat işlev görmüştür. Krallık sürecinde; mitoloji ideolojik işlev görmüştür. MÖ. 449'daki 12 Levha yasasıyla hukuk ve politika ideolojik biçim haline gelir. İmparatorluk öncesi ve sonrası, hukuk ve politika, ideolojik biçim olarak yanlarına sanatı'da alarak yola devam eder. MS. 324'den itibaren iktidarlaştırılan din ve politika ideolojik biçimler olarak rol oynar. İslamiyet sonrası ise tamamen politikaya sarılır. Son demlerine kadar politika ideolojik biçim olarak misyonunu sürdürür.

Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma süreçlerinde felsefe, sanat, hukuk, demokrasi ve bilimsel çalışmalar yoğunluk kazanır. Bu faaliyet alanlarını ayrıştırmak doğru değildir. İç içe geçen ideolojik biçimler yürütülmektedir. Dönemi açısından ideolojik biçimlerin böylesi bir durumu söz konusudur. Zaman zaman biri, ikisi, üçü, dördü, beşi öne çıkmaktadır. Ancak daha sonraları yavaş yavaş bir düzene kavuşarak biri ve ikisi belirginleşme sürecine girmiştir. Son dönemlerde bilim daha fazla revaçtadır. 300 yıldan fazla bir süredir, pozitif bilim, ideolojik biçim olarak rol oynamaktadır. Gelinen aşama da pozitif bilim, iktidarların denetimine girmekten kurtulamamıştır. Bundan sıyrılmak için mücadele edenler vardır.

Bugün itibariyle doğru bilimsellik esas olmuştur. Bunu belirleyen kıstas nedir? Hangi ölçütler esas alınacaktır? Doğru bilimsellik kime ve neye göredir? Benzeri sorular gündemdedir. Burada yol ve yöntem ile akademik ölçüler belirleyici olabilir. Doğru bilime ulaşmak için analitik zekanın yanında duygusal zekaya yer vermek gerekir. Optimal dengeyi tutturmak önemlidir. Zaman olgusu aciliyet zillerine dokunmaktadır. Mekan (yer-coğrafya) tartışılamaz bir gelişme olarak, göz önündedir. Arkeoloji çalışmaları her ne kadar yeni olsa da çığlıklarını duymamak mümkün değildir. Gelecekte hangi ideolojik biçimler karşımıza çıkar, bilemeyiz. Gelişmelerin ve tekniğin baş döndürücü hızı karşısında tespitlere gitmek oldukça riskler taşımaktadır. Önümüzde bilinemezlikler kulvarı durmaktadır. Fakat bütün bu yenilikler karşısında her şey bilinemezdir yaklaşımı başlı başına giderilmesi gereken bir sorundur. Nihilizme yer yoktur. Bilinen ve saptanan gerçeklikler mevcuttur. Total yaklaşım her zaman, tüm boyutlarıyla sakıncalı bir tutumdur…

Ortalama olarak bir asırdır, kuantum fiziği gelişmektedir. Ucu açık, mutlakları, kesinlikleri olmayan, doğmalara yer vermeyen, indirgemeciliği reddeden, olgulara evet diyen, fakat olguculuğu kabul etmeyen, yok etmeye karşı çıkan, yaşamayı ve yaşatmayı esas alan fikirlere sahiptir. Derinliğin sonsuzluğu, kapsama alanının genişliği, zenginliğin sınırsızlığı ve doğa ile evrenin bütünselliği ekseninde bilimsel faaliyetler yürütülmektedir. Doğru diyalektikten tutalım, kuantumik açılımlara kadar, müthiş bir miras söz konusudur. Özellikle kuantum kuramı, alan teorisi, kuantum fiziği, kuantum kimyası, kuantum atom altı parçacıkları vb. yığınla gelişmeler var. Bilimsel ideolojik biçimi esas almak gerekir. Ancak dönem itibarıyla sorunların çözümünde yetersiz kalmaktadır. Demokrasi, ekoloji, politik, hukuk gibi biçimler yer ve coğrafya esaslarında, sorunların karmaşıklığı içerisinde birden fazla ideolojik biçimler rol oynayabilir.

Öcalan paradigması kıstas olmak üzere, geliştirilen ideoloji de, biçimler zenginlik arz eder. Bilim, demokrasi, ekoloji, ahlak, politika, evrensel hukuk biçimleri öne çıkmaktadır. Fakat daha fazla uygulanması gereken, ideolojik biçimler içerisinde, bilim başta olmak üzere, demokratik ve ekolojik biçimler tercihtir…

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Kadın Kurtuluş İdeolojisinin “Jin Jiyan Azadî” Perspektifi

Çiğdem Doğa

Çağımızın evrenselleşme dinamiği ve söylemi düzeyine ulaşan “Jin Jiyan Azadi” söylemi, kalıplaşmış bir sloganı aşan, özgür kadınla özgür toplumu yaratma devrimini ifade eden ideolojik bir söylemdir. Kadının, yaşamın ve özgürlüğün can alıcı bütünlüğü, kadının yaşam ve özgürlük olma hakikati, bu büyülü sözcüklerde hayat buluyor, yüreklere dokunuyor, dalga dalga kadınıyla erkeğiyle özgürlükten yana insanlığı içine alıp büyüyor.

Bu büyülü sözcükler bir şairden, bir romandan alıntı değildir, şiir ve roman tadında yaşanmış keskin bir toplumsal ve kadın mücadelesinin deneyiminden süzülerek gelmiştir. Abdullah Öcalan’ın 74 yıllık birinci doğuşunun, 50 yıllık ikinci doğuşunun ve 25 yıllık üçüncü doğuşunun Kürt toplum ve kadın hakikatiyle buluşmasının yaratmış olduğu ideolojik bir söylemdir. Etki gücünün büyüklüğü, ağır bedeller verilerek gelişen destansı bir akış, kadın ve ulus mücadelesine dayanır. Kürdistan’da yok edilen ulusu diriltmenin diyalektiği yok edilen kadını diriltme ile doğrudan bağlantılı gelişmiştir. Bu nedenle Kürt ulusunu özgürleştirme ideolojisi, süreçle birlikte Kürt kadınını özgürleştirme ideolojisini de doğurmuştur. Toplumu özgürleştirmenin ideolojisi içinde kadını özgürleştirme ideolojisi olan KKİ (Kadın Kurtuluş İdeolojisi) hayat bulmuştur. Kürt kadın iradesi (jin), Kürt toplumunun yaşamının (jiyan), özgürlüğünün (azadi) kaynağı, anlamı ve sürdürücü öznesi olmuştur. Elbette ki bu diyalektik Kürt ulusunun sınırlarını aşarak insanlığın sahiplendiği bir diyalektik haline gelmiştir artık. Rojhilat’ta Jîna Emini’nin İran rejim güçleri tarafından katledilmesiyle patlak veren kadın serhildanları ve “Jin Jiyan Azadi” sloganının ardında böylesi bir tarihi gerçeklik yatmaktadır. Bu sürecin destansı gelişim tarihi başka bir yazının konusudur. Bu yazıda esas mercek altına almaya çalışacağımız konu; KKİ’nin beş ilkesi temelinde kadın devriminin, kadın devriminin tetiklediği toplumsal devrimin niteliğine ve nasıl olabileceğine dairdir. “Jin Jiyan Azadi” ideolojik söyleminin Kadın Kurtuluş İdeolojisi doğrultusunda nasıl bir kadın devrimini ifade ettiğini, bunun genel toplumsal devrim ile bağını açmaya çalışacağız. Yani kadın, yaşamı ve özgürlüğü kendi ideolojik ilkeleriyle kadınların ve toplumun özgürleştiği bir devrime nasıl dönüştürecektir? Kadın Kurtuluş İdeolojisinin beş ilkesi temelinde değerlendirmeyi esas alacağız.

Kadın Kurtuluş İdeolojisi ve Kadın Devrimi

1-KKİ’nin ilk ilkesi toprağa bağlılıktır. Kadın devrimi bağlamında toprağa bağlılığı ele aldığımızda, her şeyden önce devrimin üzerinde gerçekleştirildiği ülke toprakları olarak, dilin, kültürün, özgür eş yaşamın, toplumsal demokrasinin, etik-estetiğin inşa edildiği mekan olarak anlam kazanır. İşgal edilmiş, egemen kültürle kirletilmiş, yozlaştırılmaya çalışılan ülke topraklarında kadın devrimi gerçekleştirmek, işgalin, sömürgeciliğin, erkek hakimiyetinin, köleleşmenin olmadığı temiz ve anlamlı, özgür bir yaşamın inşa edilmesi demektir.

Özgür toprak yoksa yaşam yoktur, özgürlük, eşitlik, adalet iddiası ve inşası yoktur. Bu nedenle kadında hakiki anlamda yurtseverlik, toprak severlik çok ama çok büyük bir anlama sahiptir. Bununla bağlantılı kadının kültür, dil, maneviyat ve komünal ekonomi ile bağı da çok büyük bir anlama sahiptir. Tüm bunların kurucu öncüsü olan kadın, süreklileşmesinin ve

korunmasının da öncüsü konumundadır. Diğer yandan kapitalizmin, endüstriyalizmin, sömürgeciliğin etkisiyle ülke topraklarının talan edilmesi, suyun, toprağın, havanın, yer altı ve yerüstü zenginliklerin sömürülmesi, kirletilmesi, farklı canlı türlerinin giderek yok olmaya doğru gitmesi, insan nüfusunun aşırı artışı vb. durumlar ekolojik krizi çok ciddi bir düzeye getirmiştir. Kadınlar bu anlamda birinci doğamızın da, toprağın, suyun, havanın, canlıların da dili, yüreği ve savunucusu konumundadır. Birinci doğanın sürekliliği, ekolojik krizin aşılması kesinlikle kadın devriminin temeli konumundadır.

Özgür toprak yoksa yaşam yoktur, özgürlük, eşitlik, adalet iddiası ve inşası yoktur

Dolayısıyla göç, işgal, sömürgecilik, fiziki ve kültürel asimilasyon-soykırım politikaları, ekolojik kriz sorunlarının her birine karşılık kadın devriminin bir cevabı, alternatifi vardır. Kadın devriminin birinci dereceden sorumluluğu altında çözüme kavuşturulması gereken gündemler durumundadır. Gerek Kürdistan'da ve gerekse de dünyanın diğer ülkelerinde olsun bu konudaki sorumluluklarını duyarlı bir biçimde yerine getirmeye çalışır.

2-KKİ'nin ikinci ilkesi olan özgür düşünce-özgür irade, kadın devriminin ruhunu, kimliğini ifade eder. Özgür düşüncesi ve iradesi olmayan bir kadın devrimi düşünülemez, devrime karakterini ve rengini verir. Bu ilke kadın devrimi açısından eğitim ve bilinçlenme, özgür düşünmeye cesaret etme anlamına gelir.

Hakiki bilinç, ruh, coşku ve heyecan, eylemselleşmenin, somutlaşmanın itici gücüdür. Eğer ki örgütlenmede, eylemselleşmede yetersizlikler, sorunlar yaşanıyorsa, bunlar ya Demokratik Modernite-Demokratik Ulus paradigmasını ve Kadın Kurtuluş İdeolojisini tam anlayamamaktan ya da eski paradigmalarda ısrar etmekten kaynaklıdır. Yani ideolojiktir, bilinçseldir. Sorunların asıl kaynağını burada aramalı; küçük-büyük, toplumsal, siyasal, ekonomik, bireysel vb. olsun fark etmez, her türlü yaşanan sorun, yetersizlik ideolojik olarak sorgulanıp ideolojik cevaplar aranmalı ve bulunmalıdır. Kadın devrimini inşa ve örgütleme çalışmaları, genel bir yoğunlaşma tarzı ile yürütülemez. Genellemeci ve yüzeysel bir tarz ile kadın sorunlarına çözüm getirilemez, kadın eksenli çalışma yürütülemez. Bunun için daha araştıran, inceleyen, ortaya çıkan özgün sonuçlar üzerinden çalışmalara yön veren, kadınları aydınlatan ve çeken bir tarzın geliştirilmesi gerekir.

Dikkat edilirse jineoloji dersleri nerede verilmişse orada kadınlar büyük bir heyecanla karşılamış, sahiplenmiştir. Kurak toprakların suyla buluşma arzusu gibi kadınlar da özgür kadın düşüncesiyle karşılaştıklarında böyle bir ilgi, arzu ve merak duymaktadırlar. İşte bu noktada inşa çalışmalarını jineolojinin bakış açısı, uyguladığı yöntemler ile ele almak ve bunları toplum alanına uyarlamak çok önemlidir. Jineoloji akademik bir bilim değildir, yaşamın ve kadının öz bilimidir, sadedir, salt belli bir kesim için değil tüm kadınlar içindir. Jineoloji komitesinin araştırmalarıyla ortaya çıkardığı kadın bilgisi, yol ve yöntemleri kadın devrimi çalışmalarına uyarlanmalıdır. Bu biçimde kadınlarda özgür düşüncenin açığa çıkmasına, arayışın gelişmesine ve demokratik değişim sürecinin kadından başlayarak gelişmesine vesile olmak gerekmektedir.

Toplumdaki özgürlük arayışı içindeki kadınların, yaşamın her alanında öncüleşme iddiası bulunan kadınların bu yönlü güçlü eğitilmesi, özgürlük bilincine göre irade ve güç kazanması, kadın devriminin çarpıcı profilinin oluşturulması çok önemlidir. Eğitim ve bilinçlenme olmadan bunlar gelişemez. Üstelik erkek egemenliğinin de sürekli saldırılarını, baskılarını göz önünde bulundurduğumuzda, kadınların süreklileşen mücadele gücünü kazanması için de sürekli bilinçlenme faaliyeti içinde olması belirleyici bir öneme sahiptir.

Bu açıdan kadın akademilerinin rolü çok önemlidir. Akademiler de bir binaya hapsedilmeden, bir evden tutalım bir parka kadar her yer akademi alanı olarak ele alınmalıdır. Bu kapsamda kadınların bulunduğu her yer, zamana da takılmadan, en esnek ve zengin yöntemlerle akademilere, bilinçlenme mekanlarına dönüştürülmelidir.

Yine eğitim konuları bir bütün kadınların, toplumun yaşadıklarına cevap olacak tarzda mütevazi, sade ve anlaşılır biçimde belirlenmelidir. Eğitim görecek kadın gruplarının özgün durumları, ihtiyaçları nedir, bunlar gözetilerek programlar belirlenmelidir. Yine

her eğitimde kadın bakış açısını kazandırma, jineoloji yöntemlerini kavratma, kadın ve erkek gerçekliğini, toplumu ve yaşamı özgürlükçü bir bakışla okutmayı başaran yöntemler izlenmelidir. Çözümleme, diyalog tarzı kadınların en çok etkilendiği ve rahat katılabildiği yöntemler olmaktadır. Kısa diyaloglarla kadınları konuşturarak katılımlarını sağlama, sorgulamaya yöneltme, merak arayış uyandırma derslerde çok önemlidir. Eğitim konuları, içeriği kadar eğitimlerin hangi yöntem ve üslupla verileceğine dair de profesyonel bir ele alış olmalıdır.

Erkek egemenlikçi yaklaşımların sürekli kendilerini yenileyen, süreklileştiren ve her an-her mekanda kendini konumlandıran yaklaşımlarına karşı kadın hareketlerinin de daha yetkin, stratejik ve politik, analizci ve ısrarcı bir tutum içine girmesi gerekmektedir. Bu açıdan güncellenen cinsiyetçi politikaların, kadın düşmanlığının yeni ve inceltilmiş biçimlerinin, erkek ve özel savaş gerçekliğinin ideolojik ve politik olarak okunması, buradan yola çıkarak güncele cevap verecek politikaların belirlenmesi önemlidir. Kadın emek sömürüsünden tutalım, kadın beden-cinsellik politikalarına kadar, göç, fuhuş, estetik sömürüsü, sağlık, ekolojik, çocuk, aile içi sorunlarına kadar her konuya dair özgür tartışma ortamları yaratılmalıdır. Eğitim derken sadece belirlenmiş program ve zaman doğrultusunda görülen eğitim değil, bir günlük veya birkaç saatlik konu odaklı tartışmaların yürütülmesi de eğitim faaliyetidir. Akademiler, bilinçlenme faaliyetleri aynı zamanda böyle bir rolde oynamalı; her eğitim sahası, özel savaşı, erkek egemenlikçi politikaları boşa çıkartmayı esas alan politika alanı haline de getirilmelidir. Buralardan derinleşmiş, zengin görüş ve öneriler çıkmalı, kadın örgütleri bunları değerlendirmelidir. Tabii eğitimler sadece erkek egemenlikli sistemin yaratmış olduğu negatif sorunları ele almakla sınırlı kalmamalıdır, bu eğitimin bir yanıdır. Diğer çok önemli yanı ise “Kadın Devrimi ile Nasıl Yaşamak İstiyoruz” “Nasıl Yaşamalı” sorusuna çok yönlü cevaplar oluşturmak üzerinden yaratıcı, ufuk açıcı, pozitif gündemler ve konular da belirlenmeli, özgürce tartışılmalıdır. Bu açıdan kadın birikimini geliştirmeye ve örgütlülüğü geliştirmeye endeksli bir eğitim ve bilinçlenme hamlesi geliştirilmelidir. Eğitim çalışmaları aynı zamanda kadınların iç dünyalarını anlamaya, gönül ve çözüm bağı kurmaya da hizmet edebilmelidir. Aile içinde, dışarıda, işte, devrimci çalışmalarda gerçekte ne yaşıyor, ne hissediyor, istekleri, psikolojileri nelerdir, daha derinden anlamak ve bu doğrultuda çözümler üretmek önemlidir. Bu anlam gücü ve bağı kuruldukça bu kadınların örgütlenmesi ve eylemselleşmesi mümkün olacaktır. Bu nedenle ilk teması kurulan alan olarak eğitim alanı ve buradaki anlama çabası, analiz yöntemi, kazandırıcı ve yaratıcı üslup önem kazanmaktadır. Eğitim ortamlarında kadınlar bir nebze de olsa özgürlük, eşitlik hissini yaşamalıdır. Birileri özne birileri nesne ya da birileri kurtarıcı birileri kurtarılan olmamalıdır. Kadın devriminde kurtarma kültürü yoktur, aştırma, yol açma, birlikte kurtuluş yolunu yürüme vardır.

Anlamak üstten yaklaşımları ya da olduğu gibi kabul eden yaklaşımları aşmanın temel bir eylemidir. Anlamak esnek ve kazandırıcı bir dili, üslubu, tarzı ortaya çıkartır. Bu nedenle toplumu, toplumdaki kadın gerçeğini bilimle anlama ve dönüştürme yeteneği ve ustalığı geliştirilmelidir.

3-KKİ’nin üçüncü ilkesi olan örgütleme ilkesi kadın devriminin demokratik konfederal sistem olarak bedenleşmesi anlamına gelir. Tabii burada herhangi bir örgütlenmeyi geliştirmekten değil, bilhassa özgün ve özerk örgütlenme bilinci ve örgütlenmeyi geliştirmekten bahsediyoruz. Bu, çok önemli bir ayrıntıdır. Çünkü kadın özgürlüğü, toplumsal eşitlik, adalet ancak özgün ve özerk örgütlenme biçimleri ile sağlanabilir. Genel devrimin içinde kadın devrimini, genel demokratik konfederal sistem içinde kadın demokratik konfederal sistemini geliştirirken esas alacağımız örgüt karakteri özgün ve özerk olmak durumundadır. Aksi takdirde diğer devrimlerin ve mücadelelerin yaşadığı akibete gitmek kaçınılmaz olacaktır. Kadın devrimi, kadının ve toplumun özgürlükçü dönüşümü, Demokratik Konfederal örgütlenme anlayışı doğrultusunda örgütlenmeyle doğrudan bağlantılıdır.

Özgün ve özerk örgütlenme çizgisi, ne feministler gibi salt kadınları esas alan bir tarzdadır ve ne de reel sosyalist vb. örgütlerde olduğu gibi genelin içinde kaybolan bir tarzdadır. Kadın Kurtuluş ideolojisi, kadın mücadelesinde üçüncü çizgiyi ifade eder. Dikkat edilirse her iki tarz da egemen sistem sınırlarını zorlayan ancak aşamayan bir pratiğin sahibi olmuştur. Kadın devrimi KKİ ile üçüncü çizgide örgütlenerek, kadın mücadelesinin toplumu da dönüştürmesi

perspektifiyle hareket eder. Özgün ve özerk örgütlenme anlayışı, kendini tamamen toplumdan, genelden koparan tarzda değildir. Bilakis özgün kimliğini özerk bir biçimde korur ve geliştirir; bununla paralel olarak da bu kimliği ile geneli demokratik ve özgürlükçü temelde etkilemeyi, değiştirip dönüştürmeyi esas alır. Bu biçimiyle genelle bütünleşen bir tarz söz konusudur. Ve yine özgünlüğü demokratik, eşitlikçi ve özgürlükçü karakterdedir. Bunlar örgütlenme ve sistem biçimini belirleyen özelliklerdir. Ruhuna uygun bir örgütlenme geliştiği oranda kadınlarda ve toplumda zemin bulup güçlenir.

Kadın devrimi her şeyden önce bilinçlenme, kendi öz gücünü tanıma devrimidir

Kadının Demokratik Konfederal sistemini örgütlemenin hem büyük zorlukları ve hem de büyük fırsat ve olanakları vardır. En temel zorluk, kadın kaba isyana hazırdır, ancak inşa içerikli isyana yabancılaşmıştır. Beş bin yıl boyunca hafızasızlaştırılmış, güç kaynaklarından toplumundan koparılmış ve güçsüzleştirilmiş kadın gerçeği, isyana hazırdır, ancak inşaya, örgütlemeye, kurmaya, sistemleşmeye çok da hazır değildir. Özünde büyük bir yaratıcılığa ve emeğe sahip olan kadın gerçekliği, kendi güç kaynaklarından uzaklaştıkça kendine ait yaşamı, sistemi, örgütlenmeyi, mücadeleyi süreklileşen biçimde yaratma fikrinden, pratiğinden de uzaklaşmaya başlamıştır. İşte bu nedenle kadın devrimi her şeyden önce bilinçlenme, kendi öz gücünü tanıma devrimidir. Bu açıdan öncelikle Demokratik Konfederal sistemi derinliğine tanımlama, neden kadınlar açısından özgür yaşamı inşa anlamına geldiğini daha iyi anlamak ve anlatmak gerekmektedir. Zihniyetsel farklılığı, örgüt sistemlerinin de farklılığıdır. Bu nedenle eski zihniyetlerle demokratik konfederal sistem inşa edilemez. Eski yol ve yöntemlerle konfederal sistem örgütlenemez. Kurduğumuz örgütlenmenin niteliği bu açıdan çok belirleyici bir öneme sahiptir. Niteliği demokratik ve özgürlükçü, konfederal anlayışa göre geliştirilmez ise, oradan devletçi, iktidarcı, bürokratik, cinsiyetçi, erkeğe benzeşen, geleneksel kültüre hizmet eden anlayışlar ortaya çıkar. Bu nedenle kurulan örgüt, kurum demokratik konfederal sisteme göre mi değil mi diye kırk defa sorup cevaplamak, deneyimlemek ve doğruyu inşa etmeye çalışmak gerekmektedir.

Öcalan, Demokratik Konfederal sistemin temel dört ayağını komünler, meclisler, akademiler ve kooperatifler olarak ortaya koymuştur. Boyutları da bu dört temel ayağa can veren damarlar olarak tamamen halkla ve kadınlarla organik bir bağ içinde örgütleme üzerinden belirtmiştir. Piramidi tersine çevirerek tabanın her konuda karar gücü olduğu, en küçük birimlerin bile hayata dair kararlarda söz sahibi olduğu, kendini yönetebildiği demokratik bir sistem. Bu nedenle örgütlenme açısından en temel görev, yaygın ve esnek biçimlerde komün, meclis örgütlenmeleri geliştirmek, bununla bağlantılı akademi ve komünal ekonomi kooperatif faaliyetlerini geliştirmektir. Bu örgütlenmelerin hepsi kadın bakış açısına ve ihtiyaçlarına göre ele alınmalı, geliştirilmelidir.

Komünler çok zengin bir biçimde örgütlenebilir. Spor komünlerinden tutalım da çocuk komünlerine, aile, ekonomik, ekolojik, okuma, yazma komünleri vb. gibi esnek komün örgütleri de olmalı. Yine bir örgütsel işleyişi oluşturularak yerelden komünden başlayarak meclislere doğru giden tarzda da örgütlenmelidir. Bunlar pratik sürecin içinde kendi işleyişini, rengini geliştirmektedir. Burada önemli olan tüm bu örgütlenmelerin tamamen kadınların özgürlük ve eşitlik ihtiyacına göre örgütlenmesi, erkek egemenlikçi yaklaşımlara karşı cins mücadelesini veren bir mevzi haline getirilmesi, demokratik dönüşümün, ailenin ve erkeğin dönüşümünün temel mevzileri haline getirilmesidir.

Kadın devriminin temelinin sağlamlaştığı ve büyüdüğü stratejik zemin, boyutlar zeminidir. Bu nedenle özenle, dikkatle, özel bir yoğunlaşma ve deneyimle ele alınması çok önemlidir. Bu doğrultuda boyutların kavramsal, kuramsal çerçevesinin jineolojinin ortaya koyduğu yöntemlerle sosyolojik olarak ele alınması, kurumsal ve sistemsel örgütlenmenin de bu tarz değerlendirme ile geliştirilmesi, kadın devriminin rengini daha belirgin ortaya çıkaracak ve demokratik dönüşümü sağlayacaktır. Örgütlenme açısından önemli olan diğer bir boyut ise, demokratik ulus stratejisine göre hem Kürtler içinde ilkesel birliği ve hem de farklı halk

kimlikleri ile bütünleşmeyi sağlamaktır. Demokratik ulus stratejisi, farklı halk kimliklerinin demokrasi, özgürlük ve eşitlik temelinde yoğrulması, kaynaşması, kadınların birleştirici ve özgürleştirici öncülüğü ile başarılı bir şekilde hayata geçebilir. Kadınlar kapsayıcı, hoşgörülü karakterleriyle birlikteliğe daha yatkındır. Bu yönüyle Kürdistan zemini zengin bir halklar mozaiğine sahiptir, Araplar, Ermeniler, Süryaniler, Çerkezler, Türkmenler vb. birçok halk kimliği vardır.

Kadın devrimi ve genel devrim bütünlüklüdür, her biri stratejik öneme sahiptir. Birini önemseyip diğerini ikinci plana atmak, üçüncü yola değil birinci ve ikinci yollara götürür. Bu nedenle özgün ve genel çalışmalar birbirini tamamlayan, güçlendiren bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Genel çalışma yürüten kadınlarda, kadın rengi, tarzı, üslubu daha ön plana çıkmalı, daha etkileyici olmalıdır. Yine bu çalışmalardaki kadınlar özgün kadın hareketi ile sürekli ilişki ve etkileşim içinde olmalı, alan kadın politikalarına hakim olmalı, bu konuda kendi üzerine düşen rolü yerine getirmeye gönüllü ve hazır olmalıdır. Kadın örgütlülüğünden, tabanından kopuk bir kadın yöneticiliği olamaz, olursa bu kadın tarzı değil erkek tarzı anlamına gelir.

Demokratik Konfederal örgütlenme anlayışında örgüt, kolektif aklı ve yüreği, yönetim hakikatini ifade eder. Bu nedenle örgüt yönetim gerçeğine sıkıştırılamaz, yönetim merkezli bir ele alış olamaz. Kendi kendini yönetme, öz yönetim dediğimiz gerçekliğin ruhu, bilinci, tarzı vardır. Komün ve meclisler, boyutlar kadınların kendi kendilerini yönetmeleri için, ortak kararlar almaları için vardır. Bu yönetim ve karar mekanizmalarını gerektiği gibi işletmeyip sadece üstte koordinasyon merkezlerinde kararlar almak, uygulamak çok yanlıştır. Konfederal anlayışa tamamen ters bir yaklaşımdır. Bir yönetici örgüt organlarını, komün, meclis ve boyutları ne kadar işlevli hale getiriyor, katıyor, ortaklaşıyor ise o kadar başarılıdır.

Kadın devriminin örgütlenmesinin temel perspektiflerinden biri de evrenselleşme ve açılım boyutudur. Çünkü bir örgüt ne kadar yerel, bölgesel ve evrensel çapta ağlarını geliştiriyor ise o kadar etkili ve sürece yön verici bir güce sahip olur. Sistemleşmesinin zemini daha güçlenir ve yaygınlaşır. Bu açıdan öncelikle Kürdistan, Ortadoğu zemininde daha da güçlenmiş ilişki ağları kurmak, bu güçlenen temel üzerinden açılım sağlamak önemlidir. Kürdistan'da Kürt kadınlarının ulusal demokratik birliğini sağlama çalışmalarından başlayarak, Ortadoğu Demokratik Kadın Konfederalizmi, Dünya Demokratik Kadın Konfederalizmi, böyle bir diyalektikle ele alınabilir. **4**-KKİ'nin dördüncü ilkesi olan mücadele ilkesi de kadın devriminin mücadele alanlarını ve tarzını ifade eder. Kadın devriminin bir tarifi de iktidarlara ve erkek egemenliğine karşı mücadelenin çok yönlü ve sürekli sürdürülmesi biçiminde yapılabilir. Kadın ideolojik, politik, askeri, sosyal, cinsel, kültürel, ekonomik, hukuki vb. her alanda cendere altına alınarak köleleştirilmişse, bu kölelikten çıkma mücadelesi de aynı kapsamda olmak zorundadır. Bu nedenle kadın mücadele alanı ve kapsamı çok geniştir, ufkumuzun da buna göre geniş olması çok önemlidir. Birini esas alıp diğerlerini bırakmak olmaz, bütünlüklü ve birbirini tamamlayan bir mücadele tarzı geliştirmeli ki egemenliğin çok yönlü sömürgeciliği geriletilip aşılabilsin.

Cins mücadelesinin her açıdan daha bilinçli, politik ve örgütsel düzeye kavuşturulması önemlidir. İktidar olmadan güçlü olmak, etkili olmak kadının esas güç anlayışıdır

Mücadelenin kapsamı bu biçimde olur iken, görülmektedir ki aslında Öcalan'ın Demokratik Konfederal sistem için belirttiği dokuz boyutun her biri aynı zamanda bir mücadele alanıdır. Yani her boyut hem mücadele alanı ve hem de özgür yaşamı inşa alanı olmaktadır. Bunun diğer bir anlamı da şudur: Kadın ideolojisi erkek egemenliğini sadece eleştirme ve teşhir etme ile sınırlı kalmıyor, aynı zamanda erkek egemenliğine alternatif boyutları, örgütlenmeleri, bilinci, ilkeleri geliştirerek mücadele etmeyi görev olarak belirliyor. Burada söz konusu olan klasik muhalefet tarzı değildir, söz konusu olan yaratarak, aşarak alternatif oluşturarak mücadele etmektir. Yine örgütlenme bölümünde ifade ettiğimiz

gibi mücadele ilkesinde de üçüncü çizgide mücadele tarzını geliştirmek önemlidir. Yani mücadelemiz ne kaba retcidir ve ne de genelin içinde özgünlüğünü koruyamayan-bu anlamda genele tabi olan bir tarzdadır. Kabul ve ret ölçülerini net olarak ortaya koyan, bu ölçüler üzerinden mücadelesini yürüten bir çizgidedir. Mücadele tarzı kapsayıcı, herkesi içine çekebilen, mücadeleye teşvik ettiren bir içeriğe sahip olmalıdır. Kadından başlayarak tüm toplumu demokratik temelde dönüştürmeyi amaçlar. Bu nedenle de kadının ve erkeğin geriliklerine, egemen ve köle yanlarına karşı sürekli bir ideolojik, zihniyet mücadelesi yürütür.Cins mücadelesi olarak da ifade edebileğimiz bu mücadele, olmazsa olmaz niteliğinde bir mücadele olmaktadır. Burada özgür kadın kişiliğini, kimliğini oluşturma anlamında çok tarihi bir mücadele biçimi söz konusudur.

Kadın devrimi kadın bireylerin kişiliklerinden başlayarak bir bütün toplumsal dönüşüm mücadelesidir. Yani kendi kişiliğini inşa etme, erkekle mücadele ederek doğru erkek kişiliğini inşa etme, erkeği ve kadını dönüştürerek özgür ilişkiyi inşa etme, özgür ilişkileri geliştirerek toplumsal özgürlüğü inşa etme mücadelesidir. Çok kapsamlı, zorlu, bir o kadar da tarihi ve değerli bir mücadele süreci olarak belirtebiliriz. Cins mücadele perspektifinin çok önemli kavram-kuramsal değeri vardır. Erkekten kopuş, xwebun, sonsuz boşanma gibi kavram-kuramlar, özünde cins mücadelesine yön veren, güç veren, yöntem kazandıran değerlerdir. Dolayısıyla kaba bir mücadele olarak ele almaktan ziyade erkekten, iktidardan koparak xwebun (kendi) olmayı, egemen sistemden sonsuz boşanarak özgürlükle eş yaşayabilmenin kültürünü, felsefesini, ahlakını geliştirmek, anlamlı ve özgürlük değerlerini yaratan bir mücadele olarak ele almak gerekir. Toplumsal inşa çalışmalarında cins mücadelesinin zayıf olması, erken evlilik, çok eşlilik, kadına karşı şiddet, fuhuş, uyuşturucu kullanımı, ajanlaştırma gibi saldırıların yoğunlaşmasına yol açmaktadır. Toplumda kadına karşı bu suçların yaşanıyor olması, kadın örgütlülüğünün ve bilincinin zayıf olması anlamına gelir. Kendini bir sistem olarak örgütleyen erkek egemenliğine karşı, kadınların cins bilinci ve cins mücadelesi ile kendini örgütlemesi ve mücadele etmesi kaçınılmazdır. Özel savaş, en fazla kadına karşı cinsiyetçi saldırılar geliştirerek kadını zayıflatmakta, bunun üzerinden kadını ve erkeği teslim alarak ajanlaştırmaya çalışmaktadır. Özel savaşın en bilindik yöntemleridir bunlar. Toplumda cins mücadelesinin güçlü geliştirilmesi aynı zamanda bu özel savaşı da boşa çıkaracak bir niteliğe sahiptir. Bu anlamda cins mücadelesi salt erkek egemenliğine karşı sosyal devrimi gerçekleştirmenin bir yöntemi değil, aynı zamanda sömürgeciliğe ve kapitalist moderniteye karşı siyasi ve öz savunma mücadelesinin de çok önemli bir yöntemi olmaktadır. Erkek egemenlikçi kapitalist sistemin kadın ve beden politikalarını güçlü çözümleyen ve her bir politikası karşısında yeni bir beden, ruh, kişilik, kültür ve yaşam alternatifi geliştiren tarz, hem kadınlara ve hem de topluma kazandıracak olan tarzdır. Kadın devriminde kadın ikinci sınıf, yedek, görünmez emekçi olamaz. Kadın devriminde erkeğe benzeşmek olamaz. Bu, kadın devriminin doğasına aykırı bir durumdur. Buna karşı kadın gücü olarak duyarlı ve bilinçli olmak, parçalı olmamak, her koşul altında cins bilinci ve örgütlülüğünü sağlam ve bütünlüklü tutmak çok büyük önem arz etmektedir. Cins mücadelesinin her açıdan daha bilinçli, politik ve örgütsel düzeye kavuşturulması önemlidir. İktidar olmadan güçlü olmak, etkili olmak kadının esas güç anlayışıdır. Özgür güç anlayışını geliştirerek gelenekselliği ve erkeğe benzeşmeyi aşmak, cins mücadelesinin çok önemli bir yanı olmaktadır. Kadın mücadelesinin açığa çıkarmış olduğu kadına ait değerleri, xwebun, kendin olma değerlerini kendimizden başlayarak kadınların yaşamında, gençlerde, çocuklarda, erkeklerde, aile yaşamında somutlaştırmak, cins mücadelesinin başarılı bir biçimde toplumsallaşmasına, toplumun demokratik dönüşümüne yol açacaktır. Mücadelede en stratejik bir yön de öz savunmadır. Kadın mücadelesi aynı zamanda varlığını koruma mücadelesidir. Kadın varlığına, fiziğine korkunç düzeylerde düşman olan egemen erkek faşizmine karşı ideolojik, politik, pratik, sosyal, hukuki her boyutta öz savunma gerçekleştirmek esastır. Özellikle de silahlanmayı tekeline alarak kadın iradesini teslim alan bu sisteme karşı, çok yönlü bir biçimde meşru savunma mücadelesini vermek şarttır. Egemen erkeklik her açıdan olağanüstü düzeylerde silahlanır ve bunu halklar, kadınlar, doğa üzerinde vahşi biçimde kullanır iken, kadınların savunmasız kalması, yaşamın tüm dengesini bozmaktadır. Buradaki dengesizliği, adaletsizliği aşmak açısından

çok çeşitli biçimlerde kadının ve toplumun öz savunma mücadelesini gerçekleştirmek zorunludur. Bu konuda yaşanan her zayıflık, kadın katliamları, tecavüzü, fuhuş, emek sömürüsü vb. biçimlerde kadına ve topluma geri dönmektedir. Öz savunma bilincini ve örgütlülüğünü çeşitli biçimlerde ve yaygın geliştirmek, kadın devriminin en temel ve can alıcı görevlerinden biri olmaktadır.Bir yandan özel savaşın bir yandan da kapitalist kültürün etkisiyle cinsiyetçilik inceltilerek hakim kılınmak istenmektedir. Buna bağlı olarak toplumsal yozlaşma, kadından başlayarak toplumun tümüne yaygınlaştırılmaya çalışılmaktadır. Nasıl ki devrim mücadelemizde kadınların öncülüğü belirgin ve kadın mücadeleciliği tüm dünya halklarını, kadınlarını etkilediyse, egemen güçler de tersinden devrimi boşa çıkarmak için kadından başlayarak tasfiye politikalarını hayata geçirmektedirler. Bir yandan mücadele eden kadınları katlederek, zindanlara atarak, işkencelerden geçirerek kadın mücadele potansiyelini etkisizleştirmeye, sindirmeye çalışmakta, diğer yandan da toplumda yozluğu, cinsiyetçiliği kışkırtarak mücadele gücünü kırmaya çalışmaktadır. Buna karşı ideolojik mücadele, cins mücadelesi ile toplumda özgürlük ölçülerini, paradigmayı geliştirmek çok önemlidir. Özgürlük ölçüleri, ahlaki-politik dokusu güçlü olan toplumlar, kadınlar, asla bu özel savaşın etkisine girmez. Bu nedenle hem özgürlük ölçülerini geliştirme mücadelesi verilmeli ve hem de mutlaka toplumda kadınların yaşadığı her türden cinsiyetçi saldırılara karşı duyarlı olunmalı, taciz, tecavüz, fuhuş, öldürme gibi saldırıların önüne geçen, öz savunmasını güçlendiren bir örgütlülük geliştirilmelidir. Kadınla ilgili sorun ve suçlar, devlet mahkeme ve kanunlarına bırakılamaz. Bu anlamda toplum içinde de ideolojik mücadele hamlesi başlatılmalı, kadını ilgilendiren konularda özel tartışma platformları, kurumlaşmaları geliştirilmelidir. Yine toplumda çok diri olan erkek zihniyetine karşı kadınlar yalnız bırakılmamalı, onların erkek zihniyetine, uygulamalarına mahkum olmalarına izin verilmemelidir. Kadın sistemi ve mücadelesi, tüm kadınlara umut, güven ve inanç vermelidir.

İnşa, eğitim, örgütlenme ve öz savunma çalışmaları, birbirinden kopmaz bağlarla bağlı bütünlüklü çalışmalardır. Kürt kadın hareketi meşru savunma mücadelesinde muazzam bir tecrübe ve güç kazanmıştır, önemli olan bu tecrübe ve gücün toplumdaki kadınların inşa ve öz savunma mücadelesine güçlü akabilmesi, özgün tarzlarda yansımasını bulabilmesidir. Varlığını koruyamayan bir kadın mücadelesi süreklileşemez, devrim düzeyine ulaşamaz.

5-KKİ'nin beşinci ilkesi olan etik-estetik ilkesi ise kadın devriminin yarattığı maddi ve manevi özgür yaşam ve ahlak değerleridir. Etik ve estetik, yaşamın vazgeçilmez iki temel değeridir. Bir devrimi, yeni yaşamı etik ve estetik değerler olmadan ele almak, ruhu olmayan bir beden yaratmak gibidir. Bu nedenle özellikle de kadın eksenli yaşam ve devrim açısından düşündüğümüzde vazgeçilmez bir öneme sahip olduğunu mutlaka belirtmek gerekir.

Kadın devrimi öncülüğünün temel bir görevi, etik ve estetik konusunu, özgür kadın kişiliğini ve özgür yaşam hakikatini yaratma, aşkla çalışmasına yönelmedir

Tarihin başlarında ilk toplumsallığı, ilk toplumsal ahlakı yaratanın kadın olduğunu artık herkes bilmektedir. Kadınlar toplumu bir araya getirmeyi nasıl başardı, ortaklaştırıcı temel unsur neydi diye sorduğumuzda ilk cevap ahlak olmaktadır. Toplumsal ahlak, kadın yaratımıdır. Yine evrende, doğada ve toplumda güzelliğin çekiciliği tartışılmaz bir hakikattir. Güzellik arayışı ve yaratımının evrendeki, doğadaki ve insandaki varlığı, bir sır niteliğindedir. Ancak güzel olarak görülen değerlendirilen şey, çekici ve birleştirici bir rol oynar. Güzellik olgusunun çarpıtılması, sahteleştirilmesi ayrı bir konudur, ancak hakiki güzellik, ahlakla iç içe geçmiş güzellik muazzam bir birleştirici etkiye sahiptir. Bütünleştirir, kaynaştırır. İşte ilk kadın devriminde de etik ve estetik tarihsel bir rol oynamakta, kadın buna öncülük etmektedir. Bu nedenle de ana tanrıça toplumun öncüsü olmuş, heykelleri yapılmış, doğal toplum dönemlerinin sanat öznesi olmuştur. İşte şimdi ikinci kadın devrimini gerçekleştirirken de kadın öncülüğünde

toplumsallığın doğal özüne kavuşması, işlevini görmesi için etik ve estetik görevler karşımızda durmaktadır. Öncüden başlayarak toplumcu, demokratik, sosyalist, özgürlükçü, eşitlikçi, adil, mütevazi, paylaşımcı, sade kişilik yapısını geliştirmek, kapitalizmin darmadağınık ettiği toplumsallığı, bireycileştirerek kişiliksizleştirdiği bireyi aşmak ve özgür toplumsallığı ve özgür bireyi geliştirmek açısından çok önemli bir rol oynar. İşte kadın devriminin etik ve estetiği, her şeyden önce sağlam, özgür ve ahlaklı bir kişilik yapısını oluşturarak toplumsallığı geliştirebilmektir. Özgürlük ahlakının toplum içinde yapısallaşması, yaşamsallaşması estetiği ifade eder. Yani ahlaktan, maneviyattan, ruhtan kopuk bir estetik anlayışı değildir, olamaz. İşte öncü, bu özgürlük ahlakını öncelikle kendi kişiliğinde yaratan ve bununla birlikte bunun örgütünü, kurumsallığını geliştirerek yapısallaştıran kişidir. Ahlakın kendisi başlı başına güzelliği ifade eder, ancak yapısallığa kavuşmazsa yarım kalır, soyut kalır, etki gücü çok çok zayıflar. Bu nedenle ahlaki güzelliği yapısal, kurumsal, örgütsel güce kavuşturarak toplumsal devrimsel güzelliği somutlaştırmak gerekir. Yani kadın devrimini demokratik konfederal örgüt yapısı ile somutlaştırmaya çalışırken, asla göz ardı edilmemesi gereken bir konu, öncünün toplumsal ahlakı ve onun estetik yapısını sürekli bir biçimde yaşatma, geliştirme görevidir. Bu nedenle rutin, sıradan, heyecansız, coşkusuz, aşksız çalışmak, bürokratik ele almak asla olmaması gereken bir durumdur. Nitekim sıradan çalışma tarzının hiçbir estetiği, çekiciliği yoktur. Her çalışmada etik ve estetik kaygılar, bakış açısı, hedefi olmalıdır. Hangi çalışma alanı olursa olsun, çalışma ne kadar etik ve estetik değerlere göre ilerliyor, kadınlar için ne kadar ahlaki uyanışa yol açıyor, ne kadar çekici geliyor sorusu sorulmalı ve cevapları üretilmelidir. Başarısının bir ölçüsü de budur. Kadınlara ait mekanlar, alanlar her zaman için maneviyatı ve biçimiyle göze ve gönüle hitap etmelidir, insanların bilincine çarpmalı, dikkat çekmelidir. Yani kadın devriminin bir çalışmasını sırf yapmış olmak için yapmak değil, anlamlı ve güzel yapmak önemlidir. Her zaman bir özgür kadın farklılığı göze ve gönüle çarpmalıdır.

Öcalan, Şam'da iken birçok kadın arkadaşı özellikle Zenubya harabelerine gönderir ve "Gidin bakın, bir kadın nasıl bir şehir inşa etmiş? İnceleyin, anlayın" derdi. Bu sözlerin bir anlamı var elbette ki. Kadın gözüyle, anlayışıyla, ruhuyla, estetiğiyle bir yaşam nasıl kurulacaktır? Bir kent nasıl inşa edilecektir? Ekonomi nasıl geliştirilecektir? Hastaneleri, mimarisi, sokakları, giyimi, modası vb. nasıl olacaktır? Aslında Öcalan kadınları kadın devrimi yoğunlaşmasına, kadın tarzıyla, kadın ahlakı ve estetik anlayışıyla yaşam inşasına yöneltmeye çalıştı. İşte şimdi bunun pratikleşmenin zamanıdır. Bu anlamda kadın devrimi öncülüğünün temel bir görevi, etik ve estetik konusunu, özgür kadın kişiliğini ve özgür yaşam hakikatini yaratma, aşkla çalışmasına yönelmedir. Dikkat edilirse kapitalist modernite kendini en fazla estetik, moda söylemi üzerinden örgütlüyor ve yayıyor. Kadın devrimi de buna karşı hakiki ahlaki donanıma sahip estetik ilkeleri hayata geçirmeli, yaşamsallaştırmalıdır. Kadın devrimi bir şiir ahengiyle, türkü tadıyla, bitmeyen bir romanın bitmeyen merakı, heyecanı ve aşkıyla yürütülmesi gereken bir eylemdir, yaşam tarzıdır, duruşudur. Kadın devriminin kadrosunun bu güzelliği kendinde kuşanır ve eylemselleşir. Mütevazi, emekçi, dürüst, çözüm üreten, çalışmasında ciddi, özenli ve ısrarcı, kolektif ve herkesi katmayı bilen, coşkulu ve aşklı katılan bir kadın devrimci kesinlikle etrafını etkiler, değişim-dönüşüm, ciddiyet ve örgüt ağırlığı geliştirir. Belki her şeyi bir anda çözemez, ancak ahlaki ve estetik katılım biçimi ile kadınlara ve topluma çözüm umudunu ve gücünü verir, çözüm kapılarını açık tutar. Kadınlar birlikte yürüme gücünü ve isteğini bulur, çözümü birlikte yaratma arzusu gelişir. İşte etik ve estetik değerlerle doğru bir katılım, öncülük, ikinci kadın devriminde de birleştirici, bütünleştirici ve harekete geçirici rol oynar.

Kadın devrimi perspektifi ötelenemez, ikinci plana atılamaz temel ve stratejik önemdedir. Genel sürecin görevleri ile birlikte, paralel eşgüdümlü bir tarzla ele alınmalıdır. Büyük bedellerle yaratılan kadın devrimi hakikati sürekli beslenmeli, büyütülmeli ve başarıya ulaştırılmalıdır. Tarih bir kez daha bu topraklarda kadın devrimini emrediyor. Bu emre göre yaşayan onurlu kadınlar olmak ise en anlamlı ve güzel olanıdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

İdeoloji, Bir Yaşam ve Mücadele Kılavuzudur

Leyla Zeynep Kuran

"Parti bir bütün olarak karşıdan ve içten her türlü saldırıya karşı kendisini ancak ideolojik ve politik kimliğiyle savunabiliriz; hamle gücünü kazanıp toplumda bütünleşebilir. Parti kadroları tamamıyla ideolojik ve politik yeterlilikle birlikte, özellikle her koşul altında özgür yaşam ahlakına bağlılığı sergileyecek güçte olmak durumundadır. Ortadoğu kültüründe "İnsan-ı Kamil" denilen kendi kendine yeterli birey olma gücünü güncelleştirerek sağlamak durumundadır. Tüm iktidarcı, milliyetçi, cinsiyetçi, dinci ve liberal köreltici ve hakikaten uzaklaştırıcı ideolojileri ve yaşam tarzlarını boşa çıkaracak gücü sergileyebilmelidir. Çağlar boyunca İnsan-ı Kamillerine duyulan ihtiyaç en çok günümüz olup, bu da ancak modern sosyalist olmakla mümkündür."

Abdullah Öcalan

İdeoloji ve politika olarak her ne kadar belirli süreç ya da tarihlerde kullanıma girmişlerse de bilindikleri anlam ve içerik olarak aslında toplumsal varoluşun her aşamasında yer bulmuş ve toplumsal etkinliğin inşa dinamikleri olarak belirginlik kazanmışlardır. Bu nedenle ideoloji ve politikasız bir toplum tasavvur etmek ya da ideoloji ve politikanın gereksizleştiğini iddia etmek, tıpkı liberal "ideolojinin sonu" balonu gibi kısa sürede sönmekten başka bir sonuç yaratmayacaktır. Hakeza iddia edildiği gibi ideoloji, yanlış bilinç de değildir, aksine manevi kültür gücü olarak, kendilik bilincini oluşturan en temel güçtür. Dolayısıyla ideoloji ve politika vardır ve insanların tüm etkinliklerinde her gün kendini yeniden yeni içerik ve biçimlerde üretmektedir.

Öcalan, bir değerlendirmesinde "ideoloji, soluduğunuz havadır, üzerinde yemek yediğimiz, yazı yazdığımız masadır, oturduğunuz sandalye, su içtiğimiz bardaktır," diyerek; ideolojinin sadece bir durum hakkında düşünmenin değil, ideolojinin durumlara ve amaçlara, nesnelere işlemesi ve aslında biçim kazanarak, kendini üretmesi durumundan söz eder. Benzer bir yaklaşımı farklı bir olay örgüsü içerisinde Terry Eagleton gösterir: "İdeoloji yalnızca bir durum hakkında ne düşündüğümüz meselesi değildir. İdeoloji bir biçimde o durumun içine işlemiştir. Bir parkta üzerinde, "Yalnızca Beyazlar!" yazılı bir bankta otururken, kendi kendime ırkçılığa karşı olduğumu anımsatmanın faydası yoktur. Bu bankın üstünde oturma edimimle ırkçı ideolojiyi desteklemiş ve yaşatmış oluyorum. İdeoloji, deyim yerindeyse kafamda değil oturduğum banktadır.

'Devletin ideolojik aygıtları'

İdeoloji; sanattan edebiyata, hukuktan ekonomiye bilimden kültüre yaşamın bütün alanlarında kendine yer bulan ve bütün bu alanları etkileyerek dönüştüren bir özelliğe sahiptir. Soyut bir fikirler sisteminden çok harekete geçirici örgütleyici ve birleştirici ilke olarak toplumsal bağları güçlendirirken politik yapıların bu ilke temelinde kimlikli siyaset yapmalarını sağlar. İdeolojinin kavramsal birçok yorumu ve analizi olmakla bu konuda önemli katkılarından birisi L. Althusser yapmıştır. İdeolojiyi insanların tarihsel dünyayla ilişkilerini yaşadıkları bir temsiller sistemi olarak değerlendiren L. Althusser, ideolojinin her toplumun organik bir parçası olduğuna ve toplumların tarihsel yaşamında özsel bir yeri olduğuna inanır. Ona

göre insanlar, ideoloji ile yaşam biçimlerini ifade ederler. İdeoloji, bireysel öznelere kendilerini ve içinde yer aldıkları toplumla olan ilişkilerini tanımanın ve tanımlamanın yolunu sağladığı gibi, özneyi yeniden inşa eder. "Devletin İdeolojik Aygıtları" yorumu ile Althusser, iktidar ve devlet tekelinde üretilen ideolojinin kurumları (Aile, Kilise, Parti, Sendika, Öğretim kurumları, Hukuk, Haberleşme, Kültür kurumları) aracılığıyla rıza oluşturmada rolünü açımlayarak önemli bir katkı yapar.

Gramsci'nin hegemonyanın oluşumunda hegemonun sadece zora başvurmadığı beraberinde rızayı da örgütlediği ve bu sayede kendini sürdürebildiği tezi, böylece Althusser tarafından geliştirilerek, Sosyalist literatüre kazandırılmış olur. Öcalan açısından ise ideoloji ve moral; ilk insana da son insana da gereklidir. İdeolojiyle bağını koparan insanın varacağı yer, kaçınılmaz bir biçimde 'hayvanlaşma' olacaktır. Çünkü ideoloji hem sorun çözücü hem de kaynağı olma özelliği taşısa da yaşamı anlamlandırma ve düzenleme işlevine sahiptir. İdeolojisizlik bu yönüyle insanı anlamsızlığa ve düzensizliğe mahkum etmek olacaktır. "Manevi kültün gücü olarak ideolojisiz toplum olmaz. Zihniyetle bağlantılı olmakla birlikte, ideoloji daha farklı bir kavramdır. Hayvanların, hatta bitkilerin ve atomların da zihninden bahsetmek mümkündür. Ama ideoloji insan toplumuna özgüdür. Görevi esas olarak yaşamı anlamlandırma ve düzenlemedir. Bu anlam ve düzenlemeler olmadan toplum ayakta kalamaz, dehşete düşer. İdeoloji bu nedenle hayli ilginç bir konudur, kelime anlamı fikirlerin mantığı demektir. İnsan toplumu fikirler mantığıyla çok esnek bir doğa olarak biçimlendirilmeye, özgürleşmeye yatkındır. Ama bu özelliğiyle köleleştirilmeye de yatkınlık arz etmektedir. Hem sorun çözücü hem de sorun kaynağı olması yapılanmasıyla ilgilidir."

Öcalan'ın bu tanımlamasından anlaşılacağı üzere, ideolojik yapılanma varoluşsal bir yapılanmadır. Tarih ve toplum incelemelerinin bize öğrettiği ilk ve temel şey, yaşam bulmuş tüm toplum sistemlerinin, özellikle zihne ve iradeye dayalı olarak, doğup yürütüldükleridir. Üretim koşulları ne kadar elverişli olursa olsun, toplum sadece üretime dayalı yürütülemez. Bunun için ideolojik kimliğin belirmesi ve iradeye hükmetmesi gerekir. İdeolojinin bu yönlü tezahürü olmadan, üretim koşulları cansız maddelerden başka bir şey ifade etmezler. Sistemlerin ve en küçük toplulukların doğuşu dahi ideolojik kimlikle bağlantılıdır. İdeolojik kimliğin, inşa edici özelliğinden bağımsız gelişim göstermiş tek bir sistem veya topluluk bulmak imkansızdır. Buna rağmen sosyolojilerin ya da sosyal bilim yaptıkları iddiasında bulunanların bunu görmezden gelmesi dikkat çekicidir.

Öcalan'ın ifadesiyle Avrupa merkezli günümüz sosyolojilerin temel hastalığı da buradan kaynaklanmaktadır. İdeolojik kimliklerin rollerini doğru tarzda ortaya koyamamaları da, sosyolojinin oynaması gereken rolü sınırlamakta, işlevsizleştirmektedir. Sosyal bilimin iktidar ve devlet tekellerinin birer uzantısı haline getirilmiş olması, sosyolojinin işlevsiz bırakılmasında veya saptırılarak başat bir role büründürülmesinde esas etken durumundadır. Oysa "hem toplumsal geçmişin hafızası, hem de gelecek ütopyasının tasarımları olarak, ideolojik kimlikler, toplumun beyni olarak rol oynamaktadır. Kaba bir benzetmeyle el ve ayak nasıl ekonomiyle yakından bağlantılı ise, beynin esas işlevi de zihni tasarımlardır. Her canlı varlıkta beyin, yaşamın yönetici gücü iken, organlar daha çok yaşamın işçi gücüdürler. Değişik bir biçimde olsa toplumsallık bir varlık olarak şekillenince, beyin sorunu ortaya çıkar. Bunun adına ideolojik varlık kazanmak demek, doğru bir tanımlamadır."

İdeolojik varlık kazanmak tabi ki toplumsal varoluş açısından, önemli bir başlangıç ve çıkış noktasıdır, oluştur. Fakat tek başına toplumsallığı, ahlaki ve politik toplumu inşa etmeye yetmez. Bunun için ideolojik varoluşun, politik gerçekliğe yansıması, yeni bir inşa eylemi olarak kendini örgütlülüğe, örgütlülük yoluyla işleyen bir bedene kavuşturması gerekir. İnsan bedeni sürekli hareket halinde olduğuna ve sağlığını bu hareketlilikle koruduğuna göre, politika da sürekli eylem halinde olmaktır. Denilebilinir ki neye göre sürekli eylem hali? Elbette ki ideolojik mücadeleye ideolojik mücadelenin ahlaki ve politik toplum yaratma hedefi doğrultusunda eylem hali?Hannah Arendt'in "Bugünlerde hiç kimse politikanın anlamı nedir diye sormuyor. Bu günlerde sorduğumuz soru, politikaya ilişkin gerçek deneyimlerimizden yüzyılımızda politikanın yol açtığı felaketten ve daha da felaketlere yol açması tehlikesinden kaynaklanmakta.

Dolayısıyla bizim sonumuz çok daha radikal, daha saldırgan ve daha umutsuzdur; politikaların hala bir anlamı var mı?" diye sorduğu yer de Öcalan'ın bu soruya "evet var" yanıtını verir ve politikayı nasıl adlandırdığını tanımlar; "Gerçek, politikanın tarifinde gizlidir: Toplumun hayati çıkarlarını özgürlük, eşitlik ve demokrasiden başka hiçbir kavramlar grubu izah edemez." O halde politika esas olarak ahlaki ve politik toplumun her koşul altında bu niteliğini veya varoluşunu sürdürebilmesi için yapılan özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme eylemliliği demektir. "İdeoloji, özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme bilinci iken, politika özgürlük, eşitlik ve demokratikleşme eylemliliğidir." İnsan yaşamında anlam yine insanın özgür eylemiyle gerçekleştiğine göre; politikanın anlamı, Arendt'te de Öcalan'da da birdir; politikanın anlamı; özgürlüktür!

İdeolojik Kimlik, Toplumun Özgürleşme Kimliğidir!

"Özgürlük ve özerklik bir gerçeğin iki aynı görünümüdür. Özgürlükte içselleşen bağımsız insanın etkinliği özerklikte dışsal ya da toplumsal dayanağını bulur. Sorumluluğu belirleyen ve sürdüren özgür bilinçtir, ancak her zaman özerk bir ortamda yerine getirilebilinir."

A. Timuçin

Anlamı özgürlük olan eylem doğurucusu olarak ideoloji ve politikanın işlevi, toplumsal varoluşu kesinleşmektedir. Toplumsal varoluş, ancak kendini sahiplenme, yani ideolojik ve politik güç haline gelmekle mümkündür. İdeolojik ve politik güç haline gelmek ise; A. Öcalan'ın vurguladığı tarzda, "Tüm iktidarcı, milliyetçi, cinsiyetçi, dinci ve liberal köreltici ve hakikatten uzaklaştırıcı ideolojileri ve yaşam tarzlarını boşa çıkaracak gücü sergileyebilmek ve buna karşı demokratik modernite zihniyetini ve pratikleşmesini sağlamaya yönelmektir."

İnsan, toplumun ahlaki ve politik varoluş tarzına sürekli zihniyet ve özgün irade ile katılım gücünü göstermektir. Bu anlamda kadronun ideolojik politik bir güç haline gelmesi öncelikle parti zihniyetini ve program esaslarını çok iyi özümsemesi, büyük bir coşku ve heyecanla pratiğe aktarmaya çalışmasıdır. Dönüşümün kurmay ekibi olduğu bilinciyle teori ve pratik bağını güçlü kurması, kitlesel örgütlenmeyle eylemi buluşturup yönetebilmesidir. "Kendinde Halkı gerçekleştir, kendinde yeni insanlığı gerçekleştir, bunun için kendini insanlığın ideali haline getir, bunun için ne gerekiyorsa onu yap" ilkesine yaşam kazandırmaktır özcesi. İdeolojik ve politik güç haline gelen kadro, şahsında toplumsal ahlaki ve politik yaratıcılığı bir sanatçı inceliğinde birleştirebilen, ayak bastığı her yerde hayata geçirebilen ve hayatı bu anlamda inşa edebilendir.

İdeolojikleşme, demokratik modernite zihniyeti doğrultusunda yoğunlaşmakla toplumsal sorunların çözümüne ilişkin derinlik kazanmakla gerçekleşir. Anlamı ve özü özgürlük, eşitlik ve demokrasi olan yaşam felsefemiz doğrultusunda evren-insan, insan-toplum, ve insan-insan ilişkisi üzerinde düşünmek, verili olanı sorgulamak ve yeni anlam bağları oluşturmaktır. Kurulacak anlam bağlamına bağlı kalmak varoluşu bir anlam süreci olarak kavramak ve buna göre dile gelebiliyorsa, ideolojikleşme başarılmış, varlık ideolojikleşme muhtevasına, yani özüne uygun akışkanlık kazanmış demektir. Bu özgürlüğü, eşitliği ve demokrasiyi insan kişiliğinde derinleştirmek anlamına geldiği gibi insanda yaratılan derinleşmeyle özgür toplumsal inşaya da derinlik kazandırmak anlamına gelir.

Öcalan'ın; "öyle bir kişilik yaratacaksın ki gerçekleşmiş bir kişilik olsun. Yapay kul bir kişilik değil, düşünen ve karar veren bir kişilik. Bu ne çok bencil-bireyci olacak, ne kul olacak, ne kendini bütünüyle inkar edecek ve ne de her şeyin sahibi görecek" dediği kişilik de, özgür sosyal gelişme yoluna girmiş, sosyalizmi bir nitelik ve bir insanın kendisini sosyalleştirme sorunu olduğunu kavramış ve bu çerçevede ideolojikleşmiş kişiliktir. Önderlik çizgisinde ideolojikleşmiş kişilik, kuantum psikolojisine sahip olan bir kişiliktir. Bir karakteri, kimliği, anlamı ve amacı vardır.

Doğayla ve değerler dünyasıyla bütünleşen ve etkileşim içerisinde olan kişilik olarak kendi başına bir ada değil, toplumsal anakaranın bir parçasıdır. Tıpkı J. Krishnamurti'nin "Dünyadan sorumluyum, çünkü ben dünyayım" demesinde olduğu gibi, kendini bir bütünlük içerisinde ve o bütünün kendisi olarak görmektir. Ya da Jung'da yansımasını bulduğu

biçimiyle, "Eğer dünyada bazı şeyler yanlış gidiyorsa bu bir yerde bir şeyler yanlış gidiyor, bende bir yanlışlık var demektir. Bu yüzden eğer ben duyarlı biriysem önce kendimi düzeltmeliyim" bilincini ahlakını sergilemektir.

Politikleşme dediğimiz olgu ise, ideolojik çizgide "yürüyen düşünce" haline gelmektir. Düşünürken yapma ve yaparken düşünme fiilinin bilinçli eylemi örgütleme ve inşaya dönüşmesi olayıdır. Politikleşme, ideolojik anlam çerçevesinde yaşamın yeniden örülmesi demektir. Öz çıkar, kimlik ve kolektif vicdan temelinde ihtiyaca göre örgüt, ihtiyaca göre politikleşme, özgürleşme amacı doğrultusunda sürekli arayış ve çaba içerisinde olmaktır. Sanıldığı gibi çok bilmek değil, bilmeye göre gerçekleşmek, bilmeyi yaratıcı bir biçimde yaşamla birleştirerek, kendini yönetebilmektir. Bu nedenle politikleşmiş insan, Öcalan'ın demesiyle teorinin önünde yürüyen insandır. Pratiği sahip olduğu teorinin önünde yürür. Böylece teori pratiğe "onun anlık bilgeliğine zaman verecek ölçüde müdahale etmez." Politikleşme, politik olgunlaşma dediğimiz durum bunun sonucunda, yani sosyal ve siyasal etkinlik içerisinde, yani somut yaşam içinde gerçekleşir. Politikleşmiş insan da, bu somut yaşam içinde hem düşünce ve hem eylemle kendiliğini, kimliğini bilince çıkaran, geliştiren ve savunmasını bilen insandır. Bu manada politik gelişmiş insanı ayırt eden ve tanımlayan en belirgin özellik, uygarlıkçı sisteme karşı öz savunmasını yapabilmesi ve bulunduğu her zeminde kendini direniş temelinde örgütleyebilmesidir. Genel anlamı içerisinde politikleşmiş insan, örgütlü ve eylemli insandır; örgütleyen ve eyleme yönelten insandır demek, hakkını teslim etmek olacaktır.

Politikleşme, kuantum kavramında olduğu gibi "şu an"a odaklanır. Geçmiş şu an'da hatırlanarak ve gelecek şuan'da kurgulanarak yaşanır. Hem geçmiş hem de gelecek potansiyel olarak şu an' a enerjik bağlarla bağlıdır. Bu nedenle politikleşmiş insan, içerisinde bulunduğu durumlara irade uygulayan, durumlara ve olaylara seyirci kalmaktan çok katılım gösteren insandır.

Mücadeleci insan, Öcalan'ın vurguladığı gibi geçmişin ya da geleceğin değil, şimdinin, şu an'ın savaşçısıdır. Şu an kazanılmadan geleceğin kazanılmayacağı açıktır. Dolayısıyla politikleşmiş insan, an'ın savaşçısı olma bilinciyle an'a müdahalede bulunan ve an'ı kendi amacı doğrultusunda dönüşüme uğratarak kolektif örgütlü varoluşuna kesinlik kazandıran insandır. Hegel, "insanın hakiki varlığı, eylemdir" derken tam da buna, insanın politik varlık olma özelliğine vurgu yapar. Politik kimlik, kazanmış insan, örgütlenmeyle kendinin ayırdına varan, bundan hareketle zamanı ve mekanı sahiplenme duygusu gelişmeden bırakalım kadro, gerçek bir insan bile olunamaz. Bu noktada da politikadan ve politikleşmeden kaçış özgürlükten ve özgürleşmeden kaçıştır. Bu da insani, felsefi ve ideolojik toplumsal bir varlık olmaktan, düşünen ve eyleyen bir varlık olmaktan kaçış anlamına gelir.

Demokratik modernite çizgisinde ideoloji ve politika, kaçışın ve insani varoluştan uzaklaşmanın karşısına, insan-evren, insan-toplum ve insan-insan arasındaki ilişkiyi, ahlaki ve politik toplumu, sevgi ve anlam ilişkisini koyar. Bu manada ideolojik ve politik çizginin militanlığını yapmak, "zihniyet alanında kendini hazırlamış olmayı, pratik alanda ise toplumun yürütme, değişim ve dönüşümü için gerekli güçle donanmayı, yani eğitim, örgütlenme ve eylem yeteneğini gerektirir." Yaşamı anlamlandırma ve düzenleme sanatı olan ideoloji ve politika, bir bilinçlenme, örgütleme ve eylemleşme hali, nihayetinde kendi kendini özgün varlık ve toplum olarak yönetme haldir. Kadro, bu varoluş haline süreklilik kazandırmak için vardır. Onu siyasal bir aktör olarak tarih sahnesine çağıran ve etkili kılan da toplumsal ahlak ve bilinçtir.

Yaşamı nasıl anlamlandırmaları ve nasıl bir düzen kurmaları gerektiğini toplumuna anlatma, toplumuyla birlikte düşünme, tartışma ve karar oluşturma gücü haline gelmek kadronun görevidir. Görev, verilen değil, verili durumun, yarattığı bir gereklilik ve sorumluluk ahlakı olarak kendi kendini koşullar. İdeolojik ve politik kimlik edinmenin yaratmış olduğu bu koşullanma, toplumsal dönüşümü kendi kendine yürüyen bir olgu haline getirme kültürünün başlangıcını oluşturur.

Hem başlangıcı yapan hem de başlangıcın kendisi haline gelen kadro, ideolojik ve politik yayılmanın hem örgütleyicisi hem de ideolojik-politik etkinliğin öncü kolektif gücüdür. Öncü kolektif güç olma vasfını

demokratik modernite çizgisinde işler hale getirmek, birey açısından ideolojik-politik kimlik kazanmak anlamına geleceği gibi, başarı şansı yakalamış yeni sosyalist insan kişiliğini ve yaşam tarzını pratikleştirmek anlamına da gelecektir.

Anlam Sahibi İnsan Ruh ve Yaşam Arzusu Taşıyan İdeolojik İnsandır!

"Politik akım ve hareketler ideolojik akım ve hareketlerden farklılıklar taşısalar da, aralarında sıkı bir ilişki vardır, olmak durumundadır. İdeolojik değeri olmayan politik akımlar fazla anlamlı olmadığı gibi, politik gerçekliğe yansımayan ideolojik akımlarda değerli bir mertebeye ulaşamazlar. İdeolojik mücadelenin temel amacı ahlaki ve politik toplumu geliştirmektir. Ahlaki ve politik toplumu geliştirmek, ancak sosyal bilime dayalı ideolojik eylemle mümkündür. Daha doğrusu, sosyal bilimsiz ahlaki ve politik bir eylemlilik geliştirilemez. İktidar ve sermaye tekelleri karşısındaki toplumu ancak sosyal bilime dayalı ideolojik ve politik eylemle koruyup geliştirebiliriz." Öcalan

Sosyal bilime dayalı ideolojik politik oluşumdan ve onun eylem tarzından söz ederken, kuşkusuz burada herhangi bir toplum bilimciliğinden söz etmiyoruz. Elbetteki toplumsal politikayı ahlakla, özgürlükle, demokrasiyle ve farklılıklar arasındaki eşitlikle ilişkilendiren demokratik modernitenin özgürlük sosyolojisinden bahsediyoruz. Bu bahisten hareketle toplumun, ancak özgürlük sosyolojisine dayalı ideolojik, politik bir tutumla ve onun eylem tarzıyla savunabileceğini belirtiyoruz.

Özgürlük sosyolojisinin gerek kavram-kuram-kurum bütünlüğünü barındırması, gerek farklılık ve çeşitliliği özgür ve özerk, demokratik yaşamın olmazsa olmazı sayması, gerekse de varlığını iktidar ve devlet dışı bir zeminde inşa etmeyi esas olarak, cinsiyet özgürlükçü bir karakter sergilemesi, belirlememizin esas dayanağını oluşturuyor. Bu özelliklerin toplamı, kapitalizmin "biriciklik" iddiasına karşı her yönüyle güçlü bir reddiye, alternatif demokratik inşa hareketiyle radikal bir meydan okuma ve tıkanıklık içerisindeki sosyal bilimlere, sosyalizme yeni bir açılım ve hamle yaptırmak anlamına gelmektedir. Ki, bu bir yönüyle de solun sürekli eksik bırakılan yönünün, etik ve ahlaki niteliğinin, geniş bir çerçevede tanımlamak, sosyalizmin metafiziğin (maneviyatının) güçlü bir şekilde ortaya konulması demektir. Bu manada özgürlük sosyolojisini 21. Yüzyılın radikal demokrasi ve sosyoloji inşası olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.

Bir özgürlük arayıcısı için özgürlük sosyolojisi kendi insanlığını kapitalist modernitenin kontrolünden söküp almak ve kapitalizmin kurmuş olduğu dünyayı ters yüz etmek sorumluluğudur. Kapitalist modernitenin kurmuş olduğu dünyayı ters yüz etmekse, ancak her halkın, her topluluğun ve her ulusun kendi öz bilincini kuşanması, kadını, erkeği ve gençliğiyle bu bilinç doğrultusunda örgütlü ve tutarlı bir mücadeleye yönelmesiyle mümkündür. Özgürlük sosyolojisi tam da bu mücadelenin radikal demosunu-halkını; yani örgütlü, özgür ve özerk toplumunu yaratma pratiğidir. Kapitalist moderniteye, sömürgeci sisteme ait egemenlik ifade eden dilsel, eğitsel, kültürel, ekonomik, siyasal, sosyal ve simgesel tüm unsurların dışına çıkma cüretini göstermektedir. Demokratik modernite ideolojisinde karar kılmış insanların, ortak varoluşa dayalı özgür, demokratik ve eşitlikçi yeni bir yaşam kurmaları ve bu yaşamı kendi öz örgütlülükleriyle yönetip savunmalarıdır. Kendine ait olmayan bir varoluştan çıkıp kendine ait bir varoluş alanını kurmak, kendine ait bir dil, kültür ve siyaset ilişkisini yapılandırmaktır.

Yaşamı yeniden kurma, yeni bir anlam ve eylem oluşturma bilinci ve ilişkisi olarak, özgürlük sosyolojisi, toplumun kaderini kendi eline alması ve kendi özgürlük tarihini yazmaya başlamasıyla gerçek anlamına kavuşur. Bu da ancak demokrasinin, burjuvazinin devlet ve iktidar kaynaklı oyunlarının örtüsü olmaktan çıkarılması, toplumsal özgürleşmenin manivelası haline getirilmesiyle mümkün olur. Demokratik konfederal örgütlenme ve yaşamın her alanı ona yaydırılmış her çeşitlilikteki komünal ağ, toplumu devlet ve iktidar odaklı bağımlılıktan kurtarmanın en güçlü toplumsal ilişkiler bütünlüğüdür. Toplumsal olan bu ağlarla örülüp devlet ve iktidar aygıtları bu ağlarla kuşatılıp tecrit edilmeden, toplumun özgürlük ve özerklik sorununu çözmenin imkanı olmayacaktır. Çünkü özgün komünal yaşam, bireyin ortak düşünce ve yaşamı deneyimlediği esasta ise, toplumsal bir varlık olarak, insan olma bilincine eriştiği ortamdır.

Anlam ve amaç ilişkisi doğrultusunda topluluk ruhunun ve birlikte yaşama arzusunun açığa çıkmasında, komünün rolü belirleyici olduğu gibi oluşmuş demokratik değerlerin yaşama geçirilmesinde ve demokrasinin bir yaşam tarzı olarak gelişip güçlenmesinde de belirleyici rol oynar. Bu nedenle komün, sadece demokrasi ve özgürlük dersinin öğrenildiği bir yaşam okulu değildir. Bununla birlikte devlet ve iktidar karşısında konumlanmış toplumsal direnişin, açılım kazandığı özerk ve dinamik bir yapıdır. Bunun içindir ki devletin ve iktidarın tecrit edilerek sınırlandırılması ve etki edemez hale getirilmesinde komünal konfederal ağ belirleyici bir role sahiptir. Peki bu rol ve görev nasıl yerine getirilebilir? Öcalan'ın buna yanıtı, sosyal bilime dayalı ideolojik eylemdir onun görev ve sorumluluk anlayışıdır. Sosyal bilime dayalı ideolojik eylemi de entelektüel, ahlaki ve politik görevler biçiminde üç temel çıkış noktası üzerinden somutlaştırır. Buna göre;

A- Entelektüel Görevler: Eski Yunancada entelektüel, "Amacını kendinde taşıyan" insanı tanımlarken, Aristoteles'te "kendini gerçekleştirmiş, yetkinliğe ulaşmış, maddeye biçim veren, olanağı gerçekliğe taşıyan, öz tarzında açılım kazanır. Öcalan'da ise karşılığı, bunları içermekle birlikte bilimsel araştırmacılığı kurucu kadro direnişçilikle birleştiren bir demokratik politik aktördür. Buna göre entelektüel çabalar, bilgi ve bilim çalışmaları esasen ahlaki ve politik toplum kapsamında geliştirildiğinde anlam ve değer bulurlar. Çünkü ahlaki ve politik toplum, uygarlıkçı sistemin saldırılarına en çok maruz bırakılan bu sebeple parçalanmışlığı, çürümeye bırakılmışlığı en yoğun yaşayan toplumdur. O halde öncelikli görev, entelektüel çabayı başarmaktır.

Bir hakikat arayıcısı olarak entelektüel, hakikati anlamak ya da hakikat bilgisine ulaşmak için toplumsal ve kolektif pratiğin içinde olmak ve pratik içerisinde oluşmak zorundadır. Hakikat, demokratik militan olarak entelektüel ile halk arasındaki etkileşimin yarattığı karşılıklı ilişki ve ortaklığın ürünü olarak, ortaya çıkar. Bu hakikat ve onu onaylayan bilgi bu etkileşimin dışında ya da üstünde olmaz. Değişimin. Ve dönüşümün itici gücü olarak bir öğretmen ve öğrenci ilişkisinde -her öğretmenin daima bir öğrenci ve her öğrencinin daima bir öğretmen olduğu ilişkide- bilim ve hayatın birlikteliğinde yani tercih yaratma eyleminin içinde olur.Özgürlük sosyolojisi doğrultusunda halkın yeni yaşam biçimine, yani pratiğe götürmek, ihtiyaç halinde öz savunma temelinde güç kullanabilme kabiliyetini gösterebilmek ve demokratik modernitenin bilinçli öğesi olarak, rehberlik rolünü üstlenmek, entelektüel görevlerin başında gelmektedir. Neticede demokratik kadro tutum olarak entelektüel tutum, toplumsal öz bilincin ideolojik kimlikle kendini ifadeye kavuşturması ve örgütlenme iradesiyle kendini görünür hale getirmesi anlamına gelmektedir. Bu da eşitlik ahlaki ve politik toplum inşa çalışmalarında çalışmaya ideolojiyle yön vermek, politikayla örgütlülüğe kavuşturmak, yani teoriyi pratikle ilişkilendirip, uygulanmasını sağlamaktır. Bununla birlikte "geçmişi yorumlayan bir tarihçi" ve "şimdiye etki eden bir politik aktör" vasfıyla ve elbette ki, toplumsal gerçekliğin ve eylemin faal-dinamik unsuru olarak, kendini ihtiyaca göre şekillendirebilmektir. Bu bazen bir akademi, bazen bir ocak ve bazen de bir biçime dönüşmeyi gerektirdiğinde buna göre oluşabilmektir.

Özü itibariyle demokratik modernitenin inşası için ideolojik kadro ve sosyal bilim, azami bir ihtiyaçtır. Entelektüel ve bilimsel katkıdan yoksun bir demokratik modernite inşası, söz konusu olamayacağına göre, öncelik bu ihtiyacın karşılanmasına verilmelidir. Bunun için önderlik, köklü bir entelektüel devrimden, aydınlanma devriminden söz eder. Beş bin yıllık süreçte sermaye ve iktidar tekellerince ahlaki ve politik topluma kaybettirilen değerleri yeniden kazanmak için devrimsel nitelikte bir entelektüel ve bilim üretimine ihtiyaç vardır. Entelektüel görevler bu nedenle geleceğe ertelenmeden şimdide pratikleşmek, araştırma, yoğunlaşma, çözümleme ve çözme çabalarıyla zaman ve mekan içerisinde tüm ilişkilerimize damgasını vurmak zorundadır. Çünkü aydınlanma devrimi, hem uykudan uyanmaya geçiş hem de bir uyanma ve özgürleşim halidir.

B- Ahlaki Görevler: Arapça huy, mizaç, karakter anlamına gelen, "hulk" kavramından türetilen ahlak, insanın diğer varlıklarla ilişkilerini düzenleyen kural, ilke, norm anlamını içeren bir değerler bütününü ifade eder. Toplumun yaşam görüşünü ortaya koyması sebebiyle ideoloji ve özgürlük kavramlarıyla yakından ilişkilidir. Toplumsal işleri iyi, doğru, güzel ve özgür bir tarzda yapma bilincini içerdiğinden, toplumsal

varoluşun ruhu ve şuuru olarak da değerlendirilir. Örneğin; Zerdüşt düşüncesinde ifadesini bulan, "düşünce, söz ve davranışta sağlık, temizlik, merhamet, hayvanlara şefkat, yararlı iş görmek, iyi yetişmeleri ve okumaları için imkanları olmayanlara yardım etmek" biçimindeki özellikler Zerdüştlüğün ahlaki örgüsünü serimler. Ehmedê Xanî, "Mem û Zîn" adlı eserinde bu ahlaki örgüyü Zîn ve Mem'in tutumlarına güçlü bir şekilde yedirir. Mesela Mem'e Tajdîn tarafından, beyin önüne çıkıp, af dilemesi durumunda serbest bırakılacağı iletildiğinde, Mem'in cevabı, "Ez naçim huzura ti Mîran, ez nabim bendayê esîran" (Ben senin huzuruna gelmem Mîran, esirin olamam) tarzındadır . Oldukça anlamlı olan bu yanıtta Mem, beyin huzuruna çıkmayacağını bir esirin kulu haline gelmeyeceğini belirtiyor. Mem'in Mir'i bir esir olarak değerlendirmesi çarpıcıdır; özünde Mir'in, iktidara tutsaklığını vurgulamaktadır. Bey kızı Zîn'in babasına vasiyeti ise, bu ahlak örgüsünün güçlü bir yansıması olduğu kadar, ideolojik bir manifesto gibidir: "Mutluluk şerbetini herkese içir, yaşlıları dirilt, cariye ve köleleri azad eyle, Botan halkını sevindir, esirleri özgür kıl, herkese bol ihsan eyle, yoksulları zenginleştir, üzgünleri sevindir, savaşta saz çal, zalimleri ortadan kaldır, muhalif kanı dökme, köpeğin ve yük eşeğinin bile yemeğini hazırla, mazlumları zalimlerden kurtar, hazineni halkınla üleş, halkla haşır neşir ol, hayvanlığımız zail, ruhaniliğimiz kaim olsun!"

Günümüzde yaşanan krizlerin ve toplumsal yıkımların odağında, tam da bu ahlaki toplum özelliklerin hedeflenmesi, çözülmeye uğratılması ve çözülmenin yarattığı sonuçları vardır. Beş bin yıllık uygarlık güçlerinin yürüttükleri saldırılarda ahlaki toplum başlıca hedef seçilmiştir. Çünkü iktidar ve devlet olgularının varlık kazanabilmesi, kapitalizmin küresel bir güç haline gelebilmesi için ahlaki toplumun zayıflatılması gerekiyordu. O halde, "kaybettiğin yerden başlayacaksın" ilkesi gereği soruna buradan yaklaşmak, tüm çabaları ahlaki toplumu yeniden inşa etme noktasında buluşturup yoğunlaştırmak, krizden ve yıkımdan çıkışın en temel kriteri olarak karşımızda durmaktadır. Kapitalist sistemin bütün aşındırma, çürütme ve yozlaştırma operasyonlarına karşı toplumsal doğa olarak ahlaki ve politik toplum varlığının korunup savunulması, sürekliliğe kavuşturulması başlıca görevdir. Bu yolda, devlet zoruyla tesis edilen hukuk yerine ahlaki duruşu her koşulda esas almak ve hukuku tali plana düşürmek, önemli bir başlangıç olacaktır.

Uygarlık ve modernite güçlerinin yaşamın her alanına kapsamlı ideolojik ve maddi kültür silahlarıyla yürüttükleri saldırılar karşısında demokratik toplum birimlerinin başarıyla savunulup sürdürülmesi, ancak ahlaklı görevlerin, gereğince benimseyip buna göre üstlenilen rollerin yerine getirilmesiyle mümkün olabilecektir. Önemli olan her toplumsal birimin ve bireyin, ahlaktan pay almadan yaşamayacağını bilmesi ve iyi bir ahlakla donanmasıdır. Çare ve çözüm, birimler kadar bireylerin de bu bilinçle ahlaki görevlerine sarılması ve toplumunu savunmasıdır. Öcalan'ın vurguladığı gibi, "uygarlık ve modernite canavarlıkları (Leviathan) ne kadar saldırıp yok etmeye çalışsalar da, ahlaki toplumu o denli savunmaktan başka çaremiz yoktur. Toplumunu savunmayanın, onurlu yaşam hakkı olamaz. Ama ahlak olmadan da toplumun savunması yapılamaz. Demokratik modernitenin yeniden inşa çalışmalarında, tüm toplum birimlerinin ahlaki görevlerinde gösterecekleri başarı, küresel krizinden zaferle çıkışta temel ölçüt olmaktadır."

C- Politik Görevler: Öcalan'ın felsefesinde politika, ahlakla birlikte toplumsal oluşumun, toplumsal varoluşun, esas doğasını meydana getirir. Ahlaksız ve politikasız toplum, aslında olmayan toplumdur. H. Arendt'in politika-eylem-özgürlük denkleminde kurduğu "politikanın varlık nedeni özgürlük, deneyim alanı ise eylemdir" cümlesi, bu anlamda Öcalan'ın özgürlük sosyolojisi felsefesinin, aforizmasal düzeyde bir özeti gibidir. Özgürlük sosyolojisinde politika, "sadece toplumsal sorunların çözümünde değil, tüm hayati çıkarların belirlenmesinde, korunmasında ve sürdürülmesinde temel toplumsal çözüm aracıdır." Hayatın özgür ve özerk temelde yeniden üretilmesinde politika, kurucu bir role sahiptir.

Özgürlük sosyolojisi, bu anlam ilişkisini bir idealin tanımlanması sınırlarından çıkarıp, örgütlü teorinin pratikleşmesi, yani "yürüyen düşünce" haline getirilmesiyle güncel politik tutum ve eylem alanına yeni bir müdahalede bulunur. Özgürlük sosyolojisine göre, kapitalist modernite döneminde iktidar tüm toplumu içten ve dıştan kuşatıp bir nevi iç sömürgeye dönüşmüştür. Bu haliyle iktidar ve temel devlet formu

ulus-devlet, toplumla devamlı savaş halindedir. O halde bu gerçeklik, demokratik modernite güçleri açısından, direniş politikasının kaynağı haline getirilmelidir. Direnişin bileşenleri ise, kapitalist sistemle varlıkları ve çıkarları çelişen tüm toplum birim ve bireyleridir. Sistemle çelişki içerisinde olan tüm toplum birim ve bireyleri ortak değerler olan demokrasi, eşitlik ve demokrasi talepleri etrafında bir araya getirilip, örgütlü ve eylemli kılınmadan, gerçek bir direniş göstermeleri beklenemez. Direnişi örgütlemek ve sistem karşıtı iddialı bir alternatif güç haline gelmek için de yeni bir zihniyete ve bu zihniyetin pratikleşmiş ifadesi olarak yeni yapılanmalara ihtiyaç vardır. Uygarlıkçı modernitenin kapitalizm, endüstriyalizm ve ulus-devlet üçlemesine karşı, demokratik modernitenin ahlaki ve politik toplum, eko-endüstri ve demokratik ulus, (demokratik konfederalizm) tarzındaki üçlü sacayağı karşıt alternatif sistem olarak yeni ve bütünlüklü bir kavram, kuram ve kurum ilişkisiyle bu ihtiyaca bir yanıt olarak açığa çıkmıştır.

Özgürlük sosyolojisi, Kant'ın özlemini duyduğu dünya barışının, ya da "Dünya Barış Federasyonu"na giden yolun, kapitalist modernite güçleriyle demokratik modernite güçlerinin, birbirlerinin varoluş ve kimliklerini kabul etmeleri ve demokratik özerk yönetimlerini tanımaları durumunda ancak mümkün olabileceğini belirtir. Barışın ve bir arada yaşamanın koşulu tarafların karşılıklı olarak birbirlerini tanımaları ve kabullenmelerine dayanır. Bunun için de demokratik ulus ve demokratik konfederalizm seçenekleri "en yüksek politik iyi"yi gerçekleştirmenin, barışın ve inşanın süreklileştirmenin, kuramsal ve kurumsal çabaları olarak, pratikleştirilmeyi beklemektedir. İktidar ve devlet odaklı gelişen, politik kötülüğe verilebilecek en doğru cevap, politik iyiyi gerçekleştirmenin, barışı inşanın ve sürekliléştirmenin kavramsal ve kurumsal çabaları olarak, pratikleştirilmeyi beklemektedir. İktidar ve devlet odaklı gelişen, politik kötülüğe verilebilecek en doğru cevap, politik iyi'nin inşasıdır. Bu da politik alan görevlerine büyük bir sorumlulukla bağlanmayı ve başarı yolunda yüklenmeyi gerektirir.

Politik görevler ile amaçlanan, kapitalist modernite karşıtlığı üzerinden kendini tanımlayan bütün güçlerin tarihsel mirasları ve çabaları inkar edilmeksizin, demokratik modernite paradigması temelinde örgütlenmeleri ve eyleme geçirilmeleridir. Yeniden inşa faaliyetlerinde her çaba ve çalışma değerlidir; bu yolda devrimci gibi çalışan da olabilir, reform peşinde koşanda. Önemli olan bilerek veya bilmeyerek, liberalizmin tuzaklarına düşmemektir. Önderlik, politik görevler ile neyi amaçladığını ilkeler düzeyinde böyle tanımlarken, yeniden inşa çalışmalarının, ilke ve uygulama olarak ne Fransız Devriminde gündeme gelen bir cumhuriyet projesi ne Rusya Devriminde ki Sovyetik devlet planı ve ne de Hz. Muhammed'in, Medine toplumsal projesi olmadığını özellikle belirtir. Geçmiş ekol ve modelleri tekrar edecek benzer hatalara düşmek yerine, bu ekol ve modellerin hatalarından ve doğrularından dersler çıkararak yeniyi inşaya girişmek önderlik açısından daha değerli ve çekici bir eylemdir. Toplumsal doğaya ilişkin hakikat çözümlemesiyle toplumsal özgürlüğe ilişkin yeni yöntem ve uygulama esaslarını belirlemekle, özgürlük sosyolojisi tam da bu eylemin gereklerini yerine getirmektedir.

Bütün bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, sosyal bilime dayalı ideolojik eylem, bir yaşam ve mücadele kılavuzu olarak, toplumsal varoluş serüveninde hep varola gelmiştir. Kuantum fiziğinde, bir şeyin varlığının onun tüm çevresine bağlı olması durumuna nasıl ki, "bağlamsallık" deniyorsa, entelektüel, ahlaki ve politik görevlere ilişkin çalışmalar da benzer bir bağlamsallık ilişkisi içerisindedir. Alanlar kendi içerisinde ne kadar özerk ve bağımsız çalışsalar da, açığa çıkardıkları ürünler ancak birbirinin faaliyetlerini tamamlayıcı nitelikte olabilir. Özgürlük sosyolojisi bize, özgürlük, eşitlik ve demokrasinin ancak entelektüel, ahlaki ve politik görevler, iç içe yerine getirildiğinde azami düzeyde sağlanabileceğini gösterir. Dolayısıyla kapitalist sistem karşıtı örgüt ve bireylerin başarı ölçütü; bu üç alandaki görevleri bağlamsallık içerisinde iç içe yerine getirmeleri ve sürekliléştirmeleriyle bağlantılıdır.

İçindekiler İçin Tıklayınız...

Politik Bilinçle Yeniden Özgür Toplума

Berat Birtek

İçinden geçtiğimiz dönemde, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar, insanlık ve haliyle yaşamsal sorunlarla karşı karşıyayız. Bir yandan kendini var etme telaşındayken diğer yandan bu var oluşun tanımlarıyla uğraşıp duruyoruz. Ve yine tarihte hiç olmadığı kadar anlam karışıklığı da var. Kuşkusuz büyük oranda bu sorunsal kaynağını fikirsel, düşünsel, yaşamsal ve hatta tanımsal parçalanmalardan alıyor. Bir şekilde dünyaya dair olan sorunlar çözülmek isteniyorsa en başından, sorunların başladığı yerden tartışılıp yeni tanımlar yapılarak, yeni çözüm arayışlarına gitmek gerekiyor. Sorunları tanımlama biçimlerimizde çoğunlukla pek bir noksanlık olmasa da o sorunları tanımlarken kullandığımız kavramlardan tutalım, o kavramları kullanarak oluşturduğumuz kuramlara kadar sorunlu yaklaşıyor oluşumuz iyi niyetimize rağmen, doğru çözüm retoriğini ortaya çıkaramıyor. Sistemin parçaladığı onca gerçeklik her birimizin zihninde de parçalı halde durduğundan, ortaya çıkan çözüm önerileri de bütünlüklü olamıyor. Sorunların esas kaynağı da bütünlüklü olamama ya da parçalanmışlık olunca, bütün iyi niyetli çabalar da kısmen sistemin değirmenine su taşımaktan daha ileri gidemiyor. Bu yüzden belki de en başından başlayarak yeni tanımlarla yeni çözüm arayışlarına yönelmek, eskiyi reddetmeden, ondan da faydalanarak yürümek daha faydalı olacaktır. Unutmamak gerekiyor ki, zihniyette köklü değişim yaratmayan hiçbir devrim esasen baştan aşağı bir yenilik yaratamamıştır. Yenilik yaratmadığımız sürece de sürekli olarak dönüp en baştan başlayarak çaba sarf etmemiz gerekecektir ki bu da belli düzeyde kısır bir döngüye işaret eder. O halde kavramları doğru tanımlayıp, doğru kuramlar açığa çıkararak, yaşamı doğru bilinçle yeniden örerek yürünecek yollar, bizi bir şekilde özgürlüğe götürecektir. Politik bilince sahip bireylerin oluşturduğu bir toplumun sarsılması yıkılması sanıldığından çok daha zordur. Çünkü politik bilinç beraberinde toplumsal düzlemde ihtiyacımız olan her şeyi sağlayacaktır ve bu şekilde değerlendirildiğin de, örgütlü halk gerçeğiyle özgür bir topluma doğru yürüyüş kaçınılmazdır.

Zihinsel Şekillenme ve Algılar

Evrenin ve içinde yaşadığımız dünyanın, zihnimizdeki yansımaları algılarımız sayesinde gerçekleşir. 5 duyu organımızla duygusal ve sezgisel yönlerimizle kafamızda canlanan bazı görüntüler olur ve biz oluşan bu görüntülerle tanım yaparız. Bu yalnızca insanlar açısından değil, evrenin bildiğimiz kısımlarında yaşayan tüm canlılar açısından böyledir. Ve yapılan tanımlar, bilgiyi alıp ona denk olacak biçimde evren döngüsünde bir duruşa kavuşan bütün varlık açısından benzer bir durumu ihtiva eder. Yani, öncelikle varlık, tanıma kavuşturur ve tanıma kavuşturdukça bilmek ister. Bu yönüyle değerlendirildiğinde 'amaç' olanın, varlığın evrendeki duruşuyla bağlantısında yattığı anlaşılır. Kuşkusuz keskin tanımlarla yeni bir mutlakıyet yaratıp "her şeyin bir amacı vardır" diskuruna çıkmayacağız ancak var olan gerçeklik içerisinde bir amaç aramaktan da vazgeçmeyeceğiz.

Varlığın durduğu yer etrafını yani kendi dışında olanı kendisiyle bütünleştirdiği oranda yaptığı tanımlara

bağlıdır. Varlık ya da yazının devam kısmında bunu biraz daha anlaşılması açısından canlı ya da daha dar çerçevede insan olarak sürdürelim, bulunduğu yerden kendisini ve içinde bulunduğu toplumu tanımlama çabasındadır. Tanımladıkça doğal bir şekilde yaşadığı yaşam, gitgide 'ideoloji' olarak, zihinde canlanır ve bu durum henüz insanı doğal olandan uzaklaşmamıştır. İnsan zihni, insan var olduğundan beri, tanımlar yaratma ve yaratılan tanımlar üzerinden, yaşamı sürdürme eğilimindedir. Algılar dışardan içeriye doğru olduğu için belki de insan aklında tezahür eden ilk merkez insanın kendisidir. Kendini tanımaya başlamasıyla at başı olarak etrafını ve toplumunu da tanımlar ve bu tanımlar o kadar bütünlüklüdür ki, parçalayarak ele almanın bile gereği duyulmaz. Çünkü yaşamın kendisi bir bütündür, parçalanabileceği, özerk düşüncelerin açığa çıkabileceği, insan zihninde yer bulmaz. Bu anlamda oluşan ilk ideolojinin, doğal olanın bir yansıması olarak, oluştuğu rahatlıkla belirtilebilir. Henüz parçalanma gelişmediği için 'ülkü' ile süren yaşam arasında çelişki yoktur. Çünkü henüz tanımlar da doğal bir şekilde gelişiyordur. Yani daha kaba bir tanımla önce zihinde canlanan tanımların, sonradan yaşama uygulanmasından ziyade akış doğaldır. Tanım ile pratiğin kendisi iç içedir. Bu yüzden yaşama, çevreye, içinden gelinen soy toplumuna verilen değer, henüz bozulmamıştır. Sonra gelişen süreçte binyıllar geçip, insan aklı toplumun aslına yönetilebilir bir olgu olduğunu fark ettikçe, devletin de doğuşuyla birlikte aradan geçen zaman, insanlık tarihinde birçok şeyi değiştirmeye başlar. Önceleri doğal olan ideoloji yavaş yavaş doğallıktan çıkarak, toplum mühendislerinin toplumu kendine göre yönetme argümanları haline gelir. Bundan sonra gelişen, akan tarih içerisinde tanımlar ve algılama biçimleri de şekillendirilecektir…

Bazı Kavramların İnsan Algısına Etkileri

'Özgür ve Demokratik toplum' denildiği zaman zihinlerde canlananın çoğunlukla "özgürlük" ve "demokrasi" kelimelerinin henüz yaygın kullanılmadığı, komünal toplum zamanları olması bir hayli ilginçtir. Bunun bir nedeni vardır çünkü yaşam, aslın da bütünlüklü bir durumu ifade eder. Önce tanım, sonra onu uygulama gibi bir yaklaşım yoktur. Yaşanır ve aynı anda tanımı da yapılır. Bu durum tanımların, uygulamanın çok önüne geçtiği dönemlere kadar, devam eder. Fakat başkalaşma durumuyla birlikte artık yaşamın sınırları, toplum mühendisleri tarafından çizilmeye başlamıştır. Yani tanımlar artık yalnızca tanımlar üzerine düşünen akıllarca yapılıp, yaşam da ona göre belirlenen bir hale gelir. İşte burada toplumu, toplumun kendi doğal yaşamında çizdiği sınırlardan ziyade, belirli odaklar tarafından çizdiği çerçevede yaşamaya zorlayan aklın ürünü olarak, toplum mühendisliği ortaya çıkmıştır. Doğalında akan, doğayla bütünlüklü süren yaşam artık yalnızca, insana odaklanır hale gelir ve bunu belirleyen artık toplumun kendi ahlaki politik değerleri değil, toplum mühendisleridir. Toplum mühendisleri tarafından, düşünülerek oluşturulan yaşam düzeni çeşitli fikirlerle beraber, mutlak olana dönüştürülüp birçok düşünce yapısıyla birlikte yazgıya kadar indirgenmiş, toplum böyle yaşamaya mahkûm edilmiştir. Toplum mühendisleri bunu sağlamak için insan algılarıyla oynamak, toplumsallığı doğal seyrinden çıkarmak durumundadır. Bu yüzdendir ki ideoloji, politika, iktidar, devlet gibi kavramların, insan zihninde ortaya çıkardığı görüntünün, aslında olan ile bağı bir hayli zayıftır. Zihinde olan ve özellikle günümüz insanı açısından ele alınıp, değerlendirilebilecek bu çarpıklık da kaynağını buradan almaktadır. Ancak toplum mühendislerinin bütün bu süreci yürütürken, karşılaştıkları en güçlü mukavemet de insan zihninin doğal olan ile bağlarını bir bütünen koparmamasından ileri gelmektedir.

Toplum Mühendisliği

Toplumu dıştan şekillendirmede içi boşaltılarak en çok kullanılan kavram politikanın kendisi oluyor. Politika kelime olarak, Grek kökenli olup, şehir yönetimi tanımına denk düşecek içeriktedir. Fakat toplumsal olarak değerlendirildiğin de "toplumun özgürce yönetilerek gelişmesi ve bireyselleşmenin gelişim sağlanması" olarak, ele alınabilir. Bu da demek oluyor ki, politika, kuramsal olarak da toplumun özgürlük alanının genişletildiği yerdir. Bu anlamda direkt olarak ne özyönetimle ne de devletin inşasıyla

beraber kurumsallaşan iktidar yönetimiyle birebir bağlantılıdır. Dolayısıyla politika ile özgürlüğü birebir bağlantılandırmakta bir sorun yoktur. Hatta yönetim nasıl olursa olsun, politika, toplumun yönetime sürekli olarak, özgürlüğü dayatma durumunun iyi anlaşılması gerekir. O halde politika bir bütünen nefes alan, devasa bir organizma gibi hareket edebilen, toplumun tamamen kendisine ait olup aynı zamanda toplumu iktidar ve doğal olmayan otorite girip dış etmenlerden de korur. Toplum ancak politika alanında kendi benliğini açığa çıkarıp bunu dışsal güçlere dayatabilir. O halde rahatlıkla söylenebilir ki, esasen topluma tamamen yabancı olan iktidar tam anlamıyla politikanın inkârıdır. Tarihin gelişim biçimi de değerlendirildiğinde anlaşılacaktır ki, toplumsal olana dair esas savaş, politika ile iktidar erki arasında yaşanmıştır. Fakat zamanla politikanın, toplumlara özgürlük bilinci aşılaması toplum mühendislerinin önündeki en büyük engeldir. Ve o yüzden, politikanın reddedilmesi gerekmektedir. Tarihte egemenlerin en iyi olduğu konuların başında da bu gelir. Topluma ait olan, onu direngen kılan, ondan özgürlük bilinci yaratan her kavram ve hatta bu kavramların şekillendirdiği kuram bir biçimiyle ortadan kaldırılmalıdır. Devletin inşası bu anlamda başta politikaya karşı savaş açmıştır. Ancak sonraki süreçlerde onunla savaşmaktan ziyade içini boşaltarak kendisi için kullanışlı hale getirmenin, toplumu düşürme açısından daha iyi bir argüman olabileceğini fark etmiştir. Bunun üzerinden toplumun özgürlük alanı olan politika büyük algı kırılmalarıyla günümüzdeki halini, yani yönetme işinin vesayeti olarak şekillendirilip esas olduğu noktadan çok uzağa taşınmıştır. Günümüzde politika ile siyasetin aynı anlaşılıyor oluşu bu nedenledir. Başlarda toplumun yönetim karşısın da, özgürlük alanının garantisi olan politika, günümüz de tam tersi istikamette, iktidarın toplumu şekillendirme aracıdır. Bu anlamda iktidarın kendisini de politikanın yadsınması olarak değerlendirmek, yanlış olmayacaktır. O halde devlet idaresini politika olarak, tanımlamamak gerekir. Halbuki günümüz de toplum mühendisleri tarafından, kavramların içerikleri öylesine boşaltılmıştır ki iktidar, yönetim ve politika tamamen iç içe görülmektedir. Şunun bilinmesi gerekir ki, politikasını yönetime, iktidara, devlete kaptıran bir toplumun, özgürlük alanının sağlanması ihtimali yoktur. Düşürülmüş olan bir toplum ilk olarak politikasını yitirmiştir. Burada ideoloji ile politikanın bağının iyi kurulması elzemdir. İdeoloji kavramının toplum mühendisliğinin bir argümanına dönüştüğünden bu yana -kuşkusuz bu bir an değil, uzunca bir süreçtir- tarihsel akış içerisinde birçok değişiklik yaşandı. Yaşanan bu değişimde, toplumun özgürlük alanı olan politikanın, toplumu kontrol altına alma yöntemine dönüşmesinin de etkisi var. Esas olarak politika, doğal olan toplumsal ideolojiyi besleyip, topluma nefes alma alanı açarken, günümüze doğru gelindiğin de, toplumu ideolojisiz bırakmanın en güçlü zemini haline getirildi. Bu nokta kapitalizmin kendini 'ideolojilerin sonu' ilan etmesini iyi anlamak gerekir. Görüntüde ideolojiye yüklenen misyon gerici bir hal alırken aslında olan ideolojisizliğin ideolojisi olan kapitalizme mutlak zaferi kazandırmaktır. Daha önceden, toplumun elinden almış oldukları politikayı, antik dönemin kurnaz tanrılarına dahi taş çıkartırcasına kullanarak, toplumu bitişe, bireyi kutsamaya doğru yol aldılar. Ve esasen toplumsal varoluşu sağlayan 'ideoloji', kapitalizmin kurnaz tanrıları tarafından tamamen yıkılmak istendi. Burada aslında birey toplum dengesinin denklemi bir bütünen çöküyordu ve elimizde insandan geriye yalnızca posa kalacaktı. Halklara dayanarak, örgütlenen kitlesel hareketler olmasaydı… Gelinen aşama da politikanın ideolojiye, ideolojinin de içi boşaltılmış haliyle politikaya dönüştürülme durumu var. Bunun sonucu olarak ise devasa toplumu neredeyse tamamen politikasız bırakarak bütün özgürlük alanı gasp edilmiştir.

İrade Sahibi Olmak – Politik Olmak

Bugün birey olarak da kadın, halk, toplum olarak da temel sorunumuz; irade sahibi olamayıp, bilinen haliyle bir 'yönetene' ihtiyaç duymamız, yaşamda pasifleştirilmemizdir. Oysa yaşam dinamiği tüm canlılar için evren için hatta her bir hücre için aktif akmaktadır. Dolayısıyla en küçük noktadan, irade sahibi bir toplum dinamiği oluşturulması yaşamın canlanması demektir.

İrade sahibi olan birey, yaşamda özne olur. Bunu da tüm etkileşimlerine yaymaya çalışır. Toplumsal

örgütlenme, irade sahibi bireyler ve topluluklarla sağlanabilir. Birey kendinde bunu gördükçe yaşama daha sıkı bağlanır. Bunu çoğaltmak için de kendinde o gücü görebilir, toplumda kanallar oluşturur.

Bugün toplumsal sorunlardaki tıkanıklıklar, iradesi elinden alınmış halk gerçekliğinden kaynaklanmaktadır. Devletçi sistem iradeyi gasp etmiştir. Dolayısıyla kendinde aciz bireyler ortaya çıkmış, yaşam bütünüyle söndürülmeye çalışılmıştır.

Mücadele eden, söz söyleyebilen insan, iradesine sahip çıkan insandır. Etkileşimleriyle yaşamda var olan insan, politiktir. Kendisi için en iyisine karar verebilme iradesi de onda olmalıdır. Bu sadece seçme hakkı tanınmasıyla değil, yaşamda kurucu rolü üstlenmesiyle karar gücü olmasıyla inisiyatif alabilme özelliğiyle etkileşimlerine en güçlü cevabı verebilecek yetide olmasıyla sağlanır. Sisteme karşı en büyük mücadele irade sahibi olmayla gelişir. İradeyi yine bir başkasına bırakmak, devletin kolaylıkla müdahale edip, yıkabileceği kırılgan bir yapı oluşturur. O nedenle temsili kurumlar işlevsiz kalır.

Yaşamda her şey, itici güçle şekillenir ve toplumun en büyük itici gücü iradesidir. Mevcut yaşam öylesine robotlaşmıştır ki; her eylem, her söz, hatta her duygulanış, iradeden yoksundur. Yine de yaşamda kaos zamanlarında, kriz dönemlerinde bu robotlaşan insan gerçekliği iradesel tepkiler vermektedir. O yüzden en zorlu zamanlarda görülmektedir ki; iradesiz bir toplum en büyük yıkımdır. Birey gerçekliğinde de yaşamın altüst olduğu dönemler kendini ve toplumu tanımak için çok önemlidir. Sistemin ne kadar işlevsizleştiğini de en çok böyle dönemlerde görebiliriz. İrade sahibi birey ise sistemdeki çatlakları beklemez, yaşamı bütünsel soluyarak, iradesiyle cevap verir. O nedenle politik insan, yaşamın öz suyudur.

Çözüm Tartışmaları

Belirttiğimiz hususlardan da anlaşılıyor ki, öncelikle halklar olarak elimizden alınıp içi boşaltılan politikaya hakkının yeniden teslim edilip, onun egemenlerden alınıp yeniden halklara, özgürlük alanı açabileceği yere, topluma iade edilmesi gerekiyor. Çünkü bu süreci öylesine yürüttüler ki 'politika' denilince insanların içinde aynı siyasette olduğu gibi soğuk bir his beliriyor. Oysa ki özgürlüğü anlatan, yaşatan ve hatta anımsatan her olgu aynı zaman da umut da demektir. Bu yüzden politik olanın yeniden inşasın da yapılması gereken bazı şeyler var. Yaşamın parçalı halinden çıkarılıp yeniden bütünselleştirmek, insana dair olan paradigmanın, topluma bütün olarak kavratılıp bütün ayaklarını canlandırmakla başlar. Bu anlamda toplum nelerden uzaklaştırılmışsa yeniden onlara yakınlaşmalıdır. Birinci olarak; insan ile doğa arasına, bilinç düzeyinde çekilen bariyerleri yıkmak, ekolojik bilincin yeniden kazanılmasıyla mümkündür. İkinci olarak; erilleştirilen toplumun sorunlarının, varoluş sorunları olmadığı, daha çok çarpıtılan öz ile ilgili sorunlar yaşadığının anlaşılıp, öze dönüş sağlanmasıdır. Bunu toplumsal açıdan mümkün kılan temel mücadele alanı Kadın öncülüğün de eril zihniyete karşı yürütülen, savaş alanıdır. En büyük ideolojik çarpıklığın kendini burada açık ettiği iyi bilinmelidir. Kadına dair olan sorunların çözümsüzlüğü toplumu felç etmektedir. Esas olarak, ideolojinin cendereye sokulduğu alan da bu alan oluyor.

Üçüncü olarak; ideolojinin kendini politikanın topluma kazandırılmasıyla birlikte yeniden inşa edeceği alan, demokrasinin kendisidir. Ancak üstten, toplum mühendislerince inşa edilecek olan sistemin hiçbir şekilde demokrasiyle ilgisi olmayacaktır. Yerelde başlayarak, bölgeye yayılan ve küreselleşen bir zihniyet yapılanmasının kendi öz yönetim biçimini açığa çıkarmasından bahsediyoruz. Demokrasinin en çok oynanan kavramların başında geliyor oluşunu düşündüğümüz de bunun önemi daha iyi anlaşılacaktır. Yerelde bilinç kazanılarak, inşa edilecek olan demokratik yapılar aynı zaman da kendi demokratik bilince sahip bireylerin, oluşmasını da sağlayacaktır. Esasen öncelikli olarak, demokratik sisteme uygun karakter yapılanmaları ortaya çıkmalıdır.

Ve bu yine üstten, merkezden yönetilecek olan eğitim sistematiğiyle değil, yerelin ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulacak olan, planlamayla mümkündür. Çünkü tersine bir yapılanmayı ortaya çıkarma çabasına girerken yeni toplum mühendisleri yaratma riskimiz

her zaman vardır. Bundan sıyrılmanın temel yolu insanların komünal yaşam bilinci kazanabileceği zemini oluşturabilmek için var gücümüzle çalışmaktır. Belirttiğimiz üç hususun sağlanması tam anlamıyla topluma ait olan paradigmanın yaşamsallaşması ve birey tarafında doğru bükülmüş olan, toplum-birey dengesinin yeniden sağlanarak, toplumun her yönden direngen yanlarını yeniden doğurmasına olanak sunacaktır.

Komün Kooperatif ve Akademilerin Çözümde Rolü

Politikanın, devletin doğuşuyla birlikte darbelenmesinin, zayıflatılıp tolumun elinden alınmasının esas olarak yarattığı en büyük tahribat, toplumsallığı bitirecek bir bireyciliğin açığa çıkmasıdır. Bunun için kavramlardan, yaşamın en kuytu köşelerinde bulunan, anlam kırıntılarına kadar, sistematik saldırı yürütürler. Son zamanlarda sık sık dile getirilen, 'kavramsal karmaşa' sorunsalı aslında temel de toplumsal değerlerimizin, zihniyete dönüşmemesinden kaynaklanır. Toplumun tüm dinamiklerinde görülen bir bulanıklaşma, tarif için direktiflere ihtiyaç duyma, aslında özü yakalayamama ile ilgili yoğun bir yabancılaşma durumudur. Bugün durumlara karşı verilen tepkiler bile bütünüyle biçimseldir. İki aynı toplumsal değer zedelenmesi durumunda, birini kamuflajıyla okuyup benimsememiz, diğerini ise reddetmemiz; direktiflerle yaşamaya alışan, robotlaşmış zihinlerin tepkisidir. İnsan zihni katılaştırılmıştır. Oysa akışkan, berrak, üretken bir zihnin doğrultusu bellidir. Bunun için 'öze' dokunmalarla çözülme gerekir. En etkin yargı mekanizması da bu yolla işlevsel hale gelebilir. Bu hem bireyin yargı mekanizması hem de toplumsal yargı mekanizması için gereklidir.

Bugün rahatsızlığını duyduğumuz her şeyin devamlılığını sağlayan; yine kendimizde inşasını gözlemleyerek bizi çaresizleştiren şeylerin, kronikleşmesidir. O nedenle akmayan zihin daha da sıkıştırılmaya mahkûm edilir. Tüm değer yargılarımız, toplumsal kabullerimiz, tepkilerimiz, yaşamı olumlayan dinamiklerimiz başta kendimizde parçalanıp, bulanıklaşıp, doğrultusunu kaybederek, şekilden şekle girmektedir. Sonuç olarak da her şeyde karmaşaya neden olmaktadır; düşüncede, eylemde, hislerde. Bu karmaşayı her anlamda tetikleyen sistem ise iradesizleşen bireyi kendi 'düzenine' mecbur bırakır.

İnsan; kendisinde akmayan bir akışa inanmaz. Kendinde inançsızlığa mahkûm edilmiş birey, toplumsal inşaya katkı sağlayamaz. Kendinde inançsızlık, iradesizlik boşluklar yaratır ve sistem bu boşluklardan olabildiğince sızar. İnancı, iradeyi bir başkasında, başka bir şeyde aramak ise insanı pasifleştirir. Oysa yaşam her bireye aktif olma rolü vermiştir. Aktif olmayan yavaş yavaş çürür. Yaşamdaki tüm etkileşimlerimize karşı sorumlu hissetmemiz en güçlü, en özlü toplumsal dürtümüzdür. Ancak bu etkileşimleri duyumsayarak düşünen zihinler berrak, üretken ve akışkan olabilir, harekete geçebilir. Harekete geçme arzusu, yaşamda aktif olma dürtüsü her insan için yaşamsaldır. Bu da ancak kendi kendini yönetebilme yetkinliği ile mümkündür.

"Böl, parçala, yönet" sistemi bugün bireylere kadar, nüfuz etmiştir. Eskiden toplumların, kültürlerin, birliktelik ve dayanışmanın dağıtılması için uygulanan bu yöntem artık bireyin kendi bütünselliğini de yok etmeye başlamıştır. Dolayısıyla temel olarak ''toplumsal" bir varlık olan insanın bütünselliği ve toplumsal dinamikleri olmadan, patolojik yansımalarının çoğalacağı psikolojik sorunların artmasından izlenebilmektedir. Psikoloji bilimine de bu anlamda önemli rol düşmektedir. Parçalanmış bilinç gerçekliği suni tedavilerle geçiştirilerek, sistemin oyalama maşası haline dönüşmemelidir. Bugün gerçekten psikoloji bilimi bu gerçeği yadsımıyor olsaydı bunca rağbet görmez, aksine sistemin fokurdayan tüm noktaları süspanse etme yöntemi olarak; romantize edilmezdi. Birey psikolojisi, toplum psikolojisinden ayrı değerlendirilemez. Kendi kendine yetemeyen birey/toplum savrulmaya mahkumdur ve sisteme bağımlı olmaya devam edecektir. Bunun sonucunda ilaç sermaye piyasaları, uyuşturulmuş/yatıştırılmış bireylere sahip devletler kendilerini sürdürmeye devam edecektir.

Mevcut birey, mevcut etkileşimlerinin bir sonucudur. Dolayısıyla etkileşimlerinin dinamiğini hem değiştirebilecek olan hem de etkileşimleriyle kendi olan birey için iki yönlü, iç içe bir mücadele gerekir.

Hem kendindeki yetmezliğe hem de toplumdaki yetmezliğe karşı iç içe bir mücadele yürütmesi gerekir. Bu mücadelenin temelinde de toplumsal dinamikleri hayata geçirecek olan örgütlülük yatar. Örgütlenme olmadan hiçbir gelişmenin sağlanamayacağı tarihsel deneyimlerde de açık bir şekilde görülmüştür. Örgütlenme de an içerisinde olmalıdır. Savaş sonrasına ya da devrim, değişim, dönüşüm sonrasına ertelenmesi değişimi yaratacak olan dinamiklerin, selameti açısından elzemdir. Yani ne olacaksa anda olmalıdır, sonrasında, ötesinde berisinde değil. Toplumsal örgütlülüğü güçlü bir şekilde açığa çıkacak olan hususlar birçok çevre ve düşünce yapısı tarafından, tarih boyunca tartışıldı ve bazı yönleriyle -Paris Komünü vb.- yaşama geçirilen durumlar da yaşandı. Ancak yürütülecek olan ideolojik savaş ile toplumsal bilincin gelişiminin, at başı ilerlemesi gerektiği de anlaşıldı. Bu anlamda toplumsal inşa gerçekleşirken, yürütülecek olan komün faaliyetlerine de bu çerçevede yaklaşmak gerekir. Düşünelim ki komünal ruh ve bilinç kazanmamış kitlelerin oluşturacağı komünler en ufak bir sarsıntı ile yıkılacaktır. Bu yüzden bu çalışmalar yürütülürken, devletçi sistemin zihnimizde enkaz olarak bıraktığı 'parçalı bakışla' değil, bütünlüklü yürütmemiz gerekir. Bu bütünlüğü sağlayacak olan da Komün, Kooperatif çalışmaları ve bu çalışmaların zihniyet alt yapısını sağlamlaştıracak olan akademilerdir. Bütün bu çalışmalara öncelikli olarak, toplumsallığın yeniden sağlandığı, bireyciliğin etkisiz hale getirilerek, bireyselleşmenin sağlandığı alanlar olarak bakmak, önemlidir. Komünler oluşturulacak olan özgürlükçü dünya sisteminin, kalbi durumunda olup, sürekli olarak, kan pompalayacaklar. Aynı zamanda 'yerelden evrensele' diskurunun temel sağlayıcıları konumundayken, demokrasinin vücut bulmuş hali olarak, ayakta kalacaktır.

Demokrasi, yerel ve bölgesel olanın, özgür bilinçle ifade edilmesi anlamı taşır. Bunun en temelden, komünlerden başlaması ve komün bileşenlerinin bu bilinçle hareket etmesi, bu sistemin sürdürülebilirliği açısından bir hayli önemlidir. Farklılıkların ifadeye kavuştuğu, çok yönlü, çok kesişim noktasına sahip komünler aynı zamanda bir bilinç taşıyıcısıdır da. Her komün kendi bireyini yarattığı gibi her birey de kendi komününü katılımıyla besleyerek, sürekli olarak bir diyalektik gelişimi esas alacaktır. Düşünelim ki bunun homojen ulus devletlere dayalı örgütleme biçimlerinde hiçbir uygulanabilirliği yoktur. Demokrasi kavramını en çok kullanan yapılar bu yapılar olmasına rağmen esasta ciddi bir red vardır. Çok rengin çok kültürün çok dilin ve dolayısıyla toplumsal zenginliklerin reddi. İşte yerelden inşa edilip, politikayı eline alacak olan en küçük komün yapılanmaları dahi hem kendi özgünlüğünü hem de evrensel olanın bütünlüğünü bağrında taşıyarak, yaşamsal paradigmanın her anlamda işlevsel kılınmasını sağlayacak. Bu komünlerin bir araya gelerek, oluşturacağı meclisler de haliyle aynı zihniyetle şekilleneceğinden, yerelden evrensele doğru giderken, çok renklilik artarak devam edecek. Bu evrensel ölçekte sayısız farklı kültürün bir arada yaşayabilmesi demek oluyor. Ortak insani değerlerde, demokratik bir çatı altında, özgürlük alanı olan politikayı da merkezi bir güce teslim etmeden, yaşayabilmesi demek oluyor. Bu yapılanma içerisinde farklı kesimlerle oluşturulacak olan kooperatifler hem bilincin birbirine aktarılmasında hem de istihdam alanları yaratılmasında pay sahibi olacaktır.

İnsanlar tarafından oluşturulacak olan sistemlerin sürdürülebilirliği yine o sistem içerisinde yaşayan insanların, kişilik dönüşümlerinin, zihniyetlerinin o sisteme dair olmasıyla ilgilidir. Demokratik bir yaşam içerisinde yer alan, gönüllü bireylerin zihinleri de demokrasiye duyarlı olmalıdır. Kuşkusuz yerelden örgütlendirilip, inşa edilecek komünler, yaşam içerisinde karşılıklı etkileşimle o komünün ruhuna denk ruhlar taşıyan bireylerin, açığa çıkmasında önemli roller oynayacaktır. Fakat bunun bir sistem haline gelmesi, kendine kendini taşıyacak kadar güçlenmesi ve özellikle çocukların komünal bilinçle yetişmesi açısından, toplumun her alanına sirayet edecek akademilerin varlığı politikanın yürütülmesi açısından elzemdir. Bu akademiler devletçi sistemin insan zihnini eğip büken, robotlaştıran ve ezbere bilgi dağıtan kurumlar olarak, görülmemelidir.

Aksine akademiler, yaşama bilincinin tartışılabileceği, somut örnekler de olmakla birlikte kuramsal çerçevenin şekilleneceği toplum kurumlarıdır. Esas olarak, binlerce yıllık köleci sistemin tüm kirini, pasını, insanların kusmasını ağlayacak, alanlar olacaktır. Komünün bilinci buralarda tartışılıp, açığa

çıkarılacaktır. Topluma ait olan ideolojinin yaşamla bağı, yine toplumun kendi paradigmasını ayaklarının tartışılacağı bu alan aynı zamanda özgürlük bilincinin sağlanacağı alandır. Düşüncelerin dikte edilmesinden ziyade zihinleri özgür kılmayı esas alacaktır. Bu anlamda komün ve meclislerin, işlevli hale gelmesinin temel merkezleri akademilerdir. En önemlisi de bütün bunların sonucunda esas hedef olarak belirlenen, özyönetim bilincinin, demokratik bilincin açığa çıkmasına en büyük katkıyı sunacak olan da akademilerdir.

Özyönetim

Yönetim kavramı tarihsel anlamda daha çok devlet ile birlikte vücuda büründüğü düşünüldüğü için iktidar ile birbirine karışmasının da etkisiyle olumsuz bir hava hissiyatı verir. Oysa kültür ile benzer şekilde sürekliliği olan ve esasen devletin doğuşundan çok önceleri varlığını sürdürür. Şekil değiştirmiş olsa da aralıksız bir tarihsel serüvene sahiptir. İktidar tarafından çarpıtılmış olsa da toplumsal aklın kendisine yönetim demek mümkündür. O halde kavram kargaşasını giderebilmek için doğal olana, kendiliğinden olana, toplumun içinden olana özyönetim denilmesinde bir sıkıntı yoktur. Özyönetim toplum içerisinde yürütülecek olan işi düzenleme ve denetleme, dolayısıyla toplumun sürekliliğini sağlayıp aynı zamanda beslenme, barınma gibi ihtiyaçlarını da karşılayan, yaşayan bir organizmadır. Devletçi sistemin üzerinde en fazla manipülasyon yarattığı alan da bu alan oluyor. İktidar denen ve rahatlıkla 'yabancı yönetim' olarak tanımlayabileceğimiz, dışsal bir durumun kendini doğal olanmış gibi sunarak, toplumu ele geçirmesi anlamı taşır. O halde özyönetim bir toplumun ayakta kalabilmesi için en temel dayanağı oluyor. Yukarıda bahsini ettiğimiz komün ve meclisler bu kavramın vücut bulmuş halidir. Yine akademilerin en birinci sorumluluğu bu özyönetim bilincinin açığa çıkarılması ve halkın gerçek anlamda kendisini yönetip, 'yabancı yönetimden' uzaklaşmasıdır. O halde rahatlıkla bir topluluğun toplum olabilmesi için en hayati mesele, ahlaka göre özyönetim gücüne kendini ulaştırabilmesidir. Çünkü özyönetimden muaf olan her toplum, sömürgeye en açık, savunmasız halde durmaktadır. Böyle toplumların -tarihte örnekleri çoktur- asimilasyon politikalarıyla süreç içerisinde tarihten tamamen silinmesi kaçınılmazdır.

Son Söz Yerine

Toplumsal dönüşümün yaşanması daha önce hiç olmayan bir durumu yeniden ortaya çıkarmak değildir. Politik bilinç, insan türü varlığını sağladığından bu yana bir şekilde kendini sürdürmüştür. İnsanlık tarihinin zaman dilimi olarak, ezici bir çoğunluğuna tesir eden politika kısa tarih olan devlet illetiyle birlikte toplumların elinden alınarak, iktidarın çarpık bir argümanı haline getirilmiştir. O yüzden bilince çıkarılması gereken nokta, politik bilinç olmadan, toplumsallık sağlanmadan, özgürlüğün ideolojisinin hayata geçirilmesi mümkün değildir. Bu yüzden insanlığın iyiye, güzele doğru yol almasını isteyen her zihin, öncelikle politik bilinç kazanmalıdır. Bir kavram olmasına rağmen politika esas olarak, yaşamı en çok etkileyendir. Bunu özellikle Türkiye'de, Ortadoğu'da ve daha evrensel ölçek olarak, dünyada yaşanan sorunların tümünde okumak mümkündür. Sorunların tümü halkların aleyhine olacak şekilde tıkanma noktasına gelmiştir ve bunun esas nedeni politikasız kalmış olmaktır. Daha somut örnekle şubat ayında yaşanan depremin, 'felaket' sıfatı kazanmasının temel nedenini iyi anlamak gerekiyor. Yaşanan depremde yıkılan binaların, yitip giden onca canın, "Allah'ın takdiri, kader" gibi yaklaşımlarla açıklanması politikasızlığın, insanlığı getirdiği cehaleti gözler önüne seriyor. Anlaşılması gereken esas nokta, bu tür felaketlerde yaşanan yıkımın esasen devlet aygıtının, toplumu tamamen politikasız ve dolayısıyla örgütsüz bırakmasından kaynaklanmasıdır. Yukarıda bahsini ettiğimiz yerelden evrensele yönetim bilincinin oluşması, toplumun buna göre şekillenip, komünlerini, meclislerini oluşturup akademilerini kurması tam da bu yüzden elzemdir. Yaşanan felaketlerin hiçbir yerine ulaşamayan, devletin hantallığı da bu felaketlerle birlikte görülmüştür. O halde özyönetim bilinciyle örgütlenecek ve gerçek anlamda kendini yönetmeye hazır hale gelecek bir toplum, özgürlüğün kilidini de açacaktır…

İçindekiler İçin Tıklayınız...